ITALIENSKA STUDIER AF CARL WILH. BOTTIGER

Carl Wilhelm Bottiger

Digitized by Google

B.° 19
1
508
BIBLIOTECA NAZIONALE
CENTRALE • FIRENZE •

Fr. Leffler
Upsala d. 1877
till syster
Anne Charlotte

Donato alla Biblioteca
dalla Signora Anna Carlotta E. Leffler

spedito da Napoli, Chiatamone 9
2 Gennaio 1889

Digitized by Google

Digitized by Google

ITALIENSKA STUDIER

AF

CARL WILH. BÖTTIGER.

UPSALA

WAHLSTRÖM & C.

1853.

Digitized by Google

B.º 19 . 1 . 508

Digitized by Google

FÖRORD.

Sammanbundet till ett helt finner läsaren här hvad, i afseende på Italiens litteratur, jag tid efter annan utgifvit i akademiska dissertationer. Då sådanas strödda häften lätt förskingras, har från flera håll den önskan yttrats att af de ifrågavarande en samling måtte genom bokhandeln göras tillgänglig. Jag har så mycket mer nu ansett tiden vara inne att gå denna önskan till möte som, genom den tvifvelsutan välbetänkta förändring Universiteternas nya statuter infört i disputationsväsendet, föga utsigt för mig är öfrig att, på samma väg som hittills, fullfölja utgifningen af mina öfversättningar från Dante *och* Tasso. *Enär likväl tolkningen af dessa skalders återstående sånger redan till en dryg del är i handskrift utarbetad, hoppas jag i en framtid finna tillfälle att utgifva öfversättningen af dem hvardera såsom ett helt för sig. Måhända kan jag då äfven öka versens ledighet genom att frångå den nog ordagranna trohet, hvars tvång jag nu måst underkasta mig, då jag här närmast hade i sigte, att läsaren genom min öfversättning skulle sättas i stånd att rad för rad följa det italienska originalet, och derigenom vinna färdighet att, der öfversättningen tog slut, fortsätta läsningen utan någon sådan.*

Af Dante *har förrut ingen svensk tolkning funnits. Den första har då, i främsta rummet, bort troget återgifva och förklara sjelfva ordalydelsen. En rimmad öfversättning hade här, mer än en gång, varit lättare: den hade kringgått textens svårigheter, och funnit sin ursäkt i rimtvånget. Jag har emellertid valt samma väg, som på den sednare tiden flere af* Dantes *öfversättare i andra länder, att bibehålla metern, men uppoffra rimmet, ehuru ingen kan lifligare än jag erkänna dettas vigt i originalet och den symboliska betydelse, som der är inlagd i det labyrinthiskt slingrande terza rima. — I de från* Tasso *öfversatta sångerna har deremot originalets versmått, ottava rima, blifvit bibehållet, med iakttagande blott af den för svenska örat välkomna omvexlingen af manliga och qvinliga rim.*

Näst den prosaiska afhandling om det nya Italiens förhållande till det äldre, hvarmed arbetet börjar, har jag ansett en, förrut i tidskriften Frey införd, öfversigt om den äldsta italienska poësien kunna följa, såsom en lämplig inledning till studium af Dante.

Att, vid andras studier af Italiens sköna litteratur, mina måtte blifva till någon vägledning, är den önskan, hvarmed jag här lemnar dem i allmänhetens händer.

Upsala i Januari 1853. *Författaren.*

Digitized by Google

INNEHÅLL.

Anm. *Flera års mellanskof vid detta arbetes tryckning har, både i typografiskt och orthografiskt afseende, vållat ojemnheter, dem läsaren benäget täcktes öfverse.*

Digitized by Google

OM

DEN ITALIENSKA KULTURENS FÖRHÅLLANDE TILL DEN ROMERSKA.

Digitized by Google

Erinran.

För den historiska *delen af denna afhandling har väsendtligen* RUTHS *Geschichte der italienischen Poësie legat till grund. Vid den* linguistiska *finnas de olika källorna, hvar på sitt ställe, angifna.*

Digitized by Google

Det är en lika allmän som stor villfarelse att anse den ny-italienska bildningen vara blott och bart en afkomling af den Romerska, och en afkomling, från denna mer eller mindre vanslägtad. *Rom* är gammalt, men *Italien* är dock äldre; och, långt innan ännu på de sju kullarna vid Tibern någon stad fanns anlagd, täflade på Italiens jord en inhemsk kultur — den Etruskiska — med Grekernas i söder och öster. Till någon full, nationell utveckling kom visserligen icke *den* gången denna ur-italienska kultur. Dess brodd blef afskuren af Romarnes svärd; men, när en gång på Romarnes graf, efter långa tryckande tider, den länge qväfda åter blomstrade opp, då igenkände man i den nya växten den gamla roten. Trampad af seklers krig, vattnad med strömmar af blod, hade *den* dock i löndom lefvat sitt tysta lif, och ur landets innersta bröst sugit sina safter. Derföre skall det för hvarje djupare forskning visa sig i ett mer och mer stigande ljus, att, vid den *Romerska* kulturens undergång, firade den ursprungligt *Italienska* icke sin födelse, utan sin

Digitized by Google

uppståndelse. Den hade sofvit bort hedendomens sista århundraden: vid Christendomens morgon vaknade den ur sin långa sömn, och Roms hela herrlighet var då förbigången som en dröm.

Italien var af ålder hvad det är ännu i dag, ett *konstens* land: dess infödingar, de uppfinningsrika Etruskerne, voro födde konstnärer. Spår finnas, att äfven andra af dess ur-innevånare tidigt gjort sig kända för snillets glada lekar. Romarne deremot, som med våld hade inympat sig på den Italienska stammen, voro, och förblefvo till en viss grad alltid, för detta land främlingar. Deras patriotism kunde visserligen gå ända till enthusiasm; men den var dock egoistiskt concentrerad inom den fläck af landet, som hette *Rom*: redan den närmaste campagnan derutomkring var från början en inkräktning. Fot för fot måste de eröfra åt sig Italien, på samma sätt som de sedermera eröfrade Carthago, der, sedan staden längesedan var öppnad, de ytterligare måste tillkämpa sig gata efter gata. Stolta, herrsklystna, segerdruckna, med medvetande af sin bestämmelse att en gång beherrska verlden, hade de till en början hvarken sinne eller tid för fredens stilla sysselsättningar, för Vetenskap och Konst. Deras utåt sträfvande rigtning aflägsnade dem ännu från allt kontemplationens lugn; och sönerna af Mars uppfunno ej ens något inhemskt *namn* för Guden med lyran. Också äga de för de första fem århundra-

Digitized by Google

dena af sin tillvaro så godt som alls ingen Litteraturhistoria; ty i de Saliska hymnerna, så väl som i de Fescenninska dialogspelen och det Atellanska folksdramat, framglimra ännu spår af en kulturperiod, vida äldre än deras. Det är först vid pass 250 år f. Chr. f., som Rom börjar få en Litteratur, och denna dock ej en ur nationens kärna framsprungen, utan en kolonialväxt, öfverflyttad från Grekland. Det ligger något karakteristiskt i den kända omständigheten, att den Romerska poësiens äldste representant — Livius Andronicus — var en frigifven Grekisk slaf. Äfven bland dennes efterföljare hade både Nævius och Ennius andats Grekisk barndomsluft; och först hos den sistnämnde, af Cicero och Qvintilianus så högt prisade skalden, framträder, i bredd med Grekisk härmning, något som man kunde kalla Romerskt nationelt, och som här egentligen yttrar sig, utom i valet af fosterländska ämnen, i Reflexionens opoëtiska öfvervigt.

Det är oss alla bekant, till hvilken hög grad af klassisk förträfflighet Romarnes Litteratur, allt detta oaktadt, under sednare förhållanden uppsteg. Af deras Skalder, Talare och Historieskrifvare äga vi ännu för våra ögon odödliga mästerverk, ur hvilka, om de också, med undantag af hvad som hörer till *Satirens* område, hufvudsakligen äro formade efter Grekiska mönster, dock en anda af äkta Romersk sjelfständighet kommer oss till möte. *Formen* var

Digitized by Google

och förblef visserligen hos dem en hufvudsak; men också hafva de i *dennas* utbildning till korrekthet och elegans hunnit ett mästerskap, hvari de ännu af intet nyare folk öfverträffats. Och likväl, med allt detta — hvilken kort blomningsperiod var ej åt den Romerska Litteraturen beskärd! Den firar sina vårdagar under Ciceros konsulat, och med Trajani död är redan dess sommar förbi. Dess bägge glänsande tidehvarf, som i våra läroböcker prunka med metallernas ädlaste namn, omsluta, sammanlagda, blott ett par menniskoåldrar, begränsas inom den korta tidrymden af 180 år. Bevisar ej detta, huru föga fast rot den främmande växten hade slagit i Romersk jordmån; huru litet den der var att anse såsom ett alster af det bildsamma landets egen växtlighet, och mer såsom en yppig drifhusplanta, under några tiotal af år skrytsamt uppställd till prydnad på Forum, till ögonfägnad i Cæsarernas borg? Och har man väl för dess korta varaktighet, för dess snabba vissning och slutliga förfall, i främsta rummet att anklaga något annat, än just dess egen brist på sann, egentlig nationalitet, i förening med hela den Romerska national-andans, från och med kejsardömets början, ohjelpligt brådskyndande upplösning?

Sedan, efter republikens fall, den gamla Romarkraften var försvunnen, och folket ej mer kunde eller fick ur sin egen inre natur fritt utveckla sig,

Digitized by Google

var ostridigt de skiftande kejsarnes personlighet af utomordentligt stor inflytelse äfven på Vettenskap och Konst, och för dessas försummande eller missledning drabbar de flesta af dem inför Historiens domstol ett tungt ansvar. Från Augusti tid är den Romerska *Litteraturens* historia äfven de Romerska *kejsarnes*. Poësien hade nu för en tid blifvit en modesak. Det började höra till Romersk urbanitet att äga eller åtminstone hyckla interesse derför. Den glans, som hon spridt öfver Augusti hof, fann ännu ett bleknadt återsken vid Trajani, vid Hadriani, och de bägge Antoninernas; men vid de öfriga Romerska Cæsarernas dref för det mesta blott den ytligaste dilettantism sitt flyktiga fyrverkerispel, oftast utan en gnista af sann Poësi. Hos en och annan af de kejsare, som mest förqväfde så Vettenskapens som Poësiens *anda*, yttrade sig dock ännu en synnerlig nitälskan för det blott och bart *formella*. Så var redan Tiberius, som eljest straffade Vettenskaperna såsom brott, dock ytterst sorgfällig om ett vårdadt och rent *språk* och undvek med ängsligaste noggrannhet de främmande ord, som på hans tid hade insmugit sig i Rom. Dio Cassius omtalar, att, då kejsarn en gång i en utfärdad förordning hade råkat bruka ett nytt ord, kom detta såsom en tung förebråelse för honom om natten och aggade så hans Grammatikaliska samvete, att han genast lät kalla alla språklärda till sitt hof för att fråga dem

Digitized by Google

öfver deras mening. En af dessa, Attejus Capito, hade då hofsmidighet nog för att yttra, att från den stunden skulle ifrågavarande ord, kejsaren till ära, varda upptaget i *sermo urbanus*; hvaremot en annan af dem, Marcellus, som tog saken mera alfvarsamt, förklarade, att det väl stod i kejsarens makt att gifva Romersk borgarerätt åt *personer*, men icke åt *ord*. — Af lika ringa båtnad för den Romerska själsodlingen, som denna Tiberii linguistiska samvetsömhet, var hans närmaste efterföljares, Caligulas, afundsjuka envishet att äfven i Konst och Vettenskap vilja gälla för den ypperste. Han är ej den ende af de Romerska envåldsherrskarne, som på historiens minnespenning visar sig å ena sidan såsom tyrann med kejsarkrona, å andra sidan såsom gäck med lagerkrans. De, som i vältaligheten vågade uppträda med större framgång än han, måste plikta med fäderneslandets eller lifvets förlust; eller räddade de sig endast genom det lägsta smicker. De Rättslärdas skrifter borde såsom otillbörliga och öfverflödiga förstöras, då han ej erkände någon annan rätt än sin egen mening. På samma sätt som, 170 år sednare, brodermördaren Caracalla lät öfver allt efterspana och förbränna Aristotelis verk, så ville äfven Caligula utplåna Homeri, och under det han åt sin egen odödlighet byggde tempel, ville han ur Roms bibliotheker utkasta bildstoderna af Virgilius och Livius. Claudii kejserliga författar-

Digitized by Google

skap halp lika litet Litteraturen, som de sköna Konsterna hade skäl att glädjas åt Neros artistiska fåfänga och för egen prisvinning beräknade anordning af vittra täflingsspel på Capitolium hvart femte år. Den sistnämnde kejsarens periodiska anfall af skönhetssinne gå i stegrad karrikatur ända till vämjelighet; och, om ännu några af Hellas Sånggudinnor hade glömt sig qvar i Rom, kunde de ej annat än taga till flykten, då, vid återkomsten från de Isthmiska spelen, Nero der höll sitt intåg, i purpur och guld sittande på Augusti triumfvagn och omgifven af sina 1800 vunna segerkransar. — Så såg det ut i Rom 50 år efter Augusti död, och midt under det att *språket*, såsom sådant, ännu fortfor att räkna sitt gyldene tidehvarf. Längre fram, under en och annan kejsare, se vi den Grekiska Litteraturen i Rom lefva opp, under det att den Romerska dör ut: det är *källan*, som ännu skickar sin våg, sedan *bäcken* uttorkat. — Åter en tid, och den unga Christna kyrkan börjar förfölja Hedendomen ända in i dess klassiska verk och åt sekterismens split afleda den lärda forskningen. — Med afsky vända vi oss bort från Rom i dess djupaste förnedring; men erkänna måste vi, att en senat och ett folk, som med krypande undergifvenhet underkastade sig den nyckfullaste despotism af sådana beherrskare, som t. ex. en Vitellius, en Domitianus, en Commodus, hade upphört att vara värda några bättre. I kejsarenas

Digitized by Google

personlighet afspeglade sig egentligen blott tidens allmänna förderf. De skyllra i Historien endast såsom gradmätare af dettas djup, och sjelfve voro de snarare af detta förderf ett *uttryck*, än de dertill voro en *orsak*. Folket och Senaten icke blott tålte dem: de höjde dem till skyarna; och med sorg se vi från Tiberii tid äfven de bättre af Roms skalder och vältalare förnedra sig och sin konst till nesligt smicker och afguderi. Valerius Maximus och Vellejus Paterculus prisade Tiberius: Lucanus och Seneca höjde sitt lof åt samme Nero, som sedan affordrade dem deras lif; och Vettenskapernas svurne förföljare, Domitianus, som dock af Senaten offentligen erkändes vara Minervas son, blef ej oberömd af Statius, af Quintilianus och Martialis.

Om alltså, enligt hvad redan är antydt, Rom, under det första halfva årtusendet af sin tillvaro, knappt ägde några Sånggudinnor, sedan i hast, under förvandlingen från republik till kejsardespotism och denna sednares första tider, medelst Grekisk inflytelse utvecklar sin Litteratur till den mest storartade och fulländade blomning; men derpå genast i andeligt afseende så försjunker och sammanfaller, att, efter några få sekler, det ej ens mer äger qvar ett *språk*; så må väl fulla skäl förefinnas till den misstanke, att Romerska kulturen aldrig i Italiens ursprungliga nationalkarakter ägde något sannt rotfäste, att den der blott bildade en öfvergångsperiod,

Digitized by Google

och att först Christendomen och de Germanska folkstammarna löste ur mångåriga bojor den inhemska odlingen, väckte Italiens egna krafter ur deras långa sömn, och dess skrämda sångfoglar ur deras långa tystnad.

Vi hafva i dessa allmänna drag hufvudsakligen måst inskränka oss till Romarnes *Litteratur.* Men att, äfven inom de bildande Konsterna, svårligen någon sann originalitet kan dem tillerkännas, deruti öfverensstämma alla äldre och nyare forskningar. De kufvade till en början Etruskernas konst, och tillegnade sig sedan Grekernas såsom en trophée. Men denna sednare var redan urartad, när Sulla bragte den med i sitt triumftåg till Rom. Hvad bäst och skönast här utfördes, skedde också ej af Romerska, utan af Grekiska händer. Snart öfvergick den rena symetrien och den sköna enkelheten uti tung öfverlastning och småaktig praktlek. Efter Augusti död skiljer sig den bildande Konsten redan väsentligt från den ädla Grekiska stilen: efter Hadriani tid sjunker den mer och mer. Den håller, på det hela tagen, jemna steg med Romarnes *talande* Konst, stiger och faller med den, och den enas glänsande tidehvarf räcker ej längre än den andras.

För Romerska kulturens förfall, brådskyndad genom kejsaresätets flyttning till Constantinopel och fulländad med det Vest-Romerska rikets fall, har man velat vältra förnämsta skulden på de inträn-

Digitized by Google

gande Barbarerna, äfvensom man ofta hör dem anklagas för att under flera århundraden hafva hindrat och hämmat den nyare Italienska kulturens utveckling. Denna beskyllning är i så hög grad orättvis, att vi fastmer i dessa nordiska folkstammar med fullt skäl helsa Italiens välgörare och befriare. En sträng Nemesis hvilade öfver Rom. Det hade utspelt sin role. Det hade undergräft sin egen storhet: dess rötter voro uppfrätta af det djupaste sedeförderf, och det remnade som en utbrunnen volkan, det sjönk genom sin egen ihålighet, sprängdes af sina egna minor. I Rom var *Barbariet* långt före *Barbarerna.* Det fanns i sjelfva verket inom stadsportarna intet Rom qvar, när dessa der tågade in; och det Rom, hvars undergång Historien upptecknat till 476 år efter Chr. f., var blott det gamlas vålnad.

Af den siste Vest-Romerske kejsarn, — kejsarn i miniatur — *Augustulus*, hade de anryckande nordfolken begärt halfva landet till besittning. När detta blef dem vägradt, togo de det hela. Mer än *ett* tappert folk stupade dock på det gigantiska försöket att återupprätta en stat, så sjunken som den Romerska: de stupade, icke för äggen af Romarnes vapen, men för smittan af deras seder. Herulerna voro det första offret, och ett svärdstygn befriade Odoacer från att öfverlefva sitt folk. Dock hade han — "en rättvis och mild furste" — säga de

Italienske Historieskrifvarne — "ehuruväl, tillägga de, en kättare och Barbar", under trettonårig fred låtit det arma, sköflade landet åtminstone få andas ut efter dess olyckor, och såmedelst förberedt bättre tider. Kommit hade emedlertid med sina ännu kraftfullare Göther den prisade Theodorik — densamme Diethrich af Bern (Verona), om hvilken den Germanska Sagan har så mycket att förtälja, och hvars minne ännu sjunges af fiskarena på Färöarna. — Hans visa, fridsamma, rättrådiga regering blef en balsam för Italiens sår; men äfven Götherna dukade under. Efter föga mer än sextio år var på den pestsjuka marken äfven denna senfulla stam murknad, stod åtminstone nu ej längre bi mot Grekernas hala svärd. Hvad Odoacer för en bättre sakernas ordning hade förberedt, blef likväl af de Östgöthiska regenterna i ännu större scala fortsatt; och under *deras* tid se vi en efterglans af Romersk Vettenskap och Konst hvila öfver Italien. Det är ännu ej den nya tidens morgonljusning; men det är en vacker aftonrodnad, det är den sista solblicken af en tid, som man trodde längese'n vara nedgången. Cassiodorus, Boëthius, Ennodius, Arator, Elpidius — äro alla namn från denna tid, omgifna af vettenskaplig eller vitter glans. Af de förstnämde tvennes snille och rådighet förstod Theodorik länge att visligen begagna sig, om också den enes slutliga öde gaf bekräftelse åt det kända omdömet öfver

Digitized by Google

Theodorik: "Född Barbar blef han en stor Monark; men den store Monarken blef, innan han dog, åter Barbar." Äger det grund, att Theodorik ej ens med pennan kunnat skrifva sitt namn, så har han dock med ära skrifvit det i Italiens tideböcker genom sitt nit för bildningen, sitt skydd åt Vettenskaperna, sin vård om Roms gamla minnesmärken. För Rom och dess ära ägde i allmänhet Östgötherna långt mera hjerta, än Romarne sjelfva. Det är under dessa så kallade Barbarers tid, som vi se scholor öppnas i nästan alla Italiens större städer; som vi i Rom se lärostolar uppstå för Grammatik, Vältalighet och Lagkunskap; som vi se särskilta väktare, de så kallade *Comites nitentium rerum*, tillsättas för att nattetid bevara Roms konstskatter; det är under denna tid, som Roms klassiska författare börja samlas, vårdas och från fläckarna af kopisters råa okunnighet kritiskt renas genom en Vetius, en Agorius, en Basilius, en Mavortius m. fl. Så är den äldste Codex af Virgilius, det berömda manuscript, som nu utgör Mediceiska Bibliothekets förnämsta prydnad, ett arbete från denna tid, med anachoretisk flit utfördt af Rufius Apronianus i Rom. — I Ravenna, i Pavia, i Verona, stå än i dag portiker, aqueducter, palatser, uppbygda af Götherna, och fördelaktigt vittnande om deras egna konststräfvanden. Till den grad oförtjent har Historien påtryckt *hela* denna folkstam stämpeln af rå vandalism.

Digitized by Google

Hvad man i detta afseende velat påbörda Östgötherna, drabbar deremot i fullt mått dels Vestgötherna, dels den Grekiska kejsarns roflystna härar, som nu kommo att återkräfva Italien, såsom en dem tillhörig provins. Hunnernas och Vandalernas härjningar äro knappt att jemföra med dessa Grekers, som slutade med att på Italiens jord utrota icke blott Östgötherna, men äfven allt det goda, hvars frön desse der hade utsått. Med samma våld, som de från Hadriani mausolée — det nuvarande Castel San Angelo — slungade ner på fienden de sköna marmorstoderna, plundrade de öfverallt Italien på dess dyrbaraste fornlemningar, och plundrade såsom äkta *kännare*, borttogo det värderikaste, som kunde uppletas i sculptur, i vaser, i gemmer, och kunde knappt mätta sin snikenhet efter guld, silfver och bronz. Efter den sista varan var deras lystnad så stor, att sjelfva Pantheon måste släppa till sitt bronztak. Det var en oblidkelig vedergällningsrätt, som här sent, men strängt, utkräfdes. Grekland tog *sitt* tillbaka, och Adrias vågor återburo en ansenlig del af hvad de fordom öfverfört. Men säkert är, att likaså ordnande, upprätthållande, lifvande, som Östgötherna i Italien hade uppträdt, likaså omhvälfvande, förstörande, mördande, uppträdde efter dem sönerna af Grekland.

Till lycka för det arma Italien var folkomsättningen i Europa nu som lifligast. Den nya tiden

Digitized by Google

var stadd på sin morgonvandring, och *alla vägar gingo till Rom.* Snart föll den sköna halfön i armarna på ett nytt folk, de råa, men tappra, stolta, frisinnade Longobarderna. Det var ej blott en väldig krigarsvärm, som här kom till anfall: det var en hel nation, män, qvinnor, gubbar, barn, som här kom att söka ett nytt fädernesland. Från denna stund räkne vi Italiens rätta föryngring. Den kunde endast tillvägabringas genom inympning på den gamla förbildade stammen af ett så kärnfriskt naturfolk, som detta. Under 200-årig besittning af det land, hvaråt de snart gåfvo sitt eget namn — och som då omfattade vida mer, än det nuvarande Lombardiet — införlifvades Longobarderna fullkomligt med återstoden af Italiens uräldsta folkgrenar, och bildade med dem plantskolan för hela det *nya*, fruktbärande Italien. Äfven när längre fram makten ur deras hand öfvergick i Frankernas, fortfor dock deras en gång vunna inflytelse på Italiens regeneration, och ända in de sista tiderna se vi öfverallt *deras* ättlingar i spetsen, när fråga varit om den Italienska odlingens högsta interessen. En helt ny kraftutveckling tog med dem sin början. Tysk redlighet, Tysk flit, Tyskt välstånd framträdde snart italieniseradt. Det är i synnerhet med elfte århundradet, som för Italiens bildningshistoria ett nytt tidehvarf begynner. Luften är nu likasom rensad, och man märker på hela organismens sprittande lif-

Digitized by Google

lighet, att ett nytt blod genomströmmar dess ådror. Longobarderne och de med dem följande Sachsarne äro nu fullkomligt naturaliserade. Östgötherne hade velat upprätta det *gamla:* Longobarderne deremot grundlade idel *nytt.* Östgötherne hade sökt besvärja de fordna Romarne till lif igen: hos Longobarderna blef ordet *Romare* ett skymfnamn; och, under det den Romerska racen, genom äfven physiskt förlorad fortplantningskraft, gick sin sjelfdöd till mötes, framträdde småningom ur Longobardernas införlifning med Italiens urfolk, ett nytt, ett gladt, ett lefvande slägte, med ännu oförstörd hälsa i seder, med öppet öga för naturen, medfödt sinne för Konsten, med sorglös njutning af stunden och friska förhoppningar för framtiden. *Romarne* hade försvunnit. *Italienarne* trädde fram.

Vi känne detta folk, som man vanligen så oriktigt anser för blott förskämda Romare. Något Romerskt hafva de i sig — det är sannt; — de äro gifna *form*dyrkare, och redan deras yttre hållning förråder ett arf af Romerska anspråk; men eljest, till sjelfva kärnan af sin karakter, huru himmelsvidt skiljde från de stoiska verldseröfrarne, huru nära deremot i mycket beslägtade med de gamla Etruskerna, t. ex. i deras kärlek för musik, deras anlag för Konst i allmänhet, deras merkantila åhåga o. s. v. Hvem vet ej, hvilken hög role *Qvinnan* städse spelat i det nya Italien, och ihågkommer ej

Digitized by Google

dervid, huru hos Etruskerna *mödrarnas* slägtnamn bestämde sönernas! — Italiens natur är sjelf en vek, klemande moder, och har uppkallat sönerna efter sig. På henne brås Italienarne vida mer än någonsin Romarne det gjorde. Den ytterst brokiga omväxlingen i klimatförhållanden och vegetation afpräglar sig likasom omedelbart i innevånarnas mångfalldigt nyancerade municipalkarakterer och lokallynnen, som ofta förete en bestämd skiftning, någon gång rentaf en fiendtlig motsats, ej blott emellan de olika städerna, men inom de olika qvarteren af samma stad, de olika byarna vid foten af ett och samma berg. Denna olikhet finner ett nytt uttryck i de mångfalldiga dialekter, i hvilka språket sönderfaller, sinsemellan af så afgjord skiljaktighet, att t. ex. Tassos *Gerusalemme Liberata* utgifvits i tryckt öfversättning på icke mindre än nio särskilta Italienska dialekter, och på flera af dessa, såsom den Venetianska, den Bergamasciska och Calabresiska, i flera olika upplagor. Utom dessa nio kan man uppräkna ytterligare sex hufvudmundarter, som alla hafva i tryck sin särskilta Litteratur; och bland dessa femton hufvuddialekter grenar sig åter ensamt den Toskanska i sex bestämda underafdelningar, som hvar för sig äga sin traditionella folks-litteratur. I alla dessa mundarter ligger onekligen ett *Romerskt* element; men der ligger också, vid sidan af detta, ett ännu äldre, ett ur-italienskt, och dessa tvenne elementer

Digitized by Google

visa sig i de norra dialekterna förmedlade hufvudsakligen genom Frankers och Germaners inflytelse, i de södra åter hufvudsakligen genom Arabers och Spanjorers. Detta leder oss nu, sedan vi i några allmänna drag sökt antyda det förhållande, hvari Italienaren står till Romaren, att äfven i korthet tillse, i hvilket förhållande Italienskan står till Latinet.

Bekant är den långvariga menings-strid, som i detta ämne blifvit förd af Italiens egna språkforskare. Vi hafva i en föregående afhandling[1]) sökt att för densamma redogöra. Mer och mer har man nu affallit från den mening, som förr, både i och utom Italien, allmännast gjort sig gällande, den nemligen, att Italienskan ej skulle vara annat än ett, genom uppblandning med de eröfrande barbarernas språk, urartadt Latin. Man har insett otillräckligheten af de skäl, som, till försvar för denna åsigt, blifvit åberopade så väl af partiets hufvudman, Muratori, som af hans äldre och yngre anhängare[2]). Men, å andra sidan, har man ej kunnat undgå att finna flerfaldig öfverdrift och ensidighet i den af Leo-

---

[1]) "*Om den Italienska Poësiens första uppkomst och utveckling.*" *Frey*, årgången 1848, sid. 32–57.

[2]) Bland de äldre må här nämnas Apostolo Zeno, Giusto Fontanini, Giambullari; bland de yngre Tiraboschi, Algarotti och Perticari.

nardo Bruni och hans anhängare[1]) yrkade satsen, att Italienskan *i sitt nuvarande skick* är lika gammal som Latinet. I sitt nuvarande skick är den det visserligen icke, men deremot är den till sina ursprungliga beståndsdelar sannolikt vida äldre. Den gömmer i sig elementer af de äldre inhemska idiomer, hvilka Romarspråket undanträngde eller med sig under nya former införlifvade. Deraf kommer, att Italienskan har, i så många fall, större likhet med det äldsta Latinet än med det yngre, det egentligen klassiska. Hvad latinska Grammatici angifva såsom archaismer möter oss ej sällan i Italienskan såsom något helt modernt. Så äro t. ex. i Latinet *voster* och *vortex*[2]) antiquerade former för *vester* och *vertex*; men Italienskan har ännu i dag *vostro* och *vortice*. I gamla romerska inskrifter möter man, i stället för *fuit*, *dedit*, de äldre formerna *fuet*, *dedet*; Italienskan har, med bortkastande af slutkonsonanten, i *fue*, *diede*, upptagit dessa äldre former. — Det klassiska Latinets *meus* hette i äldre tider *mius* (vokativen fick gömma ett spår deraf): Italienskan har aldrig haft annan form än *mio*. Med höglatinets *sumus* är det italienska *siamo*

---

[1]) Till de äldre af dessa höra Celso Cittadini, Strozzi, Gravina, Bembo; till de yngre Quadrio, Mazzoni Toselli, Romagnosi, m. fl.

[2]) Quintilianus berättar, att det först var Scipio Africanus, som här införde *e* i stället för *o*.

Digitized by Google

(poët. *simo* och *semo*) mindre nära beslägtadt än med det fornromerska *simus*, som, enligt Suetonii uppgift, ännu af Augustus skrefs i stället för *sumus*. I ord, som från Grekiskan ingått både i Latinet och Italienskan, visar sig oftast, att den sednare fått dem, icke ur andra hand, utan direkt ur källspråket; enär den italienska formen af dessa ord vida mindre än den latinska afviker från den grekiska. Så ha t. ex. *τἄυρος, ἄντρον* i de italienska orden *tauro*, *antro* endast bortkastat slutkonsonanten; i de latinska orden *taurus*, *antrum* deremot förändrat sig något mer. Den fornromerska skrifarten i *robor*, *tabola*, *Hercolem*, *popolus* lefver ännu i Italienskans *robore*, *tavola*, *Ercole*, *popolo*. Bokstafven *y*, en grekisk öfverlöpare, som ännu på Ennii tid ej hade fått burskap i romerska alfabetet, har aldrig fått inträde i det italienska. Den ersättes der alltid af *i*, på samma sätt, som någon gång fallet var i äldre Latinet, och ännu oftare i Grekernas æoliska dialekt[1]), hvilken, som en gren af den doriska, hade erkändt inflytande på Latiens äldsta språkbildning. — En märklig likhet med det latinska språkets äldsta diftong-system företer det italienska språkets ännu gällande[2]). Så har man skäl

---

[1]) *ἰψηλὸς* för *ὑψηλὸς* o. s. v.

[2]) Att, såsom ofta skett, tillägga italienska språket triftonger och quadriftonger, grundar sig på ett misstag. De finnas der, men blott för ögat, aldrig för örat; för det

för den förmodan, att i äldsta Latinet *ae* (der ofta med *ai* omvexlande[1]) utsagts, icke som enkelt *e*, utan så, att begge vokalerna hördes. Ännu i dag äger detta rum i Italienskan. Diftongen *ae* är der aldrig *raccolto*, alltid *disteso* (t. ex. *aere*, läs *aëre)*: diphtongen *ai* likaså (t. ex. *laido*, läs *laïdo*). Samma förhållande var i gamla Latinet med *oe* och det dermed omvexlande, ännu äldre, *oi*[2]): begge vokalljuden hördes äfven der i diftongen. Men så, och ej annorlunda, höras de också ännu alltid i Italienskan (t. ex. *poemessa*, *noi*, läs *poëmessa*, *noï)*[3]).

---

mesta bero de på inkilningen af ett *i*, som står ej som vokal, utan blott som ljudtecken för föregående konsonant, likasom, i andra fall, *h* har karakteren af ett blott ljudtecken för föregående bokstaf.

[1]) t. ex. *terrae* och *terrai*, *quaestor* och *quaistor* m. fl.

[2]) *coeperit* = *coiperit*, *coetus* = *coitus* o. s. v.

[3]) Att i en del ord det latinska *ae* motsvaras af den italienska diftongen *ie* (t. ex. *lieto* = *laetus*, *cieco* = *caecus*) visar hurusom någon gång anslagsljudet *a* godtyckligt öfversprang till ett *i*, en bokstaf, som romerska uttalet ofta tillgrep i stället för *a*, synnerligast i från Grekiskan öfverflyttade ord: t. ex. *κάναςρον* = *canistrum*, *τρυτάνη* = *trutina*, *μηχανή* = *machina*. Analoga fall af öfvergång från *a* till *i* ser man ofta i composita af inhemska ord, t. ex. i dem af *ago* (subigo), *cado* (decido), *fateor* (confiteor), *tango* (attingo), *amicus* (inimicus) m. fl. — Då i äldre Latinet skrefs ömsom *coelum* och *caelum*, är, i följd af hvad nu är anfördt, det ital. *cielo* att anse närmare beslägtadt med den sednare skrifformen, ehuru mindre vanlig denna än blef. Det stode eljest såsom ett aldeles enstaka bevis på, att äfven det lat. *oe* öfvergått i Italienskan till *ie*.

Digitized by Google

Det latinska *au* har Italienskan oftast utbytt mot *o*, som, för de flesta fall, var det vulgära, och i sjelfva verket fornromerska uttalet af *au*[1]), såsom det ännu är det franska. Af ett kändt ställe hos P. Festus ser man, att landtfolket fortfor att uttala *aurum* som *orum* (ital. *oro*), *auricula* som *oricula* (ital. *orecchia*, fr. *oreille*): af stammen *auris* (= *oris*) blef då det tyska *Ohr*. Genom detta uttal kunde det lat. *audere*, förmedelst sitt præteritum, öfvergå till det lat. *osare*, det lat. *avis* (= *ois*) till det franska *oiseau*, det lat. *caulis* (= *colis*) till det tyska *Kohl* o. s. v. — Vidare bör ihågkommas, att den modulation mellan *u* och *o*, som i så hög grad bidrager till italienska språkets välljud (t. ex. i *cuore*, *suono*, *figliuolo*), aldeles icke var främmande för det äldsta Latinet. Man finner nemligen i romersk fornskrift ej sällan ord sådana som *senatuos*, *lou-*

---

[1]) Priscianus yttrar: "*Transit quoque au in o productum more antiquo*, ut *Lotus per Lautus*, *Plostrum per Plaustrum*, *Cotes per Cautes*." — I Latinet ser man stundom derivata och composita få *o*, der stammen haft *au*, t. ex. *focale*, *effoco*, af *fauces*; stundom åter få ett *u*, t. ex. *accuso*, af *caussa*.) Bäst föreställer man sig denna öfvergång så, att, i det mellan *ao* och *au* sväfvande diftong-ljudet, *a* blott varit ett kort anslags-ljud, som, bortkastadt, qvarlemnat vanligen det rena *o*, stundom det rena *u*. Derföre qvarstå ock i Italienskan både *odire* och *udire* af det lat. *audire*. — I en del latinska ord, der *au* verkligen uttalades med diæresis, der är det i Italienskan bibehållet, t. ex. *augure*, *autunno*, af *augur*, *auctumnus*.

Digitized by Google

men, *nountius*, *abdoucit*, *joudicium*, *navebous*, *soueis*, *magistruo*[1]).

Till nytt bevis på Italienskans närmare slägtskap med det *äldsta* Latinet, och derigenom med Latiens urspråk, än med det klassiska, hvaraf man velat anse det blott och bart som en försämring, tjenar äfven den omständigheten, att *h*, som i äldsta latinet var till den grad sällsynt, att man icke sade *hædus* och *hircus*, utan *ædus* och *ircus*[2]), rent af, hvad ljudet[3]) beträffar, ej fins i Italienskan. Man möter ofta i gamla romerska inskrifter *onestus* (ital. *onesto*) i stället för *honestus*, *omo* (ital. *uomo*) i stället för *homo*, *umanus* (ital. *umano*) i stället för *humanus*, *cres* (ital. *crede*) i stället för *heres* o. s. v.[4]).

---

[1]) I stället för *senatus*, *lumen*, *nuntius*, *abducit*, *judicium*, *navibus*, *suis*, *magistratu*.

[2]) Quintilianus yttrar: "*parcissime eâ (h) veteres usi etiam in vocalibus*, *cum ædos ircosque dicebant*.

[3]) Ljudlöst bibehölls det en tid i den äldre Italienskan, och bibehålles ännu af bruket i fyra ord af hjelpverbet *avere*, att för ögat skilja dem från fyra andra, till utseendet lika, ord. Der det eljest förekommer, står det blott såsom ljudtecken åt ett föregående *c* eller *g*. — Endast i *ett* fall kan Italienskan sägas åt *h* förunna ett slags ljud, nemligen i några få interjectioner, der *h* föranleder den föregående vokalens förlängning eller ökade vibration. Med ljudet af vårt svenska *h* förekommer det i Italienskan aldrig. Dess obetydlighet har gifvit anledning till flera italienska ordstäf, t. ex. *questa cosa non vale un' acca* o. s. v.

[4]) För hvad här, och på öfriga ställen i denna afhandling, är anfördt om det äldsta Latinet, finnas, ur säkra

Digitized by Google

När man nu vet, att, i det utbildade Latinets tider, aspirationen växte år från år, hvadan också Catullus i ett qvickt epigram roar sig öfver en, som utsade *hinsidias* i st. f. *insidias*[1]), när man under språkets tyngsta jernålder finner *h* hvimla i skrift, hur kan man då föreställa sig, att det skulle vara ur *detta* Latin, som den för all aspiration otillgängliga Italienskan framträdde som en föryngring?[2])

Gränsorna för denna afhandling medgifva oss ej att, mellan Italiens yngsta och äldsta språk, här till full åskådlighet genomföra en jemförelse, som, redan hvad sjelfva grundljuden beträffar, erbjuder så många likheter. Vi erinra blott ännu om detta *d paragogicum*, som i äldre Latinet så allmänt förekom (t. ex. i inskriften på den, Consuln Duillius till ära, uppresta *columna rostrata*, der vi finna *pucnandod*, *marid*, *altod* m. fl. i st. f. *pugnando*,

---

källor, bevis samlade i Schneiders *Elementarlehre der Lateinischen Sprache*. Berlin 1819.

[1]) — "*Et tum mirifice sperabat se esse locutum,*
Cum quantum poterat dixerat hinsidias."

Detta *quantum poterat* är ganska betecknande för svårigheten hos romerska språk-organen att komma ut med *h*, något som ännu är nära nog omöjligt för Italienarens.

[2]) Under medeltiden inmängde ytterligare, utan all urskillning, italienska afskrifvare af romerska auctorer *h*, synnerligast efter *c* eller *g*, efter hvilka bokstäfver de, i sitt eget språk, vid vissa fall voro vana att låta *h* följa såsom ett blott ljudtecken.

Digitized by Google

mari, *alto*[1]). För Latinet, i dess flor, var detta bruk af *d* längesedan antiqueradt, men Italienskan fyller ännu i dag slutljudet af åtskilliga monosyllaber med ett sådant *d*.

Den afslipade form, i hvilken Italienskan merendels framställer de latinska orden, anses vanligen som en stympning. Men man erinre sig, hurusom många af de romerska böjnings-formerna blott voro en, efter grekisk typ, konstigt och systematiskt uppförd utanbyggnad, främmande för det egentliga folkets dagliga bruk och behof. Visst är, att en stympning, som stundom knapt lemnar roten af ordet öfrig, möter oss i Romarnes aldraäldsta språkmonumenter. Så t. ex. i Numas *Carmen Saliare*, der vi finna *pa* för *parte* och *po* för *populo*, i full analogi ej blott med de gamla osciska ordstympningarna, t. ex. *gau* i st. f. *gaudium*, *do* för *domo* o. s. v., utan äfven med de italienska förkortningsformerna, t. ex. med detta *mo* i st. f. *modo*, som så ofta möter oss hos Dante och öfriga trecentister[2]).

---

[1]) Quintilianus anförer sjelf denna kolonn-inskrift såsom exempel (Lib. I. cap. VII): "*Latinis veteribus d plurimis in verbis ultima adjecta, quod manifestum est etiam ex columna ròstrata, quæ est C. Duellio in foro posita.*"

[2]) Portugisiskan, som af alla de romanska språken står Latinet närmast, har dock gått längst i ordstympning (t. ex. *dor* af lat. *dolor*, *no* af lat. *in illo* (ital. *nello*) o. s. v. Man har ej utan skäl kallat den en urbenad Spanska (*un castillan désossé*).

Digitized by Google

Icke alltid som en dotter af Romarspråket, oftare som dess äldre syster, har man alltså skäl att anse Italienskan. Åtskilliga af hennes beståndsdelar äro dock omisskänneligen härledda och yngre. Hon är, i vissa fall, Latinets rot; men hon är tillika, i andra fall, dess än i dag blommande krona. Inom Italien räknar otvifvelaktigt Italienskan — väl icke sådan den *nu* företer sig, men dock till sina grund-drag, — en vida högre ålder. Kunde vårt öra tränga tillbaka till tider, då intet Rom ännu fanns, det skulle säkerligen igenkänna en mängd af ljudböjningar, som ännu höras från det italienska folkets läppar. Bland andra äro många af de, till ett ovanligt stort antal der befintliga, onomatopoëtiska orden att anse såsom äkta infödingar, medlemmar af landets urâldsta språkslägte. Och — för att lemna andra bevis å sido — utgår man från den åsigten, att hvarje lands särskilda naturlynne afspeglar sig i språket och väcker likasom orden på de ursprungliga innevånarnes läppar, så frågas med skäl: skiner ej Italiens leende natur, i hela dess sorglöshet och rikedom, långt genuinare fram genom Italienskan, än genom Latinet? Bär ej det sednare, i sina stränga, afmätta former, fulla prägeln af en redan utbildad, en mäktig, en lärd stat, då den förra blott leker fram orden, och ännu i dag talar såsom naturen lärt henne? Förundra oss kan det ingalunda, att, vid stigande odling och samhälls-utveckling, ett

Digitized by Google

konstspråk, som det romerska, utväxer ur ett naturspråk, som ur-latinet; men i hög grad eget och anmärkningsvärdt är, att, sedan detta konstspråk längesedan upphört att vara lefvande, dét qväfda naturspråket med ens träder fram ur sin förra jordmån, uppblomstrar i en ny, rik litteratur, och sedan framgent behåller fältet.

Stammodern för så väl Italienskan, som alla de öfriga romanska språken, är då — icke Latinet, sådant det hos romerska författare möter oss, — utan Latiens äldsta *lingua rustica*, således Latinets egen moder. På bygden dröjde hon qvar, öfverlefde sin i stadens förfining fostrade dotter, och kom först långt efter dennas död åter till heders. Romarnes språk, liksom hela deras välde, från början sammansatt af rof, hann sent till full sammansmältning af sina olikartade beståndsdelar, och såsom *folkspråk (sermo vulgaris)* fortfor det ännu då att bibehålla sin karakter af aggregat, när *skriftspråket* (det sublimerade *sermo urbanus)* under grekisk inflytelse redan utvecklat sig till den vackraste organism. I provinsernas och koloniernas språk *(sermo peregrinus)* låg redan fröet till de sednare romanska mundarterna. Sjelfva det romerska folkspråket undergick under tidernas längd väsendtliga förändringar, och var helt olika i det äldsta Rom mot hvad det röjer sig för oss i t. ex. Terentii komedier. Mot slutet af republikens tider kunde Ro-

Digitized by Google

marne ej mera uttyda inskrifterna på sina äldre monumenter. Det var med största möda man kunde förstå urkunden till ett handelsfördrag mellan Rom om Carthago, som Polybius 150 f. Ch. f. upptäckte på en bronzetafla i Jovis Capitolini tempel. Huru svår Numas *Carmen Saliare* var att förstå för Horatii samtida, framlyser ur ett ställe i dennes epistlar[1]). Och just ur dessa äldsta romerska språkmonumenter är det likväl som vi ofta se ren Italienska spricka fram.

Hvad romerska *skriftspråket* beträffar, hade det, såsom vi veta, mot slutet af republikens tider, utbildat sig till en värdig organ för all högre själsodling, täflande redan i välljud, i smidighet, i styrka, med sin grekiska prototyp. Sofradt genom grammatik och kritik, trädde det, särdeles i de forensiska föredragen, fram i hela sin glans. Dess reglor blefvo genom godkända mönster allt fastare grundade, allt sorgfälligare inöfvade: dock måste det i skolorna ordentligen studeras, ty i allmänna lifvet fortfor man att tala som förut. Äfven för det högre umgänget var och förblef skriftspråkets uttryckssätt något alltför cirkladt och pretiöst: de förnämsta Romare uttryckte sig i dagligt tal visst aldrig med den ängsliga korrekthet, som det nyare Europas lärde från sina kathedrar. Mæcenas begick esomoftast fel mot

---

[1]) Lib. II. Epist. I. 86—87. — Äfven Quintilianus yttrar: "*Saliaria carmina vix sacerdotibus suis satis intelligenda.*"

Digitized by Google

grammatikan, och om Augustus vet man, att han, i stället för *ipse*, plägade säga *ipsus* eller *issus* (neapol. dialektens *isso*, högitalienskans *esso)*[1]). Också in i skrift trängde sig ofta nog umgängesspråket, och man ertappar ej sällan äfven hos klassiska skriftställare ord, lånade ur det sednare. Så brukar Catullus *russus* (ital. *rosso*) i st. f. för *ruber*, Plautus har i st. för *esse* det italienska *essere*, sjelfve Cicero *bellus* (ital. *bello*) i st. för *pulcher*. Framför allt ägde detta rum hos alla, som skrefvo för det egentliga folket. Utom stadsmurarna fortlefde ännu alltid, i form af dialekter, de ursprungliga lands-idiomer, som från början bildat kärnan af Latinet. I sjelfva Rom uppfördes länge Atellanerna på osciska språket, och ännu på Augusti tid förekom det etruskiska såsom läroämne i Roms skolor. Så hade de urgamla national-idiomerna räddat sin tillvaro: de öfverlefde inkräktarnes praktspråk, blommade ännu i spillrorna af detta, och det är i dem vi hafva att söka fröet till alla de sednare italienska dialekterna.

Om, af det nu anförda, Muratoriska partiets hufvudåsigt visar sig vederlagd, måste dock åt flera af detta partis öfriga satser lemnas full rättvisa. Ty stor var ovedersägligen den inflytelse, som de nordiska folken utöfvade på det nya språkets dels

---

[1]) Derföre erinrar ock Quintilianus: "*aliud est Latine, aliud grammatice loqui.*"

Digitized by Google

ordförkofran, dels ombildning från synthetiskt till analytiskt, förnämligast genom bruket af pronomen såsom artikel, och användandet af præpositioner såsom kasustecken. Detta var Latinets stora *deklination*, som slutade med att upplösa alla de fem i dess grammatika. I allmänhet kan man säga, att, på denna konflikt med de nordiska språken, Italienskan vann hvad Latinet förlorade. Det förra språket, såsom *lefvande* och födt på stället, lät sig ej öfverväldigas af utlänningarnas: det blef städse sig sjelf troget. Välljudet blef mer och mer dess bestämmande lag, och tålte snart inga andra ord, än dem, som slutades på vokal. Som, alla deklinationerna igenom, detta var fallet med den latinska ablativen, blef denna snart ensam qvarstående såsom substantivernas stamform. Man har uträknat, att, då vid ordens byggnad de germanska språken betjena sig af nästan dubbelt så många konsonanter som vokaler, och de slaviska af ännu fler, äro i italienska ord vokalerna fördelta till nära nog lika antal med konsonanterna, eller förhålla sig till de sednare, som tio till elfva. I hela språket kan man blott framvisa fyra ord [1]), som icke slutas på en vokal: *alla* de öfriga göra det ursprungligen. Då nu de, som ändas på *i* [2]), äro ganska få, och de,

---

[1]) De fyra enstafviga orden: *con*, *il*, *non*, *per*.

[2]) På *i* ändas föga mer än femtio Substantiver, och dessa, till större delen, ur Grekiskan dit öfvergångna.

Digitized by Google

som ändas på *u* [1]), ännu färre, inskränktes således slutändelsen för nästan hela språkets ordförråd till *a* eller *e* eller *o*. Språket, härigenom visserligen mjukt, skulle likväl ha lidit både af slapphet och enformighet, derest ej, af en lycklig instinkt, bruket häremot infört ett tjenligt korrektif. Ordets slutvokal blef nemligen, under vissa förbehåll, bortkastad, så snart den föregieks af en *liquida* [2]). En annan enformighet i språkljudet, nemligen tonens hvilande, för det mesta [3]), på *penultima* eller *ante-*

---

[1]) På *u* ändas, utom *giù*, *più*, *su*, endast några få nomina propria ur främmande språk. De sex feminina substantiverna, *gru*, *gioventù*, *servitù*, *schiavitù*, *tribù*, *virtù*, äro samtliga, såsom accenten utvisar, *voci tronche*, och förekomma ännu, synnerligast i poësien, under sin äldre form: *grue*, *gioventute*, *servitute* o. s. v.

[2]) Enär vid slik apokopering apostrof ej nyttjas, förefaller det ögat, som i italiensk skrift en mängd ord slutades med konsonanter. Lossade ur sitt sammanhang, återtaga dessa *voci tronche* genast sin slutvokal.

[3]) Ej så sällan förekomma dock ord, der tonen hvilar på *fjerde* stafvelsen från slutet *(quartultima)*. Detta är t. ex. fallet med tredje pers. plur. præs. indic. af ett ej ringa antal verber, hörande till den första konjugationen (såsom *abbéverano*, *depósitano*, m. fl.). Någon gång anträffas ord, dessa dock alltid med suffix-partiklar och konjunktiva pronomina sammansatta, der tonen hvilar på *quintultima* (t. ex. *portándomivelo)*, ja, på *sestultima* (t. ex. *abbéveranosene)*. Då för dylikt tonlöst eftersläp hufvudordets accent dock aldrig ändrar sin plats, kunna till och med ord bildas, der tonvigten måste hvila på *settultima* (t. ex. *commúnichimivisene)*. Att sådana, för uttalet obeqväma, ord, så vidt ske kan, undvikas, ligger i sakens natur. — Språkets mång-

Digitized by Google

penultima, aldrig på *ultima*, undanröjdes derigenom, att i alla de flerstafviga ord, som ursprungligen lycktades på *ate* eller *ute*, den sista tonlösa stafvelsen fick bortfalla, då tonhvilan följaktligen blef på slutljudet *a* eller *u*. Äfvenså bortföllo, vid de italienska verbernas konjugations-former, åtskilliga tonlösa slutvokaler, hvarigenom äfven här en mängd af ord fick accent på sista stafvelsen. Det i nyare språket införda Gravis-tecknet får derföre oftast anses ersätta antingen en apokoperad stafvelse eller en eliderad vokal. Der ej någondera af dessa anledningar äger rum, användes det, med få undantag, blott konventionelt för att bestämma betydelsen hos det ena af tvenne lika monosyllaber [1]). Att, såsom Metastasio och, i våra tider, Pellico, med *accento grave* ersätta det ljudlösa, af dem äfven graphiskt utmönstrade *h*, har af allmänna bruket ej blifvit vedertaget.

I sitt sträfvande efter välljud försköt Italienskan vidare alla de fyra aspirerade konsonanterna *ch*, *ph*, *th*, *rh*, dem skrift-latinet begagnat för att uttrycka

---

stafvigaste ord äro för öfrigt några af adverbierna på *mente*, helst i deras superlativa form, t. ex. det bekanta *immisericordiosissimamente*, det i Petrarcas Trionfi förekommande *precipitevolissimevolmente* m. fl., men i dessa hvilar accenten alltid, med stark vibration, på penultima.

[1]) Enahanda är fallet med bruket af *gravis* i den nyare Dacoromanskan. I den äldre, och så länge Cyrilliska alfabetet begagnades, accentuerades hvart enda ord. Spanskans enda accent är deremot *acutus*.

Digitized by Google

Grekernas χ, φ, ϑ, ϱ, (t. ex. *schola*, *sphæra*, *thesaurus*, *rhetor*, it. *scuola*, *sfera*, *tesauro*, *retore*). Äfven häruti finner man en återgång till Latinets allraäldsta bruk, som, så väl i skrift som tal, beröfvade dessa grekiska bokstäfver all aspiration, hvarom, utom Ciceros och Quintiliani intyg, äfven gamla inskrifter bära vittne, der man t. ex. i stället för *antiochum* finner *antioco*, i stället för *brachio* ser *bracio*, och jemte *boethius* äfven *boetius* [1]). Hvad särskilt *ch* beträffar, har italienska uttalet i de flesta fall utbytt det mot *c rotondo* (*k*), men, i några få, söndersmält det till *c schiacciata*, såsom i en del sammansättningar med ἄρχι, t. ex. *arciduca*, *arcivescovo*; deremot *arcangelo*.

Ljudet *x* uttalar ej den italienska tungan [2]). Lat. *exemplum*, *examen*, *maximus*, blifva it. *esempio*, *esame*, *massimo*. Äfven såsom skrifttecken är det ur italienska alfabetet förvisadt. Bibehålles det någon-

---

[1]) Redan sid. 22 är anmärkt, att ljudet *h* ej finnes i den rena Italienskan. Endast den lägre toskanska dialekten gör härifrån ett undantag genom sin egna förmildring af ljudet *k*, hvilket nästan framstötes såsom ett *h*. I stället för *calamo* hör man der *halamo* (hvaraf sedan det germanska *Halm*) o. s. v. Storhertigen sjelf heter, i folkets mun, icke *il granduca* utan *il granduha*. Detta erinrar om huru från början en hop grekiska ord med χ fingo, i sin latiniserade form, *h*: t. ex. χόρτος *hortus*, χῆρος *heres*, χειμὰς *hiems* o. s. v.

[2]) Endast i venezianska dialekten förekommer det. Så t. ex. utsäges der *c'è* som *xè*.

gång, för syns skull, i en och annan latinsk och halflatinsk term, såsom *extempore*, *ex professo*, *ex-principe*, eller i ett par från grekiskan lånade ord, såsom *xilografia*, *xenodochio*, så utsäges dock detta lånta *x* här aldrig annorlunda än som *s* (*estempore*, *esprofesso*, *esprincipe*, *silografia*, *senodochio*). Dock är *s* eller *ss* ej det enda ljud, som Italienskan har för det romerska *x*; äfven med *sc* finner man det ersatt, t. ex. *coscia* (lat. *coxa*), *scialare* (*exhalare*), *sciocco* (*exsuccus*), *sciagurato* (*exauguratus*); ja äfven med blott *c*. Detta sednare är nemligen fallet, när det latinska ordet haft efter *x* ett *c*, såsom *excellens*, *excitare*, it. *eccellente*, *eccitare*. Som bekant är var denna grekiska dubbelkonsonant lika främmande för fornlatinet, som den nu är för Italienskan [1]). Att den i romerska alfabetet fick sista platsen, visar hur sent den der inkommit. *Nugas* var den tidigare formen för *nugax*, *frassinus* är att anse äldre än *fraxinus*. I en sednare tid blef *x* så mycket mer missbrukadt: okunnigheten skref till och med *milex* för *miles*, *tigrix* för *tigris*, *xanctus* för *sanctus*, och *xecundus* för *secundus*. Ja, på Augusti tid (och det

---

[1]) Spanskan har egentligen ett dubbelt *x*, det ena det romerska *x*, det andra det lika betecknade grekiska *χ*. Den starka aspiration och saknad af allt *s*-ljud, hvarpå, under vissa förhållanden, *x* i Spanskan uttalas, får deraf sin förklaring. Portugisiskan har blott det romerska *x*, hvars ljud, i en stafvelses början, likväl veknar till *sch*.

Digitized by Google

är dock först under den, som, med orätt, Isidorus anser denna bokstaf hafva inkommit i språket) skref en konsularisk ståthållare *ixi* i stället för *ipsi*, för hvilket stafningsfel han, enligt hvad Suetonius berättar, blef af kejsaren från sitt embete afsatt.

Ytterligare har italienska välljudet undanröjt eller med mjukare öfvergångar ersatt alla Latinets hårda konsonant-möten. Detta har skett dels genom assimilation: såsom fallet är med t. ex. konsonantmötena *bc*, *bd*, *bj*, *bm*, *bp*, *bs*, *bt*, *bv*, *ct*, *dc*, *dj*, *dm*, *dn*, *ds*, *dv*, *gm*, *mn*, *ps*, *pt*, *pbt*, (it. *cc*, *dd*, *jj*, *mm* o. s. v.); dels har det skett på så sätt, att de sträfva konsonanterna ömsom uteslutits, ömsom utbytts mot lenare: t. ex. *mph* i *nf*, *mpt* i *nt*, *nct* i *nz* och *nt*, *lpt* i *lt*, *nsf* i *nf*, *nsj* i *j*, *nsp* i *sp*, *nsv* i *v*, *ps* i *s*, o. s. v. Ovedersägligen fortgick redan genom Latinet en sådan välljuds-process, och vi tro oss ej taga miste, om vi anse det egentliga folket i den hafva varit verksammast. Det schol-räta språket skulle t. ex. af *jubeo* hafva bildat perfectum *jubsi* eller *jupsi* (*nubo* har *nupsi*); men i folkets mun blef det assimileradt till *jussi*. Å andra sidan finner man dock spår af ett scholans sträfvande att förhårda det naturliga uttrycket. Eller hvarför förekommer i Latinet *cottana* (it. *cotogna*) så ofta skrifvet *coctana*, då dess grekiska ursprung (*κόττανα*) ej dertill gifver ringaste anledning? Hvarifrån inkom, på samma sätt, ett *c* i lat. *mactea*, då det grekiska stamordet (*ματτύα*)

ej har något? Att folkspråket aldrig upptog sådana förhårdningar, dertill kan man sluta af det välljudssystem, som längre fram utvecklades, när det obehindradt fick förfara på egen hand.

Till detta system hörde äfven enskilta konsonanters utbyten mot lenare och mera lättflytande. Så öfvergick ofta *b* till *v* (lat. *tabula*, *fabula*, *habere*, it. *tavola*, *favola*, *avere*): detta i närmaste sammanhang med Latinets urgamla förvexling af dessa begge slägtljud, synbar redan i en hop från grekiskan inkomna ord (af *βέλομαι* *volo*, af *βιόω* *vivo* m. fl.), synbar äfven på otaliga gamla inskrifter, der man t. ex. i st. f. *bene*, *acerbus*, *incomparabilis*, möter *vene*, *acervus*, *incomparavilis*. Men äfven till *f* eller *m* öfvergick nu ej sällan *b* (lat. *tabanus*, *bubulcus*, *scarabæus*, it. *tafano*, *bifolco*, *scarafaggio*), likasom till *b* förut *f* hade öfvergått vid en hop grekiska ords latiniserande (*ἀλφὸς* *albus*, *ὀρφὸς* *orbus*, *ἄμφω* *ambo*, *φάλαινα* *balæna*) och, äfven i öfrigt, romarspråket ofta förrådde dessa begge konsonanters nära ljudfrändskap (t. ex. *sibilare* l. *sifilare*, *rufus* af *rubeo*, *mulciber* sannolikt af *mulcere ferrum*). Man har jemväl undrat, huru det lat. *scamnum* kunnat få den diminutiva formen *scabellum*, äfvensom huru af verbet *glumere* kunnat bildas ett subst. *gluba*. Men att denna öfvergång från *b* till *m* ej var i folkspråket ovanlig, kan man sluta af de italienska formerna

gomito (lat. *cubitus*), *Giacomo* (*Jacobus*) m. fl. [1]). Vidare öfvergick *c* till sin media *g* (lat. *locus*, *secretus*, *lacryma*, it. *luogo*, *segreto*, *lagrima*), och påminner om det äldsta Latinets bruk af en och samma bokstaf för begge dessa så nära beslägtade ljud, äfvensom huru, sedan tecknet *g* längesedan inkommit i romerska alfabetet, ljuden *c* och *g* dock fortforo att omvexla i flera ord, såsom *vicesimus* l. *vigesimus*, *amurca* l. *amurga*. Likaså öfvergick *p* till *v* (lat. *super*, *episcopus*, *ricuperare*, it. *sovra*, *vescovo*, *ricoverare*), en utvexling, som ingalunda var främmande för romerska tungan, hvarom *opilio* och *ovilio* må bära vittne. *Qu* öfvergick till *c* (lat. *torquere*, *antiquus*, it. *torcere*, *antico*), i full öfverensstämmelse med fornromerska dubbelbruket af *quum* l. *cum*, *quotidie* l. *cotidie*, *coquus* l. *cocus*; eller ock öfvergick samma *qu* till *gu* (lat. *æquales*, *sequor*, it. *eguale*, *seguo*), hvarvid gäller samma erinran, som nyss här ofvan är gjord, om Romarnes omvexlande bruk af ljuden *c* och *g*, i flera ord. Hvad det romerska *r* beträffar, ser man det i Italienskan stundom gå öfver till *d*, t. ex. *rado* [2]) af *rarus*, *armadio* af *armarium*, *proda* af *prora*, *chiedere* af *quærere*, *dado* af *talus*; men denna förvexling var ju i fornromer-

[1]) På samma sätt i de andra romanska språken, t. ex. i Franskan: *samedi* (*sabbati dies*), i spanskan: *cañamo* (cannabis) o. s. v.

[2]) Portugisiskan har deremot *ralo*, jemte *raro*.

Digitized by Google

skan inhemsk? Eller hvaraf skulle *meridies* härledas, om ej af *medius dies*, äro icke *auris* och *audio* af samma stam, och skrefs icke i de äldsta tiderna ofta *ar* i st. f. *ad*, t. ex. i orden *arvena*, *arvocatus*, *arfinis* (*advena*, *advocatus*, *adfinis*)? Äfvenså litet kan det förundra oss, att finna *r* så ofta i Italienskan utbytas mot *l* (*albero* af *arbor*, *varcare* af *valicare*, *pellegrino* af *peregrinus*, *Tivoli* af *Tibur*), då redan Latinet hade bildat *lilium* af *λείϱιον*, företedde ömsom *Parilia* l. *Palilia*, *Remuria* l. *Lemuria*, och af *coelum* (l. *cælum*) högst sannolikt hade bildat *cæruleus*. Man vet, att Romarne betecknade med *balbus* den, som, i likhet med små barn, sade *l* i st. f. *r* [1]). — Ljudet af *t* mildras i en stor del italienska ord till *d*. Så blifva lat. *pater*, *comitatus*, *patronus*, *strata* (sc. *via*) it. *padre*, *contado*, *padrone*, *strada*. Begge ljudens urgamla förvandtskap äfven i Rom inses vid

---

[1]) I motsats till denna Labdacism hör man i den nuvarande romerska dialekten ofta *r* i st. f. *l*, såsom *Ingrese* för *Inglese*, *morto* för *molto* o. s. v. — Att, synnerligast i neapolitanska dialekten, *r* ofta synes gå öfver till *j*, så att *notaro* der blifver *notajo*, *Gennaro* blifver *Gennajo* o. s. v., beror derpå, att *r* egentligen är bortfallet ur den sednare formen, och då den förra ursprungligen haft ett *i* jemte *r* (af *notarius* nemligen *notario*), så är det detta *i*, som, efter bortfallandet af *r*, öfvergår till *j*. Således af *notarius* blir antingen, med bortfallande af *i*, *notaro*, eller, med bortfallande af *r*, *notaio* = *notajo*. På samma sätt uppkom af *macellarius* den italienska dubbelformen *macellaro* l. *macellajo* o. s. v.

Digitized by Google

blott jemförelsen mellan lat. *mentior* och *mendax*, *quatuor* och *quadrus* m. m. Men *t* utbytes äfven, under andra förhållanden, mot *z* (lat. *palatium, mundities*, *pretium*, *platea*, *puteus*, *ante*, it. *palazzo*, *mondezza*, *prezzo*, *piazza*, *puzzo*, *ante*), och en egen försmältning af *st* till *sc* äger emellanåt rum, såsom i lat. *angustia*, *ostium*, *postea*, it. *angoscia*, *uscio*, *poscia*. — Att *m* förtunnas till *n* (lat. *comite*, *computare*, *semitarius*, it. *conte*, *contare*, *sentiere*), är en fortsatt romersk vana; det var på samma sätt som i Latinet blef *tandem* i st. f. *tamdem*, *quendam* i st. f. *quemdam* o. s. v. *N* blifver stundom *l* (lat. *venenum*, *anima*, *Bononia*, *Panormus*, it. *veleno*, *alma*, *Bologna*, *Palermo*), på samma sätt, som hos Romarne *Messana* i folkets mun blef *Messala*, och det grek. *νύμφη*, efter all sannolikhet, gaf åt Latinet *lympha*. Samma tjocka uttal af *s*, som i nuvarande Tyskan äger rum framför *p* och *t*, har sannolikt bland Italiens obildade folkklasser, från långa tider tillbaka, varit öfligt [1]), helst ljudet *sc*, framför *e* och *i*, var i så många af deras ord (*scelus*, *scindo*, *scio*) inhemskt, och således lockade till missbruk. Deraf kan förklaras, huru flera latinska ord med *s* (*simia*, *simplus*, *dissipare*, *syrinx*) sedermera i Italienskan framträdt med *sc* (*scimia*, *scempio*, *scipare*, *sciringa*).

[1]) "Vivida est inter omnes atque densa littera" yttrar om det romerska *s* Terentianus Maurus.

Vid konsonantmötet *ns* synkoperar Italienska välljudet gerna *n*, och har, på detta sätt, af lat. *insula*, *mensis*, *ministerium*, *sponsus*, bildat *isola*, *mese*, *mestiere*, *sposo*. Men Romaren sade ju, på lika sätt, *tusus* i st. f. *tunsus*, *quoties* i st. f. *quotiens*, *bimestris*, icke *bimenstris*; Cicero sjelf nyttjade formerna *Foresia*, *Hortesia*, *Megalesia* (man ansåg denna synkopering[1]) för en prydlighet) och på gamla inskrifter läsas *mesis*, *impesa*, *castresis* m. fl.

Planen för denna afhandling hvarken fordrar eller medgifver en fullständig framställning af italienska språkets ljudförhållanden, jemförda med Latinets. Att de flesta af dem aldeles icke äro nya, utan grundade på äldre vanor, att Italienskan således, i phonetiskt afseende, icke är en förvridning, utan en konsequent utveckling af landets äldre tungomål, tro vi oss genom de redan gjorda sammanställningarna tillräckligt hafva visat. Blott i förbigående må här nämnas en och annan af det yngre språkets öfriga utvägar för euphonien, såsom dess mouillerande af *l*, näst efter *b*, *p*, *f*, *c* och *g* (*biancho*, *pieno*, *fiamma*, *chiaro*, *ghiado*); dess tillsats af ett, med *g* betecknadt, jod-ljud näst efter *l* och *n* (*filius* = *figlio*, *ingenium* = *ingegno*); dess anslags-

---

[1]) "Sequenda est nonnumquam elegantia eruditorum, quod quasdam literas lenitatis caussa omiserunt, sicut Cicero, qui *Foresia*, *Hortesia*, *Megalesia* siue *n* litera libenter dicebat." *Vel. Longus.*

Digitized by Google

ljud *i* framför andra vokaler (*amamus* = *amiamo*, *ferus* = *fiero*, *coma* = *chioma*); dess ordförkortning, vare sig genom aphæresis (lat. *umbilicus*, *infans*, *instrumentum*, it. *bilico*, *fante*, *strumento*) eller genom syncope, hvaraf exempel redan äro anförda, och apocope, tillfyllest åskådlig redan genom den öfverallt bortslipade slutkonsonanten [1]); dess ordvidgning, vare sig genom vokalers tillsats i början (*laurus* = *alloro*) eller inskjutning i midten (*σπασμός* = *spasimo*) eller tillägg i slutet (*sum* = *sono*), eller genom konsonanters tillsats i början (*unicornuus* = *lunicorno*), och inskjutning i midten (*capitolium* = *campidoglio*). Vi lemna nu betraktelsen af de begge språkens ömsesidiga ljudförhållanden, för att kasta en blick på de beståndsdelar, som Italienskan äger utöfver dem, hon med Latinet har gemensamma. Det kan och bör likväl ej undfalla någon, att äfven denna del af vårt arbete ej har anspråk på att vara mer än ett fragment. Frågan om Italienskans förhållande till Latinet är blott en utbruten del ur undersökningen om det förhållande, hvari samteliga de romanska språkströmmarna stå till det romerska folk-idiom, som vi med rätta anse för deras källa. Huru åter till detta folk-idiom det klassiska skrift-latinet sig

[1]) Ett fult undantag från de andra, vokalfulla dialekterna bildar den lägre Bolognesiska mundarten, som snörper ihop orden, genom att låta konsonanterna sköta sig, så vidt möjligt, på egen hand.

Digitized by Google

förhöll, i hvad mån det förra var rikare eller armare än det sednare, är ytterligare en hit hörande fråga af största vigt. Då det ingalunda kan vara vår uppgift att här söka fullständigt tillvägabringa en så vidtomfattande undersökning, inskränka vi oss blott till några, för vårt närvarande syfte tillräckliga, antydningar i ämnet.

Italiens egendomliga och inhemskt nationella språkelement hade, i Latinets utbildning, öfverväldigats af det utifrån komna elementet, det pelasgiska. Med detta småningom försonande sig, behöll dock det förra, i folklifvets skugga, sin genuina karakter, lät sig, under skrift-latinets herrskareperiod, väl förskjutas eller uppblandas, men aldrig utplånas, aldrig ens fullt omskapas; det trädde åter fram, när skrift-latinet sjönk, och gjorde i de romanska språken sin ur-romerska rätt till fullo gällande. Men i mer än ett af dessa, och särskilt i Italienskan, tillkom nu, utom det redan amalgamerade grekiska elementet, ett nytt, ett yngre sådant. Detta låter sig lätt förklara, när man besinnar, hurusom ännu länge efter Germanernes inkräktning af det öfre Italien, byzantinska väldet räckte i det nedre, grekiska kloster under hela medeltiden funnos i olika trakter af landet, ja, ännu i tolfte och trettonde århundradet grekiska språket var så allmänt i bruk hos den södra befolkningen, att kejsar Fredrik II ansåg för nödigt att utfärda sin författning för Si-

Digitized by Google

cilien på Grekiska likaväl som på Latin [1]). Äfven korstågen bidrogo utan tvifvel i sin mån att med grekiska uttryck rikta Italiens tungomål. Visst är, att Italienskan, icke mindre än Dacoromanskan, bär omisskänneliga spår af en sådan yngre grekisk inflytelse. Hvar t. ex. söka ursprunget eller ledtråden till det ital. *basso*, om ej i det grek. βάσσων (doriskt i st. f. βαθύτερος), till *borsa*, om ej i βύρσα, till *magrana* (fr. *migraine*), om ej i ἡμικρανία, till *zio*, om ej i θεῖος (spanjoren har deraf *tio*, fransosen deremot *oncle* af lat. *avunculus*), till *colla*, om ej i κόλλα, till *garbo*, om ej i γαῦρον, till *golfo*, om ej i κόλπος, till adj. *liscio*, om ej i λισσὸς, till *mostaccio*, om ej i μύσταξ, till *paggio* (fr. *page*), om ej i παιδίον, till *pitocco*, om ej i πτωχὸς, till *stuolo*, om ej i στόλος, till adj. *tapino*, om ej i ταπεινὸς? Särskilt är den neapolitanska dialekten, af lätt insedda skäl, rik på grekiska ordlån, såsom *sarchiopio* af σάρξ och ὤψ, *scacamarione* af κακὸς och μάρον, *vastaso* af βαστάζω, o. s. v. Alla dessa, och många flera, ord

---

[1]) Ännu i dag finner man i södra Italien grekiska kolonister, ehuru af en sednare inflyttning. Så räknar man i Apulien och Kalabrien ända till 80,000 Albaner eller Arnauter; på Sicilien — dels i Messina, dels i de fyra orterna Piana dei Greci, Contessa, Mezzojuso och Palazzo Adriano — minst 7000. Dessas språk är icke Italienska: det närmar sig Nygrekiskan (så t. ex. heter jorden *hi gi* = ἡ γῆ), men är uppblandadt med främmande tillsatser, ej minst ur Ziguenarspråket.

Digitized by Google

hänvisa omedelbarligen till Grekiskan, utan att vägen går genom Latinet [1]).

Men ett ännu rikare element, än det grekiska, bildar inom flera af de romanska språken, och särskilt inom Italienskan, det germanska. Redan i skriftlatinet hade ett och annat ord inkommit från de angränsande Germanerna. Efter deras invandring i Italien, spridde sig en massa af uttryck ur deras språk till de eröfrade trakterna, meddelade sig ur dessa till det inre af landet, och bidrog sålunda, mindre till organisk förändring [2]), än till riktande

---

[1]) Den nyare Fransyskan har, som bekant, directe ur Grekiskan lånat en mängd vettenskapliga termer och uttryck. Derom är nu ingenting att säga; men åtskilliga franska etymologer, både äldre och yngre, hafva jemväl äflats att i Grekiskan söka roten till språkets ordförråd i allmänhet. De ha derigenom råkat på de besynnerligaste afvägar. Om ordet *échapper*, som tydligt är det it. *scappare* l. *scampare* (i medelt. lat. *excampare* = *ex campo venire*), får man ännu i ett 1850 i Paris tryckt lexicon läsa, att det härledes af det grek. *σκάφη*, och således egentligen betyder: "komma undan *ur sjönöd*." Man ser, att Perion och Estienne ännu spöka.

[2]) Vi hafva redan i det föregående erkänt germansk inflytelse äfven på den formella ombildningen af Italiens språk, men vi dela ej derföre deras åsigt, som i denna inflytelse se den enda orsaken till språkets omskapning: vi anse den icke ens så väsendtlig, att icke språk-ombildningen, ehuruväl långsammare, gerna må antagas hafva kunnat gå för sig, under nära nog enahanda former, äfven utan de främmande folkstammarnes inverkan. Dessa hafva egentligen blott påskyndat den: hvad som genom dem kom till utbrott, var redan länge i hemlighet förberedt. Till den nya

Digitized by Google

och vidgning af Italienarnes inhemska ordskatt. Så inflyttade, under formen *guancia*, det tyska *Wange*, *Burg* blef *borgo*, *Helm elmo*, *Herberge albergo*, *Herold araldo*, *Schar schiera*, *Scherz scherzo*, *Geige giga*, *Leiste lista*, *Reihe riga*, *Futter fodero*, *Hose uosa*, *Trog truogo*, *Weise guisa*, *Sinn senno*, *Schaum schiuma*, *Sturm* (anfall) *stormo*, *Steinbock stambecco*, *Schiff schifo*, *Sklave schiavo*, *reich ricco*, *frisch fresco*, *braun bruno*, *bloss* (blottad) *biótto*, *bald* (sv. *bold*) *baldo*, *schlicht schietto*, *reichen recare*, *scheuen schivare*, *treffen* (getroffen) *trovare* m. fl. Alla dessa ord hafva ända sedan 1500-talet varit fullt naturaliserade söder om Alperna. Andra hafva sednare tillkommit, och ej minst i vår tid inströmmar i de norra dialekterna en flod af nya ord ur den österrikiska störtsjön. Man får nu höra *magone* (stor mage), *fare alto* (göra halt), och dylika oromerska talesätt. Åtskilliga hybrida ord hafva från äldre tid vunnit burskap i språket, t. ex. *guiderdone* (af det tyska *wieder* och det lat. *donum*).

Afräknar man af Italienskans beståndsdelar först det romerska elementet, som bildar sjelfva kärnan af språket och kan antagas utgöra ungefär nio tiondedelar deraf[1]), vidare det grekiska, och slutligen det germanska elementet, så återstår dock, inom den främmande tiondedelen, en hop ord, som ej kunna föras till någondera af dessa språkfamiljer. En del af dem äro villsna österlänningar, särskilt Araber,

---

grammatik, som nu är alla de romanska språkens, hade romerska språket alltjemt lutat: hvarifrån, om ej inifrån, skulle den väl hafva kommit? Dock ej från Germanerna, hvilkas språk-organism var så himmelsvidt olika?

[1]) Språkets inre bildsamhet är nemligen så stor, att af ett enda latinskt ord vanligen en hel grupp italienska propageras. Så bildas af det enda lat. *vicus* minst trettio italienska ord, bland hvilka tjugu nya substantiver.

Digitized by Google

hvilkas väg hit väl oftast gått öfver Spanien: andra bland dem äro att anse för urgamla infödingar, qvarlefvor af landets för-romerska idiomer, nu från skillda trakter af halfön samlade i hufvudspråket. Af alla de romanska mundarterna är emedlertid Italienskan den, som minst är blandad. Den har, som vi sett, af en egen inneboende skönhets-instinkt planmessigt och sjelfständigt utvecklat sina former, på en gång, till det mest smältande välljud och den mest architektoniska symmetri. Den är, som vi ådagalagt, något helt annat än ett blott och bart *korrumperadt* Latin. Det är folkspråket, som undanträngt det konventionella skriftspråket, och satt sig sjelft i stället. Den kan visserligen i några fall visa sig som ett *dekomponeradt* Latin; men fråga uppstår då ånyo, å hvilkendera sidan i denna språkdualism det mest primitiva ligger, och förstfödslorätten stadnar då icke alltid på Latinets sida. Sådant som Italiens språk nu *är* och i mer än sex århundraden *varit*, står det på fullt egen och sjelfständig botten. I romarspråket under dess jernålder, i medeltidens klosterstudier, igenkänner man dock ännu alltid Latinet; men man må skrifva eller tala ett aldrig så barbariskt Latin, — det blir ändå ingen Italienska.

Huru färdigt det nya språket redan länge hade legat på folkets läppar, skönjes bäst deraf att när, med 1200-talets början, det ändtligen får luft, slår det med ens ut i *sång*, och det nästan från alla hörn af Italien på en gång. Knappt är från Sicilien signalen gifven, förrän echo svarar ur norra och medlersta Italien. Det är som hade med ens folkets tunga lossnat. Hundradetals lärkor fylla luften med sitt nya qvitter: det är ett morgonrodnadens jubel, det är ett rus af glädje, hvari den nya Poësien vaknar. Hvad denna Poësi en gång blef såsom fullmornad, hvilken hög betydelse för hela den nyeropeiska kulturen icke blott

Digitized by Google

Italiens skalder haft, men dess statsmän, dess natur- och rättskunnige, dess språk- och häfdeforskare, dess talare och tänkare, dess läkare och mathematici, dess konstnärer inom alla det Skönas områden, detta är för kändt och erkändt, att här behöfva påpekas. Knappt finnes en gren af mensklig odling, som ej påminner om en skuld till detta land: Vettenskapen har der haft sin vagga, Konsten sin modell-schola: verldshistoriska namn trängas i dess häfder. En Genuesare har upptäckt nya verlden, en Pisanare var den förste, som vände tuben mot himlahvalfvet, en Korsikanare har såsom sin tids störste fältherre slagit verlden med undran [1]). På dem och deras likar har ITALIA tryckt prägeln af en kraft, som är henne ursprunglig, i dem har hon visat, hvilka söner hon ännu är mäktig att föda. Sannerligen, för något annat än "vanbördade Romare" måste man i allmänhet anse ett folk, som under århundraden utvecklat så mycken sjelfständig duglighet, så mycken harmonisk konstflit, en så djerf fantasi, och på hvars bättre Genius, äfven när den, i följd af tryckande omständigheter, tidtals ligger i skenbar dvala, man tryggt kan tillämpa de ord, med hvilka den sjuttioårige GALILEI, ur inqvisitionens bojor framsläpad att, med böjda knän och handen på evangelium, afsvärja sina kätterska satser och högtidligt förklara, att jorden stod still, halfhögt tröstade sig sjelf: *e pur si muove.*

---

[1]) Att Corsica, i politiskt afseende, lyder under en främmande makt, kan här ej komma i betraktande. Ön är ej derföre mindre italiensk än den stora halfön: språket, åtminstone att dömma af Bastia-dialekten, fullt ut så rent som mången dialekt vid Apenninerna. Corsiskan närmar sig Sardiskan, men har hvarken den frappanta likhet med skriftlatinet, som den man här och der finner på Sardinien, t. ex. hos det råa herdefolket i Bitti, eller den starka uppblandning med Spanska, som utmärker dialekterna i Cagliari och, ännu mer, provinsen Gallura.

Digitized by Google

TILLÄGG.

Då, i afseende på de stridiga meningarna om Italienska språkets uppkomst, författaren s. 17 hänvisat till sin i tidskriften Frey (1843) tryckta afhandling, men denna numera ej torde för en hvar läsare vara tillgänglig, har han ansett ett utdrag deraf för hvad som rörer ifrågavarande ämne här vara på sin plats:

Italiens egna filologer hafva under flera århundraden legat i strid om denna fråga, och äro ännu i dag ej derom rätt ense. Hufvudsakligen har man delat sig i tvenne partier. Leonardo Bruni, sedermera följd af Celso Cittadini, af Bembo, af Quadrio m. fl. har yrkat den satsen, att Italienska språket vore lika gammalt som det Latinska, och att begge två samtidigt varit i bruk i det gamla Roma: det förra då såsom samtalsspråk och, i allmänhet, bland det lägre, obildade folket: det sednare dels såsom högtidsspråk vid forensiska sammankomster, dels såsom skriftspråk nyttjadt af de lärda. Såsom bevis härför åberopar han ställen ur de Romerska komedie-skrifvarne, som, då de införa på scenen trälar och lägre plebejer talande, härma dessas språk och, vid sådana tillfällen, ofta nyttja ord, som säkerligen aldrig hörts från Romerska lärdas eller Romerska embetsmäns läppar, men som deremot återfinnas i det nuvarande Italienska idiomet. Han erinrar om, huru, vid den Romerska ungdomens uppfostran, stor vigt lades icke blott på inhämtande af det Grekiska tungomålet, utan äfven på undervisning i sjelfva modersmålets prydligare former och mer oratoriska behandling. Ciceros och Livii språk vore då att anse såsom ett slags höglatin, som gått i bredd med det vulgära språket, hvilket åter varit ingenting annat än den ursprungliga Italienskan. — Maffei, som tillhör samma åsigt, förklarar det Latinska språkets ombildning till Italienska sålunda, att, då man i dagligt tal mer och mer afvek från det ädla, äkta, grammatikaliskt regelrätta Latinet, och i stället satte allmänt i svang plebejernas felaktiga, orätt böjda och illa uttalade *patois*, så kom, då på detta sätt nästan hvart enda ord undergick någon förändring och antog en skiljaktig form, under tidernas lopp ett helt och hållet nytt språk att bilda sig. Att tillskrifva de inströfvande Barbarerna detta språkets omgestaltande till oregelbundet skick och falskt uttal, kan — menar Maffei — så mycket mindre godkännas, som en af dem i detta afseende föranledd förändring skulle hafva fått en helt annan karakter, och dessutom hela denna språk-revolution var i full gång, långt innan Barbarernas inflytelse här kunde komma i fråga.

Digitized by Google

Det motsatta, talrikare partiet åter: Muratori, Zeno, Fontanini m. fl. förfäktar den meningen, att Italienskan bildats genom Latinets förskämning och uppblandning med en mängd barbariska ord och former, och att dess anor sålunda ej uppstiga längre än till den tid, då Barbarerna hade fått fast fot inom Italien. Latinet, redan i flera århundraden genom mångfaldiga orsaker förderfvadt, upphörde dock icke, enligt Muratoris mening, att, äfven efter de nordliga folkens infall, vara det gemensamma språket. Segrarne, alltid till antalet färre än de besegrade, lärde sig, så godt de kunde, det eröfrade landets språk, såsom vida ljufvare än deras eget och för deras lefnadsbehof dessutom oundgängligt; men de uttalade det illa, och vanställde det genom sina gröfre ordböjningar och hårdare uttryck. De införde der artiklar, ersatte med prepositioner substantivernas olika kasual-böjningar, och med hjelpverber en del af konjugationernas sjelfständigare former. Åt ett stort antal af Celtiska, Franska, Germanska och Lombardiska ord gåfvo de Latinska ändelser, och ofta deremot åt de Latinska orden ändelser från sina egna språk. Italiens innevånare, som icke mer hade några skriftställares auktoritet eller något bestämdt språkbruk att följa, omfattade och delade en så beskaffad öfverhandtagande försämring, införlifvade sig mer och mer med de nya talesätten, och trodde sig, efter lång vana, alldeles icke hafva förändrat sitt språk, som likväl redan, både etymologiskt och syntaktiskt, var fullkomligen omskapadt. De kallade ännu alltid för Latin ett språk, som icke mer var det. De rättslärde, tvungne att på Latin skrifva sina förhandlingar, fyllde papperet med en sammanbråkad rotvälska, under hvilken de väl understundom äfven sökte att för folket dölja sin okunnighet. Den flitige Muratori anförer här en mängd af ord, som brukats icke blott i elfte och tolfte århundradet, men redan uti de föregående: ord, hvilkas rötter omöjligt stå att återfinna i Latinet, men som sedan ingått och qvarblifvit i Italienskan.

Att här söka fullkomligt afgöra en fråga, hvarom, såsom vi sett, meningarna varit delade hos Italiens störste filologer, skulle med skäl räknas oss till förmätenhet, och dessutom inleda i alltför vidlöftiga undersökningar. En och annan vink om frågans rätta uppfattande tro vi oss dock ännu kunna gifva.

Brunis parti har tvifvelsutan derutinnan rätt, att de gamle Romarnes talspråk varit helt olika med deras skrift-

Digitized by Google

språk *). En slik dualism genomgår **alla** bildade språk, och är i den närvarande Svenskan ej minst ögonskenlig. För gifvet kan man också antaga, att många ord, som **blott** funnos inom Romarnes lägre samtalsspråk *(lingua rustica)*, traditionelt genom seklerna fortlefvat, och såsom sjelfständiga först gjort sig gällande i Italienskan **), som sjelft i grunden ej är annat än ett till skriftspråk fixeradt talspråk ***). Men på detta samma språk, sådant det i fullväxt och utbildad gestalt sedermera framträdt, är främmande stammars inflytelse icke desto mindre ögonskenlig, och i att misskänna och förneka denna inflytelse har Brunis parti onekligen gått för långt. Att, i detta fall, Muratori och hans anhängare komma sanningen närmare, synes redan af den mängd af Germanska ord, som söder om Alperna fått full Romersk borgarerätt †). Af de gamla akter, inskrifter och öfriga språk-monumenter, som från medeltidens började Italienska ännu återstå, ser man,

*) Redan Quintilianus intygar (Lib. II. cap. 8): "vulgo imperitos barbare loquutos, et tota sæpe theatra, et omnem civium turbam, exclamasse barbare." — Varro säger på ett ställe *(de lingua Lat, lib. V.)*: "quiritare urbanorum est, jubilare rusticorum."

**) Pompeus Festus (i sextonde boken af sitt verk *de verb. signif.*) skrifver: "*Orata* genus piscis appellatur a colore auri, quod rustici *orum* dicebant, ut auriculas, oriculas." Italienskan har nu ore (= *orum, aurum)*, och orecchia (= *oricula, auricula, auris)*. Häraf ses äfven, att Franska uttalet af *au* fanns redan hos Romarne.

***) Detta synes, bland annat, tydligt af de många bibehållna sammandragningarna och ordstympningarna. Så blef t. ex. Romarnes *retrahere illam*, genom vårdslös förkortning, *ritrarla*. Italienskan upptog nu detta såsom fullt skrifriktigt, och *ritrarla* fick äfven i den högtidligaste stil användas såsom rim t. ex. mot *parla*. — Vi Svenskar säga nu i dagligt tal *ta'n* (i st. för tag honom), *få'na* (i st. för få henne). Skall måhända äfven en framtid vänta vårt språk, då detta *ta'n* skall, och ej blott i lägre poësi, användas såsom rim mot t. ex. *van*, och *få'na* såsom rim mot t. ex. *låna?* Nyare företeelser inom dagens prosa göra en sådan förmodan ej alldeles osannolik.

†) Så t. ex. en mängd af uttryck för krig och vapen. Redan *guerra* är det gamla Tyska Werre; det Tyska Helm har blifvit italieniseradt till *elmo*, Harnisch till *arnese*, Sporen till *sproni*, Spieß (= Spiet) till *Spiedo*, Herold till *Araldo*, Sturm till *Stormo*, Hillebard till *Alabarda* o. s. v. Vi kunde vidare erinra om *ricco* (det Tyska reich), *magro* (mager), *tasca* (Tasche), *scherzo* (Scherz), *fiasco* (Flasche), *palanca* (Planke), *schermo* (Schirm), *bicchiere* (Becher), *guancia* (Wange) m. m., hvaremot till utbyte Tyskarne visserligen äfven germaniserat åtskilliga Italienska ord, t. ex. *Boccale* (af bocca = bouche), som hos dem blifvit Pokal m. m. Äfven *Volgo* (det Lat. Vulgus) är tydligen detsamma, som det Tyska Volk, *Folk*. — Det privativa sammansättnings-ordet *mis* (t. ex. i *miscredente)* är i Italienskan mindre allmänt än i Tyskan, ehuru dess ursprung är det lat. *minus*.

Digitized by Google

huru, sekel för sekel, de Latinska orden stympas, prepositioner börja ersätta kasus, pronomen *ille* börjar användas såsom artikel, mångfaldiga bokstafsförändringar bestämmas af välljudet, samt slutligen, under en helt ny syntax, det ursprungligen synthetiska språket småningom ombildas till ett analytiskt. Ej blott inom Italien, men i alla de Romerska väldets provinser, der Latinet hade talats, undergick detta språk enahanda förändringar, och det är detta omskapade Latin, som man, med ett för hela södra Europa gemensamt namn, kallat Romanska (*Romanzo*). Hufvudarter af detta Romanska språk voro i södra Frankrike Provenzalskan (då ännu kallad Limosiniskan), på Spanska halfön åter Castilianskan, begge uppkomna genom Latinets amalgamering med hvardera landets urspråk. Mer och mer sjelfständiga utöfvade de dock, såsom grannar och halfsyskon, en fortfarande inflytelse ej blott på hvarandra, men på den nya och yngsta arten af Romanska, den nemligen, som i Latinets eget hemland nu började låta höra sig. Begge voro de fullväxta, begge ägde de en Litteratur, innan deras yngsta syster, Italienskan, rätt lärt sig att tala. Deras inflytelse på hennes daning blef derigenom så mycket större. Framför allt måste Provenzalskan, med sin stränga grammatik, med sina konstfärdiga Troubadourers poësi, som längesedan genljöd i de närgränsande Italienska hofven, dit dessa sångare hoptals ströfvade, mäktigt inverka på detta nya språks egen utveckling. Skulle man i tolfte seklet hafva ställt horoscopet för de nyfödda Europeiska språken, så hade man, efter all anledning, spått Provenzalskan det längsta lifvet, den största rikedomen, den mesta lyckan. Sex seklers erfarenhet har likväl sedermera vittnat, att detta allt i stället tillföll den yngsta bland Latinets döttrar. Men — att fullständigt ådagalägga de särskilta Romanska munarternas gemensamma analogier och inbördes vexelverkan, och, rad för rad, söka uppräkna alla anorna på Italienska språkets stamträd, skulle här föra oss utom ämnet. Detta stamträd, som vi sett uppstiga till de gamle Romarne, sträcker, såsom bekant är, en grönskande sidogren ända ner i Graubündtens och några af Tyrolens dalar, der, mellan bergen, ett Romanskt språk än i dag traditionelt fortlefver *).

---

*) Om detta språk, det *Rhetoromanska*, utkommer snart af författaren ett särskilt arbete.

OM

DEN ÄLDSTA ITALIENSKA POESIEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

Man har med rätta ansett Dante Alighieri *) vara den äkta Italienska skaldekonstens ättefader och patriark, på samma gång som hela den moderna konstbildningens äldste förebådare och representant. Men med orätt har man ansett denne Italiens förnämste skald vara dess, äfven till tiden, förste. Ännu för få år sedan yttrades af en, eljest läsvärd, Fransysk skriftställare **), att Dante, på gatorna i Florenz, ur folkets mun uppsnappat ett idiom, på hvilket han sedermera utarbetade sitt odödliga mästerverk. Dante göres på detta vis till den förste, som nyttjat *lingua volgare* såsom skriftspråk, åtminstone till den förste, som användt det i vers. Vi vilje här ådagalägga, att det, ett helt århundrade före Dante, varit såsom sådant användt, och redan då smidigt fogat sig i de konstigaste versformer. Dermed äro vi dock långt ifrån att neka den oberäkneligt stora inflytelse, som Dantes kolossala skaldeverk ägt på det nya språkets ytterligare utveckling, säkrare bestämning och regelmässigare försköning. Tvärtom måste det såsom en lycka prisas, att den store skalden för sin *Commedia Divina* valde detta högre folkspråk *(volgare illustre)*, och ej fullföljde sin första tanke, att skrifva poëmet på Latinsk hexameter ***). Genom att redan tidigt komma

*) Florenz ägde tvenne samtidiga skalder med namnet Dante. Om den andre, Dante di Majano, se längre fram sid. 59. — Dante är blott ett förnamn, sammandraget af Durante. **) Nisard.

***) Boccaccio har åt oss bevarat början af detta tillämnade poëm:

"*Ultima regna canam, fluido contermina mundo,*
Spiritibus quæ lata patent, quæ præmia solvunt
Pro meritis cuicumque suis", etc.

År 1826 utgaf Viviani, såsom bilaga till sitt aftryck af *Commedia Divina* efter den Bartolianska codex, ett föregifvet större fragment af

under behandling af en så mäktig och öfverlägsen Genius, fick det nya språket för alltid sin borgarerätt betryggad: det blef erkändt för nationalspråk, ja adladt till poësiens eget tungomål, och erhöll en prägel, som det ännu, efter mer än ett halft årtusende, bibehåller. Också hafva för glansen af Dantes namn hans föregångares måst träda i skuggan; och detta, oaktadt han sjelf, på mer än ett ställe, med aktning talar om dem, under sin drömresa genom andeverldens tre riken.

Att en period af Italiensk poësi funnits före Dante, hafva visserligen ej de män förbisett, som med större utförlighet behandlat denna poësies historia. Men äfven hos dessa är merändels denna period endast flyktigt berörd, sällan mer än antydd *). Så är t. ex. fallet med Bouterwek, som dock bland Tyskarna varit den, som uppträdt med de mesta anspråk på fullständighet och grundlighet inom detta område. Att Sicilien varit den Italienska Sångens barndoms-ö, är för honom ej stort annat än en saga. Han har väl hört talas derom; men han lemnar saken i sitt värde, och förråder ej namnet på någon enda af dessa diktande öboer, dem han sjelf tyckes hafva ansett för diktade. För en och annan af de nord-italienska skalderna före Dante redogör han visserligen, men med en förnämhet, som sedan följer honom ända in i kritiken öfver Dante sjelf, enligt hvad Schelling i en skarp

---

det ursprungligen Latinska poëmet. Detta fragment, som omfattar fjerde sången, ifrån och med den 13:de strofen, hela femte och sjette sångerna, samt den sjunde ända till 62:a strofen, var förrut såsom manuskript omtaladt af Salvini, i hans anmärkningar till Boccaccios kommentar öfver Dante, och af Fontanini, i hans bok: *Dell' Eloquenza Italiana.* Viviani betviflar ingalunda dess äkthet. Det bär dock alla spår af att vara understucket, och utgör sannolikt blott ett fragment af en sednare gjord Latinsk öfversättning. Särskilt må man draga i tvifvel, huruvida så tröga hexametrar kunnat skrifvas af den, som gjort terzinerna i Commedia Divina.

*) Ett undantag härifrån gör Ginguené. Han har, för denna period, flitigt begagnat Tiraboschi, Crescimbeni, Muratori, med flera Italienska källor, hvilka äfven författaren till närvarande uppsats haft att anlita. Ruths *Gesch. der ital. Poesie* hade ännu icke utkommit, då detta skrefs.

Digitized by Google

tillrättavisning har ådagalagt *). Rätt har tvifvelsutan BOUTERWEK derutinnan, att forskningarna inom denna den Italienska poësiens sagotid mera tillfredsställa det filologiska intresset än det esthetiska; men äfven för detta äro de ingalunda förlorade, och för poësiens, särskilt för den poëtiska teknikens, historia äro de af ej ringa vigt. Huru ens riktigt bestämma DANTES egen plats inom den Italienska vitterheten, utan att äga noggrann kännedom om den tid, som närmast föregick hans?

Sedan de gamle Romerske skalderne hade tystnat, var från deras egen jord all äkta poësi för långa århundraden flyktad. Hos CLAUDIANUS hör man dess sista döende ljud. Den nya verlds-kulturens båda hufvud-elementer, den kristligt-Romerska, den hedniskt-Germanska principen, hade ej ännu sammansmält och i hvad man kallat Romantik funnit sin försoning. En antik verld hade gått under; men i kaotisk oro jäste ännu den nya. Alla menskliga förhållanden hade så småningom börjat antaga ett nytt utseende: seder, tänkesätt, lagar, fått ett mer och mer förändradt skaplynne: en hel Olymp af Gudar hade störtat, och från deras fordna tempel reste sig nu Korset: mythen hade gifvit vika för tron: nya menniskor hade lärt sig bedja till en ny himmel. Genomgripande var inflytelsen af denna allmänna kultur-revolution på all konstbildning öfverhufvud, och särskilt på poësiens rigtning och karakter. Till en början ingick nu den antika poësien, såsom ett vigtigt, nästan uteslutande, element i den nya konsten; men den var här blott en skugga af hvad den' varit. Så fortfor, äfven inom det kristnade Italien, Latinet länge att vara organ för en mängd dels kyrkliga hymn-sångare, dels skämtande Satir-skrifvare, dels ex professo lärda vitterlekare; men, hur sorgfälligt än desse sökte att tillegna sig de gamlas form, andan både af sann klassicitet och sann poësi var och förblef dock borta. I stället för den fordna skaldekretsen, som i Cæsarernas hof med glädje slog sina lyror, såg man nu en manstark arbets-kommendering,

*) Se den förträffliga afhandlingen: "*Ueber Dante in philosophischer Beziehung.*"

Digitized by Google

tungt rustad med all möjlig fraseologisk apparat, tåga ut att i sitt anletes svett göra Latinsk vers. Genom dessa prosodiska ansträngningar tillvägabragtes visserligen ännu ett och annat rätt artigt epigram, ett och annat ej misslyckadt ode, en och annan väl anlagd lärodikt; men i allmänhet förmådde ej denna poësi att förete annat än matta efterljud, bleknade bilder, ur den hedniska konstens mästerverk. Man blir, vid dessa Latin-qväden, till mods, såsom hörde man de Romerska Camenernas *Requiem*. Munkflit hade trädt i stället för konstnärlig ingifvelse, diktandet hade nedsjunkit till oklanderlig skansion, och man hade väl ännu en Latinsk verskonst, men med den Romerska skaldekonsten var det förbi. — Med Vettenskap och Konst hade nu, inom Italien, sjelfva språket, såsom sådant, råkat i förfall. Splittradt i mångfaldiga munarter, uppblandadt med de inträngande Barbarernas råa idiotismer, var det ej mer att igenkänna för detsamma, på hvilket Cicero hade talat, Horatius sjungit. Men af det gamlas spillror bildade sig så småningom i folkets mun, under tidernas lopp, ett helt och hållet nytt språk: ur Latinets ruiner växte, som en ros, den unga Italienskan. Modrens klassiska skönhet hvilade ännu öfver dottrens mera milda, mera veka och oregelbundna drag; men dottrens födelse hade kostat modren lifvet. Det är sannt, Latinet återfinnes ännu i dag inom de lärdas samhällen; men det går der blott igen: det är dock alltid ett dödt språk. Det var dödt i samma stund, som Italienskan började att lefva. Utan att då här vidare söka efterforska, huru Italienskan uppkommit, vilje vi i stället lyssna efter, hvarifrån och när den först låter sig förnimma. Vi skola se, att det är med detta språk, som med de flesta andra: det vaknar i sång.

De första ljuden af Italiensk poësi hör man från Sicilien. Såsom det äldsta språk-monument i detta fall kan man anse ett från slutet af 1100-talet bibehållet, till form vidunderligt, till innehåll obetydligt, rimqväde af en viss Ciullo d'Alcamo, om hvilken man för öfrigt ingenting vet, mer än att han till börden varit Sicilianare *). Crescimbeni har åt oss förvarat

*) Jfr noten sid. 65.

Digitized by Google

detta Canzon-artade stycke: *Rosa fresca aulentissima* etc.*), som, sammansatt af 32 strofer, och utgörande ett slags dialogiserad vexelsång emellan en *Amante* och hans *Madonna*, till sin prosodiska architektur erinrar om Provenzalernas versformer, utan att dock egentligen tillhöra någon af dessa, till sitt språk åter är en underlig och bizarr blandning af munklatin och en till Siciliansk munart förvriden Romanska, hvarutur dock redan den sednare Italienskan framblickar som en embryo. Språket är här ännu såsom i målbrottet. — Poëmet skall vara författadt omkring 1197. — Näst Ciullo d'Alcamo, möter oss, i första hälften af 1200-talet, såsom Italiensk verskonstnär, en skald med kejsarkrona. Det är den berömde, lärde Hohenstaufern, kejsar Fredrik II. som, i sitt glada hof i Palermo, då ännu fredligt omgifven af sina söner Manfred och Enzio, sjelf, såsom de, medlem af den af honom der stiftade poëtiska Akademien, slår de första rena slagen på den Italienska lyran. Såsom vettenskapsälskande ornitholog bekant genom sin ännu till en del bevarade afhandling *de arte venandi cum avibus*, hade han, från att betrakta foglarnas flygt, öfvergått att försöka skaldernas. I det längre ode, som finnes qvar efter honom, igenkänner man en noggrann modellering efter Troubadourernas omvexlande rimflätningar, och ser tillika, huru det Italienska idiomet alltmer börjar spricka ut ur det Latinska. — Äfven efter Enzio har man åtskilliga poëmer ännu i behåll, och en Italiensk historieskrifvare Matteo Spinello omtalar, att Enzio ofta plägade gå ut i svalkan af de Sicilianska sommarnätterna, åtföljd af två tonkonstnärer, som voro berömde Romanzatorer, och att han då diktade och sjöng Canzoner och

*) Det finnes äfven i den samling af Italiens äldsta fornsånger, som, under Påfven Urban VIII, utgafs af hans Bibliothekarie Leo Allacci, efter handskrifter, förvarade i Vatikanska och Barberinska Bibliotheken. Denna, thyvärr högst illa redigerade, samling har till titel: *Poëti antichi raccolti da codici manoscritti.* Napoli 1661. I sednare tider har Crusca-Akademien i Florenz besörjt utgifvandet af en bättre samling: *Poëti del primo secolo della lingua Italiana.* Firenze 1816.

Digitized by Google

Strambotti, d. ä. ett slags erotiska qväden i åttaradiga rimmade strofer. — Ur kejsar FREDRIK II:s närmaste hofkrets hör man äfven en annan skald, hvars toner flyga högre. Det är hans bekante statskansler PIERRO DELLE VIGNE, hvilken, efter mångåriga trogna tjenster, slutligen anklagades för att hafva velat förgifta sin herres lif, och, af grämelse öfver denna, som man tror, falska beskyllning*), afhände sig sitt eget, efter att förrut hafva blifvit beröfvad friheten och synen. Bland de poëmer, som efter honom lefva qvar, är ett synnerligen märkvärdigt för sin form. Det utgöres af fjorton versrader, fördelade i fyra qvadriner och tvenne derpå följande terzetter. Det är den dittills osedda, af de äldre Provenzalerna okända, *Sonetten*, som här första gången möter våra blickar. Vi finna således, att denna är af rent Sicilianskt ursprung, och måste för oriktigt anse, att, såsom ofta skett, denna versforms första uppfinning tillskrifves PETRARCA. Uppfinnaren är, så vidt vi veta, PIERRO DELLE VIGNE, och förtjensten af en mera sträng och konstmässig bestämning af Sonettens rimkedjning, likasom i allmänhet af dess mera mjuka och melodiska behandling, tillhör, såsom vi snart skola visa, GUITTONE D'AREZZO. Sin högsta fulländning och till ren musik smältande skönhet fann dock visserligen Sonetten först genom PETRARCA, som i denna form, likasom i Canzonen, ådagalagt sitt största konstnärskap.

Bland öfriga Sicilianska poëter från denna äldsta tid (deras vanligaste benämning var *dicitori* = sagotäljare) märka vi namnen: MAZZEO DI RICCO, af hvars Canzoner sex ännu finnas qvar. I dem alla är formen fullkomligt provenzalisk, i en af dem äfven derutinnan, att sista orden i hvarje strof upprepas i början af den nästföljande**). Vidare tvenne författare med namnet DELLE COLONNE, den ene ODO, den andre, som synes hafva varit ännu mera skattad, GUIDO. Den sednare — domare i Messina och äfven såsom Latinsk häfdatecknare bekant genom sin historia om det Trojanska kriget —

*) DANTE tager i *L'Inferno* den anklagades försvar.

**) Efter MAZZEO finnes äfven en Sonett: *Chi conoscesse si la sua fallanza* etc. Han anses hafva diktat omkring 1250.

Digitized by Google

anses af MURATORI för "den mest smakfulle rimmaren bland alla sina samtida*). Ytterligare finnas sånger från denna tid qvar af RANIERI och RUGGERONI, begge från Palermo, af INGHILFREDO, LANCELLOTTO, STEFANO, protonotarie i Messina, RINALDO D'AQUINO, GUGLIELMO DA OTRANTO, ARRIGO TESTA, GIACOMO DA LENTINO m. fl. **). Den sistnämnde är bland alla dessa verslekare den bäste, och tillika den, af hvilken man har det mesta qvar. Sannolikt är han äfven till tiden den yngste. Åtminstone röja hans Sonetter och Canzoner, af hvilka man har tillsammans mer än trettio i behåll, att han ej varit utan bekantskap med den nu redan på Italiens fasta land, framför allt i Toscana, vaknade poësien. Sambandet mellan de begge sång-chörerna på Sicilien och fasta landet bildas — märkvärdigt nog — af en romanesk kärlek mellan den första skaldinna, som Italienska poësiens historia vet att uppgifva, den för sin skönhet ryktbara Sicilianska NINA, och en Toscansk skald med namnet DANTE, på sin tid ej utan anseende, men hvars namn bleknat för en annan DANTES, likasom BERNARDO TASSOS bleknat för TORQUATOS. Denne DANTE DI MAJANO hade aldrig sett NINA, men väl hennes verser, förälskade sig först i dem och sedan, osynligen, i skaldinnan sjelf, som åter, å sin sida, rörd af hans kärlekssånger, besvarade dem med både kärlek och sång, och, till och med, från denna tid antog sin älskares namn, i det hon nu mera kallade sig NINA DI DANTE = Dantes Nina. Ännu äger man qvar flera af de vexelsånger, som likt dufvor flögo dem emellan. Men sjelfva sutto de såsom två näktergalar på hvar sin sida om hafvet, och lockade hvarandra i Italiens morgonrodnad. NINAS toner äro de sista, som denna gång höras från Sicilien, och på bryggan af dem öfvergå vi nu till fasta landet.

En anmärkning må här dock först göras. Då samtliga de poëtiska produktioner, som denna den Italienska skaldekonstens

*) PERTICARI yttrar, att man i GUIDOS poësi finner "detta gamla guld, som anses för det finaste."

**) Efter alla dessa, och ännu flera Sicilianska poëter, finnas sånger förvarade, dels hos CRESCIMBENI, dels i de förrut pag. 57 citerade samlingarna.

Digitized by Google

första barndom har att framvisa, på intet sätt uthärda någon sträng kritisk analys, och, med användande af en sednare tids esthetiska måttstock, sällan eller aldrig i värde öfverskrida medelmåttan, så kan det måhända synas, som hade här en jemförelsevis alltför stor uppmärksamhet blifvit egnad åt denna tidpunkt. Skälet är dock redan angifvet i vår klagan öfver den nog lösliga behandling, som denna Sicilianska urperiod hittills vanligen blifvit underkastad. Såsom den minst kända af Italienska poësiens utvecklings-grader har den oftast blifvit alldeles förbigången, och hos t. ex. Bouterwek skall man förgäfves söka något enda af dessa Sicilianska sångarnamn. Man har för det mesta funnit det beqvämast att begynna med Dante Alighieri. Men det egna härvid är, att detta förfarande grundar sig på en tydligen röjd obekantskap med just dens arbeten, som man minst vill anses för att icke hafva läst, nemligen med Dantes egna. Det är nemligen den store skaldens egen auktoritet, som vi här hafva att åberopa, i frågan om hans så väl Sicilianska som Toscanska föregångare. Dessa möter han i *Commedia Divina*, såsom redan är nämndt, på särskilta ställen i andeverlden, igenkänner dem med glad vördnad, omtalar dem med en lärjunges beundran. I sin märkvärdiga skrift *de vulgari eloquentia* *) yttrar han något, som här är högst bevisande, och som tillika låter oss finna, att Italienskan ej då ännu hade fått sitt rätta dopnamn. Han säger, att på hans tid, allt som författades på vulgärt latin **) eller, som det heter, *vulgariter*, d. v. s. på Italienska munarten, ännu kallades rätt och slätt Sicilianskt, "emedan det första och bästa, som derpå varit skrifvet, hade utgått från hofvet på Sicilien"; och Dante menar, att så skall det äfven af efterkommande komma att kallas ***), — en profetia, som, enligt hvad se-

*) Den är ursprungligen skrifven på Latin, ehuru den äfvenväl finnes på Italienska öfversatt.

**) På ett annat ställe kallar Dante Italienskan för *ny-Latin (il novello Latino)*.

***) "...., ita quod eorum tempore quidquid excellentes Latinorum nitebantur, primitus in tantorum coronatorum aula prodibat

Digitized by Google

dermera visat sig, ej gått i fullbordan. — Äfven Petrarca kan här åberopas. I fjerde sången af *Trionfo d'Amore* omtalas, huru han, i en poetisk syn, såg på en grönskande blomsterslätt en mängd af alla tiders och länders förnämsta skalder. Vid sidan af Dante och flera af Italiens äldre skalder, såg han då äfven "de Sicilianska poëterna, som fordom varit de första, och här voro de sista" *(i Siciliani, che fur già primi, e quivi eran da sezzo).* Att Petrarca här låter dem få ett lägre rum, kan ingen undra på, då de visa sig i ett sådant sällskap, som det af Dante och Guittone d'Arezzo. Ty för skald, i detta ords högsta och sanna mening, våga vi väl knappt helsa någon enda af dessa sjungande öboer. De voro dock den Italienska sångmöns förstfödde, och, såsom sådane, såsom män, för hvilkas vålnader Dante sjelf ännu i underjorden höjer sitt hufvud, böra de ej helt och hållet öfverlemnas åt glömskan. Heliga vare oss äfven de första stammande ljuden af en skaldekonst, som snart skall förtjusa oss med skärare toner, med rikare skapelser. Vi ha sett dess morgongryning randas. Solen skall ej länge dröja.

Från Sicilien hade sångens maning utgått: snart sjöng hela Italien. Framför allt var det i dess norra del, som de nya Sånggudinnorna strängade en mängd lyror. Skalder läto höra sig i Perugia*), i Urbino, i Ravenna, i Ascoli,

(Fredriks och *Manfreds)*, et quia regale solium erat Sicilia, factum est, quidquid nostri prædecessores *vulgariter* protulerunt, Sicilianum vocatur; quod quidem retinemus et nos, nec posteri nostri permutare valebunt."

*) De mest kända voro derstädes Cione de' Baglioni, Fabbruzzo, Arcolano samt Cecco Nuccoli. Den sistnämndes poësi har, åtminstone i de 29 Sonetter, som ännu efter honom finnas qvar, en från de öfrigas skiljaktig karakter. Man röjer i dem för första gången detta burleska och satiriska plaisanteri, som, ett par århundraden sednare, skulle komma så allmänt i bruk inom Italien. Om kärlek underlåter visserligen icke heller han att sjunga; men han uttrycker den med en viss lustig originalitet, snarare än med någon hjertnjupen ömhet. I en Sonett t. ex. bråkar han mycket med bokstafven *T*, som börjar hans kärestas namn. Han säger sig vara mer förtjust i detta T, än någonsin ett barn i frukter, han vill upphöja det till rang

i Todi, i Orvieto *), i Camerino **) m. fl.; men de förnämsta i Bologna och Florenz. Bland de Bolognesiska poëterna är Guido Guinizelli den äldste, och ett hufvud högre än de öfriga. Dante, som i 26:e sången af *il purgatorio* möter honom i skärselden, kallar honom *il padre mio e d'altri miei migliori, che mai rime d'amore usar dolci e leggiadre* (= fadren för mig och andra mitt lands bättre skalder, som någonsin försökt kärlekens ljufva och hulda toner). Guinizelli spörjer då Dante: "Säg mig, hvad är anledningen, att du med ord och blickar uttrycker, att du har mig kär." Och Dante svarar: "dina ljufva sånger, som skola älskas, så länge det nya språket varar" ***). Orätt har man emedlertid af detta ställe i *Com. Div.* dragit den slutsatsen, att Guinizelli varit Dantes enskilte lärare. Tvärtom bevisar det just, att de begge ej förr än i skärselden sett hvarandra †). — Med Guinizelli se vi den nya poësien taga ett steg framåt. Hans stil har en hög grad af styrka och ädelhet. Visserligen fortfar, äfven hos honom, det poëtiska innehållet att, enligt tidens sed, inskränka sig till kärlekens enformiga kretsgång, men man röjer dock redan hos honom något annat och bättre än Troubadourernas maniererade galanteri-språk; der är mindre konstlad värma, mera sanning i känslan, mera lyftning både i tankar och uttryck. Det är också utan tvifvel detta, som föranledt Dante, att i sin afhandling *de eloquentia vul-*

---

och värdighet af vokal, och, för ytterligare heders skull, omgifva det med perlor. — Hvad formen angår finner man hos Cecco för första gången Sonetter *colla coda* (= med svans), d. ä. med tre terzetter mot slutet, i stället för två: en versform, som i en sednare tid ofta blef använd, helst i burlesk och satirisk poësi.

*) Så t. ex. Monaldo. En Orvietansk krönika från denna tid har Muratori förvarat (se *Script. rer. Ital.* T. XV. f. 641).

**) Masteo Agnolo m. fl.

***) Guinizelli pekar sedan på en annan skugga, och yttrar, att denne varit en ändå bättre mästare på modersmålet (= "*Questi fu miglior fabbro del parlar materno*"), och i kärlekssång och romantisk prosa öfverträffat alla. Det visar sig derefter, att denna sednare skugga var Provenzalaren Arnoldo Daniello.

†) Dantes födelseår antager man säkrast för 1265, och dessförinnan var, enligt all sannolikhet, Guinizelli redan död.

Digitized by Google

gari gifva honom epithetet: *Massimo* (den ypperste). Om GUINIZELLI kan man för öfrigt säga, att han stundom jagar efter bilder i molnen, stundom fördjupar sig i den Platonska filosofiens mysterier *). — BOUTERWEK affärdar honom kort och godt, med det uttrycket, att han ej för efterverlden är stort mer än ett blott namn. Detta kunde då med större skäl gälla om hans samtida, de öfriga medlemmarna af Bolognas äldsta sångarförbund, GUIDO GHISLIERI, FABRIZIO och ONESTO. Hvad den sistnämnde angår **), har emedlertid hans namn gifvit anledning till ett löjligt misstag af en bland PETRARCAS tyske öfversättare. ONESTO är nemligen en bland de skalder, som PETRARCA, i den förrut omtalta fjerde sången af *Trionfo d'Amore*, drömmer sig se på den gröna blomsterslätten. *Ecco* ONESTO *Bolognese*, säger han. Se Bolognesaren ONESTO! I stället har nu den tyske öfversättaren

*) Då det möjligen kan intressera någon att höra, huru på 1200-talet den förste Bolognesiske skalden ungefärligen qvad, må här en ordagrann öfversättning af de första två verserna ur en af GUINIZELLIS bättre canzoner (*Al cor gentil ripara sempre Amore* etc.) finna en plats: V. I. "I ett ädelt bröst söker alltid kärleken sin tillflygt, såsom fogeln i skogens grönska. Icke danade naturen det ädla hjertat före kärleken, icke heller kärleken före det ädla hjertat. Ty i samma ögonblick, som solen fanns, var äfven dess glans lysande, och icke var den till före solen. Så tager kärleken sin plats i hjertats ädelhet, alldeles på samma sätt, som varmen i eldens klarhet." V. II. "Kärlekens eld födes uti ett ädelt bröst, såsom värdet uti en dyrbar ädelsten. Ty icke nedstiger värdet i den förr ifrån stjernan, än solen först har förädlat stenen. När hon med sin kraft ur den utsugit allt, som är slagg, då meddelar stjernan åt den sitt värde. Så, då naturen danat ett hjerta oförfalskadt, ädelt och rent, då är qvinnan den stjerna, som bibringar detsamma kärlek" o. s. v. De följande tre verserna äro kanske ännu vackrare. Då nu allt detta är utfördt i en melodiös canzon-byggnad af tioradiga rimmande strofer, så synes det, relatift till tiden, då det skrefs, ej vara alldeles oförtjent af uppmärksamhet.

**) PERTICARI anser ONESTO för uppfinnare af den tiostafviga versen. En af Italiens nyaste Lexikografer räknar honom "*tra i veri maestri, da cui prese sue leggi è stato la nostra lingua.*"

tagit ONESTO för ett adjectivum, och återgifver orden så: "Se den hederlige Bolognesaren" (den wackern Bologneser) *).

Bland de många Toscanska skalderne är FOLCACCHIERO från Siena den äldste vi känne; men ett utmärktare rum intager GUITTONE D'AREZZO, och PETRARCA säger, på ofvan anförda ställe, att han tyckes se förargad ut öfver att ej få intaga det främsta. Han var på en gång riddare och andlig, medlem af en på den tiden berömd, i Languedoc år 1208 stiftad, militärisk munkorden: *i cavalieri gaudenti***); hvarföre han också vanligen förekommer under namnet FRA GUITTONE. Hans förtjenst om Sonetten ha vi redan omnämnt: han har i denna varit PETRARCAS icke blott föregångare, utan äfven förebild. Bestämdhet i tankar, rundning i uttryck, regelrätthet i form, behag och musik i versens tonfall, utmärka honom fördelaktigt. Hans språk visar, att han redan är en af DANTES samtida. Men ämnet i alla hans både Sonetter och Canzoner är dock ännu det gamla, evigt enahanda kärleks-themat, merändels uttänjdt i melankoliska betraktelser, emellanåt försatt med en viss katholsk andäktighet. Så gör han någon gång den heliga Jungfrun till förtrogen af sina hjerteqval, och tröstar sig med Petri och Pauli exempel, då han råkat att synda mot sina tankars herrskarinna. — Ytterligare märkvärdig är oss FRA GUITTONE genom de 40 bref, som finnas qvar efter honom, dels öfver åtskilliga moraliska ämnen, dels i enskilta vänskaps-angelägenheter. Det är den första Italienska brefsamling, och inalles ett bland de äldsta minnesmärken af Italiensk prosa. Den lärde BOTTARI har utgifvit dem med för filologien högst upplysande noter. Man ser i dessa bref, huru prosan ännu är sväfvande, ännu ej hunnit riktigt att sätta sig. Der finnas somliga, som nästan gå i rhythmisk takt; andra, som äro rimmade med ett visst sjelfsvåld, och man vet stundom ej, om man har framför sig en något för mycket afmätt prosa, eller en alldeles för

*) BRUCKBRÄU, Petrarcas Italienische Gedichte, neu übersetzt. München 1829.

**) Dess egentliga namn var: *Ordo militiæ gloriosæ virginis Mariæ.*

litet utförd vers. Den Italienskan prosan hörer väl ej egentligen till närvarande ämne, men här må dock nämnas, att det äldsta arbete, som man derpå äger, är, näst en krönika af Neapolitanaren MATTEO SPINELLI, som sträcker sig ifrån 1247 till 1268, Florenz' historia af RICORDANO MALESPINA, författad före 1285: ett arbete, som i språkets renhet och prydlighet kan mäta sig med de bästa nyare. Brefven af FRA GUITTONE, som dog 1295, torde kunna anses vara skrifna samtidigt eller något sednare än MALESPINAS historia *).

Till de mindre kända Toscanska skaldenamnen från denna tid höra tvenne författare med namnet BONAGGIUNTA (den ene B. MONACO, den andre B. URBICIANI), NOFFO D'OLTRARNO, DANTES lärare BRUNETTO LATINI, som dock såsom prosaisk skriftställare är mera utmärkt; vidare GUIDO ORLANDI, CHIARO DAVANZATI, SALVINO DONI m. fl. **). Vi närma

*) Såsom det äldsta Italienska poëm är ofvanföre (sid. 57) angifvet det Sicilianska qvädet af CIULLO D'ALCAMO, skrifvet omkring 1197. Ett enstaka bevis på Italienska språkets användande i bunden stil finnes dock ännu äldre. Då mot slutet af sommaren 1184 kejsar Fredrik Barbarossa för sjette gången besökte Italien, för att i Verona öppna mötet med den då af Roms innevånare nyss fördrifne påfven LUCIUS III, deltog den ridderlige monarken en dag i en jagt vid Mugello på Florentinska området. En medlem af huset Ubaldini hade då hejdat en högväxt hjort under dess snabbaste fart, så att kejsaren kom i tillfälle att skjuta djuret i hans armar. Till belöning erhöll nu den Toscanske ädlingen hjortens hufvud, samt rättighet att upptaga dess bild i sitt familjevapen; hvarföre han också från denna dag kallade sig UBALDINO DAL CERVO. Sjelf har UBALDINO förvarat minnet af denna händelse i några verser, inhuggna i en marmorsten, som länge funnits qvar i det Ubaldinska palatset i Florenz. Hos CRESCIMBENI finnas de afteckn ade. Man har möda att förstå dem: deras språk är en egen, besynnerlig blandning af munklatin och folks-dialekt. I likhet med annan gammal Italiensk poësi, synas de, till sin yttre struktur, vara prosa, och endast de ofta återkommande rimmen yppå för örat, att här är fråga om vers. Deras ålder lider ingen tvifvel, då författaren dragit försorg om att årtalet rimmadt inkommit i texten. I sin ursprungliga form äro de skrifna med göthiska bokstäfver.

**) Då ändamålet med denna uppsats blott är att gifva några allmänna vinkar om rätta förhållandet med Italiens äldsta poësi, icke

Digitized by Google

oss mer och mer Dantes egna samtida, och urskilja bland dem trenne skalder af större anseende, som tillika voro Dantes personliga umgängesvänner: Cino di Pistoja, den förenämnde Dante di Majano, och slutligen, den berömdaste i detta triumvirat: Guido Cavalcanti. Cino di Pistoja är, såsom sin tids Petrarca, fördelaktigt känd genom de ömma qväden, i hvilka han prisade och besjöng sin älskarinna *Ricciarda de' Selvaggi.* Dante di Majano och hans kärlek till den Sicilianska *Nina* hafva vi redan omtalat. Man har en hel bok förvarad af hans kärleks-sånger; men, i hela massan af dem, är det numera svårt att upptäcka några spår hvarken af sann kärlek eller sann poësi. Det ser ut, som hade han, lik flertalet af sina rimmande medbröder, varit pligtskyldigast både älskare och poët: någon högre genius eller någon varmare känsla tyckes ej hafva varit med i spelet; också hans stil hvimlar af bizarra och hyperboliska uttryck *). Det är dock möjligt, att de bland hans qväden, som gjort mesta intrycket på hans Sicilianska sångbrud, gått förlorade för efterverlden. — Guido Cavalcanti, den siste utmärktare skald, som från denna tidrymd nu återstår att betrakta, är oss i sitt oroliga, politiskt förföljda lif, ännu mer än i sin poësi, en förebådare till Dante. Äfven han tillhörde en af Florenz' mäktigaste slägter, var en ifrig Ghibellin, och blef, likasom sedermera Dante, från sin fädernestad förvist, dock — lyckligare än denne — före sin död återkallad. Såsom poët är han lyckligast, åtminstone minst konstlad och tillbråkad, i sina *Ballate*, en diktform, som

---

att, med anspråk på fullständighet i detaljer, uttömma ett så rikt ämne, kan här ej tjena till något att uppräkna en mängd främmande namn. Endast de mera framstående af Italiens äldsta poëter hafva vi derföre här på sina ställen antydt. Dem, som önska en närmare bekantskap med både de här nämnda och de här icke nämnda, hänvisa vi till Allaccis och Crusca-Akademiens ofvan citerade samlingar af Italiensk forn-poësi.

*) Så kallar han på ett ställe sin älskarinnas hals för morganatisk *(gola morganata)*. Adjektivet är bildadt af Feen Morgana (på Ital.: *Fata Morgana)*, hägringens gudinna, en diktgestalt, som ofta i medeltidens poësi framställes såsom ett *non plus ultra* af skönhet.

Digitized by Google

han företrädesvis synes hafva älskat. Mest bekant är han dock genom en af sina Canzoner, som afhandlar kärlekens natur. Denna Canzon, som är tillegnad hans hjertas dame, ett ungt fruntimmer i Toulouse, vid namn *Mandetta*, ansågs på sin tid såsom någonting alldeles förträffligt och oerhördt, och åtnjöt den äran att vidlöftigt blifva förklarad och belyst af icke mindre än åtta lärda kommentatorer. Något mer abstrakt och metafysiskt spetsigt kan svårligen inklämmas i versens bojor. CAVALCANTI går der till väga såsom en rimmande Aristoteles. Han angifver ämnet i en strof, och utvecklar det derefter methodiskt i fyra andra, under en mängd fina hårklyfverier och afdelningar, i termer, som mera tillhöra skolans språk, än kärlekens. Så fortgår, genom hela Canzonen, kärlekens theori att på ett så mångtydigt och hemlighetsfullt sätt utvecklas, att man verkligen ej utan kommentarier är i stånd att fatta den peripatetiske verslekaren, och, äfven efter alla kommentarier, förblifver i ovisshet, om man fattat honom rätt. Också vet man om CAVALCANTI, att han föraktade Virgilius, emedan, såsom Boccaccio, med tillägg af sin egen trosbekännelse i saken, yttrar: "*la filosofia gli pareva, siccome ella è, da molto più che la poesia*" *). Att emedlertid ett så psychologiskt tillskrufvadt katheder-stycke, som närvarande Canzon, kunde på denna tid gälla och beundras såsom något äkta poëtiskt, bevisar, huru mycket den unga poësien redan hade förlorat af sin ursprungliga oskuld, och, under den skolastiska filosofiens envälde, smaken tagit en förvänd rigtning. — I åtskilliga mindre poëmer af CAVALCANTI träffas dock ofta sannt poëtiska ställen, med liflighet i bilder, styrka i uttryck, skärpa i tankar. DANTE kallar honom i *Vita nuova* för sin första vän, och af BOCCACCIO, VILLANI och PETRARCA berömmes han högt. Onekligen kan också mer än en af hans Sonetter stå såsom värdigt dörrstycke öfver ingången till den rikare, den för poësi och esthetik mera tillfredsställande tidrymd, som nu Italiens litteratur öppnar.

*) "Filosofien syntes honom vara, såsom den också verkligen är, af vida mer värde än poësien."

Digitized by Google

Ännu bör dock en skald ihågkommas, som, utan synbart samband med någondera af sångarkretsarna i söder eller norr, lefde och diktade i medlersta Italien, och det nära nog samtidigt med Siciliens äldsta *Dicitori*. Det är Franciskaner-ordens stiftare, den hel. Frans af Assisi. Legenden låter honom hafva födts till verlden med ett kors på skuldran; den kunde lika väl hafva tillagt: med en lyra i handen. Äkta poësi strålar ur de sånger, som efter honom lefva; klarast och blidast ur den mest bekanta bland dem, den berömda Solsången *(il cantico del Sole)*. Denna hymn, som af en ordens-broder, Pacifico, sattes i musik, och länge sjöngs i den nya ordens klosterkyrkor, är ett slags psalmparafras i *versi sciolti* (= fria, orimmade verser), hvaruti Skaparens lof och makt och ära sjungas af allt hvad skapadt är, främst af hans synliga bild, den höga solen *(in particolar dal sommo Sole)*; dernäst af den hvita månen och de irrande stjernorna; af elden, luften, vattnet och jorden; af alla förlåtande själar, som, för hans skull, lida med tålamod och glädje; sist af döden, och slutligen, i fullstämmig chör, af alla skapade varelser, "med den ödmjukhet, som dem anstår." Oberäknadt dess vackra, religiösa anda, bör denna sol-hymn äfven derföre fästa vår uppmärksamhet, att vi med den se det första steget gjordt, att inkräkta på Latinet vid den katholska Gudstjensten.

Sammanfatta vi nu i en gemensam öfverblick hela den Italienska poësien före Dante, så se vi den utgå från Sicilien, der, genom inflytelse af Saracener och Provenzaler, redan tidigt det poëtiska sinnet blifvit väckt: vi se den till en början der framträda såsom hof-poësi, och äfven såmedelst ådagalägga sin nära frändskap med Troubadourernas, för hvilken den, såsom surrogat, trädde i stället, af hvilken den i viss mån kan anses såsom en fortsättning, och med hvilken den, ännu mer till innehåll än form, har det afgjordaste syskontycke. Härmed vilje vi dock ingalunda hafva förnekat den äldsta Italienska lyriken äkta inhemska elementer. Tvärtom äro sådana säkrast att förmoda i en föregående, åt oss genom skrift ej bevarad, folk-poësi

Digitized by Google

och folk-musik. Ja, äfven af denna lyriks begge hufvudformer, Sonetten och Canzonen, är åtminstone den förra, såsom redan är visadt, af rent Italienskt ursprung; och, vid noggrannare jemförelse, skall man finna, att sjelfva Canzonen ej har stort mer än namnet gemensamt med Provenzalernas. Men inverkan af deras poësi på Italiens är dock i mycket annat synbar och gifven. Man kan säga, att den äldsta Sicilianska går ut från inhemska elementer, men antager straxt i början främmande beståndsdelar. Sin karakter af hof-poësi förlorade den, i samma mån som den utbredde sig till norra Italiens städer, vid hvilkas hof ännu de omtyckta, i massa tillströmmande, Troubadourernas eget språk och poësi till den grad herrskade, att äfven infödda Italienare, hvilka såsom skalder ville skaffa sig gehör, måste föredraga att sjunga på Provenzalska; hvarföre man också, vid forskning i Troubadourernas historia, finner många bland dem vara af Italienskt ursprung, såsom Zorgi, Calvo, Cigala, Sordel m. fl. — De skalder, som här nu försökte att införa Italienskan till nationelt diktspråk, kommo ej, såsom på Sicilien varit fallet, i någon omedelbar förbindelse med hofven, från hvilka de, såsom sagdt är, ända till inemot år 1300, af Troubadourerna — dessa må nu hafva varit Provenzaler eller infödde Italienare — sågo sig undanträngda; dock fortfor äfven här den unga Italienska poësien att kallas *Cortigiana* (hofartad), vare sig för sina Sicilianska anor, eller för sin bildade ton, eller — man skulle vilja tro det — såsom uttryck af ett anticiperande anspråk på hvad den ville vara, och en gång skulle bli. Dess idkare skiljde sig, utom i språket, äfven derutinnan från Troubadourerna, att de i allmänhet ej drefvo poësien såsom handtverk, och att de tillhörde de litteratas klass, icke, såsom de förra, något skrå af vandrande sångare. Man röjer på dem mer och mer inflytelsen af den klassiska litteraturen, i bredd med den skolastiska filosofien; och det är glädjande att betrakta, huru vid horizonten af denna skumma konstpoësi morgonrodnaden redan framskimrar till en ny tid, såsom hvars sol Dante snart skulle träda opp, den sednare Roman-

Digitized by Google

tikens skapare. — Hvad innehållet beträffar, är karakteren af hela denna ny-Italienska poesi, utan undantag, lyrisk och för det mesta inskränkt till konstmässigt omvexlande uttryck för en Platonskt uppfattad kärlek, som sällan öfvergår i Troubadourernas mera sinnliga. Med skäl må det väcka förundran, att ett folk, — så af naturen lifligt och för alla intryck öppet, — som omkring sig har den yppigaste växtlighet, öfver sig den skönaste himmel, — ett folk, på alla sidor omgifvet af hvad naturen äger mest stort och sublimt: haf, berg, volkaner; af hvad häfderna äga mest upplyftande: en fornverlds majestätiska Romarminnen, tempel, kolonner, triumfbågar, — att ett sådant folk, midt i ett sådant århundrade, i en tid, full af krig, statshvälfningar, vapenbragder, ej anstämmer högre toner, utan sjunger, såsom såge det ej något af allt detta, sjunger, såsom inom murarna af en seralj, blott ett och samma eviga ämne: kärlek; och denna dertill ej den sanna, äkta, omedelbara, sådan den i all poësi skall ingå, så länge verlden står, utan en, för det mesta, chevalereskt konstlad, frostig och tvungen, sum i prässade sonetter söker sig luft, och i spetsade madrigaler oändligen förfinas. Denna innehållets enformighet är tydligt en arfsynd, en smitta från Troubadourerna, ehuru det får medgifvas, att hos dem denna enformighet mera var öfvervägande, än egentligen absolut, då såsom ämne i deras sång äfven ingingo andra elementer, t. ex. riddarbragders beprisande o. s. v. — På ren nationell basis kan man således, hvad innehållet beträffar, svårligen säga, att Italienarnes äldsta skaldekonst hvilar; men, på samma sätt, som deras urfäder, de gamle Romarne, uppstego till ett verldsbeherrskande folk ifrån att ursprungligen ej vara något, utan blott ett aggregat af skiljda horder, så skulle äfven deras ättlingars skaldekonst, i sitt upphof grundad på lån eller rof, en dag få en verldshistorisk betydelse, och inom få århundraden, på det öfriga Europas sköna Litteratur, företrädesvis på den Franska, Spanska, Engelska och Tyska, eftertryckligt inverka genom sina mönsters klara, sinnliga skönhet, uppenbarad i uttryckets be-

Digitized by Google

stämdhet, i koloritens hållning, i rhythmens rundning, med ett ord, i ett lyckligt och troget återspeglande af antikens plastiska form. — Det var emedlertid redan mycket, att, under denna period, folkspråket hade börjat användas såsom diktspråk, och, såsom sådant, hunnit utbildas till en hög grad af fullkomlighet. Framför allt hade, genom poësiens centralisation i och omkring Florens, den Toscanska dialekten uppstigit till värdighet af ett slags hög-Italienska, som i klang, smidighet och välljud öfverträffade alla andra. Det var ett språk, som redan sjöng af sig sjelf: en musik, som blott väntade på sin poësi. Färdigt var nu åtminstone instrumentet: det fordrades blott en kraftig hand att gripa det, ett säkert öra att stämma det, en mäktig genius att väcka till lif dess sofvande strängar.

Går man sålunda med sina forskningar i den Italienska poësiens historia mer än sex århundraden tillbaka, och vill söka sjelfva källan och ursprunget för denna poësi, så möter man visserligen, såsom vi nu sett, redan vid de första spåren af det Italienska språkets framträdande såsom skriftspråk, en mängd poëtiska utgjutelser i Sonetter, Ballader *(Ballate)*, Canzoner m. m., men dessa dock, till större delen, alltför ringa och osjelfständiga, att anses för annat än afledda rännilar ur den Provenzalska Troubadour-sångens hjertådror. Snart ser man dock förvånad, huru med ens källan vidgar sig till verldshaf, och en ensam kryssare, lemnande allt jordiskt landfäste bakom sig, på harmoniska vågor djerft inseglar i andeverldens obesöktaste riken. Man står framför Dantes *Commedia divina*. En hvar, som har mod och lust att stiga om bord, må med denne diktens Columbus inskeppa sig och, i början under Virgilii lotsning, sedermera under Beatrices, företaga den fantastiskt äfventyrliga upptäcktsresan genom afgrund, skärseld, paradis. — Hur man än, före Dantes tid, må, under några tiotal af år, förnimma ljuden af en i joller vaknande Italiensk sång-konst, honom helse vi dock för den äkta Italienska poësiens stamfader och patriark, för hela den nyare bildningens förste härold och profet. I de hundrade sångerna af sitt kolossala

Digitized by Google

jätteverk lyfter han sig på en gång icke blott öfver alla sina föregångare, men äfven öfver sig sjelf; ty äfven han hade, att börja med, följt spår: såsom man bröt han sig en ny bana. Ett äkta manna-verk är också *la Commedia divina*, i hvarje rad vittnande om en fullväxt genius *). DANTE har genom detta arbete löst ett det märkvärdigaste problem af konstens filosofiska och historiska konstruktion. Underbart, i sitt slag ensamt, står i poësiens historia, såsom en verld för sig sjelf, detta minnesmärke från den Italienska skaldekonstens första åldrar, och sluter inom sig, i förvånande universalitet, icke blott hvad forntiden haft störst och samtiden vigtigast, men äfven, i djerf siare-lyftning, ett ej ringa förskott af framtidens elementer. Historia, Astronomi, Theologi, Filosofi, Poësi, — i allmänhet Vettenskap och Konst, — omslingas der af en mystisk blomsterkedja, som i sina yttersta länkar sammanbinder evighet och tid, himmel och

*) I hög grad märkvärdigt är dock redan DANTES ungdomsarbete, hans bekanta *Vita nuova*, som, i omvexlande prosa och vers, innehåller ett utdrag af hans lifs och hjertas dagböcker, fullt af en romantisk kärleks ljufvaste svärmerier. Föremålet för dem är, så väl der som i hans berömda dröm-sonett och öfriga ungdoms-dikter, Beatrice (med vanlig sammandragning: Bice) Portinari, dotter af en rik Florentinsk borgare, Folco Portinari. Nio år gammal har han för första gången sett den då äfven blott nioåriga flickan, och han omtalar i *Vita nuova*, huru, redan vid denna första barnasyn, alla hans varelses och lifs andar böjt sig för henne, och en af dem uttalat de orden: *apparuit jam Beatitudo nostra.* Niotalet spelar öfverallt hos honom en mystisk och kabbalistiskt betydande rol, och behandlas af honom med synnerlig vördnad, såsom det fullkomligaste af alla tal, qvadraten af den hel. treenighetens eget. Också var det jemt nio år efter sedan han hade sett Beatrice första gången, och på dagens nionde timma, som han återsåg henne. Ännu efter sin död — hon dog 24 år gammal — fortfor hon att visa sig för skalden såsom hans hjertas brud; men nu himmelskt smyckad och förklarad. Det är hon, som i *Com. Div.* sänder honom Virgilius till ledare genom afgrund och skärseld; det är hon, som sedan sjelf, såsom den allegoriskt personifierade himla-visheten, ledsagar honom in i de saligas himlar, och på sådant sätt, i ordets sannaste mening, blifver hans Beatrice, hans lyckliggörerska. — I viss mening kan hela *Commedia Divina* sägas vara en Beatrices *Apotheos.*

Digitized by Google

jord. Mellan den synliga och osynliga verlden, ja mellan alla den sednares stigande gradationer, slår skaldens Genius en brygga, på hvilken, ur alla verldshistoriens tidehvarf, ur alla det menskliga vetandets och diktandets hemligaste sferer, allegoriska gestalter komma oss till möte, hvilkas tydning ofta innebär eller förrutsätter den mest omfattando verldsåskådning. Om någonsin ett poëm funnits, som inom sin ram afspeglat det vida Universum, så är det visserligen detta: det är till det stora verlds-systemet en poëtisk mikrokosmos: det är poësiens nedstigande till helfvetet, men det är tillika dess himmelsfärd: det är ett sublimt verlds-panorama i konstigt kedjade terziner. Alla vanliga esthetiska theorier stranda också mot denna ensliga jätteklippa, och kritiken har mer än en gång mot den lidit skeppsbrott. "Detta skaldeverk — säger Schelling — är icke plastiskt, icke pittoreskt, men det är allt detta på en gång och i sammanstämmande harmoni: det är icke dramatiskt, icke episkt, icke lyriskt, men det är af allt detta en alldeles egen, storartad, exempellös förening." Sjelf kallade skalden det blott för *Commedia*, efter de enklaste, nästan barnsliga, begreppen om detta och det motsatta slaget af Drama: "för dess ängsliga början och lyckliga utgång", då nemligen dess väg går från afgrund till himmel *). Profetiskt förebildande för hela den

*) "*Comoedia* incipit asperitatem alicujus rei, sed ejus materia prospere terminatur. Per hoc patet, quod *Comoedia* dicitur præsens opus." — Huruvida Dante sjelf tillagt sitt poëm predikatet *divina*, har länge varit en omtvistad fråga. Om han det gjort, hade han visserligen dermed afsett, icke poëmets artistiska förtjenst, utan dess gudomliga ting berörande innehåll. Af denna mening är Schelling. I trots af en sådan auktoritet, våga vi dock nu taga för afgjordt, att först en efterverld gifvit poëmet närvarande epithet. Man vet, huru Italienarne i alla tider varit färdiga att apotheosera sina skalder, likasom deras förfäder sina kejsare: mer än en af dem hafva de lyftat till skyarna och helsat för *divino*. Användt på ett poëm betyder detta epithet egentligen ingenting mer, än hos oss ordet förträfflig, och sannolikt är, att dess första utsättande på titeln till Dantes *Commedia* varit föranledt af de äldste boktryckarnes sed, att i sjelfva titeln inlägga ett beröm för arbetet (såsom ännu hos oss i sednare tider: "*En lustig och angenäm visa*" o. s. v.). På de aldra-

Digitized by Google

moderna poësien, och i sig uppfattande alla dess inre bestämningar, är och förblifver detta poëm ett af dem, som mest förtjena att studeras. Dess studium är uppfriskande, är för själen helsosamt: det verkar mot all esthetisk förslappning som en stärkande brunnskur. Hvar och en, som tänker allvarligt om Konsten och ärligt vill lefva för den, gör väl att tidigt öfva sig att förstå ett verk af så hög betydelse; gör väl, att tidigt söka umgänge med en så stor, en så mäktig, en så sträng Genius, som Dantes. För dem åter, som ej anse poësien för något högre än en lek, och ej af den äska mer än en flyktig skönhetsinnets kittling, för dem är *Commedia Divina* en evigt sluten bok. De kunna på sig tillämpa slutet af den bekanta inskrift, som i l'Inferno läses öfver hufvudporten: "*Lasciate ogni speranza voi ch' entrate!*" — Det fordras, utom åtskilligt annat, en ej ringa grad af tålamod, af arbete, af ansträngning, att rätt tillegna sig ett verk, om hvilket skalden sjelf yttrat i sin skrifvelse till Can della Scala: "Istius operis non est simplex sensus, immo dici potest Polysensum, h. e. plurium sensuum. Nam primus sensus est, qui habetur per litteram, alius est, qui habetur per significata per litteram."

äldsta upplagorna lyder den på latin skrifna rubriken sålunda: *Incipit Comedia Dantis Allagherii* etc. I en Venetiansk upplaga af Landino 1536 börjar den heta: *Commedia del divino Poëta Dante Al.*, och första gången, som ordet *divina* finnes bifogadt till *Commedia*, är i en Venetiansk upplaga af L. Dolce, tryckt (hos *Gabriele Giolito*) 1555, således 234 år efter Dantes död.

Digitized by Google

DANTE.

DE FÖRSTA SÅNGERNA AF COMMEDIA DIVINA.

Text. Öfversättning. Förklaringar.

Digitized by Google

Digitized by Google

LA DIVINA COMMEDIA

DI

DANTE ALIGHIERI.

I.

L'INFERNO.

DANTE ALIGHIERI'S

GUDOMLIGA KOMEDI.

I.

HELFVETET.

Digitized by Google

CANTO PRIMO.

Nel mezzo del cammin di nostra vita 1
Mi ritrovai per una selva oscura,
Chè la diritta via era smarrita.
Ahi quanto a dir qual era è cosa dura 4
Questa selva selvaggia ed aspra e forte,
Che nel pensier rinnuova la paura!

---

1. *Midten af vår lefnadsbana* d. v. s. hälften af den lifstid, som är oss dödliga vanligen förunnad, utmärker här det trettiondefemte året. Denna ålder bestämmer Dante i en annan af sina skrifter (il Convito) såsom lefnadens *hälft* för "menniskor af god och sund kroppsbyggnad" (*uomini perfettamente naturali*). Skriftens språk: "Vårt lif varar sjuttio år" (Ps. 90. 10.) synes hafva föresväfvat honom. — Längre fram i poëmet (Inferno XXI. 112 o. följ.) visar det sig, att Skalden tänker sig sin färd genom andeverldens tre riken ske jubelåret 1300. Dante fyllde i Maji*) månad nämnda år sitt trettiondefemte år, om man får tro dem, (Boccaccio, Lionardo Aretino m. fl.) som bestämma hans födelseår till 1265: en uppgift, som tvifvelsutan är den rätta, helst Boccaccio till stöd för densamma åberopar intyget af en nära vän till Dante, Pietro Giardino från Ravenna. Andra Dantes lefnadstecknare (Landino, Daniello, Dolce, m. fl.) uppgifva

*) Boccaccios uppgift, att Dante föddes i Maji månad, får bekräftelse genom Skaldens egen uppgift (Paradiso XXII Sången), att solen vid hans födelse stod i Tvillingarnas tecken.

Digitized by Google

FÖRSTA SÅNGEN.

På halfva vägen af vår lefnads bana 1
Jag i en mörk och dyster skog befann mig,
Ty rätta stigen hade jag förlorat.
Ack! svårt det är att denna skog beskrifva 4
Hur hemsk han var, hur vild och tät och rufvig,
Att än i tanken han min ångst förnyar:

---

hans födelseår till 1260. — Förenämnda beräkning bestämmer, såsom man ser, ingenting i afseende på årtalet, då Commedia Divina började *författas*. Att detta varit flera år sednare, än det, på hvilket Skalden förlägger sin vision, visar sig af flera ställen i poëmet. — Första raden uttrycker således blott: *År 1300* eller *vid mitt trettiondefemte år*.

2. Kommentatorernas vanliga förklaring, att här med *Selva* menas syndens mörker, är väl föga nöjaktig. Det är Skaldens egen inre sinnesdunkelhet, nedtryckthet och sönderslitenhet vid ifrågavarande tidpunkt, och det politiska virrvarr, hvarur han ej kunde komma lös, som han härmed allegoriskt antyder. Allt ängsligt, sorgligt, olyckligt, förlägger Dante i skumma dalar och djupa skogar; det glada deremot, Hopp, Styrka o. s. v. betecknar han genom bilden af sollysta kullar och mäktiga fjäll.

4. Hans rätta, sanna lefnadsbana såsom menniska och statsman var honom genom partihatet afskuren.

Digitized by Google

Tanto è amara, che poco è più morte!
Ma per trattar del ben, ch' i' vi trovai,
Dirò dell' altre cose ch' i' v' ho scorte.
I' non so ben ridir com' io v' entrai,
Tant' era pien di sonno in su quel punto,
Che la verace via abbandonai.
Ma po' ch' io fui al piè d' un colle giunto,
Là ove terminava quella valle,
Che m' avea di paura il cor compunto;
Guardai in alto, e vidi le sue spalle
Vestite già de' raggi del pianeta
Che mena dritto altrui per ogni calle.
Allor fu la paura un poco queta,
Che nel lago del cor mi era durata

---

7. *amara* bör man hänföra till *cosa* (v. 4); icke, såsom tyska öfversättare gjort, till *selva* eller *paura*. — Uttrycket: *che poco è piu morte* får väl ej tagas alldeles så hårdt som det låter. I Toscana hör man än i dag ett talesätt: *nel dover favellare di tal cosa mi par andar alla morte.* Uttrycket säger blott: en sådan skildring är för mig grufligen svår och påkostande.

8. *il bene* afser närmast mötet, som han snart får af Virgilius.

9. I stället för *altre*, såsom epithet till *cose*, hafva några upplagor *alte*, d. v. s. underbara, mystiskt höga och sällsamma ting. Den förra läsarten synes dock vara bättre, då dermed uttryckes en motsats till *il bene*, hvarom i föregående rad är taladt.

11. *Så tyngd af sömn* d. v. s. i så besinningslöst tillstånd. Han vet ej mer, huru han råkat in i detta tillstånd af försoffande, förslappande sorgmod.

Digitized by Google

Ja, bittert så, att döden föga mera.
Men för att skildra hjelp, som der mig möttc,
Jag tala vill om annat, som jag såg der.
Ej säga kan jag rätt, hur dit jag inkom,
Så tyngd af sömn jag var det ögonblicket,
Då jag vek af ifrån den rätta vägen.
Men se'n jag foten af en kulle hunnit,
Der, hvarest denna skogsdal tog en ända,
Som så med bäfvan hade fyllt mitt hjerta;
Då såg jag opp, och såg dess toppar klädda
Alltre'n med strålarna af den planeten,
Som leder rätt enhvar på alla stigar.
Då blef den fruktan något litet stillad,
Som uti djupet af mitt hjerta varat

---

15. eg. *Som så med skräck mitt hjerta hade stungit.*

16—17. Beteckna soluppgången. *Spalle* eg. skuldror. Dante kallar solen för *pianeta*, enligt det af honom följda Ptolomeiska systemet. På samma sätt som han förrut genom den mörka skogsdalen betecknat sin djupt nedtryckta själ, så ger han nu genom kullen, som glänser i soluppgången, en bild af sin andes resning, upplyftning öfver de yttre vedervärdigheterna, och af det inre ljus, som plötsligt för honom uppgick och väckte hans beslut att sysselsätta sig med högre ting. — Hos honom upprann den tanken, att genom en skildring af andeverlden slita själen lös från allt lägre trassel. Det är Virgilius, som härvid välvillig kommer honom till möte, och föregår honom med sitt exempel, sin hedniska skildring af underjorden.

20. *Lago del cuore* betecknar hjert-caviteten, hjertkamrarna. *Lago* är ej blott *sjö*, utan äfven *hvälfd håla.* (Uttrycket har en likhet med det svenska: *hjertgropen.*)

Digitized by Google

La notte, che io passai con tanta pieta.
E come quei, che con lena affannata
Uscito fuor del pelago alla riva,
Si volge all' acqua perigliosa, e guata;
Così l' animo mio, ch' ancor fuggiva,
Si volse 'ndietro a rimirar lo passo,
Che non lasciò giammai persona viva.
Poi ch' ebbi riposato il corpo lasso,
Ripresi via per la piaggia diserta,
Sì che il piè fermo sempre era il più basso.
Ed ecco, quasi al cominciar dell' erta,
Una lonza leggiera e presta molto,
Che di pel maculato era coperta.
E non mi si partia dinanzi al volto,
Anzi 'mpediva tanto il mio cammino,

---

26. *Il passo* betecknar den farliga vägen (*passagen*) genom skogen.

27. *Den väg, der ännu ingen vände åter.* — Meningen blir ungefär densamma, antingen man tager *persona* såsom Nominativ eller Accusativ.

30. *På så sätt, att det raka* (minst böjda) *benet alltid stod lägst.* Uttrycket betecknar det långsamma uppklättrandet uppför en tvär brant, då man plägar draga efter sig ena benet rakt, under det man griper ut steget med det andra krökt; i stället för att man eljest, vid stigandet uppför mindre höjder, afväxlande stödjer sig på hvardera foten.

32. De tre djuren, som förekomma hos profeten Jeremias (V. 6), Parden (öfversättaren har behållit denna bibliska benämning af Pantherdjuret), Lejonet och Vargen

Digitized by Google

Den hela natten, så i qval förlefvad.
Och såsom den, som under ängslad flämtning,
Ur hafvets faror kommen upp på stranden,
Sig vänder om och stirrar utåt vågen;
Så ock min själ, som ännu ständigt flydde,
Sig vände om att skåda denna sträcka,
Som ännu ingen lemnat har med lifvet.
Se'n trötta kroppen nu jag hvilat, åter
Jag sökte klättra uppför öde branten,
Så, att det raka ben var jämt det lägsta.
Och se, så godt som uti brantens början
Der kom ~~ett Pard, helt snabb och lätt och rörlig~~,
Som var betäckt med hud, i fläckar tecknad.
Och icke alls han skygde för min åsyn,
Tvärtom han sökte så min väg att spärra,

(Ulfven), äro här symboliskt begagnade för staden Florenz, Franska hofvet (särskildt Carl af Valois) och Påfvedömet. Denna historiskt-politiska tydning är vida mer tillfredsställande än den moraliska, som i de tre djuren blott velat finna symboler för Vällusten, Högmodet och Girigheten, eburu den förra tydningen visst ej utesluter den sednare, utan med den rätt väl låter sig förena. — Pardens flyktighet och fläckiga hud utmärker Florentinarnes ombytliga karakter och stadens, genom de två hufvudpartierna *Bianchi* och *Neri* (Hvita och Svarta), politiskt skiftande utseende.

34—36. Från utförandet af hans fattade föresats (= uppklättrandet uppför den soliga kullen) hindrade honom tre ting, och först och främst hans fortfarande deltagande i sin fädernestads öden. Parden (Florenz) ville omöjligt vika från hans åsyn d. ä. ur hans tankar, så att Dante ofta hade i sinnet

Digitized by Google

Ch' i' fui per ritornar più volte volto.
Temp' era dal principio del mattino,
E'l sol montava in su con quelle stelle,
Ch' eran con lui, quando l' amor divino
Mosse da prima quelle cose belle;
Sì ch' a bene sperar m'era cagione
Di quella fera alla gajetta pelle
L'ora del tempo, e la dolce stagione;
Ma non sì, che paura non mi desse

---

att vända om, och åter öfverlemna sig åt oroligheterna af statsmannalifvet. — *Più volte volto.* En ordlek, som visar, att redan nu Concetti börja träda fram i den Italienska poësien. (Jfr. *Paradiso* V. 57.)

37—40. För uppbrottet till den underjordiska färden har Dante redan i första raden af poëmet bestämt årtalet (1300). I dessa rader bestämmer han nu tiden på året och tiden på dagen. Den sednare är, som vi se, morgonbräckningen: den förra visar sig vara omkring vårdagjemningen. Dante bestämmer solens ställe i Ekliptikan. "Hon uppgick — säger han — åtföljd af samma stjernor, som vid skapelsens morgon" d. v. s. hon befann sig i Vädurns constellation; ty om våren*) ansågs, enligt medeltidens begrepp, verlden hafva blifvit skapad. Man bestämde till och med d. 25 Mars såsom första skapelsedagen, och denna dag var, enligt Kyrkofädrens åsigt, tillika Jungfru Mariæ bebådelsedag och Frälsarens dödsdag. Nu visar sig af ett ställe längre fram (*Inferno* XXI S.), att Dante anträdde sin underjordiska resa på Christi dödsdag, och man har således all anledning att här-

*) Eftersom det nyskapade Paradiset redan bar frukter, så satte en annan medeltids-tradition verldens skapelse på hösten. Men då, enligt hvad som synes af XXVII Sången i Purgatorio, Dante antager det jordiska Eden ligga på andra sidan af halfklotet, så måste han, i alla fall, förutsätta Vår vid tidens början för den sida af jordklotet, på hvilken han, vid nedstigandet, befinner sig.

Digitized by Google

Att jag var färdig vända flera gånger.
Det tiden var af dagens första början,
Och upp gick solen, följd af samma stjernor,
Som voro med den, när Gudomlig kärlek
Först satte dessa sköna ting i omlopp;
Så att all orsak var mig godt att hoppas
Af detta djur med brokigt granna huden
Båd' dagens timma och den ljufva årstid;
Likväl ej så, att icke skräck mig ingaf

---

med anse d. 25 Mars vara betecknad, hvilken dag år 1300 inföll på en Fredag. Man har eljest gissat på den 8 April, emedan den Christna kyrkans firande af Långfredagen inföll år 1300 på detta datum. En tredje mening, som anser Dante här hafva räknat efter Judarnes Påska-firande, röstar för d. 4 April. Med enhvar af dessa olika tre bestämningar synas ett par längre fram i poëmet förekommande astronomiska beräkningar stå i någon strid, hvarom på sitt ställe närmare skall upplysas.

l'amor divino mosse. Himmelskropparnas rörelse anser Dante icke blott för ett verk, utan för en omedelbar verkan af den eviga Kärleken. — *Quelle cose belle* har öfversättaren med flit återgifvit i deras enkla, naiva betydelse. Man kunde annars öfversätta strophen sålunda: "*Först satte dessa sköna* klot *i omlopp.*"

41—43. Djurets möte på den tidiga vårmorgonen föreföll honom såsom ett godt omen. Man har ännu i dag skrock om möten med olika djurslag på dygnets olika tider. — Allegoriskt antyder detta, att den nyvaknade vårens behag och staden Florenz's glada yttre utseende och välstånd läto honom åter fatta mod och hopp. — *Gaietto* (diminut. af *gaio*) eg. glad, betyder äfven lustig att påse, brokigt vacker.

Digitized by Google

La vista, che m' apparve, d'un leone.
Questi parea che contra me venesse 46
Con la test' alta, e con rabbiosa fame,
Sì che parea che l'aer ne tenesse.
Ed una lupa, che di tutte brame 49
Sembiava carca con la sua magrezza,
E molte genti fe' già viver grame,
Questa mi porse tanto di gravezza 52
Con la paura, ch' uscia di sua vista,
Ch' i' perdei la speranza dell' altezza.
E quale è quei, che volentieri acquista, 55
E giugne il tempo, che perder lo face,
Che 'n tutt' i suoi pensier piange e s'attrista:
Tal mi fece la bestia senza pace, 58
Che venendomi 'ncontro, a poco a poco
Mi ripingeva là dove 'l sol tace.

---

45 o. följ. Lejonet och Varginnan (Carl af Valois och Påfven), som med glupskhet hotade att uppsluka Italien, nedslogo åter hans mod och trängde honom tillbaka i dalens mörkaste del d. v. s. i den djupaste ängslan. — I Varginnans magerhet (50 v.) ligger en hänsyftning på Katholska kyrkans bot och fasta.

52. *Hon bragte sådan tyngd i mina leder.* Fruktan förlamar krafterna.

54. *Allt hopp om höjden*, d. v. s. allt hopp om att kunna hinna upp till kullens spets.

55—57. Bilden lånad af den giriges ängslan.

58. *Senza pace* kan antingen, såsom i öfversättningen skett, hänföras till skalden, eller ock till *bestia*. I sednare

Digitized by Google

Den syn, som nu sig tedde af ett **Lejon**.
Rakt mot mig tycktes detta Lejon komma 46
Med lyftadt hufvud och med vildsinnt hunger,
Att sjelfva luften tycktes darra för det.
Och en **Varginna**, som med alla lustar 49
Belastad syntes, trots sin magra skepnad,
Och som re'n kommit mycket folk att grämas;
Hon bragte sådan tyngd i mina leder 52
Med fasan, som gick ut af hennes åsyn,
Att jag förlorade allt hopp om höjden.
Och såsom den, som gerna söker vinning, 55
När tid är kommen, som förluster bringar,
I alla tankar sörjer och sig harmar;
Så ingen ro jag fick för detta djuret, 58
Som, kommande emot mig, mer och mera
Mig dref tillbaka dit, der Sol ej lyser.

---

fallet betyder då *la bestia senza pace* det der rörliga, sprattlande djuret och erinrar om uttrycken *leggiera e presta molto* i 32 v.

60. Eg. *der solen tiger*, d. v. s. der sol ej lyser, alltså i dalens mörkaste del. *Solen tiger* synes vara en för vårt språk nog vågad katakres. En analog öfverflyttning af ett begrepp från *en* organ till en annan medgifver dock Svenskan, t. ex. i uttrycket *slockna i toner*, hvilket deremot Tyskan ej ännu dristar sig att verbalt återgifva. (Klopstock har likväl: *Er liess der Barden Kriegshorn dem Auge tönen!!*). Dantes: *il sole tace* erinrar om Romarens uttryck för månförmörkelser: *luna silet*. Virgilius (Æneid. IV.) har *tacitis luminibus*. I femte sången af Inferno, 28 v. säger Dante: *luogo d'ogni luce muto*.

Digitized by Google

Mentre ch' i' rovinava in basso loco, 61
Dinanzi agli occhi mi si fu offerto
Chi per lungo silenzio parea fioco.
Quando i' vidi costui nel gran diserto, 64
Miserere di me, gridai a lui,
Qual che tu sii, od ombra, od uomo certo!
Risposemi: non uom, uomo già fui, 67
E li parenti miei furon Lombardi,
E Mantovani per patria amendui.
Nacqui sub Julio, ancor ch' e' fosse tardi, 70

---

62. Skuggan tycktes göra försök att tala, men fick ej fram orden, hade så länge tegat, att den nästan glömt bort konsten; derföre, innan den ännu sagt ett ord, säger Dante, att den tycktes hes. (Af Inferno XXIII Sången, 88 v. ser man, att skuggorna, ehuru de tänkas äga sinnefunctioner, sakna förmåga att röra luftstrupen.) Man har eljest häruti trott sig finna en anspelning på den långa tid, hvari Virgilii skrifter nu hade legat i förgätenhet. — Ordet *fioco* kan också, om man vill, tänkas såsom ett predikat, på förhand gifvet åt skuggan, med anledning af dess sedan följande tal. Denna tydning är den enklaste.

68. *Lombardi.* Detta namn i Virgilii mun är en anticipation, då Longobardernas infall i Italien, hvaraf namnet på dess nordliga del föranleddes, inträffade först flera sekler *efter* Virgilius.

69. *Mantovani.* Egentligen från Andes, nu Pietola, en liten ort i närheten af Mantua.

70. Detta mycket omtvistade ställe torde rättast böra förklaras på följande sätt: Såsom representant för det Romerska universalväldet, hvars återuppståndelse i en renad

I det jag nu tillbaka strök åt djupet, 61
För mina ögon en gestalt sågs träda,
Som tycktes hes af att ha länge tegat.
När denne jag fick se i vida öcknen, 64
"Förbarma dig", jag ropade åt honom,
"Hvem helst du är, en skugga eller menska!"
Han ~~svarte mig~~: "Ej menska, menska *var* jag; 67
De, som mig födt, från Lombardiet voro
Och Mantua var födslobygd för begge.
Sub Julio föddes jag, fast sent så hette, 70

---

och föryngrad gestalt utgjorde den stora ledande idén för Dantes hela politiska verksamhet, var Julius Cæsar städse i Dantes ögon en helig person. Förrädarne mot honom (Brutus och Cassius) straffas djupast ner i Inferno lika med Judas Ischarioth. — Skalden låter derföre Virgilius lägga vigt på, att han varit samtida med Julius Cæsar. Detta uttrycker han med: *Nacqui* sub Julio. Men då den här använda latinska kalendertermen *sub Julio* betecknar *under den Julianska tideräkningen*, och denna ingalunda var införd vid Virgilii födelse, år 70 före Chr., utan först blef det tjugufyra år sednare, ej långt före Cæsars död, så rättar Virgilius sin första uppgift, att han föddes *Sub Julio*, med det följande tillägget: *ancor che fosse tardi*, d. ä. ehuruväl den räkningen kom sednare, ej ännu då var införd.

Denna förklaring, såsom den enda, der bruket af den latinska termen *Sub Julio* kommer i betraktande, torde vara vida mer antaglig än ett par andra, vid hvilka man i ordet *tardi* dels velat finna en antydning om, att Cæsar först långt efter Virgilii födelse erhöll högsta makten (så har Lombardi förklarat det), dels blott en erinran om, att Virgilius var född vida sednare än Cæsar.

Digitized by Google

E vissi a Roma sotto il buono Augusto
Al tempo degli Dei falsi e bugiardi.
Poeta fui, e cantai di quel giusto 73
Figliuol d' Anchise, che venne da Troja,
Poi che 'l superbo Ilion fu combusto.
Ma tu, per che ritorni a tanta noja? 76
Per che non sali 'l dilettoso monte,
Ch' è principio e cagion di tutta gioja?
Or sei tu quel Virgilio, e quella fonte, 79

Finge man från början af 71 v. borttaga copulan *E* (den kunde för versens skull substitueras, med t. ex. *io*), så uppstode, genom de omtvistade ordens hänförande till 72 v., den enkla meningen: "Jag föddes under Julius Cæsar: i Rom lefde jag under den gode Augustus, på en tid, då man ännu dyrkade falska och diktade Gudar, fastän det var sent, d. v. s. var på sista upphällningen, var mot hedendomens slut." Men, vid bibehållande af den allmännaste läsarten, torde den först angifna förklaringen böra föredragas. — Med den 72 v. vill Virgilius liksom ursäkta sig för att han varit hedning.

73. Vid epithetet *giusto* (rättrådig) har skalden sannolikt haft för ögonen det latinska *pius* (*Æneas*), som derföre blifvit i den svenska öfversättningen återgifvet.

74—75. *Troja* synes stå i något vidsträcktare mening, omfattande hela nejden; *Ilion* åter betecknande sjelfva staden. Liksom Virgilius här inom två rader begagnar begge namnen, så har han förut gjort det i Æneiden III. 2—3: "*cecidit superbum Ilium, et omnis humo fumat Neptunia Troia.*"

76—78. I sammanhang med den förut angifna allegoriska tydningen inses lätt, att här, under floret af den yttre frågan, ligger en annan inre: "hvarföre återvänder du all-

Digitized by Google

I Rom jag lefde under Augustus,
Den tid, man dyrkade de falska Gudar.
Skald var jag, och besjöng den fromme hjelten,
Anchises son, som måste Troja lemna,
Se'n stolta Ilion var förtärdt i lågor.
Men du, hvi vänder du till sådan ångest?
Hvi stiger du ej uppför sälla berget,
Som början är och grund till allt slags glädje?"
"O är du den Virgil, är du den källa,

---

tid till ett så djupt missmod? hvarför fattar du ej den raska beslutsamhet och kraft, som är vilkoret för all glädje?"

79. Virgilius var öfverhufvud under Medeltiden ett föremål för allmän vördnad. Den Italienska folktron ansåg honom, såsom ännu i dag den Neapolitanska, för ett slags trollkarl och profet. Grunden för dessa sägner låg väl ursprungligen i Virgilii förtrogna skildring af underjordens hemligheter. Också finner man tidigt bruket att, vid tvifvelaktiga frågor, slå på måfå opp Virgilii skrifter och der söka svaret i den rad, som först föll i ögat. Detta var hvad man kallade *Sortes Virgilianæ.* Spå kunde han, det visste man redan deraf, att man i hans fjerde Eklog hade trott sig upptäcka en profetia om Christus. (Det var i de orden:

Jam nova progenies coelo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta fave Lucina: tuus jam regnat Apollo.)

Dante aktade i Virgilius sin älsklingsskald och sin poetiska förebild. Den Dantiska Virgilius är dock icke blott skalden; han är tillika symbolen för den högsta potens af menskligt vetande, för Philosophien, likasom Beatrice, med bibehållande af sin historiska personlighet såsom Dantes ungdomsälskarinna, i *Divina Commedia* tillika visar sig vara symbolen för den Christna religions-visheten, för Theologien.

Digitized by Google

Che spande di parlar sì largo fiume?
Risposi lui con vergognosa fronte.
Oh degli altri poeti onore e lume,
Vagliami 'l lungo studio, e'l grand'amore,
Che m'han fatto cercar lo tuo volume!
Tu se' lo mio maestro e'l mio autore:
Tu se' solo colui, da cu' io tolsi
Lo bello stile, che m'ha fatto onore.
Vedi la bestia, per cu' io mi volsi:
Ajutami da lei, famoso saggio!
Ch' ella mi fa tremar le vene e i polsi.
A te convien tener altro viaggio,
Rispose poi che lagrimar mi vide,
Se vuoi campar d' esto loco selvaggio:
Chè questa bestia, per la qual tu gride,
Non lascia altrui passar per la sua via,
Ma tanto lo 'mpedisce, che l' uccide,
Ed ha natura sì malvagia e ria,
Che mai non empie la bramosa voglia,
E dopo il pasto ha più fame, che pria.
Molti son gli animali, a cui s'ammoglia,

---

81. Egentligen: *med blygsam (blygdfull) panna.* Dels af vördnad för den store Romarskalden, dels af blygsel att anträffas i feg flykt för odjuret.

83—84. *Vagliami* eg. må för mig gälla, må för mig tala. — *Cercare* betecknar här det flitiga studerandet af Virgilii verk, men ej, såsom en och annan trott, deras framsökande i dagsljuset. Virgilii skrifter voro, om emellanåt förgätna, dock aldrig förlorade.

Digitized by Google

Ur hvilken sångens * flod så ymnig väller?"
— Jag honom svarade, blyg och förvirrad, —
"O du, de andra skalders ljus och ära,
Mig gälda nu den ifver och den kärlek,
Som länge fört mig i ditt verk att forska!
Du är min mästare, du är mitt mönster:
Du ensam är det, af hvars sång jag hämtat
Den sköna skrifart, som mig heder bringat.
Se djuret der, för hvilket jag måst vända!
O hjelp mig undan det, berömde Vise,
Ty mina ådror, mina pulsar darra!"
"Dig nödigt är en annan kosa hålla,"
— Han svarade, då han mig såg i tårar, —
"Om du vill undfly detta vilda ställe;
Ty detta djuret, för hvars skull du ropar,
Ej låter någon gå i fred sin bana,
Men hindrar honom, tills det honom dödar;
Och en natur så slem och elak har det,
Att aldrig fullt det snåla lustan mättar,
Men *efter* maten hungrar mer än *före*.
Mång' djur det är, med hvilka det sig parar,

85. Ordet *Autore* förklarar Dante på ett annat ställe (i Convito) med *degno di fede e d'ubbidienza.*

87. Dante var, vid denna tidpunkt, redan berömd för sina *Rime*, sin *Vita Nuova*, och, hvad här särskilt torde böra afses, sina latinska *Ekloger.*

90. 1. *Ty allt mitt blod det sätter uti darrning.* Dante, alltid noggrann i sina bestämningar, uppdelar blodsystemet behörigen i dess Vener och Arterer.

* eg. talets.

Digitized by Google

E più saranno ancora, infin che 'l veltro
Verrà, che la farà morir con doglia.
Questi non ciberà terra, nè peltro,
Ma sapienza, e amore, e virtute,
E sua nazion sarà tra Feltro e Feltro.
Di quell' umile Italia fia salute,

---

102. Med profetian om denne Vindthund, som skall kufva Varginnan (d. ä. krossa Påfveväldet, sätta en gräns för dess missbruk), syftar Skalden på den unge *Can Grande della Scala*, herre till Verona, på hvars namn *Can* här äfven skymtar en anspelning. Denne ädle furste, vid hvars glänsande hof Dante under sin landsflykt rönte, ända från år 1308, gästfrihet och skydd, och åt hvilken han sedermera tillegnade sitt stora skaldeverks tredje afdelning, *il Paradiso*, var, redan från sitt adertonde år, de Italienska Ghibellinernas förnämsta stöd, utvaldes af dessa 1318 till öfveranförare emot Guelferna och Påfven, och var för en tid den kejserliga myndighetens högste representant i Italien. År 1300, då poëmet spelar och närvarande profetia om honom utsäges, var *Can della Scala* blott en nioårig gosse. (Jfr. Paradiso XVII S. 80 och följ. v.) Bevis nog, att äfven denna början af poëmet är författad, åtminstone i flera delar omarbetad och tillökt, minst sex år *efter* Skaldens landsförvisning, som skedde i Januari 1302. Boccaccios uppgift om de sju första Sångernas författande *före* denna tid är i flera fall osannolik; också motsäges den af en annan Dantes samtida, den Florentinska historieskrifvaren Giov. Villani, som yttrar: *Dante, quando fu in esilio, fece .... la Commedia.*

Man har eljest med Veltro gissat dels på Henrik VII af Luxemburg (en gissning, som står i strid med den i 105 v. gifna bestämningen af födelseort), dels på Uguccione di Faggiola, en mäktig Ghibellin, som nio gånger blef beklädd

Digitized by Google

Och flera skall det bli, tills Hunden kommer,
Den Vindthund, som dess död med qval skall vålla.
Ej af metall och jord skall *han* sig nära,
Men utaf vishet, utaf dygd och kärlek
Och födas skall han mellan tvenne Feltro.
Han rädda skall Italien, arma landet,

---

med Podesta-makten i Arezzo, och af Dante, som till honom lät genom munken Hilarius dedicera *L'Inferno*, högt aktad. — De äldste kommentatorerna se i Veltro ingen mindre än vår Herre Christus.

103. *Peltro*, eg. fint tenn, står i stället för dyrbar metall i allmänhet, guld, mynt. Profetian betecknar en öfver inkräktnings-begär (*terra*) och sniken vinningslystnad (*peltro*) upphöjd karakter.

105. D. v. s. *Och födas skall han uti Lombardiet* (i landet mellan två orter med namnet Feltro, berget Feltro i Romagna och staden Feltro på Trevisanska området). I *Paradiso* XVII S. 71 v. kallas Can della Scala *il gran Lombardo.* — Dantes nyaste Tyske öfversättare, Kopisch (Berlin, 1842), har tagit ordet *Feltro* i dess vanliga betydelse af filt, och får således här den meningen, att Vindthunden skall födas mellan tvenne filtar. (!!) Hans kommentering lyder så: "Zwischen Filz und Filz d. h. in einer Brust, die in schlechten Filz, in das härene Gewand der freiwilligen, christlichen Armuth, gehüllt ist, wird der heilige Eifer entstehn, der die irdische Gier und den Mammonsdienst vertreibt" o. s. v.

106. Eller ock, om *umile* tages i physisk mening:

> *"Han rädda skall Italiens lägre trakter,*
> *För hvilka"* m. m.

Umile Italia motsvarar då det äldsta Latium, det påfliga området, Campagnan.

Digitized by Google

Per cui morì la vergine Camilla,
Eurialo, e Turno, e Niso di ferute.
Questi la caccerà per ogni villa 109
Fin che l' avrà rimessa nello 'nferno,
Là onde 'nvidia prima dipartilla.
Ond' io per lo tuo me' penso e discerno, 112
Che tu mi segui, ed io ti sarò guida,
E trarrotti di qui per luogo eterno,
Ov' udirai le disperate strida, 115
Vedrai gli antichi spiriti dolenti,
Che la seconda morte ciascun grida:
E vederai color, che son contenti 118
Nel fuoco, perchè speran di venire,
Quando che sia, alle beate genti.
Alle qua' poi se tu vorrai salire, 121
Anima fia a ciò di me più degna:

107—108. *Per cui* = *i strid om hvars besittning.* De fyra här nämnda personerna äro alla tagna ur Virgilii egen Æneid: två, nemligen Turnus, son af Rutulernas konung, och Camilla, dotter af Volscernes, äro hemtade ur Latinernas leder: de tvenne andra, Nisus och Euryalus, ur Trojanernas. — *Ferute,* i st. f. *ferite.*

109. *Han,* nemligen Vindthunden; *detsamma,* neml. djuret.

111. Vill man anse *prima* stå adverbialt, så betecknar det: *i förstone.* Uttrycket syftar, i bägge fallen, på den i tidens början genom afund fallne Satan, och erinrar om bibelspråket hos Salomo (Visb.Bok. 2. 24.): "genom djefvulens afund är döden kommen i verlden."

114. *Genom evig ort,* d. ä. genom en evighetens re-

Digitized by Google

För hvilket mön Camilla, Turnus, Nisus,
Så ock Euryalus, i strid förblödde.
Han skall från stad till stad detsamma jaga,
Till's han det åter bragt i afgrundsdjupet,
Hvarur den första Afunden det löste.
Alltså jag för ditt bästa tror och håller,
Att mig du följer, jag skall dig ledsaga,
Och genom evig ort här'från dig rädda,
En ort, der du förtviflans skrän skall höra,
Skall se längst hädangångna qvalda andar,
Som alla ropa på den *andra* döden.
Och skåda skall du äfven dem, som dväljas
I elden, nöjda; ty de hoppas komma
En gång, när det kan bli, till sälla skaror.
Vill upp till *dem* du stiga se'n, skall finnas
En själ dertill, som mer än jag är värdig,

---

gion. Af följande terzinen visar sig, att härmed menas Helfvetet.

116. Med *gli antichi spiriti dolenti* vore man färdig att tro, att Skalden syftat på skuggorna i *Limbus patrum* och dermed velat uttrycka "en forntids sörjande andar", så framt icke den följande raden angaf en högre grad af qval, än den, som i IV Sången af Inferno skildras vara bestämd för dessa. Rättare kan då ordet *antichi* anses här beteckna *de långt för detta och i alla verldens tider hädangångna.*

117. d. v. s. som alla, churu förgäfves, önska sig en ny *förintelse*, nemligen *själens.*

119—120. *Fuoco* är Skärselden; med *beate genti* antydes Paradiset.

122. Hänvisar på Beatrice.

Digitized by Google

Con lei ti lascerò nel mio partire.
Chè quello 'mperador, che lassù regna,
Perch' i' fui ribellante alla sua legge,
Non vuol che in sua città per me si vegna.
In tutte parti impera, e quivi regge:
Quivi è la sua cittade, e l' alto seggio:
O felice colui, cu' ivi elegge!
Ed io a lui: poeta, i' ti richieggio
Per quello Iddio, che tu non conoscesti,
Acciocch' io fugga questo male e peggio,
Che tu mi meni là dov' or dicesti,

---

124. *L'imperadore* eg. Kejsarn. Dante, såsom Ghibellin, vet intet värdigare namn för verldens styresman, och lägger det derföre här i munnen på Virgilius, som sjelf i Augustus hade sett verldsbeherrskarens bild.

125. Motarbeta Christendomen hade Virgilius ej kunnat, då han dog nära 20 år före Christi födelse (734 a. u. c.) Orden: *ribellante alla sua legge* äro härstädes blott en omskrifning af begreppet: *Hedning.* "Jag är Virgilius — säger han på ett annat ställe (Purgatorio 7. 8.) — och för intet annat brott är jag vorden himmelriket förlustig, än derföre att jag icke ägde *tron.*" (Jfr. Inferno IV. 34—36.)

126. *Vill icke tillåta mig att ledsaga någon in i hans gårdar.* — Virgilius blifver, genom Helfvetet och Skärselden, Dantes ledande och rådgifvande vän, d. v. s. för skildringen af dessa bägge andeverldens regioner tager Dante Æneiden till sitt mönster; men för skildringen af Paradiset är hvarje hedniskt mönster otillräckligt. Ingen af den svala Antikens plastiska mästare kunde här åt hans stil gifva

Digitized by Google

Med *den* jag dig skall lemna vid min affärd.
Ty höge Herrskarn, han som styr deroppe, 124
Ej vill, då mot hans lag jag trotsig varit,
Att till hans stad man genom mig må komma.
Han herrskar öfver allt, och *der* han thronar: 127
Der är hans stad, der är hans höga säte;
Lycksalig den, som dit han sig utkorar."
Och jag till honom: "Skald! jag ber, jag ber dig, 130
Vid denne Gud, som du als icke kände,
Att, för att undgå detta ve och värre,
Du må mig föra dit, som nyss du sade. 133

---

nog glöd och hänryckning. Upp i de högsta sphererna af religiös känsla och contemplation måste han lyftas af den enda saliggörande (= Beatrice), af Christendomen, här tänkt såsom den rena, himmelska Kärleken, hans hjertas barndomsbrud.

128. *Reggere* står här i betydelse af *residera, hålla hof.* "Till alla delar af Universum sträcker sig hans herrskaremakt; men här, i den öfversta ljushimmelen, har han sitt residens, sitt thronsäte, sin *città.* Från den utgår omedelbart hans bud och verkningar."

131. d. v. s. i Herrans Christi namn.

132. *Male e peggio.* Härmed menas den mörka skogen med sina dels redan framträdda, dels möjligtvis ännu lurande, ännu grymmare, vilda djur. Både äldre och nyare kommentatorer begå ett misstag, då de i *peggio* se en hänsyftning på Helfvetet. Att undfly detta, är här så mycket mindre fråga om, som Dante straxt efteråt i 133 v. yttrar sin önskan att få se det.

Si ch' i' vegga la porta di san Pietro,
E color che tu fai cotanto mesti.
Allor si mosse, ed io li tenni dietro.

---

134. *Porta di san Pietro* står här i stället för Skärselden, i hvars beskrifning den förekommer (Purgat. IX. 76 och följ.) såsom en ångrens och syndaförlåtelsens ingång. Petrus har likväl der lemnat ifrån sig nycklarna åt en vikarie:

Digitized by Google

Så att Sanct Peters port jag må få skåda
Och dessa, som du mig så sorgsna skildrar."
Då bröt han opp; jag följde tätt i spåren. 136

---

en Engel med skinande anlete, flammande svärd och askfärgad mantel.

136. *io li tenni dietro*, eg. jag höll (mig) bakom honom.

Tryckfel i Första Sången.

Sid. 6 not. 30 r. 6 står *stödjer sig på* läs *stödjer sig* lika *på*
Sid. 7, svenska texten r. 12 står *ett Pard* läs *en Pard*

Digitized by Google

CANTO SECONDO.

Lo giorno se n' andava, e l' aere bruno 1
Toglieva gli animai che sono 'n terra
Dalle fatiche loro; ed io sol uno
M' apparecchiava a sostener la guerra 4
Sì del cammino, e sì della pietate,
Che ritrarrà la mente che non erra.
O Muse, o alto 'ngegno, or m'ajutate! 7
O mente, che scrivesti ciò ch' io vidi,
Qui si parrà la tua nobilitate.
Io cominciai: poeta, che mi guidi, 10

---

1. Första dagen (den 25 Mars, enligt hvad sannolikast kan antagas. Jfr. noten till 37—40 af första Sången) är nu slut. Sammanhåller man denna tidsbestämning med den i 37 v. af föregående Sång angifna, så finner man att redan tolf timmar äro förflutna, sedan Dante började sin klättring uppför den branta kullen. — *L'aer bruno* står i stället för *la notte.*

3. Genom Inferno fortgår vandringen både natt och dag. Annorlunda är förhållandet i Purgatorio (Jfr. Purg. VII. 53 och följ.).

5. *Sì del cammino e sì della pietate*, eg. så väl vägens,

Digitized by Google

ANDRA SÅNGEN.

Hä'n dagen gick, och mörka rymden löste
De väsen, som på jordens yta dväljas,
Från deras mödor; jag blott, jag allena,
Beredde mig att utstå hårda kampen
Med vägens fasor och med själens känslor,
Som skildras skall af Minne, som ej irrar.
O Sångens Mör, O Snillets kraft, mig hjelpen!
O Minne, som skref upp hvad jag har skådat,
Här skall din ädla dyrd sig uppenbara.
Jag började: "O Skald, som mig ledsagar,

---

som medlidandets, d. v. s. både kroppens och själens. *Cammino* afser den hemska vägens physiska besvärligheter, som längre fram skildras såsom halsbrytande; *pietà* åter afser det skärande intryck, som åsynen af de fördömdas qval skall göra på Dantes deltagande själ.

6. 1. *Som Minnet med osviklig tro skall skildra.* — *Che* refereras till *la guerra.*

7. *Alto ingegno* uttrycker här den höga, Skalden medfödda, skapande förmågan. Dante ställer sin invocation till Sång-gudinnorna, till sin egen rika Fantasi, och till Minnet.

Digitized by Google

Guarda la mia virtù s'ell' è possente,
Prima ch' all' alto passo tu mi fidi.
Tu dici che di Silvio lo parente, 13
Corruttibile ancora, ad immortale
Secolo andò, e fu sensibilmente.
Però se l'avversario d' ogni male 16
Cortese fu, pensando l' alto effetto,
Che uscir dovea di lui, e 'l chi, e 'l quale,
Non pare indegno ad uomo d' intelletto; 19
Ch' ei fu dell' alma Roma, e di suo impero
Nell' empireo ciel per padre eletto:
La quale, e'l quale (a voler dir lo vero) 22

---

13. "Du säger", nemligen i Æneiden, der Virgilius i sjette boken låter Æneas (= Silvii fader), vägledd af den Cumæiska Sibyllan, nedstiga i underjorden.

15. *Sensibilmente*, i full sinnegestalt, lifslefvande; icke genom någon drömsyn eller fantasiens villa. — Dante begagnar ofta hedniska sägner och myther icke blott allegoriskt, utan äfven historiskt. Han tager dem såsom verkliga *facta* och sätter, såsom här, dem ej sällan i sammanhang med bibliska ämnen.

16. *Fienden till allt ondt*, en ny omskrifning af begreppet *Dio*. Jfr. föregående Sång v. 124.

17. *Cortese fu*, var nådig och blid, d. v. s. eftergifvande nog, att denna gång göra ett undantag. — "Den höga verkan, som från Æneas skulle utgå", var Roms grundläggning genom en af hans ättlingar (Romulus). Det är denne ättling, som sedan betecknas med *il chi;* och det Romerska universalväldet, som blef en slutföljd af stadens anläggning,

Digitized by Google

Se till min kraft, om den är stark tillräckligt,
Förr'n du åt vådlig färd mig öfverlåter.
Din Sång berättar, huru Silvii fader,
Förgänglig menska ännu då, steg neder
I andars verld, och det med kropp och sinnen.
Likväl om HAN, som hatar allt det onda,
Här nådig var, vid tanken på den verkan,
Det *hvem*, det *hvad*, från honom skulle utgå,
Ej tycks för mensklig fattning *han* ovärdig;
Ty *han* för höga Roma och dess rike
I öfverhimmeln var till fader korad:
Och *det* och *detta* (sanningen att säga)

---

betecknas i hela sitt omfång med *il quale*. I Skolastikernas mun voro dessa bägge termer skol-uttrycken för *Substans* och *Qualitet*.

19. *Ad uomo d'intelletto*, eg. för en med förstånd begåfvad. Uttrycket säger: "så vidt en menniska det förmår begripa." — *Han*, nemligen *Æneas*.

21. *I öfverhimmeln*, d. v. s. af Gud sjelf, hvars egentliga thronsäte (Jfr. Inferno I. 128.) tänktes vara i *Empyreum*, den högsta ljushimmeln, den yttersta omkretsen för hela Universum, som var orörlig, under det de öfriga himmelskretsarne concentriskt rörde sig omkring sin medelpunkt, jorden. — *Padre* betyder här *stamfader*.

22. *La quale e'l quale*, hvilken stad och hvilket rike. — Dante, ehuru Ghibellin och ifrare mot Påfvarnes missbruk, erkänner dock fördomsfritt (= *a voler dir lo vero*), att Påfvedömet är ett Gudomligt institut och ingått såsom högre syfte i det verldsliga Roms grundläggning.

Digitized by Google

Fur stabiliti per lo loco santo,
U' siede il successor del maggior Piero.
Per quest' andata, onde li dai tu vanto,
Intese cose che furon cagione
Di sua vittoria, e del papal ammanto.
Andovvi poi lo vas d'elezione,
Per recarne conforto a quella fede,
Ch' è principio alla via di salvazione.
Ma io perchè venirvi? o chi 'l concede?
Io non Enea, io non Paolo sono:
Me degno a ciò nè io, nè altri crede.
Perchè se del venire io m'abbandono,
Temo che la venuta non sia folle:
Se' savio, e intendi me' ch' io non ragiono.

---

24. Apostelen Petrus, såsom den förste af Christi ståthållare på jorden, kallas här *il maggiore*, med afseende på sina dåliga efterföljare; särskilt måhända med afseende på den Petrus (Petrus Celestinus), som på Dantes tid innehade påfvestolen. Man kan derföre öfversätta äfven så: *der Petri sämre arfvinge nu thronar*, eller: *der än en Petrus, men en sämre, sitter.*

25. l. *På denna färd, hvars lof din Sång bevarar.*

26. Af sin fader Anchises förnam Æneas i underjorden profetian om Roms kommande öden, i kraft af hvilken hans lifvade mod vann segern öfver Turnus, af hvilken seger åter Roms grundläggning och, under tidernas lopp, påfvedömets i Rom centraliserade makt blefvo sednare följder.

27. *Papale ammanto* (påfliga manteln) betecknar här,

Digitized by Google

Bestämda voro till det helga säte,
Der störste Petri arfvinge nu thronar.
På denna färd, hvarför du honom prisar,
Förnam han ting, som blefvo se'n en orsak
Så till hans seger, som till Påfveskruden.
Dit kom ock sedan Herrans "valda redskap",
Att dädan hämta styrka för den lära,
Som grunden är för återlösningsvägen.
Men *jag*, hur komma dit? hvem unnar sådant?
Jag ej Æneas är, jag är ej Paulus:
Mig dertill värdig tror ej jag, ej någon.
Fördenskull om jag ger mig till att följa,
Jag fruktar, att den färden blifver fåvitsk:
Du, som är vis, vet bättre än jag säger."

---

liksom *il gran manto* på ett annat ställe (Inferno XIX. 69), den påfliga makten.

28. *Dit*, nemligen till andeverlden (= *immortale secolo*, 13—14). Frågan är nu ej mer om underjorden, utan om Paradiset. Paulus, som Christus sjelf i Apostlagern. IX. 15. kallar *utkorelsens redskap* (σκεῦος ἐκλογῆς = *lo vas d'elezione*) blef "uppryckt till tredje himmelen." 2. Cor. XII. 2.

29. Man kan med *Fede* förstå antingen den subjectiva *Tron*, eller också *Troslära*. Det sednare torde här vara bättre, helst adjectiv. *quella* liksom pekar på Christendomen.

31. *Perchè* uttrycker här: på hvad grund, med hvad anspråk, hvad hopp?

34. *Venire* komma (neml. *med dig*), följa, gå med.

Digitized by Google

E quale è quei che disvuol ciò che volle, 37
E per nuovi pensier cangia proposta,
Sì che del cominciar tutto si tolle;
Tal mi fec' io in quella oscura costa: 40
Perchè pensando consumai la 'mpresa,
Che fu nel cominciar cotanto tosta.
Se io ho ben la tua parola intesa, 43
Rispose del magnanimo quell' ombra,
L' anima tua è da viltate offesa,
La qual molte fiate l' uomo ingombra, 46
Sì che di onrata impresa lo rivolve,
Come falso veder bestia, quand' ombra.
Da questa tema acciocchè tu ti solve, 49
Dirotti, perch' io venni, e quel ch' io 'ntesi
Nel primo punto che di te mi dolve.
Io era intra color che son sospesi,

---

37 och följ. Hela terzinen säger blott: "Likt den vankelmodige." Dennes obeslutsamma karakter är nu utmålad.

39. *del cominciar* i st. f. dal *cominciar*. Bruket af det Italienska språkets Kasus-tecken har på Dantes tid ännu ej rätt hunnit sätta sig. De substitueras ofta för hvarandra. Likaså är förhållandet med de maskulina artiklarna *il* och *lo* (se t. ex. *lo vero*, *lo vaso* i föreg. 22 och 28 verser). — *Si tolle* = *si toglie*, *si ritira*, *si rimuove*.

40. Dante, som ännu ej kommit ifrån den betänkliga bergsluttningen (*costa*), kallar den *oscura*, i anseende till den inbrytande natten. Jfr. 1 v. af denna sång.

41. *Consumai* etc. jag upphäfde, afbröt, *åt opp* företaget.

Likt den, som mer ej vill det som han velat, 37
Och ändrar plan för nya tankegriller,
Så att han afstår rakt från att begynna;
Så gick det mig på denna dunkla bergsrand; 40
Ty jag, vid närmare besinning, uppgaf
Det företag, som var så raskt i början.
"Om rätt jag har förstått hvad nyss du talat", 43
— Genmälte skuggan af den ädle skalden —
Så är din själ besvärad nu af feghet,
Som många gånger menskan så förvirrar, 46
Att bort från ärans värf den henne vänder,
Likt dårlig synbild djuret, när det skygger.
Från denna rädsla att du dig må lösa, 49
Jag säga vill, *hvarför* jag kom, och *hvad* jag
Förnam, när först min ömkan för dig väcktes.
Jag var bland dem, som *uti tvekan sväfva*, 52

46—48. *Ingombrare*, eg. Genom skräp stänga, förhindra. — *Onrata* syncop. af *Onorata.* — *Falso veder* uttrycker den skenvilla, hvarigenom djuret vid första påseendet tror någonting vara farligt, = tom ögonskrämsel.

49—51. *Solve* och *dolve* (*doluit*) latinismer i st. f. *sciogla* och *dolse.* (*Solvere metu* säger Romaren.)

52. Denna rad är blott en omskrifning för: "jag befann mig i Limbus." *Sospesi* betecknar det mellantillstånd, det sväfvande mellan salighet och fördömelse, hvari de fromma hedningarna befinna sig efter döden. Dessa skuggors vistelseort (*Limbus patrum*) hör hvarken till Himmelen eller det egentliga Helfvetet, ehuruväl den ligger inom det sednares omkrets och bildar likasom dess förgård. "De äro blott så

Digitized by Google

E donna mi chiamò beata e bella,
Tal che di comandar io la richiesi.
Lucevan gli occhi suoi più che la stella:
E cominciommi a dir soave e piana,
Con angelica voce, in sua favella:
O anima cortese Mantovana,
Di cui la fama ancor nel mondo dura,
E durerà quanto 'l mondo lontana:
L' amico mio, e non della ventura,
Nella diserta piaggia è impedito

---

till vida qvalda, som de, *utan hopp, lefva i längtan.*" (Se IV Sången, 41 och följ. v.)

53. Af 70 v. visar det sig, att denna saliga och sköna qvinna är Beatrice. På detta ställe framträder hon såsom allegorisk personlighet. Såsom historisk hette hon Beatrice (med vanlig förkortning: Bice) Portinari, dotter till en ansedd Florentinsk borgare, Folco Portinari. Hon dog 1290, tjugufyra år gammal. — Att, såsom Canonicus Biscioni och många flera, vilja rent af bortraisonera Beatrices historiska existens, visar nog mycken fåkunnighet och obekantskap med Dantes egna skrifter. Man läse hans Vita Nuova, samt XXX och XXXI Sångerna af Purgatorio, för att att derom öfvertyga sig *).

54 d. v. s. bad henne genast säga mig, hvari jag kunde vara henne till tjenst.

55. Onödigt är att, såsom Kopisch vill, här med *la stella* förstå *Solen.* — Dante nyttjar ofta det singulara begreppet i stället för det plurala, som, särskilt hvad ordet

*) Om den historiska Beatrices förhållande till Dante lemnas ytterligare upplysningar i afhandlingen af C. W. Böttiger: "Om den Italienska poësiens första uppkomst och utveckling," införd i första häftet af Frey för år 1841.

Digitized by Google

När mig en qvinna ropte, skön och salig
  Så, att jag henne bad att blott befalla.
Mer klart än stjernan glänste hennes ögon, 55
  Och ljuft och sakta började hon tala
  Uppå *sitt* språk, till mig, med englastämma:
"O Mantuanar-själ, du villigt blida, 58
  Hvars rykte ännu uti verlden varar,
  Och vara skall, så länge verlden räcker!
En vän till mig, dock ej en vän med Lyckan, 61
  På vägen i den öde branten blifvit

---

stella beträffar, kan ses af hans egen förklaring till slutstrofen af andra Canzonen i hans Convito.

58. *La sua favella*, sitt elysiska tungomål, sitt egna paradis-språk. Daniello förklarar det: *come le oneste e graziose donne sogliono fare.* Lika väl kunde man då uti ordet *sua* se en antydning om, att hon talade på sitt eget modersmål, den Toskanska dialekten, som ofta i Divina Commedia särskilt framhålles (t. ex. i Inferno X. 22—25). — All tvekan om betydelsen af *sua* upphörde, om man borttog komman efter *voce*. Versen betydde då: *Det var i hennes språk en röst af Engel.*

60. Eller ock: *så länge rymden hvälfver*, enligt en annan läsart, som i stället för *il mondo* har *il moto* (eg. så länge verldskropparnas rörelse varar). *Lontana* är antingen af verbet *lontanare*, som i äldsta Italienskan nyttjas i betydelsen af *prolungarsi;* eller ock kan det anses såsom adjectivum och hänföras till *fama.*

61. d. v. s. en min olycklige vän.

62. *la diserta piaggia.* Samma uttryck som i 29 v. af föregående Sång. Här, såsom der, har *piaggia* (eg. strandsluttning) blifvit öfversatt med brant.

Digitized by Google

Sì nel cammin, che volto ha per paura:
E temo che non sia già sì smarrito, 64
Ch' io mi sia tardi al soccorso levata,
Per quel ch' i' ho di lui nel cielo udito.
Or muovi, e con la tua parola ornata, 67
E con ciò che ha mestieri al suo campare,
L' aiuta sì, ch' i' ne sia consolata.
I' son Beatrice, che ti faccio andare: 70
Vegno di loco, ove tornar disio:
Amor mi mosse, che mi fa parlare.
Quando sarò dinanzi al Signor mio, 73
Di te mi loderò sovente a lui.
Tacette allora, e poi comincia' io:
O donna di virtù, sola, per cui 76
L' umana spezie eccede ogni contento
Da quel ciel ch' ha minori i cerchi sui;
Tanto m' aggrada il tuo comandamento, 79

---

65. *Levata;* ty i 102 v. säges, att hon förrut *sedea.*

66. Detta, som Beatrice säger sig i himlen hafva hört, afser Lucias skildring i 106—108 v. af Dantes farliga läge.

69. d. v. s. att jag derigenom måtte, i afseende på honom, kunna hafva lugn.

71. Från paradiset, *da cantare alleluia,* såsom Virgilius svarar Chiron i XII S. 88 v. af Inferno.

72. "Det var kärleken, som bevekte mig att lemna paradisets boningar: det är också den, som nu lägger denna bön på mina läppar."

74. "Vill jag ofta hos honom lägga ett godt ord för dig, arme hedning."

Digitized by Google

Så hindrad, att han har vändt om af fruktan.
Jag rädes nog, han re'n är så förvirrad,
Att jag för sent har rest mig till hans bistånd,
Att dömma af hvad jag i himlen hörde.
Nu gif dig af, och med din prydda ordkonst
Och med allt det, som höfves till hans räddning,
Hjelp honom så, att jag deraf blir tröstad!
Jag Beatrice är, jag, som dig sänder:
Från ort jag kommer, dit jag längtar åter:
Mig kärlek dref; den kommer mig att tala.
När jag får träda för min Herres anlet,
Jag skall dig ofta inför honom prisa."
Då teg hon still, och sedan jag begynte:
"O Mö, full af den dygd, som ensam lyfter
De menskors slägte öfver allt, som famnas
Utaf den himmel, som har minsta kretsar!
Så högt välkommen är mig din befallning,

---

73. *Tacette*, gammal form för *tacque*.

76—78. "O qvinna (full) af dygd, medelst hvilken allena menniskoslägtet öfverskrider (höjer sig öfver) allt, som under månen är, allt jordiskt, allt sublunariskt (eg. allt, som inneslutes af den himmel, som har sina kretsar minst, d. v. s. af den lunariska himmeln)." Omkring jorden såsom medelpunkt rörde sig, enligt Ptolomeiska systemet, månen närmast; derefter, i allt vidare concentriska kretsar, först planeterna och sedan fixstjernorna. Utomkring och ofvanom alla dessa var *Primum mobile* och Empyreum (se första sången not. 21). Af månens kretsbana utgjorde således jorden sjelfva innehållet (= *contento* i st. f. *contenuto*).

Digitized by Google

Che l' ubbidir, se già fosse, m' è tardi:
Più non t' è uopo aprirmi 'l tuo talento.
Ma dimmi la cagion che non ti guardi 82
Dello scender quaggiuso in questo centro
Dall' ampio loco, ove tornar tu ardi.
Da che tu vuoi saper cotanto addentro, 85
Dirotti brevemente, mi rispose,
Perch' io non temo di venir qua entro.
Temer si dee di sole quelle cose, 88
C' hanno potenza di fare altrui male:
Dell' altre no, che non son paurose.
Io son fatta da Dio, sua mercè, tale, 91
Che la vostra miseria non mi tange,
Nè fiamma d' esto 'ncendio non m' assale.
Donna è gentil nel ciel, che si compiange 94

---

80. l. *Att ögonblicklig lydnad sen mig tyckes.*

83. *denna midt af djupet* = jordens trångaste innandömen, eg. *denna medelpunkten.* Helfvetet, som har formen af en upp- och nedvänd käggla, en tratt, befinner sig, enligt Dantes föreställning, med sin innersta spets i midten af jorden, likasom jorden i midten af universum. Vidast ofvantill, vid kraterns mynning, sammandrager det sig sedan i mer och mer smalnande kretsar nedåt jordens medelpunkt, så att dess djupaste del blott bildar en trång ispöl, der den från Gud aflägsnaste Dæmonen (Lucifer = *Dite*) har sin straffplats. I motsats till denna trånga *centro*, betecknas i 84 v. de saligas vistelseort, i den yttersta, vidaste himmelskretsen, med *ampio loco.*

84. "Dit du brinner af längtan att återvända." *Ardi* = *ardentemente desideri.* Latinism.

Digitized by Google

Att lydnad, om ock straxt, dock sen mig tyckes:
Mer ej behöfver du din önskan yppa.
Men säg mig skälet, hvi du dig ej aktar
Att stiga ner i denna midt af djupet
Från vidsträckt rymd, dit du af hemlust brinner!"
"Emedan du så noga önskar veta,
— Hon svarte — vill jag dig i korthet säga,
Hvi jag ej räds hitin i djupet komma.
Man rädas måste för de ting allena,
Som hafva makt att någon skada göra,
För andra ej, som farliga ej äro.
Jag är af Gud, hans nåd ske pris! så danad,
Att edert jämmerqval ej kommer åt mig,
Och den der eldens låga mig ej hinner.
I himlen finns en qvinna huld, som sörjer

---

90. *Pauroso* betecknar i nyare Italienskan en, som känner fruktan, men i äldre språket utmärker det äfven sådant, som väcker den (= *paurevole*), i analogi med flera adjectiver på *oso*, t. ex. *faticoso*, *sgomentoso* o. s. v.

92—93. *Tange* = *tocca*. Latinism. — Då i *Limbus patrum*, der Virgilius befinner sig och der dessa ord uttalas, ingen eld ingår i straffet, så afser Beatrice med uttrycket *incendio* antingen elden i de djupare afgrunds-kretsarne, eller också metaforiskt helfvetets brännande qval i allmänhet, "elden, som aldrig släckes." — *M' assale* eg. griper mig, fattar i mig.

94. Denna himmelska *donna gentile*, Lucia (97 v.) och Beatrice (103 v.) framträda här såsom allegoriska personificationer af den kallande (förekommande), den upplysande (*Lucia*) och den fullkomnande eller saliggörande (*Beatrice*) Nåden. De

Digitized by Google

Di questo 'mpedimento, ov' io ti mando,
Sì che duro giudicio lassù frange.
Questa chiese Lucia in suo dimando, 97
E disse: or abbisogna il tuo fedele
Di te, ed io a te lo raccomando.
Lucia nimica di ciascun crudele 100
Si mosse, e venne al loco dov' io era,

äro att anse såsom tre Christliga Gratier. Den första har här intet namn, måhända emedan hon står Gudomen för nära för att nämnas. Jämför man med detta ställe XXXII (v. 137 o. följ.) och XXXIII (v. 1—45) Sångerna af *Paradiso*, så skall man finna flera skäl att anse Jungfru Maria vara menad med denna himmelska förmedlerska, hvars bön verkar mildring och förändring i Guds stränga dom (= *duro giudicio lassù frange*). Mer sannolik synes åtminstone denna förmodan, än den af Philaletes (Prins Johan af Sachsen) framställda, att *donna gentile* skulle här hänsyfta på en ung, skön Florentinska, som, efter Beatrices död, kom Dante för en tid att blifva sin första kärlek otrogen. Att Dante på andra ställen utmärker denna Dame med *donna gentile*, till skiljnad från *Beatrice*, som han kallar *donna gentilissima*, är visserligen sannt; men hör väl ej hit. — Kommentatorerna hafva eljest öfverbjudit hvarandra i mer eller mindre konstlade försök att tyda ifrågavarande allegori. B. R. Abeken, som följt Biagioli, ser i *donna gentile* Själen eller Förnuftet, i *Lucia* Ljuset eller Sanningen, och i *Beatrice*, här såsom annorstädes, Theologien. Med den förklaring, som Vellutello af detta ställe gjort, öfverensstämmer närmast vår egen, ofvan angifna.

95. *Hindret, dit jag hä'n dig sänder*, d. v. s. till hvars afhjelpande jag sänder dig (*impedimento, ov' io ti mando* = *a torre e dileguare il quale io ti mando*). Hindret var, som

Så öfver hindret, dit jag hä'n dig sänder,
Att hon deroppe bryter hårda domen.
Hon till Lucia bedjande sig vände 97
Och sad': "just nu behöfver dig din trogne,
Och i din vård jag honom anbefaller."
Lucia, fiende till allt slags grymhet, 100
Steg opp, och kom till stället, som jag hade,

---

vi veta, djurens, framför allt Varginnans möte i skogsbranten.

96. Se noten till v. 94. *Frange = ammolisce, sospende, spezza di pietà.*

98. Då med Lucia, såsom ofvanföre är nämndt, förstås *Gratia illuminans*, har man i uttrycket *il tuo fedele* velat finna en erinran om att Dante, som lifligt deltog i sin tids äfven theologiska tvister, var en ifrig förfäktare af Nådeläran emot de Pelagianska villfarelserna. — Inom den katholska församlingen har den hel. Lucia blifvit anropad mot blindhet och ögonsjukdomar.

100. "Lucia, som alltid är blid och barmhertig, är sjelfva Mildheten." I sådan mening förstå vi dessa ord. Andra se i dem, att hon "besegrar alla hårda hjertan", eller "kommer blott till fromma och milda själar." *Sdegna communicarsi agli spiriti alteri, crudi e spietati*, säger en Italiensk uttolkare. — Lucia har i Dantes paradis-ordning (jfr. följande not) sin plats midt emot Adam, som åter sitter till venster om Maria, på hvars högra sida sitter Petrus, med Anna, Jungfru Marias moder, midt emot sig. Den sednare är så lycksalig af att åskåda sin dotter, att hon glömmer instämma i Hosianna.

101—102. I Paradiso XXXII visar den helige Bernhard Dante, huruledes i den strålande paradis-rosen de saliga äro omkring Jungfru Maria grupperade. Närmast vid

Digitized by Google

Che mi sedea con l'antica Rachele.
Disse: Beatrice, loda di Dio vera,
Che non soccorri quei che t' amò tanto,
Ch' uscìo per te della volgare schiera?
Non odi tu la pièta del suo pianto,
Non vedi tu la morte che'l combatte
Su la fiumana, ove'l mar non ha vanto?
Al mondo non fur mai persone ratte
A far lor pro, ed a fuggir lor danno,
Com' io, dopo cotai parole fatte,

---

hennes fötter sitter Eva, och, nedom denna, på tredje raden af sätena, sitter Rachel tillsammans med Beatrice. Det gamla Testamentets (= *antica*) Rachel ansågs, enligt allegoriska Bibeltolkningen, symbolisera det contemplativa (passiva) lifvet, i motsats till Lea, som var symbolen för det activa. Så låter också Dante den sednare yttra i Purgatorio XXVII. 108 v. *Lei lo vedere e me l'oprare appaga*" d.v.s. *henne* (Rachel) tilfredsställer skådandet (Betraktelsen); *mig* handlandet." — Beatrice, den saliggörande Nåden, den uppenbarade Gudaläran, har sin plats i himmeln vid sidan af Guds åskådning.

103. *Loda di Dio vera.* Så kallas väl Beatrice närmast derföre, att hennes paradis-värf var *cantare alleluja* (Inferno XII. 88. Jfr. noten 71 till denna Sång). Lucia kallar henne: "du, Herrans lofsång!" i stället för: "du, Herrans lofsångerska!" — Denna enkla förklaring hafva vi förrut ingenstädes sett angifven. Men väl har man sagt, att Beatrice här får helsningen: *Loda di Dio vera!* i sin egenskap af symbol för den Christna Theologien, såsom varande den enda, som sannt framställer Guds egenskaper. (Så Landino: *molti Filosofi e Teologi gentili si sono ingegnati d'investigare l'eccellenza della natura divina, ma nessuno ha potuto circa ciò rinvenire il vero come la Cristiana Teologia. Dunque sola*

Digitized by Google

Der jag vid sidan satt af gamla Rachel.
Hon sad': "Guds sanna pris, O Beatrice! 103
Hvi bistår du ej den, som *så* dig älskat,
Att han för din skull vek ur alldags-hopen?
Hör du ej ömkans-ljudet af hans klagan? 106
Ser du ej döden, som med honom kämpar
I strida forssen, vild som sjelfva hafvet?"
Så bråd man var ej någonsin i verlden 109
Sin vinst att söka och att fly sin skada,
Som jag, se'n dessa orden blifvit sagda,

Beatrice, *cioè la cristiana Teologia*, *è* vera loda di Dio, *cioè essa sola riconosce in Dio que' pregj, che se gli convengono.*) Vill man tillämpa uttrycket på den historiska Beatrice, så kunde visserligen hon sägas hafva *sannt prisat Gud* med sin oskuldsfulla vandel.

105. Här har man åter onödigtvis velat afse den allegoriska Beatrice i st. f. den historiska. Man har förklarat orden *per te* med Theologiens studium, då likväl tydligen ingenting annat med denna vers är sagdt, än att Dantes ungdomskärlek för Beatrice lyftat honom öfver *profanum vulgus*, gifvit åt hans karakter såsom menniska och skald någonting utomordentligt.

108. eg. *I flod, der hafvet ej har företräde*, l. *ej har skäl att skryta*, d. v. s. "på en väg, vild och farlig som en svämmande flod, ja som sjelfva hafvet." De faror, mot hvilka Dante i skogsbrynet har att kämpa, betecknas här metaforiskt med *fiumana* (= *più che fiume*, *cioè allagagione di molte acque*) en öfversvämmande vattenmassa, som kan mäta sig med sjelfva hafvet. — Kopisch förstår stället på ett annat sätt. *Fiumana* är för honom, liksom för Landino, "passionernas ström", och denna "geht nicht ins Meer, sondern führt in die Hölle hinab."

Digitized by Google

Venni quaggiù dal mio beato scanno,
Fidandomi nel tuo parlare onesto,
Ch' onora te, e quei ch' udito l' hanno.
Poscia che m' ebbe ragionato questo,
Gli occhi lucenti lagrimando volse,
Perchè mi fece del venir più presto:
E venni a te così com' ella volse;
Dinanzi a quella fiera ti levai,
Che del bel monte il corto andar ti tolse.
Dunque che è? perchè, perchè ristai?
Perchè tanta viltà nel cuore allette?
Perchè ardire e franchezza non hai?
Poscia che tai tre donne benedette
Curan di te nella corte del cielo,
E'l mio parlar tanto ben t'impromette?
Quale i fioretti dal notturno gelo
Chinati e chiusi, poi che'l sol gl'imbianca,

113—114. Beatrice sätter sitt hopp om Dantes räddning på Virgilii kända förmåga att väl lägga sina ord. — Härmed slutar Virgilius sin citation af Beatrices, med 85 v. började, tal till honom. Virgilius fortsätter nu sitt eget till Dante, som sträcker sig från 43 v. och slutar först med 126 v.

116. *Gli occhi volse* hafva flera Tyska öfversättare tagit i den meningen, som bortvände Beatrice, efter slutadt tal, sina ögon. Bättre anse vi det vara, att här taga *volgere* i bemärkelsen af *girare*. Just hennes tårfulla, strålande blick verkade, som vi se, på Dantes beslut; och hur kunde han se den, om hon vände ögonen bort?

118. *volse*, för rimmets skull, i st. f. *volle*.

Digitized by Google

Kom från min plats, den saliga, hit neder,
 Förlitande mig på din ädla talkonst,
 Som hedrar dig och dem, som till den lyssnat."
Se'n hon mig detta sagt, mot mig hon vände
 Nu sina ögon, strålande af tårar,
 Hvarmed hon kom mig ännu mer att skynda:
Och kommit till dig har jag, som hon velat:
 Jag räddat dig för djuret, som betog dig
 Den korta vägen uppför sköna berget.
Allt så, hvad nu? säg hvi, säg hvi du stadnar?
 Hvi hyser du i hjertat sådant klenmod?
 Hvi har du icke mod och frisk förtröstan,
Då qvinnor tre, så prisade och sälla,
 Om dig sig vårda uti himlahofvet,
 Och mina ord så mycket godt dig lofva?" —
Likt blomstren, hvilka, böjda nyss och slutna
 Af nattlig frost, när solen dem försilfrar,

119—120. *quella fera*, Varginnan. — *Den korta vägen* d. v. s. "den genaste, den, som du redan var kommen ett godt stycke på." En lång omväg måste nu tagas genom Helfvetet och Skärselden. (Jfr. *Inferno* I. 114 och följ.)

122. *Alletti*, ej af *allettare* (Lat. *allicere*) locka, utan af *allettare* inhysa, herbergera (af *Letto*, bädd.)

128. *Imbiancare*, hvitmena, anstryka med hvitt. Uttrycket passar väl för de första morgonstrålarnas hvita skimmer, i motsats till middagssolens glöd, som, framför allt i de södra länderna, går mer i gult. Det förra *försilfrar*; det sednare *förgyller*.

Si drizzan tutti aperti in loro stelo;
Tal mi fec'io di mia virtute stanca,
E tanto buono ardir al cor mi corse,
Ch'io cominciai come persona franca:
O pietosa colei che mi soccorse,
E tu cortese ch' ubbidisti tosto
Alle vere parole che ti porse!
Tu m'hai con desiderio il cuor disposto
Sì al venir con le parole tue,
Ch'io son tornato nel primo proposto.
Or va', ch' un sol volere è d'amendue:
Tu duca, tu signore, e tu maestro:
Così li dissi: e poichè mosso fue,
Entrai per lo cammino alto e silvestro.

---

129. *Stelo*, Tyskarnas *Stiel.*

135. *Vere parole*, de på kännedom om verkliga förhållandet grundade ord.

138. *Till första föresatsen*, nemligen den, att följa med

Sig resa alla, öppna, på sin stängel;
Så *jag* mig ur min kraft, som var förslappad:
Och mod, så godt, mig strömmade till hjertat,
Att jag brast ut, som en frimodig menska:
"Barmhertig HON, som bisprang mig i nöden,
Och huldrik *du*, som genast villig lydde
De ord af sanning, som hon till dig frambar!
Du har med längtan *så* mitt hjerta rigtat
Åt denna färd, med orden som du talat,
Att jag vändt om till första föresatsen.
Gack nu, ty *en* är viljan hos oss begge,
Du ledare, du mästare, du herre!"
Så jag till honom. Han bröt opp. Då trädde
Jag in på skogig väg, som bar åt djupet.

---

dig. Det var denna föresats, som han i 38 v. sade sig hafva *consumato*.

142. Denna brant sluttande skogsväg är den, på hvilken de båda vandrarne, vid nästa Sångs början, hafva hunnit till Helfvetets hufvudport.

Digitized by Google

CANTO TERZO.

Per me si va nella città dolente: 1
Per me si va nell' eterno dolore:
Per me si va tra la perduta gente.
Giustizia mosse 'l mio alto fattore: 4
Fecemi la divina potestate,
La somma sapienza, e 'l primo amore.
Dinanzi a me non fur cose create, 7
Se non eterne, ed io eterno duro:
Lasciate ogni speranza, voi che 'ntrate.
Queste parole di colore oscuro 10

1—3. *Per me si va.* Mot det hemska tretalet i dessa ords upprepande svarar den sublima Treenigheten i följande terzinen. — Det djupaste Helfvetet, *Città di Dite*, begynner först med sjette kretsen. *Città dolente* afser antingen denna svårare afdelning af Inferno, eller kan det anses här bemärka hela det underjordiska svalget, smärtans (bo-)stad i allmänhet.

4—6. Till Helfvetets skapande var den gudomliga Rättvisan *caussa movens. Caussa efficiens* åter var hela den gudomliga Treenigheten, uppenbarad såsom Allsmäktig, Allvis och Allgod. Dante följer Thomas af Aquino och flera andra skolastiska Theologer, enligt hvilka Makten ansågs företrädesvis vara en egenskap hos Gud Fader, Visheten hos

Digitized by Google

TREDJE SÅNGEN.

"Man träder genom mig till stad af jämmer,
Man träder genom mig till smärta evig,
Man träder genom mig till folk förtappadt.
Rättvisa dref min skapare, den höge,
Och skapat mig har en gudomlig Allmakt,
Den högsta Vishet och den första Kärlek.
Ej före mig fanns något annat skapadt,
Än det som evigt är; *jag* evigt varar:
O lemnen hvarje hopp, J som här ingån!"
De orden såg i dunkel färg jag skrifna

Guds son, och Kärleken hos den Hel. Ande, såsom varande sambandet mellan Fadren och Sonen. — Denna terzin stämmer sinnet till bäfvande åtanke af den hemlighetsfulle, treenige Guden, likasom den föregående, i sitt ljungande allvar, till rysning för Afgrundens qval. Den tredje terzinen förhöjer ännu mer inskriftens fasa, genom sitt tillägg om Helfvetets evighet, samt de berömda, lakoniska slutorden. En hemsk Prosopopée är portens presentation af sig sjelf.

7—8. *Före* Helfvetet voro Englarna skapade, då Helfvetet just grundades till och genom de fallna Englarnas straff. Skapade förrut tänktes äfven Himmelen, *från* hvilken de föllo, och Jorden, *mot* hvilken Lucifer nedstörtades. Det

Digitized by Google

Vid' io scritte al sommo d' una porta:
Perch' io: maestro, il senso lor m'è duro.
Ed egli a me, come persona accorta: 13
Qui si convien lasciare ogni sospetto,
Ogna viltà convien che qui sia morta.
Noi sem venuti al luogo, ov' i' t' ho detto, 16
Che vederai le genti dolorose,
C' hanno perduto il ben dello 'ntelletto.
E poichè la sua mano alla mia pose, 19
Con lieto volto, ond' io mi confortai,
Mi mise dentro alle secrete cose.
Quivi sospiri, pianti ed alti guai 22
Risonavan per l' aer senza stelle,
Perch' io al cominciar ne lagrimai.
Diverse lingue, orribili favelle, 25
Parole di dolore, accenti d' ira,

---

var vid detta tillfälle, som Jorden af fasa öppnade sitt sköte, så att Lucifer sjönk ner ända till dess medelpunkt, der, enligt Dantes fiction, han ännu sitter fast. Afgrunds-svalget uppkom då, genom spåren i jordens innandömen efter hans fall (Jfr Inferno, XXXIV Sången). — I stället för *eterno* (adv. = *eternamente)* hafva flera manuscripter läsarten *eterna* (adject. med afseende på *porta)*.

12. Dante vill härmed ej uttrycka, att inskrifts-ordens mening är honom svårfattlig, utan att den är honom hårdt afskräckande. *(Duro* brukas här i enahanda bemärkelse, som i Första Sångens 4 v.) Han skygger tillbaka för att träda in, då han utanför måste *lemna allt hopp*, således äfven hoppet om att någonsin komma ut igen.

Digitized by Google

På gafveln af en port, hvarför jag utbrast:
"Hård, Mästare! mig synes deras mening."
Och *han* till mig, liksom en väl erfaren: 13
"Här måste främst man lemna hvarje fruktan,
Här allt slags feghet måste utdöd vara.
Vi kommit till den ort, der jag har sagt dig, 16
Att du skall se de sorgefulla skaror,
Som ha förlorat salighetens kunskap."
Och, efter att ha fattat mig vid handen, 19
Med uppsyn glad, hvaraf en tröst jag kände,
Han förde mig nu in i det fördolda.
Här suckar, klagan, höga jämmerläten 22
Genskallade igenom stjernlös luftrymd,
Att jag dervid i början brast i tårar.
Af tungomål och språk en gräslig blandning, 25
Ord utaf smärta, ljud af vred förbittring,

---

14. Virgilius förstår, att Dante stöter sig på ordet *lasciate*, och han upprepar derföre samma verbum. Jfr. Æn. VI. 261.

18. d. v. s. som hafva fallit ur Guds åsyn, förlorat den eviga sanningens åskådning, skiljt sig från Gud. Originalet har: *kunskapens salighet;* öfversättningen: *salighetens kunskap.*

19. eg. *Och sedan han min hand lagt på sin egen,*

21. De båda vandrarne träda nu in genom Helfvetets port, och med följande vers begynner skildringen af dettas inre beskaffenhet.

23. Dante betecknar det underjordiska mörkret med *l'aer senza stelle.*

Digitized by Google

Voci alte e fioche, e suon di man con elle,
Facevan un tumulto, il qual s' aggira
Sempre 'n quell aria senza tempo tinta,
Come la rena, quando 'l turbo spira.
Ed io, ch' avea d' error la testa cinta,
Dissi: maestro, che è quel ch' i' odo?
E che gent' è, che par nel duol sì vinta?
Ed egli a me: questo misero modo
Tengon l' anime triste di coloro,
Che visser senza infamia e senza lodo.
Mischiate sono a quel cattivo coro
Degli angeli che non furon ribelli,
Nè fur fedeli a Dio, ma per se foro.

---

27. Under *suono di mani* innefattas så väl skallet af, i förtviflan hopslagna, händer, som dånet af flera skugghopars vilda handgemäng, och af de slag, som många fördömda rigta mot sig sjelfva.

29. *Senza tempo*, tidlöst, evigt.

30. En annan läsart har: *quando a turbo spira* (d. v. s. *a modo di turbo*), = *Likt sanden, när som hvirfvelvis han flyger.* — Skalden liknar här ett virrvarr för *örat* vid ett virrvarr för *ögat*, och ordet *s'aggira* uttrycker det i dem begge gemensamma.

31. De Tyska öfversättarne hafva om detta ställe misstagit sig. De hafva nemligen i ordet *errore* inlagt betydelsen af tanke-irring, villfarelse, oförstånd. Så har Kannegiesser öfversatt versen sålunda: *"Und ich, den Wahn und Irrthum ganz befangen"*; Philalethes: *"Und ich, dem Wahn das Haupt umfangen hatte"*; Kopisch: *"Und ich, dess Haupt mit Irrsal noch umhüllt war.* Äfven hos Italienska kommentatorer får man enahanda tolkning. — För vår del anse vi or-

Digitized by Google

Och gälla, hesa röster, skall af händer,
Här bildade ett sorl, som ständigt hvälfver
Sig genom denna, evigt svarta, luftkrets,
Likt sanden, när som hvirfvelvinden blåser.
Och jag, som stod der midt i slik förbistring,
Sad': "Mästare! hvad är det, som jag hörer?
Hvad folk är det, af qval så öfvermannadt?"
Och han mig svarte: "detta usla tillstånd
Få *deras* sorgsna, jämmerliga själar,
Som lefvat utan skam och utan ära.
De äro blandade med fega hopen
Af Englar, som mot Gud ej gjorde uppror,
Ej voro trogna dock, men sjelfviskt egna.

---

det *errore* här uttrycka, icke Dantes subjectiva själstillstånd, utan den objectiva förvirring, som i föregående terziner så målande är tecknad, det skärande "*tumulto*", som från alla sidor surrade kring hans öron. Af detta är det, som han säger, att *han hade hufvudet omringadt* d. v. s. han hade sorlet rundt omkring sig. — I dylik mening brukar Tasso ifrågavarande ord, när han med *mole d'errore* (Ger. Lib. II. 91) betecknar den Babyloniska tornbyggnaden. — Illa skulle ordet *cinto* stå tillsammans med *d'errore*, om frågan vore om *inre* förvirring. *Pieno* hade då varit lämpligare. — Boccaccio har föreslagit att i stället för *errore* läsa *orrore;* men denna ändring, ehuru i åtskilliga upplagor antagen, är stridande mot de säkraste manuscripter. Den är tillika öfverflödig, om man förstår urtexten rätt, och den minskar det åskådliga i uttrycket, som i stället blir trivialt.

36. De moraliska lättingarnas, *drönarnas*, själar. Hvarken Himmel eller Helfvete vill taga emot dem. De sväfva likasom i förstugan af det sednare.

39. *Per se foro (= furono)* bildade för sig ett tredje,

Cacciarli i ciel, per non esser men belli, 40
Nè lo profondo inferno gli riceve,
Ch' alcuna gloria i rei avrebber d' elli.
Ed io: maestro, che è tanto greve 43
A lor, che lamentar li fa sì forte?
Rispose: dicerolti molto breve.
Questi non hanno speranza di morte: 46
E la lor cieca vita è tanto bassa,

---

neutralt, indifferent parti. Ginguené *) tror, att detta mellanslag af Englar är Skaldens egen uppfinning; men han har häruti orätt. Flera af medeltidens kyrkofäder hade antagit ett sådant **). Såsom dessa Andar hvarken tillhörde de goda eller de onda, hafva de här fått sig anvisad en ort *mellan* himmel och helfvete, dock så, att de utgöra det sednares förposter, och i dess vestibul tjena till sällskap åt de slappa menniskoandar, som på jorden lefvat "utan skam och utan ära." — Hvarje afdelning af Inferno har, jemte de menniskoskuggor, som der straffas, äfven en eller flera Demoner, som på en gång representera brottet och dela straffet. Det är i sådan egenskap, som också här de neutrala Englarna uppträda.

40. eg. *för att ej blifva mindre sköna*, ej orenas och besudlas. — "Der skall intet inkomma, som besmitteligt är, eller det styggelse gör och lögn." Upp.-bok. 21. 27

41. *Profondo Inferno* utmärker det *egentliga* Inferno, utanför hvilket dessa andar nu sväfva.

42. "De upproriska Englarna skulle ha kunnat förhäfva sig öfver de neutrala, och jubilerat öfver att se dem med mindre brott ändock dela enahanda fördömelse." — En an-

*) Histoire Litteraire d'Italie. T. II. p. 36.

**) Jfr Clemens Alexandrinus, *Stromata* L. VII. Cap. VII. §. 46. *ὄιδεν γὰρ καὶ τῶν ἀγγέλων τινὰς ὑπὸ ῥᾳθυμίας ὀλισθήσαντας ἄυθις χαμαὶ μηδέπω τέλεον ἐις τὴν μίαν ἐκείνην ἕξιν ἐκ τῆς ἐις τὴν διπλόην ἐπιτηδειότητος ἐκθλίψαντας ἑαυτὲς·*

Dem himlarna stött bort, att ej fördunklas, 40
Och afgrunds-djupet tager ej emot dem,
Ty de fördömda kunde af dem yfvas."
Jag sade: "Mästare! hvad är för dessa 43
Så tungt, och kommer dem så gällt att klaga?"
Han sade: "Svar jag vill dig ge i korthet.
De ha ej hopp att genom *död* förintas, 46
Och deras dunkla lif är så erbarmligt,

---

nan mening uppstår, om man tager ordet *alcuna* (såsom i Fransyskan *aucun*) negativt, således likbetydande med *nessuna*, något som visserligen ej alldeles strider mot det Italienska språkbruket, om också i andra Romanska idiomer analoga fall oftare förekomma. Versen får då betydelsen: *ty syndarne skulle ej hafva någon ära af dem;* äfven *de* skulle för dem skämmas." Denna tydning instämmer ej illa med hvad som nedanför i 63 v. säges, att "de äro missbagliga både för Gud och för hans fiender." Också har en variant läsarten: *ch' alcuna gloria non avrebber d'elli.* — Den allmännaste förklaringen af detta ställe är likväl den, som i Svenska texten här blifvit följd.

44. *A lor.* Detta afser icke de neutrala Englarna, utan *mennisko*-skuggorna, såsom tydligt synes af 49 v.

46. "De hafva ej något hopp om upphörande af sitt tillstånd; de veta, att det skall räcka för evigt." (Jfr. *la seconda morte ciascun grida.* Inferno I. 117.) Sjelfva yttersta domen gör häruti ingen förändring, ty, enligt hvad 50 v. angifver, vill hvarken den eviga Rättvisan eller Barmhertigheten taga med dem någon befattning.

47. *lor cieca vita*, deras dunkla, förgätna tillvaro. *Cieco* står här i betydelse af *oscuro*, *ignobile*, och afser ej dessa syndares *andliga* blindhet, såsom några kommentatorer trott, hvilka förklarat det: *perchè hanno perduto il ben dell' intelletto.*

Digitized by Google

Che 'nvidiosi son d' ogn' altra sorte.
Fama di loro il mondo esser non lassa: 49
Misericordia e giustizia gli sdegna.
Non ragioniam di lor, ma guarda, e passa.
Ed io, che riguardai, vidi una insegna, 52
Che girando correva tanto ratta,
Che d' ogni posa mi pareva indegna:
E dietro le venia sì lunga tratta 55
Di gente, ch' io non averei creduto
Che morte tanta n' avesse disfatta.
Poscia ch' io v' ebbi alcun riconosciuto, 58
Guardai, e vidi l' ombra di colui
Che fece per viltate il gran rifiuto.

---

48. De afundas, i sitt negativa tillstånd, icke blott de saliga, men äfven de positivt osaliga. De utstå, såsom längre fram visar sig, visserligen ett straff, men detta är mer en symbol af deras inre tillstånd, och, i jämförelse med straffen i det egentliga Inferno, ett af de lättare.

49. 1. *I verlden är allt minne af dem slocknadt,*

51. "Spill inga ord på dem!" — Några upplagor hafva läsarten: *non ragionam.*

52—55. Dante såg sig nu nogare omkring, och märkte snart, hvaruti deras straff bestod. — Genom den raskt sig omsvängande fanan, hvilken, likasom af en osynlig väderil, oupphörligt drifves framåt, blir dessa syndares karakterslöshet symboliserad. De följa med, vana att vända kappan efter vinden. Straffet, som ofta hos Dante står i omvändt förhållande till brottet, kan för dessa passiva drönare tänkas så mycket mer påkostande, som de i lifvet ej gerna velat röra sig ur fläcken, och nu utan rast nödgas i all evighet löpa efter fanan, symbolen för deras eget vankelmod. Ännu mer

Digitized by Google

Att hvarje annan lott får deras afund.
Ej verlden låter rykte af dem lefva,
Rättvisa och Barmhertighet försmå dem.
Om *dem* ej tala! Se, och gack förbi dem!”
Och jag, som skådade, såg nu en fana,
Som svängde kring och rände fram så hastigt,
Att hon ur stånd mig tycktes till hvar hvila;
Och bakom henne kom en sådan sträcka
Af folk, att aldrig kunde jag förmoda,
Att döden har tillintetgjort så många.
Se’n jag bland dem igenkänt en och annan,
Jag såg mig kring, och skuggan såg af *honom*,
Som utaf feghet sade *af* sig makten.

---

odrägligt blifver deras tillstånd genom det nya qval, som i v. 65—69 skildras. — Ordet *indegna* i 54 v. är här synonymt med *incapace*, och erinrar om ett analogt bruk i Svenskan.

56. Dante hade aldrig kunnat föreställa sig, att döden *inalles* skördat så mycket folk; och denna långa rad utgjordes dock endast af sådana, som lefvat ”utan skam och utan ära.”

59—60. eg. *Som utaf feghet gjorde stora vägran* l. *afsägelsen.* Man har i ett halft årtusende tvistat om, hvem Dante härmed kunnat mena. Somliga hafva gissat på Esau, som fegt sålde sin förstfödslorätt: andra på Diocletianus, som på sin ålderdom nedlade den kejserliga värdigheten: andra åter på en Dantes samtida landsman, Florentinaren Torregiano dei Cerchi. Denne mäktige Ghibellin, som hade kunnat upprätthålla sitt parti, om han emottagit det honom erbjudna prioratet i Florenz, afslog detsamma af småsinne och räddhåga*). Dante, nu sjelf Ghibellin, hade

*) Cronica di Dino Compagni. Lib. II.

Digitized by Google

Incontanente intesi, e certo fui,
Che quest' era la setta de' cattivi
A Dio spiacenti, ed a' nemici sui.
Questi sciaurati, che mai non fur vivi,

---

för denna afsägelse ett horn i sidan till nämnde Torregiano, och det är ej osannolikt, att han här syftar på honom; hälst, såsom vi få se, Skalden ofta försätter Florentinska partimän i de underjordiska straffregionerna, hvarvid han dock ej inskränker sig till män blott af *ena* partiet, utan alltid förfar mera ur en ethisk, än en politisk, synpunkt. Bland alla gissningar har den på Torregiano derigenom mesta sken af sannolikhet, att Dante personligen hade känt denne man, och således här kunde igenkänna hans skugga, hvilket han deremot ej kunnat göra med t. ex. Esaus eller Diocletiani, utan att de antingen sjelfva röjt sina namn, eller Virgilius presenterat dem för honom. Ty det hör till Poëmets system, att Dante aldrig bland skuggorna igenkänner någon, som han ej förut sett i ofvanverlden, så vida han ej särskildt om namnet upplyses, vare sig af sin ledsagare eller af skuggornas egen mun. — Allmännast är likväl den meningen, att med *colui, che per viltà fece il gran rifiuto*, Skalden skulle hafva anspelat på påfven Celestinus den femte, som, efter nio månader, försakade den påfliga värdigheten och återvände till sin förra eremit-lefnad, till detta steg förledd genom intalande och ränker af dåvarande kardinalen Benedetto Gaëtani, hvilken också sedermera, under namnet Bonifacius VIII., blef hans efterträdare, och öfverallt i *Divina Commedia* på det häftigaste angripes. Denna afsägelse, som skedde 1294, gjorde stort uppseende i verlden. Dante var då tjugunio år. Men man har ingen visshet om, att Dante någonsin hade *sett* Celestino; och, i XIX Sången af Inferno, der han yttrar sig om dennes afsägelse, säger han ej, att den skedde "af feghet", utan "af klokhet" *(di saviezza)*. Katholikerna vilja också ej gerna medgifva, att den första skuggan, som möter Dante inom Helfvetets-por-

Digitized by Google

Och straxt förstod jag då och var förvissad,
Att detta hopen var utaf de slemma,
Missbagliga för både Gud och djeflar.
De ömkliga, som lif ej nå'nsin kände,

---

ten, skulle vara den af en Påfve, och dertill af en för öfrigt oskyldig, på Skaldens egen tid kanoniserad*), Påfve. Att likväl Dante ej skyr att förlägga Påfvar i helfvetet, och det till och med för kätteri, synes bäst af XI Sången i Inferno. Sednast har också, under pseudonymen Philalethes, en *Katholsk* Prins biträdt gissningen om Påfven Celestinus. För vår del anse vi visserligen den andra, som rörer Torregiano, äga flera skäl för sig; men tro dock, att Dante med flit ej satt ut namnet, utan lemnat fritt spelrum för läsarnes conjecturer. Någon gång förfar han på detta sätt blott af en egen storartad skalkaktighet; men på detta ställe har han äfven en djupare grund derför. Ty han har förrut sagt, att verlden ej ville minnas de här odågorna, och han visar sig nu rädd, att något slags ära kunde vederfaras en af dem, om namnet införlifvades i hans Sång.

63. eg. *för Gud och hans fiender*. De affälliga tyckte, att dessa moraliskt loja själar gjort alldeles för litet *ondt*: Gud åter, att de gjort för litet *godt*.

64. *Che mai non fur vivi*, som aldrig ägt, hvad man egentligt kan kalla *lif*, aldrig varit verksamma, aldrig gjort bruk af lifvet. — En annan förklaring, enligt hvilken *non vivi* skulle afse *ryktets lif*, och således uttrycka ungefär detsamma, som redan ofvanföre är sagdt i 49 v., anse vi ej antaglig. Snarare kunde man sätta i fråga, huruvida orden *non vivi* ej helt enkelt kunde anses uttrycka dessa varelsers totala saknad af rörlig *liflighet*, således just den ῥαθυμία, som utgör deras karakter (Jfr. sid. 54), och som nu kom i svår collision med den sprittande oroligheten i deras straff.

*) Denna kanonisering skedde likväl först 1313, under Clemens den femte.

Erano ignudi, e stimolati molto
Da mosconi e da vespe ch' eran ivi.
Elle rigavan lor di sangue il volto,
Che mischiato di lagrime a lor piedi
Da fastidiosi vermi era ricolto.
E poich' a riguardar oltre mi diedi,
Vidi gente alla riva d' un gran fiume:
Perch' io dissi: maestro, or mi concèdi
Ch' io sappia quali sono, e qual costume
Le fa parer di trapassar sì pronte,
Com' io discerno per lo fioco lume.
Ed egli a me: le cose ti fien conte
Quando noi fermeremo i nostri passi
Su la trista riviera d' Acheronte.
Allor con gli occhi vergognosi e bassi,

66—68. Symboler af de sargande småaktigheter, som stundligen upptagit deras lif, och de låga föremål, som sugit bort deras bättre krafter.

69. Bouterwek, som i allmänhet visar mycken enfaldighet i hvad han yttrar om Dante, och derföre också blifvit af Schelling behörigt tillrättavisad, tycker det vara synd med dessa stackars neutrala själar, som ju ej gjort något ondt. Det är syndare längre ner, som — menar han — hafva det långt bättre. — Vill man på detta sätt taga den physiska plågan till gradmätare för straffen, utan att förstå den symbol, som i dem ligger, så kan fråga blifva, om icke till slut Lucifer har det aldrabäst.

70. Denna ordställning erinrar om den i Upp.-boken ofta återkommande: *Sedan såg jag, och si!*

71. Floden är, såsom af 78 v. visar sig, Acheron. Den omgifver afgrunds-svalgets öfre kretsformiga rand, såsom en

Digitized by Google

De voro nakna nu och ifrigt stungna
Af getingar och bromsar, som der funnos.
Ur deras anlet dessa blodet sprängde, 67
Som, blandadt se'n med tårar, nedanför dem
Blef suget opp af vämjeliga maskar.
Och då jag vidare mig gaf att skåda, 70
Jag vid en väldig flod såg folk på stranden,
Hvarför jag sade: "Mästare! mig unna
Att kunskap få om dessa och om skälet, 73
Som dem så bråda gör till öfverfarten,
Så vidt jag skönja kan i matta dagern."
Och han till mig: "det skall alltsamman varda 76
Dig uppenbaradt, när vi fjäten stadna
Vid Acheron på sorgefulla stranden."
Då, sänkande af blygsel mina ögon, 79

---

bred, stillastående vattengraf, och kallas derföre i 98 v. *livida palude*. För att komma till det egentliga *Inferno*, måste skuggorna sättas öfver detta vatten. Med rätta yttrar Ginguené: "Dante ne fait nulle difficulté de méler ainsi l'ancien Enfer et le nouveau."

73. *Costume*, eg. sed, bruk, fastställd ordning.

75. Dante urskiljer, fastän med möda, föremålen i den sol-lösa underjorden, hvars dunkel således ej får tänkas såsom nattens becksvarta mörker, utan såsom en stark skymnings hemska halfdager.

76. *Conte* återgifves af en Tysk öfversättare med *berichtet;* men ordet är här syncoperadt, ej af *contate*, utan af *cognite*, och står här, likasom i Inf. XXI. 62, i betydelsen af *palesi*, *manifeste*.

79—81. *Mi trassi* = *m' astenni.* — Dantes undfallenhet för sin lärare, och dennes, från början till slut, troget

Digitized by Google

Temendo che 'l mio dir gli fusse grave,
Infino al fiume di parlar mi trassi.
Ed ecco verso noi venir per nave
Un vecchio bianco per antico pelo,
Gridando, guai a voi, anime prave:
Non isperate mai veder lo cielo:
I' vegno per menarvi all' altra riva
Nelle tenebre eterne, in caldo e'n gelo.
E tu che se' costì, anima viva,
Partiti da cotesti che son morti:
Ma poich' e' vide ch' i' non mi partiva,
Disse: per altre vie, per altri porti
Verrai a piaggia, non qui, per passare:
Più lieve legno convien che ti porti.
E 'l duca a lui: Caron, non ti crucciare:
Vuolsi così colà, dove si puote
Ciò che si vuole, e più non dimandare.

---

iakttagna Mentors-värdighet i afseende på den förre, framstå alltid med nästan dramatisk åskådlighet.

82. *Portitor has horrendas aquas et flumina servat*
Terribili squallore Charon: cui plurima mento
Canities inculta jacet. — Virg. Æn. VI. 298-300.

I enlighet med medeltidens föreställningar, framstå i Dantes dikt ofta antikens mythiska personligheter såsom Demoner. Så här äfven Charon.

87. Härmed betecknas ej slumpvis, såsom en Italiensk kommentator angifver, *tormenti di qualunque sorte e qualità*, utan karakteren af de underjordiska straffkretsarna i den ordning, hvari de verkligen här följa: först det eldlösa mörkrets, så eldens (= *Città di Dite)*, sist den isande frostens. Det

Och rädd att honom med mitt tal besvära,
Jag afhöll mig till floden från att orda.
Och se, mot oss kom roendes en gubbe, 82
Hvit som en snö i sekelsgamla håret:
Han ropade: "Ve er, J arga själar!
O hoppens aldrig skåda himlen mera! 85
Jag kommer att er föra nu ditöfver
Till evigt mörker, evig glöd och kyla.
Och du, som står der, varelse, som lefver, 88
Gack bort från dessa här, som äro döda!"
Men då han såg, att jag ändå ej bortgick,
Han sad': "På andra vägar, andra färjor, 91
Du skall, men icke här, till stranden färdas:
Mer lätt höfs båten, som bär *dig*, att vara."
Då min ledsagare: "Ej vredgas, Charon! 94
Man vill det så deroppe, der man mäktar
Det, som man vill, och fråga nu ej mera!"

är i den sistnämnda bottenkretsen, som Lucifer sitter fastfrusen.

88—89. *Viva* uttrycker här kroppsbegåfvad; *morti* kroppsberöfvade.

91. *Porto* står här ej i den vanliga betydelsen af *hamn*, utan af *färjstad*, eller *färjbåt*. I den sednare bemärkelsen brukas det ännu i Lombardiska dialekten.

94. "Den måste gå mera lätt, emedan din tyngd är större." Charons båt är gjord blott för andar. — Man jämföre i öfrigt detta ställe med *Purgatorio* II. 41.

95—96. Dessa ord äro en stående formel, ett slags lösen, som Virgilius äfven vid andra tillfällen begagnar (Jfr.

Digitized by Google

Quinci fur quete le lanose gote 97
Al nocchier della livida palude,
Che 'ntorno agli occhi ave' di fiamme ruote.
Ma quell' anime ch' eran lasse e nude, 100
Cangiar colore, e dibattero i denti,
Ratto ch' 'nteser le parole crude.
Bestemmiavano Iddio e i lor parenti, 103
L'umana specie, il luogo, il tempo, e'l seme
Di lor semenza, e di lor nascimenti.
Poi si ritrasser tutte quante insieme 106
Forte piangendo alla ria malvagia,
Ch' attende ciascun uom che Dio non teme.
Caron dimonio con occhi di bragia, 109
Loro accennando, tutte le raccoglie:
Batte col remo qualunque s' adagia.

Inf. V. 22.), för att afväpna Demonernas motstånd och skaffa sig och sin följeslagare fritt genomtåg.

97. d. v. s. derefter sade han aldrig ett ord, teg som ett godt barn. — I målningen af den tandlöse, skäggige gubbens *tystnad*, gör Dante åskådligt, huru det såg ut, när han talade.

98. *Livida* eg. svartblå, uttrycker här Acherons grumliga färg, sedd i den underjordiska skymningen.

99. d. v. s. glödröda ringar. I 109 v. säges han hafva *occhi di bragia.* Jfr. *Stant lumina flamma.* Virg. l. c.

100. De på öfverfart väntande själarna, som i 71 v. betecknades med *gente alla riva.*

102. Skuggorna i Dantes Inferno måste tänkas såsom lifsfärgade och lifskänsliga menniskovålnader. Ehuru all materie är borta, hafva de ej blott qvar den menskliga krop-

Digitized by Google

Nu blefvo kindens ludna knotor stilla 97
På honom, färjkarln öfver svarta träsket,
Kring hvilkens ögon voro hjul af lågor.
Men själarna, som voro trötta, nakna, 100
De bytte färg och hackade med tändren,
Så snart de hade hört de grymma orden.
De Gud förbannade, och far och moder, 103
Och menskoslägtet, orten, stunden, fröet
Till deras aflelse och deras födsel.
Och sedan drogo de sig allesamman 106
Ihop, med häftig gråt, på syndastranden,
Som väntar en och hvar, som Gud ej fruktar.
Med glöd till ögon afgrundstjenarn Charon 109
Dem vinkar, tar dem alla upp i båten,
Och slår med åran till en hvar, som sölar.

---

pens yttre skepnad, utan kunna äfven blekna o. s. v. Jfr. noten till *Inf.* I. 62.

105. De förbannade sin födelseort, sin födelsestund och födelseorsak, den sistnämnda både i afseende på fader och moder. Ty det är detta, som uttryckes genom *il seme di lor semenza e di lor nascimenti*, hvarunder somliga med orätt förstått *nonno e nonna* = farfar och farmor.

106. *Si ritrassero* = *si riunirono.*

108. d. v. s. dit allt, hvad syndare heter, måste samlas, för att fara öfver Acheron. Jfr. not. 71.

109. *Caron dimonio*, se not. 82.

110. *Le raccoglie* är här detsamma som *le riceve in barca*, och bör ej återgifvas med *han samlar*, *hopdrifver dem*, såsom de Tyska öfversättarne gjort. Skuggorna hade

Digitized by Google

Come d'autunno si levan le foglie, 112
L' una appresso dell' altra, infin che'l ramo
Rende alla terra tutte le sue spoglie;
Similemente il mal seme d'Adamo 115
Gittansi di quel lito ad una ad una
Per cenni, com' augel per suo richiamo.
Così sen vanno su per l'onda bruna; 118
Ed avanti che sien di là discese,
Anche di quà nuova schiera s'aduna.
Figliuol mio, disse il maestro cortese, 121
Quelli che muion nell'ira di Dio,
Tutti convengon qui d'ogni paese:
E pronti sono al trapassar del rio, 124
Che la divina giustizia gli sprona,
Sì che la tema si volge in disio.
Quinci non passa mai anima buona: 127
E però se Caron di te si lagna,
Ben puoi saper omai che'l suo dir suona.
Finito questo, la buia campagna 130
Tremò sì forte, che dello spavento

---

förrut invid stranden dragit sig tillhopa i en skock, enligt hvad som synes af 106 v.

112—114. *Quam multa in silvis autumni frigore primo*
Lapsa cadunt folia. — Virg. Æn. VI. 309-10.
En variant har *vede* i stället för *rende.*

121. Dante hade, i v. 72 och 73, begärt af Virgilius tvenne upplysningar: den ena om hvad för slags folk dessa skuggor egentligen voro, den andra om skälet, som gjorde dem så ifriga till öfverfarten. Virgilius lofvade honom att

Digitized by Google

Liksom om hösten löfven fort sig lösa,
Ett efter annat, till's att grenen lemnat
Åt hårda marken hela sin beklädnad;
Så dessa — Adams onda säd — nu störta
Från stranden alla uppå Charons vinkar,
Likt fogeln uppå lockljud af sin like.
Hä'n fara de alltså på dunkla vågen,
Och, förr'n de stigit ur på andra stranden,
Ny skara re'n församlar sig på denna.
"Min son — så sade nu den blide mästarn —
De menskor, hvilka dö i Herrans vrede,
De samlas här från alla verldens länder;
Och bråda äro de till öfverfarten,
Ty eviga Rättvisan *så* dem äggar,
Att fruktan byter sig i lust och åtrå.
En skuldlös själ for aldrig än här öfver;
Och derför nu, om Charon på dig harmas,
Du väl kan veta, hvad hans ord betyda."
När detta utsagdt var, den mörka slätten
Så häftigt bäfvade, att ännu minnet

---

få veta det, när de väl hade hunnit fram till Acheron. De äro nu der, och Virgilius håller sitt löfte.

129. d. v. s. du kan af dem draga den glada slutsatsen, att du sjelf är en af de utvalda, en *anima buona*, som det tillkommer, att på ett annat ställe och på ett annat sätt öfverflyttas till andeverlden. Se v. 91—92.

130—131. Så låter äfven Virgilius (Æn. VI. 256) *sub pedibus mugire solum*, när Æneas skall med Sibylla anträda den underjordiska färden.

Digitized by Google

La mente di sudore ancor mi bagna.
La terra lagrimosa diede vento,
Che balenò una luce vermiglia,
La qual mi vinse ciascun sentimento,
E caddi, come l'uom cui sonno piglia.

133—134. Marken var genomdränkt af de tårar, som, blandade med blod, strömmade utan uppehåll ner från de straffades anleten, och, blott till en del, kunde hinna uppsugas af maskarna. Se 68 v. — *Diede = tramandò, esalò.* — Till grund för Dantes skildring af dessa underjordiska meteorer ligger synbart den Stoikernas åsigt af luft-fenomenerna, för hvilken Cicero redogör: *Placet Stoicis, eos anhelitus terræ, qui frigidi sint, cum fluere coeperint, ventos esse: cum autem se in nubem induerint, ejusque tenuissimam quamque partem coeperint dividere atque disrumpere, idque*

Digitized by Google

Af denna fasa svetten af mig pressar.
En storm bröt fram ur tårbegjutna jorden,
Och blixtrade med blodröd ljungelds-låga,
Som tog ifrån mig hela min besinning;
Och ned jag föll, likt en, som sömnen griper.

---

crebrius facere et vehementius, tum et fulgura et tonitrua exsistere: si autem nubium conflictu ardor expressus se emiserit, id esse fulmen." Cic. de Divinat. Lib. II.

136. Under en sömndvala hade Dante kommit in i den mörka skogen (I. II); sofvande förflyttas han här öfver Acheron, och framdeles, i enahanda tillstånd, äfven till Purgatorium (Purg. IX. 11 och följ.) och Paradiset (Purg. XXII. 68). Sedan han i Paradiset funnit Beatrice, öfverfalles han aldrig mer af denna magnetiska sömn.

Digitized by Google

CANTO QUARTO.

Ruppemi l'alto sonno nella testa 1
Un greve tuono, sì ch'io mi riscossi,
Come persona che per forza è desta.
E l' occhio riposato intorno mossi, 4
Dritto levato, e fiso riguardai,
Per conoscer lo loco dov' io fossi.
Vero è che'n su la proda mi trovai 7

1—2. Alla Tyska öfversättare hänföra orden *nella testa* till *sonno*, och få derigenom meningen: "den djupa sömnen i mitt hufvud" *(den tiefen Schlummer in dem Haupte)*, det vill då förmodligen säga: "min djupa inre dvala." Oss tyckas de ifrågavarande orden kunna lika väl hänföras till *tuono*. "Ett väldigt dån *i mina öron* l. *rundt omkring min hjessa* afbröt den djupa dvalan." *Testa* kan då anses stå, antingen metonymice i st. f. *orecchia*, eller i samma mening, som det, enligt vår förklaring, har i 31 v. af nästföregående Sång. — Man akte sig för öfrigt att tro *dånet* vara en åskknall, hvartill slutraderna i föregående Sång kunde gifva anledning. Det visar sig af 9 v., att det är *tuono d'infiniti guai.*

7. *Visst är* (det må nu hafva tillgått huru som hälst), *att* m. m. Dante lemnar läsaren i ovisshet om, på hvad sätt han kommit öfver Acheron. Han somnar på ena stranden och vaknar på den andra. Kommentatorerna hafva mycket

Digitized by Google

FJERDE SÅNGEN.

Den djupa dvalan afbröt kring min hjessa 1
Ett väldigt dån, att jag spratt till med bäfvan,
Likt en, som häftigt blifvit väckt ur sömnen.
Mitt öga, hviladt, rundt omkring jag sände, 4
Och reste mig, och stirrade helt noga
Att komma under fund med, *hvar* jag vore.
Visst är, att jag befann mig nu vid randen 7

---

grubblat öfver, huru detta gått till. De äldre (t. ex. Magalotti) förmena, att en Engel burit både honom och Virgilius öfver floden. Dertill finnes i texten ingen skymt af anledning. Nyare kommentatorer åter (t. ex. Colelli) hålla för, att Charon, sedan han af Virgilius blifvit tillrättavisad, låtit beveka sig att genast taga *begge* vandrarne upp i båten. Men då skulle ej Dante, i 118 v., tala om de bortfarande i tredje person, och samtalet mellan honom och Virgilius ej, ända intill jordbäfningen, tydligt fortsättas på allt större afstånd från Charon. — Skalden säger ju, att han sjelf ej vet, hur han kommit hit; det hör till poëmets machineri, att han ej *skall* veta det. Han låter läsaren ana, att det, under sömnen, skett på något underbart sätt, och detta bör för denne vara nog. Vid de största scenförändringarna pauserar Dantes själ: hans ögonlock falla ner, såsom en rideau; och, när de åter gå opp, ser han sig liksom med ett trollslag förflyttad till en ny lokal.

Digitized by Google

Della valle d'abisso dolorosa,
Che tuono accoglie d'infiniti guai.
Oscura, profond' era, e nebulosa
Tanto che, per ficcar lo viso al fondo,
I' non vi discernea veruna cosa.
Or discendiam quaggiù nel cieco mondo,
Incominciò 'l poeta tutto smorto,
I' sarò primo, e tu sarai secondo.
Ed io, che del color mi fui accorto,
Dissi: come verrò, se tu paventi,
Che suoli al mio dubbiare esser conforto?
Ed egli a me: l' angoscia delle genti
Che son quaggiù, nel viso mi dipinge
Quella pietà, che tu per tema senti.
Andiam, che la via lunga ne sospinge:
Così si mise, e così mi fe' 'ntrare
Nel primo cerchio che l' abisso cinge;

---

9. *Che* har afseende på *proda* i 7 v. Här, vid öfversta randen af afgrunds-svalget, samla sig till ett åsklikt mullrande dån jämmerljuden från *alla* de nedre straffkretsarna, likasom i ett språkrör ljudet concentrerar sig vid öfversta mynningen.

13. *Cieco* i st. för *buio* l. *tenebroso.* En vanlig katakres.

21. Man ser, att äfven Virgilius har att *sostener la guerra della pietade.* Jfr. Inf. II. 4—5.

24. I likhet med raderna omkring de gamlas Amfitheatrar, löpa här, omkring det trattformiga djupet, nio concentriska afsatser, af hvilka åtskilliga hafva flera underafdelningar. Dessa horizontala kretsar blifva smalare, trängre och mindre, ju mer de närma sig till jordens innersta midt:

Digitized by Google

Af afgrunds-svalgets dal, den qvaluppfyllda,
Som samlar dånet af oändlig jämmer.
Mörk var den dalen, var så djup och töcknig, 10
Att, hur jag sänkte blicken ner till botten,
Jag kunde rätt ej skönja der det minsta.
"Nu stiga vi ner i den mörka verlden, 13
— Så skalden här, helt blek, begynte tala —
Jag skall gå först, och du skall följa efter."
Och jag, som på hans färg gaf akt, genmälte: 16
"Hur skall *jag* kunna gå, om sjelf du rädes,
Du, som förrut har styrkt mig, när jag svigtat."
Och han till mig: "det är de armas ångest 19
Dernere, hvilken på mitt anlet målar
Den ömkan, som du tyder såsom fruktan.
Kom, låt oss gå! Ty vägens längd oss drifver." 22
Så steg han sjelf och så han mig lät träda
In i den krets, som först omgifver djupet.

---

vidare och större, i samma mån de äro närmare till jordens öfre yta. En brant sluttande klippvägg ligger emellan hvarje krets, och bereder öfvergången från den ena till den andra. Hvarje sådan krets är straff-region för en särskilt hufvudart af fördömda. I samma mån, som dessas brott är stort och straff svårt, är deras krets djupare ner; ty derigenom åskådliggöres deras närmande till Lucifer, som befinner sig aldralägst. — Straxt innanför helfvetesporten befinna sig, ännu på jordens plan, de moraliska Indifferentisternas andar: Acheron afstänger sedan dessa från kraterns mynning. Första kretsen, som vid nedstigandet i underjorden möter, är den *Limbus*, af hvilken Skalden nu med 25 v. börjar sin beskrifning.

Quivi, secondo che per ascoltare,
Non avea pianto ma che di sospiri,
Che l' aura eterna faceva tremare.
E ciò avvenia di duol senza martiri,
Ch' avean le turbe, ch' eran molte e grandi,
D' infanti e di femmine e di viri.
Lo buon maestro a me: tu non dimandi
Che spiriti son questi che tu vedi?
Or vo' che sappi innanzi che più andi,
Ch' ei non peccaro: e s' egli hanno mercedi,
Non basta, perch' e' non ebber battesmo,
Ch' è porta della Fede che tu credi.
E se furon dinanzi al cristianesmo,
Non adorar debitamente Iddio:
E di questi cotai son io medesmo.
Per tai difetti, e non per altro rio,
Semo perduti, e sol di tanto offesi,

---

25. *Secondo che per ascoltare.* Ellipsen kan fyllas med *mi parve intendere.*

26. *ma che di sospiri*, eg. "Men ett *något* af suckar." — Denna enkla förklaring, bygd på ett analogt uttryckssätt i Franskan, och äfven passande in på andra ställen hos Dante, anse vi vara vida bättre, än de andra flera sätt, hvarpå man velat tyda *ma che*, dels genom ledning från det Romerska *magis quam*, eller det Spanska *mas*, dels genom att sätta uttrycket i likhet med *se non che*, eller *più chè*. — Läsarten *mai* är oriktig.

28. *duol senza martiri*, uttrycker här en stilla nedslagenhet och bedröfvelse, utan positivt qval af sinliga straff.

30. *Viri* = *uomini maschi.* Latinism.

Digitized by Google

Här var, så vidt min hörsel kunde fatta,
  Ej högljudd jämmer, men en art af suckan,
  Som satte luften evigt uti dallring.
Det kom utaf en sorg, en utan plågor,
  Som grämde här de många, stora hopar
  Så väl af barn, som utaf män och qvinnor.
Den gode Mästarn sade: "du ej frågar,
  Hvad slag det är af andar, som du skådar.
  Nu, förr'n du längre går, så må du veta:
De ha i synd ej fallit; dock förslår ej
  Förtjenst hos dem, då de ej undfått dopet,
  Som ingång är till Tron, som du bekänner.
Och, då de lefvat före Christendomen,
  De på behörigt sätt ej Gud ha dyrkat,
  Och jag är sjelf en af de nu beskrifna.
För slika brister, ej för annan ondska,
  Förtappade, vi blott *så* vida qväljas,

---

33. *Andi* = *vai*, *vada*. Italienska folkspråket conjugerade länge *andare* reguliert. Ännu hundra år efter Dantes död, sjöng den lustige Barberarn Burchiello, skärande ännu i sin poësi: "*Besso*, *quando* andi *alla città Sanese.*"

34. Virgilius vill nu på förhand taga parti för en region, dit han sjelf hörer.

39. Man antager vanligtvis för säkert, att Virgilius dött nitton år *före* Christi födelse. Men äfven, om man med andra skulle antaga hans dödsår till fyra eller fem år *efter* Christi födelse, så kunde han i alla fall med skäl sägas hafva lefvat *dinanzi al Cristianesmo*, då, under skaldens sista år, Frälsaren blott var ett spädt barn och Christendomen således ej ännu predikad.

Digitized by Google

Che senza speme vivemo in desio.
Gran duol mi prese al cuor, quando lo'ntesi; 43
Perocchè genti di molto valore
Conobbi, che 'n quel limbo eran sospesi.
Dimmi, maestro mio, dimmi, signore, 46
Comincia' io, per voler esser certa
Di quella fede che vince ogni errore,
Uscinne mai alcuno, o per suo merto, 49
O per altrui, che poi fosse beato?
E quei, che 'ntese 'l mio parlar coverto,
Rispose: io era nuovo in questo stato, 52
Quando ci vidi venire un possente
Con segno di vittoria incoronato.
Trasseci l' ombra del primo parente, 55
D' Abel suo figlio, e quella di Noè,
Di Moisè legista e ubbidiente:

---

48. Kyrkans lära tycktes honom innebära en motsägelse, då den å ena sidan predikade helfvetesstraffens evighet, och å andra sidan patriarkernas förlossning från dem, genom Christi nedstigande till helfvetet.

51. Dante kallar sitt tal *coverto*, då han ej rent ut frågar, om det vore sannt, att Christus nedstigit till helfvetet och vid det tillfället befriat patriarkernas själar. Hans mening skiner dock fram, särdeles genom ordet *altrui*.

52. *Io era nuovo in questo stato.* "Jag hade ej varit länge här." Christi död och nederfart till helfvetet antagas sednast hafva inträffat 53 år efter Virgilii död, en kort tid i förhållande till de tretton sekel, som Virgilius nu tänkes hafva tillbragt i Limbus (Jfr not. 39).

53. *Un possente.* Virgilius, såsom hedning, kunde ej

Digitized by Google

Som utan hopp vi lefva uti längtan."
Stor sorg mitt hjerta grep, när jag det hörde,
Emedan folk jag kände af högt värde,
Som sväfvade i denna förgårds tvekan.
"Säg mig, min Mästare, säg mig, min Herre,
— Begynte jag, i afsigt att förvissa
Mig om den Tro, som segrar på all irring, —
Gick, om af *sin* förtjenst, om af en annans,
Här nån'sin någon ut, som se'n blef salig?"
Och han, som väl förstod mitt tal, fast slöjadt,
Nu svarade, "jag var nykomling ännu
I detta tillstånd, då jag såg *en mäktig*
Hit komma ner, bekrönt med segerns tecken.
HAN skuggan förde bort af förste Fadern,
Af Abel, dennes son, och utaf Noach,
Af Moses, som gaf lagen och den lydde,

---

känna honom. Lika litet som här, förekommer på något annat ställe i Inferno namnet Christus. Det är för heligt att der utsägas. *Un tal*, *un possente*, och dylika uttryck, antyda hvem som menas.

54. *Con segno di vittoria incoronato.* För den gamle Romarns ögon såg Christus ut som en Triumphator.

55. Virgilii svar gifver nu bekräftelse åt den Catholska dogmen om Christi nederstigande till *Limbus patrum*, och afsigten dermed. — Francesconi har föreslagit att i 57 v. borttaga skiljetecknet efter *ubbidiente*, hvarigenom detta predikat skulle komma att hänföras till Abraham (för dennes villighet till Isaks-offret), i stället för, såsom nu, till Moses. Manuscripterna rösta emot denna ändring. — I uppräknandet af det gamla Testamentets namn följer, som vi se, Virgilius ej strängt den kronologiska ordningen.

Digitized by Google

Abraam patriarca, e David re, 58
Israel con suo padre, e co' suoi nati,
E con Rachele, per cui tanto fe',
Ed altri molti, e fecegli beati: 61
E vo' che sappi, che dinanzi ad essi,
Spiriti umani non eran salvati.
Non lasciavam l' andar, perch' ei dicessi, 64
Ma passavam la selva tuttavia,
La selva dico di spiriti spessi.
Non era lunga ancor la nostra via 67
Di qua dal sommo, quand' i' vidi un foco,
Ch' emisperio di tenebre vincia.
Di lungi v' eravamo ancora un poco, 70
Ma non sì, ch' io non discernessi in parte,
Ch' orrevol gente possedea quel loco.
O tu, ch' onori ogni scienza ed arte, 73
Questi chi son, c' hanno cotanta orranza,
Che dal modo degli altri gli diparte?

---

60. Virgilius har hört talas om Jacobs fjorton tjensteår hos Laban.

61. *Ed altri molti.* Man återfinner dem allesamman i Paradis-rosen (*Parad.* XXXII).

62—63. *Dinanzi ad essi spiriti umani non eran salvati.* Genom syndafallet tänktes Paradiset vara på menniskosjälar tomt, intilldess Christus fullbordat återlösningens verk, och ditfört ur *Limbus* de själar, som på honom *hoppats.* Dessa voro således de första *salvati.*

66. Jfr v. 29—30.

68. Med *il sommo* menas höjden af den klippsluttning, som ligger emellan Acheron och första kretsen, öfversta de-

Digitized by Google

Af patriarken Abraham, kung David, 58
Af Jacob, med dess far och med dess söner
Och Rachel, för hvars skull han så har trälat;
Och många fler, och saliga dem gjorde: 61
Och veta må du ock, att före dessa
Ej menskoandar voro salig-gjorda."
Att gå vi ej upphörde, fast han talte, 64
Men skredo likaväl fram genom skogen,
Jag menar skogen af tätt slutna andar.
Långt var vår väg på denna sidan höjden 67
Ej hunnen än, då jag ett eldsken märkte,
Som öfvervann ett halfklot utaf mörker.
Än voro vi på något afstånd från det, 70
Likväl ej så, att jag ej delvis skönjde,
Att ärevärda skuggor ägde platsen.
"Du, som all konst och vishets-forskning ärar, 73
Säg, hvilka njuta här en sådan heder,
Som skiljer dem ifrån de andras tillstånd?"

---

len *(proda)* af *la valle d' abisso* (se 7 v.). — Andra läsarter hafva *dal sonno*, (från insomnings-stället), och *dal suono.*

69. *Vincia* i st. f. *vincea*, *vinceva* = *superava.* Eldskenet trängde undan mörkret, och bildade i halfklotsform en stor horizontal gloria. Denna skimrande plats inom första kretsen är upplåten åt berömde hedningar, företrädesvis Sångens, Stridens och Tankens Heroer, som här, ännu i underjorden, få ljus af sin egen ära, och i dess gloria fortlefva.

72. *Orrevole* sync. af *onorevole*, likasom i 74 v. *orranza* af *onoranza.*

74. Den ärofulla utmärkelsen af ljus-skimret omkring deras vistelseort. — Ehuru här egentligen är hemmet för

E quegli a me: l' onrata nominanza, 76
Che di lor suona su nella tua vita,
Grazia acquista nel ciel che sì gli avanza.
Intanto voce fu per me udita: 79
" Onorate l' altissimo poeta;
L' ombra sua torna, ch' era dipartita. "
Poichè la voce fu restata e queta, 82
Vidi quattro grand' ombre a noi venire:
Sembianza avevan nè trista, nè lieta.
Lo buon maestro cominciommi a dire; 85
Mira colui con quella spada in mano,
Che vien dinanzi a' tre, sì come sire.
Quegli è Omero poeta sovrano: 88
L' altro è Orazio satiro che viene,
Ovidio è 'l terzo, e l' ultimo è Lucano.
Perocchè ciascun meco si conviene 91
Nel nome, che sonò la voce sola;
Fannomi onore, e di ciò fanno bene.
Così vidi adunar la bella scuola 94

---

allt hvad *forntiden* ägt utmärkt, finnes dock, såsom af 129 v. visar sig, äfven en representant från *medeltiden.* Christen är han likväl ej.

79. Rösten utgick från ljuskretsen. Man kan tänka sig denna *voce* antingen såsom en ensam stämma, eller såsom ett enstämmigt utrop. Det förra är tvifvelsutan rättare. Jfr. 92 v.

84. Då deras ansigts-uttryck ej tillkännagaf sorg, tyckas skuggorna inom denna heders-afdelning af Limbus äfven vara fria från den högre grad af *duolo,* som gaf sig luft i det allmänna suckandet. Också synes af 150 v., att luften

Digitized by Google

Och han till mig: "det ärofulla rykte, 76
Som ljuder efter dem i öfre verlden,
Utverkar himmelsk nåd, som så dem gynnar."
Och i detsamma hörde jag en stämma: 79
"O helsen ärofullt den höge Skalden!
Hans skugga, som var borta, vänder åter."
När rösten upphört och var tyst, jag märkte, 82
Hur fyra höga skuggor kommo mot oss
Med anlete ej gladt, ej heller sorgset.
Då tog den gode Mästarn så till orda: 85
"Se *honom* der, med svärdet uti handen,
Som går framför de tre, liksom en furste!
Det är Homerus, ypperst ibland skalder; 88
Horatius går dernäst, som skref Satirer,
Ovidius kommer se'n, och sist Lucanus.
Emedan hvar och en af dessa delar 91
Med mig det namn, som ljöd från enda rösten,
De heder visa mig, och det med rätta."
Så såg jag samlas sköna lärjung'-ringen 94

---

inom denna ljuskrets var stilla *(queta)*, då den eljest i hela Limbus dallrade *(tremava)* af suckar.

77. *I öfre verlden*, eg. *upp i ditt lif.*

86. Homerus, såsom den Episka hjeltesångens fader, bär i sin hand symbolen af de besjungna striderna, svärdet.

92. *Det namn.* Namnet nemligen af *Skald.* Jfr. 80 v. "Just emedan de alla äro, likasom jag, berättigade till Skaldenamnet, visa de mig heder, erkänna de uppriktigt mitt värde, och komma mig med glädje till möte." De *äkta* skalderna veta ej af någon afund. *E di ciò fanno bene.*

Digitized by Google

Di quel signor dell' altissimo canto,
Che sovra gli altri, com' aquila, vola.
Da ch' ebber ragionato 'nsieme alquanto, 97
Volsersi a me con salutevol cenno,
E 'l mio maestro sorrise di tanto.
E più d' onore ancora assai mi fenno: 100
Ch' essi mi fecer della loro schiera,
Sì ch' io fui sesto tra cotanto senno.
Così n' andammo infino alla lumiera, 103
Parlando cose che 'l tacere è bello,
Sì com' era 'l parlar colà dov' era.
Venimmo al piè d' un nobile castello, 106
Sette volte cerchiato d' alte mura,

---

95. Med *Signor dell' altissimo canto* afses här naturligtvis Homerus, och ej, såsom Kannegiesser och några andra kommentatorer förmena, Virgilius, på grund af Dantes förkärlek för denne sednare skald. Att säga Homerus tillhöra Virgilii Schola, låter nog mycket bakfram.

99—100. *Di tanto* betyder ej annat än *di ciò*, likasom *per tanto* är enahanda med *per ciò*. — "Virgilius — säger Dante — gladde sig, att de ville kännas vid mig, och hans anlete klarnade dervid till ett leende." Äran var för Antiken det högsta. En ärebevisning, åt vännen egnad, tvingar ännu i skuggornas boningar Virgilius att *le*. — *Fenno* = *fecero*.

102. d. ä. bland dessa så utmärkta skalder. Jfr. *con questi savj* i 110 v.

103. *Skenet* är den förut omtalta ljusa halfkretsen, ur hvilken de fyra skalde-skuggorna trädt ut för att möta Virgilius.

Digitized by Google

Af sångarfursten i den högsta dikt-art,
Som örnlik flyger öfver alla andra.
När sig emellan några ord de vexlat, 97
De vände sig till mig med helsnings-tecken,
Dervid min Mästare af nöje smålog.
Och ännu större heder de mig gjorde, 100
Ty mig de togo upp uti sin skara,
Att jag den sjette blef bland sådan visdom.
Så gingo vi nu ända fram till skenet, 103
I ämnen talande, om hvilka tystnad
Här passar godt, som talet, der det skedde.
Till foten af en präktig skans vi kommo, 106
Sju hvarf omringad utaf höga murar

---

104. *cose che 'l tacere è bello*, emedan nu en redogörelse för samtalet skulle föra honom i alltför stort afsteg från hufvudämnet. Kopisch fattar meningen så, att "man ej får pladdra om skaldernas inbördes hemligheter."

106. *Castello* betyder här ej, såsom flera öfversatt det, *slott*, utan en genom graf och murar afskiljd plats, en omskansad inhägnad. Det är den i 111 v. omtalade gröna planen, som på detta sätt är innesluten; men ingalunda någon borg. — Tasso (*Ger. Lib.* I. 63) kallar Schweizer-Alperna: *alpini castelli.*

107. Med de sju murarna vill Daniello förstå de sju *artes liberales:* Grammatik, Rhetorik, Dialectik, Arithmetik, Musik, Geometri och Astronomi. Bättre är då, att med Landino och Vellutello anse dem symbolisera de sju Aristoteliska hufvuddygderna, (fyra moraliska: *prudenza, giustizia, fortezza* och *temperanza;* samt tre speculativa: *intelligenza, scienza* och *sapienza)*, genom hvilka vägen går till Heroernas hem. Den klara bäcken, under hvilken, besynnerligt

Digitized by Google

Difeso 'ntorno d' un bel fiumicello.
Questo passammo, come terra dura:
Per sette porte intrai con questi savi:
Giugnemmo in prato di fresca verdura.
Genti v' eran con occhi tardi e gravi,
Di grande autorità ne' lor sembianti:
Parlavan rado con voci soavi.
Traemmoci così dall' un de' canti
In luogo aperto, luminoso ed alto,
Sì che veder si potean tutti quanti.
Colà diritto sopra 'l verde smalto
Mi fur mostrati gli spiriti magni,
Che di vederli in me stesso n' esalto.
Io vidi Elettra con molti compagni,
Tra' quai conobbi ed Ettore ed Enea,
Cesare armato, con gli occhi grifagni.

---

nog, Landino förstår *eloquenza*, tjenar blott såsom löpgraf för att afhålla *profanum vulgus;* men Poësien, förebildad i de sex skalderna, skrider öfver den, såsom om den ej funnes. — Collelli anser bäcken symbolisera dopet, och de sju murarna de sju Sacramenten. (?)

110. Murarna äro concentriska, den ena innanför den andra.

118. *Diritto = dirittamente, dirimpetto.* — *Smalto (= Schmelz, Emaille)*, eg. en sammansättning af kis och kalk, till golf eller vägar. Färgskiftningen i dylik mosaikartad materie har gifvit anledning till ordets metaforiska betydelse af brokigt golf i allmänhet = *suolo fiorito, erboso.*

119. esalto, verb. neutrum, står här i stället för *esulto,* Lat. *exsulto.* För rimmets skull har stamordets *(salire)*

Digitized by Google

Och af en bäck på alla sidor värnad.
Den öfvergingo vi som torra landet: 109
Sju portar gick jag genom med de visa:
Vi kommo till en plan af yppig grönska.
Här var det folk med lugna, stränga ögon, 112
Med mycken värdighet uti sin uppsyn.
De talte sällan, och med sakta röster.
Vi drogo oss nu från den ena sidan 115
Fram till en ljus och öppen plats, belägen
Så högt, att alla kunde öfverskådas.
Der gent emot på gröna blomstermattan 118
Nu visades för mig de stora andar,
Af hvilkas åsyn jag inom mig jublar.
Elektra såg jag, följd af många kämpar, 121
Bland dem jag skönjde Hektor och Æneas
Och Cæsar med sin falkblick, krigiskt rustad.

---

a återkommit. — Det vanliga italienska ordet *esalto* (upphöja) är v. activum, och kommer af *alto*.

121—123. *Elektra.* Här menas ej Agamemnons dotter, utan en ännu äldre Elektra, dotter till Atlas. Gift med Atalan, (hvilken, enligt intyg af den äldste Florentinske historieskrifvaren, Ricordano Malespini, ansågs först hafva anlagt Fiesole, moderstaden till Florenz), födde hon med Zeus sonen Dardanus, Trojas grundläggare. Såsom stammoder för Trojanska herrskar-ätten, är hon här beledsagad af en talrik suite Trojanare, bland hvilka särskilt framhållas Hektor, Trojas tappre försvarare, och Æneas, Romerska rikets upphof, hvars gemål och svärfader sedermera nämnas i 126 v. Äfven Cæsar hör med rätta till denna grupp, emedan han ledde sina anor från Iulus, son af

Vidi Cammilla, e la Pentesilea 124
Dall' altra parte, e vidi 'l re Latino
Che con Lavinia sua figlia sedea.
Vidi quel Bruto che cacciò Tarquino, 127
Lucrezia, Iulia, Marzia e Corniglia,
E solo in parte vidi 'l Saladino.
Poi che 'nnalzai un poco più le ciglia, 130
Vidi 'l maestro di color che sanno,
Seder tra filosofica famiglia.
Tutti l' ammiran, tutti onor gli fanno. 133
Quivi vid' io e Socrate e Platone,
Che'nnanzi agli altri più presso gli stanno.
Democrito, che 'l mondo a caso pone, 136

Æneas. Han, de Romerska kejsarnes prototyp, är ännu efter sina krig i full vapenrustning, och spejar omkring sig med falkögon (*nigris vegetisque oculis*, såsom Suetonius tillägger honom).

124. Camilla (I. 126), som i Italien föll i strid *emot* Trojanerna, och Penthesilea, Amazondrottningen, som i Asien stupade i strid *för* dem, äro här stälda på hvar sin sida. Pentheselea dödades af Achilles.

127. Alltså Lucius Junius Brutus; ty Marcus Brutus, som mördade Cæsar, är, för detta högmålsbrott, straffad som förrädare aldradjupast ner i Inferno, omedelbarligen af Lucifer sjelf.

128. Lucretia, Collatini maka. Julia, Cæsars dotter, gift med Pompejus. Martia, gift med Cato från Utica. Cornelia, Gracchernas moder. — Lucretia är således, lika litet som Cato af Utica (Jfr. Purg. I. 75), straffad bland sjelfmördarne.

Digitized by Google

Jag såg Camilla och på andra sidan
Penthesilea, jag såg kung Latinus,
Som satt utmed Lavinia, sin dotter.

Jag såg den Brutus, som fördref Tarquinius,
Lucretia, Julia, Martia och Cornelia,
Och Saladin, som stod allen, på sidan.

Och när jag något mer höjt mina ögon,
Jag mästarn såg för dem, som vishet söka,
Der sitta i en ring af Philosopher.

De honom alla ära och beundra:
Der såg jag både Sokrates och Plato,
Som honom stå mer nära, än de andra:

Och Demokrit, som tror att slump bygt verlden,

---

129. Saladin, stolt representant för de orientaliska hjeltarna och det Christna Roms ädle motkämpe, står afskiljd från de Romerska heroerna, i mer än *ett* afseende ensam i sitt slag.

130. Philosopherna hafva sin plats högre upp än de förra. Högst sitter Aristoteles, hvars namn Dante ej anser sig behöfva nämna, utan betecknar honom blott såsom *de vises mästare (il maëstro di color chi sanno)*. Dante delar sin tids förgudning af den store Stagiriten, och, när han rätt och slätt säger "*Philosophen*", så menar han alltid Aristoteles.

136. *che 'l mondo a caso pone*, så betecknar Dante Demokrits, efter dess lärare Leucippus utbildade, mekaniska och atomististiska förklarings-sätt af Naturen, enligt hvilket verlden ansågs hafva uppkommit genom den eviga rörelsen af en oändlig mängd odelbara och oförnimbara beståndsdelar (Atomer), som, till skapnad, läge och ordning, än voro med hvarannan sammansatta, än från hvarannan skilj-

Diogenes, Anassagora e Tale,
Empedocles, Eraclito e Zenone:
E vidi 'l buono accoglitor del quale, 139
Dioscoride dico, e vidi Orfeo,
Tullio e Livio e Seneca morale:
Euclide geometra, e Tolommeo, 142
Ipocrate, Avicenna e Galieno,
Averrois che 'l gran comento feo.
I' non posso ritrar di tutti appieno, 145
Perocchè si mi caccia 'l lungo tema,
Che molte volte al fatto il dir vien meno.

---

da. Så uppstod Universum tillfälligt, utan biträde af någon första orsak.

157. Versmåttet fordrar, att i Svenska öfversättningen den medlersta Philosophens namn utsäges An'xagoras.

139. *il buono accoglitor del quale.* Så kallas här den berömde Grekiske läkaren Dioskorides (100 år e. Chr.) för sina skrifter dels öfver gifter och motgifter i de tre naturrikena, dels öfver plantornas och stenarnas egenskaper (= *quale*, *qualiteter*, i motsats till det andra skol-uttrycket *quiditeter* d. ä. substanser).

141. *Tullio* d. ä. M. Tullius Cicero. — *Lino*, Linus, den fabelaktige sångaren ur Greklands urtid. En annan läsart har *Livio*. — *Seneca morale.* Lucius Seneca, till skiljnad från sin fader, Rhetorn Marcus Seneca, har här predikatet *morale*, som öfversättarn hälst velat återgifva med *sedelärarn*, om versens utrymme det tillåtit.

142. *Euklides* är genom epithetet *Geometra* närmare betecknad, för att skiljas från philosophen Euklides (från Megara), Sokrates' lärjunge. — *Ptolemæus*, den berömde Astronomen från Alexandria.

143. Jämte de två Grekiska läkarne, Hippokrates och

Digitized by Google

Diogenes, Anaxagoras och Thales,
Empedokles och Heraklit och Zeno.
Jag samlarn såg af tingens egenskaper,
Jag menar Dioskorides; såg Orpheus,
Och Tullius, Linus, Seneca den stränge;
Euklides, storhetsmätarn, Ptolemæus,
Hippokrates, Gallenus, Avicenna,
Och Averrõis, ryktbar af sin tolkning.
Jag kan ej fullt upprepa här dem alla,
Emedan så mig jagar långa ämnet,
Att ofta ordet ej förslår för saken.

Gallenus, äfven en Arabisk, den berömde Avicenna (eg. Ibn-Sina), hvars "Kanon" länge i medeltiden ansågs såsom en den medicinska vettenskapens codex.

144. *che 'l gran comento feo.* Den berömde Arabiske philosophen Averrhões (eg. Ibn-roschd), kallades företrädesvis "Kommentatorn" för sin utläggning och öfversättning af Aristotelis skrifter, ett verk, som ännu på Dantes tid njöt det största anseende.

145. *Ritrarre* kan här betyda antingen *uppräkna*, eller *skildra.* Föredrager man den sednare betydelsen, så skulle då skalden härmed vilja säga: "jag hinner blott *nämna*, men ej *portraitera* dem, ej fullt af dem uppdraga skildringen." I sjelfva verket saknar man också, i afseende på dessa Antikens skuggor, det lifliga, plastiska, dramatiska, som eljest utmärker Dantes framställning. Han blott *uppräknar* dem, utan all egentlig karakteristik: han låter dem, utan all handling, vara, mer än vanligt, *skuggor.* Skälet angifver han sjelf i v. 146—147. Då likväl, utom de redan anförda, en stor mängd skuggor ur forntiden ännu kan förutsättas återstå att *uppräkna*, så anse vi ordet *ritrarre* här kunna rätt väl bibehållas i dess ursprungliga betydelse.

Digitized by Google

La sesta compagnia in duo si scema:
Per altra via mi mena 'l savio duca,
Fuor della queta, nell' aura che trema:
E vengo in parte ove non è che luca.

148. *Sesta* = *senaria.* Homerus, Horatius, Ovidius och Lucanus stadna qvar: Virgilius och Dante fortsätta vandringen.

150—151. *Fuor della queta, nell' aura che trema.* Inom *castello* (106 v.) dallrade luften ej ens af suckar. Den var der *queta.* De begge vandrarne träda nu ut ur denna stilla ort, som midt i afgrunden bildar ett litet Elysium, och

Digitized by Google

De sex, som följas, minskas nu till tvenne: 148
På annan väg jag förs af vise ledarn
Ur stilla luften ut, till den, som dallrar;
Och nu jag kommer dit, der *allt* är mörker. 151

---

komma åter till suckarnas rymd (*nell' aura che trema.* Jfr. 27 v.): de komma ur ljusringen tillbaka till den del af första kretsen, *der intet är som lyser* (*ove non è che luca*). Så tro vi, att dessa sista rader böra förstås, och anse det orätt, att, såsom många gjort, hänföra *aura che trema* till stormen i följande krets.

Digitized by Google

CANTO QUINTO.

Così discesi del cerchio primaio 1
Giù nel secondo che men luogo cinghia,
E tanto più dolor, che pugne a guaio.
Stavvi Minos orribilmente e ringhia, 4
Esamina le colpe nell' entrata:
Giudica, e manda secondo ch' avvinghia.
Dico, che quando l' anima mal nata 7
Li vien dinanzi, tutta si confessa:
E quel conoscitor delle peccata
Vede qual luogo d' inferno è da essa: 10
Cignesi con la coda tante volte,

---

2. *men luogo cinghia.* Jfr. not. 24 till fjerde Sången.

3. *dolor che pugne a guai*, "en smärta, som pinar så, att man måste skrika dervid." I första kretsen hördes blott stilla suckar: i denna andra komma höga jämmerskrän i stället.

4. Känd för sin orubbliga rättvisa, blef Minos, Kretensernas kung och lagstiftare, efter döden af skalderna satt till domare i andeverlden, tillika med Æakus och Rhadamanthus. Dante behåller honom här såsom sådan, eller rättare såsom symbol för det dömmande Samvetet, men har förvandlat Mythens värdiga personlighet till en vidunderlig Demon. (Jfr. not. 82 till föregående Sång). Han föreställes

Digitized by Google

FEMTE SÅNGEN.

Så steg jag nu ifrån den första kretsen
 Ner i den andra, som omsluter mindre
 Af rymd, men desto mer af qval och jämmer.
Der gräslig Minos står, straxt in man kommer,
 Och tändren skär; han pröfvar brotten, dömmer,
 Och färdar af, allt efter som han snor sig.
Jag menar så: när synda-själen träder
 För honom fram, hon bigtar sig till fullo,
 Och han, den store kännaren af brotten,
Ser, hvilken afgrunds-plats som henne höfves:
 Då snor han sig så många hvarf med svansen,

---

med en lång svans, med hvilken han omlindar sig flera hvarf, allt efter ordningen af den straffkrets, i hvilken syndaren skall nedstörtas. Detta har man ansett allegorisera själens omsnärjande af de syndiga begären, och den sjelfdom, som deruti ligger. Äfvenså vill man i den rörelse med tändren, som uttryckes genom *ringhiare*, se en anspelning på samvetets gnagande bett.

7. *l' anima mal nata*, en, för hvilket det vore bättre att aldrig hafva blifvit född, en olycklig, genom synd förtappad, själ. Uttrycket erinrar om ett likartadt i Svenskan, der vi kalla en vanartig son för ett *olycksbarn*.

Digitized by Google

Quantunque gradi vuol che giù sia messa.
Sempre dinanzi a lui ne stanno molte:
Vanno a vicenda ciascuna al giudizio:
Dicono e odono, e poi son giù volte.
O tu che vieni al doloroso ospizio,
Disse Minos a me, quando mi vide,
Lasciando l' atto di cotanto ufizio,
Guarda com' entri e di cui tu ti fide:
Non t' inganni l' ampiezza dell' entrare.
E 'l duca mio a lui: perchè pur gride?
Non impedir lo suo fatale andare:
Vuolsi così colà dove si puote
Ciò che si vuol, e più non dimandare.
Ora incominciar le dolenti note
A farmisi sentire: or son venuto
Là dove molto pianto mi percuote.
Io venni in luogo d' ogni luce muto,
Che mugghia, come fa mar per tempesta,
Se da contrari venti è combattuto.

---

12. *quantunque* (lat. *quanticunque*) = *quanti.*

14. *a vicenda* = *l' una dopo l' altra, successivamente.*

15. Denna rad målar förträffligt hela handlingens raska gång. Minos gör, som vi se, processen kort. — Hvad uttrycket *odono* angår, så anse vi det blott innebära *förnimmandet* af Minos' svar, utan att dervid behöfver förrutsättas, såsom Italienska kommentatorer yrka, att Minos, utom omslingringen med svansen, äfven bifogat "*qualche condannatoria dichiarazione a voce.*"

Digitized by Google

Som ned han vill, att hon skall sänkas, kretsar.
Jämt inför honom själar stå i massa, 13
Och, en i sender, gå de fram att dömmas:
De bigta, få sin dom, och slungas neder.
"O du, som närmar dig till smärtans hemvist, 16
— Så Minos sade, när han mig blef varse,
Och lät sin vigtiga förrättning hvila —
Märk, hur du ingår och på hvem du litar! 19
Låt icke portens breda vidd dig narra!"
Och min ledsagare: "hvarför så väsnas?
Ej hindra *du* hans förelagda vandring! 22
Man vill det så deroppe, der man mäktar
Det, som man vill, och fråga nu ej mera!"
Nu börja smärtefulla ljud att höras 25
Af mig, nu är jag kommen dit, der jämmer
Utaf mångfaldigt slag mig genomtränger.
Jag kommit till en ort, allt ljus beröfvad, 28
Som ryter, liksom hafvet gör i stormen,
När det af vindar stridiga blir piskadt.

---

19. Uttrycket är ämnadt att väcka ett visst misstroende till Virgilius.

20. "Låt ej narra dig af, att det är så lätt att komma in; ty det blir snart trängre, och ut slipper du aldrig."

23—24. Jfr. Inf. III. 95—96.

28. *d' ogni luce muto* eg. stumt på allt ljus. Samma katakres, som i första Sångens 60 v. *ove il sol tace*. Se anmärkningen der. — Bouterwek yttrar: "Hier, wo das Brüllen der Tiefe bei dem Mangel aller Beschäftigung des Auges die ganze Seele erfüllt, konnte die Finsterniss nicht treffen-

Digitized by Google

La bufera infernal, che mai non resta,
Mena gli spirti con la sua rapina;
Voltando e percotendo gli molesta.
Quando giungon davanti alla ruina,
Quivi le strida, il compianto e 'l lamento,
Bestemmian quivi la virtù divina.
Intesi, ch' a così fatto tormento
Sono dannati i peccator carnali,
Che la ragion sommettono al talento.
E come gli stornei ne portan l' ali
Nel freddo tempo a schiera larga e piena,
Così quel fiato gli spiriti mali.
Di quà, di là, di giù, di su gli mena:
Nulla speranza gli conforta mai
Non che di posa, ma di minor pena.
E come i gru van cantando lor lai,
Facendo in aer di se lunga riga;
Così vid' io venir, traendo guai,
Ombre portate dalla detta briga:

---

der als durch einen Ausdruck gemahlt werden, der sie selbst vom Gehör bemerkt werden lässt."

34. Annorlunda uppfattar Kopisch här meningen. Han förstår med *ruina* "den fjellrand, som innesluter kretsen, och mot hvilken själarna af stormen drifvas, likt ett skepp, som kantrar."

35. De frukta nemligen då, att blifva af stormen skjutna ner i det djup, som framför dem gapar, och de utbryta dervid i hädelser mot Gud d. v. s. de kalla himlen orättvis, som nu vill försätta dem djupare ner i Afgrunden, än de förtjena, och, enligt Minos' dom, äro beredda på.

Digitized by Google

Den djupets hvirfvel-storm, som aldrig saktas, 31
För med sig andarna i vilda farten,
Och svänger, slår dem och på allt sätt pinar.
När så de komma midtför svalgets öppning, 34
Då blir ett skrik, en klagan och en jämmer,
Då häda de den höga Gudoms-makten.
Jag erfor, att till så beskaffad pina 37
De äro dömda, hvilka köttsligt synda
Och som förnuftet kufva under lustan.
Som stararna af sina vingar bäras, 40
Vid kylig tid, i bred och sluten skara;
Så onda andarna utaf den blåsten.
Än hit, än dit, än upp, än ner, han för dem; 43
Och intet hopp — om ro jag vill ej säga —
Men ens om mildring, någonsin dem tröstar.
Och liksom tranor, sjungande sin klagan, 46
I luften ordna sig i långa rader,
Så skuggor här, uttänjande sin jämmer,
Jag komma såg, af nämnda hvirfvel burna. 49

---

38. I stället för *sono* har en annan läsart *enno*. — Med *peccatori carnali* betecknas här de, som försyndat sig genom sinlig kärlek.

40—42. *Stornei* (sync. af *stornelli*) är här accusativus; *l' ali* nominativus. — Blåsten är för de här skuggorna det, som vingarna äro för stararna.

46—49. *Lai* sync. af *lamenti*. — *Riga*, det Tyska *Reihe*, det Svenska subst. *räcka*. — *Briga* (eg. besvär, gräl, oro,) uttrycker här vindstriden, *la bufera infernale* i 31 v.

Digitized by Google

Perch' io dissi: maestro, chi son quelle
Genti che l' aer nero sì gastiga?
La prima di color di cui novelle 52
Tu vuo' saper, mi disse quegli allotta,
Fu imperatrice di molte favelle.
Al vizio di lussuria fu sì rotta, 55
Che libito fe' licito in sua legge,
Per torre il biasmo in che era condotta.
Ell' è Semiramis, di cui si legge, 58
Che succedette a Nino e fu sua sposa:
Tenne la terra che 'l Soldan corregge.
L' altra è colei che s' ancise amorosa, 61
E ruppe fede al cener di Sicheo:
Poi è Cleopatra lussuriosa.
Elena vidi, per cui tanto reo 64
Tempo si volse, e vidi 'l grande Achille,

---

53. *Allotta* = *allora.*

54. Eg. *Var många tungomåls beherrskarinna.* Semiramis drottning af Babylonien, Assyrien, Egypten m. m. — Andra förklara stället så, som skulle med *di molte favelle* blott afses, att hon var herrskarinna öfver Babylon, orten för den stora språkförbistringen.

55—56. Semiramis' historia är uppblandad med många fabelaktiga sägner. Biagioli anför, efter Justinus, en af dessa, enligt hvilken hon, förälskad i Ninyas, sin egen son, skulle hafva utfärdat en lag, som tillät giftermål mellan Son och Moder. — *Rotto* (eg. bruten) *ad alcuna cosa*, ifrigt fallen för någon ting. Jfr. Svenska hvardags-uttrycket: *uppsluppen.* — *Libito* af det latinska *libet.*

Digitized by Google

"O Mästare! — jag sad' — hvad är väl detta
För folk, som mörka luftens il så piskar?
"Den första ibland dem, om hvilka kunskap 52
Du önskar få, — så sade mig då denne —
Var folks af skiljda språk beherrskarinna.
Hon på lösaktighet var så begifven, 55
Att i sin lag hon skref: *"fri är all lusta"*,
Att plåna ut den skam, hvari hon råkat.
Hon är Semiramis, om hvilken läses, 58
Att hon har Ninus efterträdt, sin make:
Hon landet ägde, der Sultan nu herrskar.
Dernäst är *hon*, som dödat sig af kärlek 61
Och bröt sin trohet mot Sichæi aska:
Se'n är Cleopatra, den sinligt fräcka.
Och Helena, som vållat långa åren 64
Af bister strid, jag såg, och såg Achilles,

---

57. l. *Att tysta tadlet ner*, m. m.

60. Egypten, med flera länder, som på Dantes tid innehades af Turkiska och Kurdiska Sultaner.

61. Dido, som, vid sin första gemåls död, svor att ej mer förmäla sig, men sedan gaf sin kärlek åt Æneas, och, af honom öfvergifven, dödade sig sjelf.

63. Cleopatra, Egyptens drottning, känd för sina kärleksäfventyr med Julius Cæsar, Triumviru M. Antonius m. fl. Hon tog lifvet af sig sjelf medelst en giftig orm.

64—65. *per cui tanto reo tempo si volse*, eg. för hvilken en så olycksdiger tid förflöt; d. v. s. "*hon*, som var orsaken till det långa Trojanska kriget." — *Reo* = *calamitoso*.

Che con amore al fine combatteo.
Vidi Paris, Tristano: e più di mille 67
Ombre mostrommi, e nominolle a dito,
Ch' amor di nostra vita dipartille.
Poscia ch' io ebbi il mio dottore udito 70
Nomar le donne antiche e i cavalieri,
Pietà mi vinse, e fui quasi smarrito.
I' cominciai: poeta, volentieri 73
Parlerei a que' duo che 'nsieme vanno,
E paion sì al vento esser leggieri.

---

66. Achilles blef, såsom bekant är, mördad för Polyxenas skull, genom ett pilskott af hennes bror Paris (andra säga, genom Apollo), just då han med henne i Minervas tempel skulle förmäla sig. — Kända äro äfvenledes hans föregående kärleks-förhållanden till Deidamia, Briseis m. fl.

67. *Och han*, nemligen Virgilius. — Paris är antingen den nyssnämnde Trojanske prinsen, Helenas röfvare, eller en i medeltidens riddarböcker förekommande kärlekshjelte. Det sednare får sannolikhet deraf, att han här nämnes tillsammans med Tristan. — Om Tristan, den bekante riddaren ur kung Arthurs taffelrund, berättar sagan, ehuru med flera olikheter, att han hade förälskat sig i Ysotta, gemål till hans Onkel, konung Mark af Cornwallis, och derföre af denne blifvit med en giftig pil sårad. Ysotta hade besökt Tristan på hans dödsbädd, och, när nu de begge älskande till afsked omarmade hvarandra, brusto på en gång *begges* hjertan af förtviflan.

69. I den skara, som nu sväfvat förbi, synas blott sådana hafva varit, som genom otillåtlig kärlek föranledt sin död. — Sjelfva Semiramis, som öppnar tåget, troddes, enligt Justinus, hafva blifvit dödad af sin son, då hon med honom ville gifta sig. — Skalden har främst, och mera om-

Digitized by Google

Som stred med kärleken till lifvets ända.
Jag Paris, Tristan såg: och han mig nämnde
Och pekade på mer än tusen skuggor,
Som kärlek kommit från vårt lif att skiljas.
När så jag af min lärare hört nämnas
De riddare och qvinnor ifrån fordom,
Mig ömkan grep: jag var liksom förvirrad.
"Skald! — utbrast jag — jag gerna tala ville
Vid dessa två, som sväfva fram tillhopa,
Och som för vinden tyckas mig så lätta."

---

ständligt, utmärkt qvinnorna, här äfven till antalet flera än männerna. Det är liksom ville han antyda, att det qvinliga könet i allmänhet gör sig mera förfallet till den här kretsens straff. — Att i straffets art ligger en symbol af passionens stormdrifning, har undfallit Bouterwek, som icke heller *här* är rätt nöjd med syndarnes bestraffning. "Sie werden in der finstern Luft von einem Sturme ununterbrochen rund umgeschleudert. Ein unsicheres Mittel, das Blut abzukühlen. Oder soll ihre Strafe eben darin bestehen, das sie, im Gefühl ihrer Ohnmacht schwindelnd, immer erhitzter werden?"

73. Här begynner, och sträcker sig till Sångens slut, ett af praktstyckena i Divina Commedia, berömdt af sjelfve Voltaire, som eljest yttrar om Dante: "Les Italiens l'appellent *divin;* mais c'est une divinité cachée: peu de gens entendent ses oracles. — Sa reputation s'affermira toujours, parcequ'on ne lit guères."

74. *que' duo.* De två skuggorna visa sig sedan vara Francisca di Polenta och hennes svåger, Paolo Malatesta.

75. Den utomordentliga lättbet, hvarmed vinden drifver dessa två älskande, innebär en allegorisk anspelning på deras bråda hängifvenhet åt sin passion.

Digitized by Google

Ed egli a me: vedrai, quando saranno
Più presso a noi: e tu allor gli prega
Per quell' amor ch' ei mena; e quei verranno.
Sì tosto, come 'l vento a noi gli piega,
Mossi la voce: o anime affannate,
Venite a noi parlar, s' altri nol niega.
Quali colombe dal disio chiamate,
Con l' ali aperte e ferme al dolce nido
Volan per l' aere dal voler portate;
Cotali uscir della schiera ov' è Dido,
A noi venendo per l' aer maligno;
Sì forte fu l' affettuoso grido.
O animal grazioso e benigno,
Che visitando vai per l' aer perso
Noi, che tignemmo 'l mondo di sanguigno;

---

80. *Mossi.* Blott ett enda manuscript har läsarten *muovo*, som eljest bättre står tillsamman med det föregående *piega*, hvilket ord rimmet eller berättelsens åskådlighet satt i Præsens.

81. *s' altri nol niega* eg. om ej *en någon* hindrar det, d. v. s. om det ej är af Gud förbjudet, att bryta af straffets eviga gång.

85. *della schiera ov' è Dido*, eg. "ur hopen, der Dido är." Dido följde näst efter Semiramis, i spetsen för dem, som på ett eller annat sätt brutit den äkta troheten.

86. *l' aer maligno* betecknar den stygga, pinsamma lufttryckningen.

87. *Sì forte fu l' affettuoso grido.* Tillropet var det ofvanför i 80 och 81 v. anförda: *O anime affannate* etc., sannolikt åtföljdt af en besvärjelse vid deras kärlek, ty så hade Virgilius i 78 v. lärt Dante att göra.

Digitized by Google

Och han till mig: "pass på, när som de komma 76
Mer nära oss; då bed dem vid den kärlek,
Som drifver dem, och straxt de skola komma."
Så snart som vinden dem inåt oss böjde, 79
Jag rösten hof: "O kommen, qvalda själar,
Att tala med oss, om ej hinder möter!"
Och liksom dufvor, manade af åtrå, 82
På bredda, stilla vingar genom luften
Mot boet flyga, af sin längtan burna;
Så dessa flögo ut ur Didos skara 85
Och kommo mot oss genom arga stormen;
Så kraftigt var mitt rop, så fullt af ömhet.
"O du välvilliga och hulda väsen, 88
Som söker upp oss genom svarta luften,
Oss, som med blodigt rödt ha färgat verlden!

---

88. Svaret tyckes i början komma från två; men snart befinnes det vara blott Francisca, som afgifver det; ty i 97 v. heter det *nata fui*. Under allt det följande är det hon, som talar i begges namn. Man har *) anmärkt det såsom en finhet hos Dante, att låta qvinnans böjelse att föra ordet äfven här i underjorden träda fram. — Francisca kallar Dante *animale* (kroppsbegåfvadt väsen), i motsats till de andra *anime*.

89. *Perso*. Skalden beskrifver sjelf i *Convito* denna färg, såsom en blandning af purpurrödt och svart, men der det svarta råder. — Luftens purpursvarta färg står nu i motsats till blodets ljusröda *(sanguigno)*.

90. d. v. s. oss, som dogo mördade och med vårt blod färgade marken.

*) Jfr. L. Magalotti, Comento sui primi cinque canti dell' Inferno di Dante. Milano 1819. pag. 79.

Digitized by Google

Se fosse amico il Re dell' universo, 91
Noi pregheremmo lui per la tua pace,
Poi c' hai pietà del nostro mal perverso.
Di' quel ch' udire e che parlar vi piace, 94
Noi udiremo e parleremo a vui,
Mentre che il vento, come fa, si tace.
Siede la terra, dove nata fui, 97
Su la marina, dove 'l Po discende,
Per aver pace co' seguaci sui.
Amor, ch' al cor gentil ratto s' apprende, 100
Prese costui della bella persona
Che mi fu tolta, e'l modo ancor m'offende.

---

93. *Perverso* tyckes med flit vara valdt, för att uttrycka qvalets oroliga beskaffenhet, dess upp- och nervändning af all frid.

96. *Mentre che il vento, come fa, si tace*, synes stå i strid med hvad som i 31 v. är sagdt, att *la bufera mai non resta.* Men det hör till poëmets machineri, att qvalen stundom afbrytas för de individer, som inför Virgilius och Dante göra reda för sig, så vida nemligen straffets beskaffenhet, såsom här, fordrar ett sådant afbrott. I afseende på dessa två skuggor, låter Skalden besvärjelsen vid deras kärlek utöfva en magisk verkan, som för några ögonblick rycker dem ur straffets cirkelgång, och gör likasom en paus i stormen.

97—99. Med *la terra* etc. betecknas Ravenna, Franciscas födelseort, mot hvilken stad, i äldre tider, hafvet gick ännu högre upp än nu. I grannskapet af den träsk-omgifna staden utfaller Po, genom fyra olika mynningar, i Venetianska hafsbugten. De många mindre strömmar, som denna Italiens största flod på vägen upptager, komma dels från venstra sidan, såsom Doria, Sesia, Tessino, Adda, Oglio och Mincio, dels från den högra, såsom Tanaro med Stura,

Digitized by Google

Om Alltets konung vänligt blid oss vore, 91
Vi för din frid till honom skulle bedja,
Då du har ömkan med vårt qval, det grymma.
Hvad hälst dig täcks att höra, täcks att yttra, 94
Vi skola lyssna, skola med er tala,
Så länge vinden, såsom nu, vill tiga.
Den stad, der jag till lifvet väcktes, ligger 97
På hafvets kust, der Po med sina strömmar
Sig störtar ner att söka ro i hafvet.
Den kärlek, som fort anslår ömma hjertan, 100
Betog ock *denne* i den kroppens skönhet,
Som mig blef röfvad: sättet änn' mig sårar.

Scrivia, Trebbia, Taro, Lenza, Crostolo, Secchia, Panaro och Reno. Det är dessa alla, för hvilka Po ej får någon ro, som Skalden här betecknar med *i sui seguaci.*

100. Tre gånger anklagar Francisca kärleken. Af de nu följande terzinerna skildrar den första Paolos kärlek till henne: den andra Franciscas kärlek till Paolo: den tredje deras ömsesidiga kärleks sorgliga följd. — *S' apprende* = *s' insinua, si communica.* — Med *cuor gentile* förstår Boccaccio på detta ställe *un cuore per natura dolce e sensibile.*

101. *bella persona* = *beltà del corpo, bel sembiante,* den sköna yttre gestalten.

Den sköna Francisca, dotter af Guido di Polenta, herre till Ravenna och Cervia, hade mot sin böjelse, och endast af familje-intressen, blifvit gift med Gianciotto Malatesta di Rimini, som var halt, ful och obehaglig, men som hade en bror, Paolo, hvilken var så mycket älskvärdare. Boccaccio berättar, att Francisca tagit miste om de begge bröderna, och trott sig blifva Paolos maka, då hon i sjelfva verket blef Gianciottos. Visst är, att den förre vann hennes kärlek, och att mellan henne och svågern snart en förtrolighet

Digitized by Google

Amor, ch' a nullo amato amar perdona,
Mi prese del costui piacer sì forte,
Che, come vedi, ancor non m' abbandona.
Amor condusse noi ad una morte:
Caina attende chi 'n vita ci spense.
Queste parole da lor ci fur porte.
Da ch' io 'ntesi quell' anime offense,
Chinai 'l viso, e tanto 'l tenni basso,
Fin che 'l poeta mi disse: che pense?
Quando risposi, cominciai: o lasso,
Quanti dolci pensièr, quanto disio
Menò costoro al doloroso passo!

---

uppstod, som, genom en lyssnande tjenare, hvilken påstod sig en dag hafva sett dem kyssa hvarandra, blef förrådd för hennes man. Ursinnig skyndade denne till Franciscas kammardörr, som han fann stängd. Francisca öppnade den, men Paolo, som i detsamma sökt undkomma genom en lönndörr, fastnade med kläderna vid en spik, och märktes af den inträdande. Gianciotto rusade nu med draget svärd emot honom, och då Francisca kastade sig emellan de begge bröderna, mördade han både henne och Paolo. Detta skedde den 4 Sept. 1289. Den hemska tilldragelsen var, då Dante skref sin Commedia, ännu i allas mun. Det var hos en Franciscas nära slägting, Guido Novello di Polenta, som Skalden fann en tillflyktsort för sina sista år; och då han här nödgats i Inferno försätta sin ädla välgörares fränka, har han åt orsaken dertill vetat gifva den vackraste färg och det mest rörande intresse. — *E'l modo ancor m'offende*, "Och ännu fasar jag för, *hur* det gick till." *Il modo* betecknar här både grymheten i det dubbla mordet, och hemskheten af den brådöd, som ej gaf någon tid till ånger och bikt.

Digitized by Google

Den kärlek, som jämt återkärlek fordrar,
  Grep mig till honom med så mäktigt tycke,
  Att, som du ser, det ännu ej mig lemnar.
Ja, kärleken oss fört till död gemensam:
  Caina väntar honom, som oss mördat."
  Så voro orden, som ifrån dem kommo.
Vid det jag hade hört de kränkta själar,
  Jag nedslog ögat, höll det sänkt mot jorden,
  Till's Skalden sad': hvart irra dina tankar?
Och när jag svarte se'n, jag så begynte:
  "O ve, hvad ljufva tankar, ljuflig trånad
  Bragt dessa här till olycksfulla steget!"

På den sednare omständigheten lägga katholska kommentatorer i synnerhet vigt.

103. Eg. "Kärleken, som icke förskonar någon, som är älskad, från att älska igen."

107. *Caina*. Så kallas, efter brodermördaren Cain, den underafdelning af Helfvetets lägsta krets, der förräderi mot anförvandter bestraffas (Se XXXII Sången). — Af ordet *attende* skönjes, att Gianciotto, Franciscas make och mördare, ännu lefde 1300, eller att hon åtminstone *trodde* honom då ännu lefva. Hon säger, att Caina väntar honom. "När han en gång kommer, så får han der husrum."

108. *da lor*. De *tu* äro här så *ett*, att Dante säger *lor*, ehuru det egentligen blott är den ena af dem, som talat.

109. *Offense*, latinism i stället för *offese*. — De följande raderna uttrycka den djupa tankfullhet, hvaruti Dante försjönk genom Franciscas tal, som ställt likasom en spegel för hans eget hjerta. Ännu när Virgilius väcker honom med frågan: *che pensi?* dröjer han en stund med svaret.

114. *il doloroso passo*, det olycksaliga steget, brottet.

Digitized by Google

Poi mi rivolsi a loro, e parla' io,
E cominciai: Francesca, i tuoi martiri
A lagrimar mi fanno tristo e pio.
Ma dimmi, al tempo de' dolci sospiri,
A che, e come concedette amore
Che conosceste i dubbiosi desiri?
Ed ella a me: nessun maggior dolore,
Che ricordarsi del tempo felice
Nella miseria, e ciò sa 'l tuo dottore.
Ma se a conoscer la prima radice
Del nostro amor tu hai cotanto affetto,
Farò come colui, che piange, e dice.
Noi leggiavamo un giorno per diletto
Di Lancillotto, come amor lo strinse:

Svårligen ligger i detta uttryck någon särskilt anspelning på straffets beskaffenhet, d. v. s. på den plågsamma *farten.*

115. *Poi mi rivolsi a loro.* De föregående orden har Dante således blott rigtat till Virgilius. Också säger han *costoro.*

120. *i dubbiosi desiri*, de ömsesidiga, ännu ej yppade, blott halft förrådda, begären.

123. *e ciò sa il tuo dottore.* Naturligast faller här gissningen på Virgilius, antingen såsom den der i allmänhet, och af egen mensklig erfarenhet, väl måste medgifva sanningen af denna sats, eller särskilt med afseende på de ord, som Virgilius lagt i mun på Æneas: *infandum, regina, jubes renovare dolorem.* Hos nästan alla kommentatorer får man likväl läsa, att här med *il dottore* skall förstås Philosophen Boëthius, hvars bok *de consolatione Philosophiæ* utgjort Dantes första tröstande läsning efter Beatrices död. I sjelfva verket förekommer i nämnde skrift ett ställe, som nära sam-

Se'n vände jag mig om till dem, och sade
Så börjande: "Francisca, dina smärtor
Mig göra sorgsen, göra vek till tårar.
Men säg mig, *då*, i ljufva suckars dagar,
Hvarpå och *hur* har kärleken tillåtit
Er visshet få om obestämda tycken?"
Och hon till mig: "det gifs ej större smärta,
Än att i jämrens dag sig tänka åter
Till lycklig tid: din lärare han vet det.
Men om du har en sådan ifrig längtan
Att veta första roten till vår kärlek,
Jag tala vill, men tala under tårar.
En dag, för ro skull, läste vi tillhopa
Om Lanzelot, hur kärlek honom snärjde,

---

manträffar med Franciscas sats, och lyder så: "*In omni adversitate fortunæ infelicissimum genus infortunii est, fuisse felicem.*" För vår del anse vi dock denna likhet vara helt och hållet tillfällig, och tro, att här, liksom på mångfaldiga andra ställen i Poëmet, det är Virgilius, som betecknas med *il dottore* (= *il maestro*). Det förefaller nog otroligt, att Francisca, om också bevandrad i den latinska medeltidens skrifter, skulle, i en stund som denna, erinra sig ett särskilt ställe ur en af dem.

127. *leggiavamo* förekommer i äldsta Italienskan ofta i stället för *leggevamo*.

128. *Di Lancilotto.* Lanzelot, bekant riddare ur konung Arthurs taffelrund, förälskad i Arthurs drottning Ginevra, och af henne gynnad, var hjelten i en, på denna tid allmänt läst och omtyckt, riddar-roman, hvars italienska titel var *La tavola rotonda* (ingalunda *Galeotto*, såsom kommentarerna oriktigt förmenat, på grund af 137 v.)

Digitized by Google

Soli eravamo, e senza alcun sospetto.
Per più fiate gli occhi ci sospinse 130
Quella lettura, e scolorocci 'l viso:
Ma solo un punto fu quel che ci vinse.
Quando leggemmo il disiato riso 133
Esser baciato da cotanto amante,
Questi, che mai da me non fia diviso,
La bocca mi baciò tutto tremante: 136
Galeotto fu il libro e chi lo scrisse:
Quel giorno più non vi leggemmo avante.
Mentre che l' uno spirto questo disse, 139

---

129. *senza alcun sospetto.* "Utan att ana, att någon stod på lur", eller också, "utan att tänka på något ondt."

131. Man har hittills alltid öfversatt *scolorire* på detta ställe med *blekna.* Vi tro, att ordet lika väl kan betyda *förändra* färg, som *förlora* färg. Den förra betydelsen passar här onekligen bäst.

132. Eg. *Men ett blott stället var, som oss besegrat.*

133. *il riso* = *la ridente bocca.*

137. l. *En kopplare var boken, och författarn. Galeotto* (eg. Gallehaut) heter i den förrut omnämnda Romanen den riddare, som förskaffar Lanzelot ett möte med Ginevra, och uppfordrar denna att gifva honom den kyss, hvarefter han så längtar (Jfr. disiato *riso* i 133 v.), hvilket också sker. *Galeotto* blef sedan en beteckning för kärleks-mäklare, kopplare i allmänhet, och förekommer i denna betydelse t. ex. hos Boccaccio, som kallade *il Decamerone* äfven för *il principe Galeotto* (= Erkekopplaren d. v. s. boken med de mest klassiska kärleksäfventyr). — Francisca uttrycker nu med denna vers, att boken, som de läst, och han, som boken skrifvit, blifvit för henne och Paolo, hvad Galeotto hade varit för Lanzelot och Ginevra.

Digitized by Google

Allena voro vi, och utan misstro.
Den läsningen kom våra ögon ofta
Att mötas, våra kinders färg att skifta,
Men *ett* var stället, som på fall oss bragte:
När som vi läste, hur på munnens löje
En kyss blef tryckt af älskaren så eldig,
Då kysste *han*, som aldrig från mig skiljes,
Min egen mun, med darrning i hvar fiber.
Gallehaut oss boken var, och den, som skref den!
Den dagen se'n vi läste der ej längre."
Vid det den ena skuggan detta talte,

---

138. Om denna berömda vers yttrar Bouterwek med skäl, att "den är värd en lagerkrans." I de få orden ligger så mycket: de begge älskandes öfverlemnande åt passionen, mannens öfverraskande mellankomst, begges mord och begges omedelbara flyttning ner i Inferno. Och detta uttryckt i en Lakonism af den mest rörande naivitet! De, som behöfva en närmare analys af skönheterna i Franciscas tal, hänvisa vi till en förtjenstfull uppsats i *Edinburg Review*, vol. 30, p. 340. Den är författad af Ugo Foscolo. — Högst olyckligt hafva försöken aflupit för dem, som velat öfversätta v. 138 med Fransysk frihet. Så t. ex. för Chabillon, som travesterat den i dessa två rader, hvilka äfven till ordaförståndet äro skefva:

Helas! depuis ce jour, si funeste à tous deux,
Le livre ne s'est plus ouvert devant nos yeux.

Moutonet, Rivarol, m. fl. hafva ej gjort det bättre *).

*] Varmast af alla Fransmän har Ginguené uppfattat Dantes vackra Episod i denna Sång: "C'est peut-être la millième fois que j'ai relu dans l'original cet épisode justement célèbre, et l'impression qu'il me fait est toujours la même, et je comprends moins que jamais comment dans ce siècle, dans cette disposition d'esprit, dans un pareil sujet, au milieu de tous ces tableaux sombres et terribles,

Digitized by Google

L' altro piangeva sì, che di pietade
I' venni men così com' io morisse,
E caddi, come corpo morto cade. 142

Dante put trouver pour celui-ci des couleurs si harmonieuses et si douces, comment il les créa, puisqu'elles n'existaient pas avant lui, et comment il sut les approprier à une langue rude encore et presque naissante. Ce ne fut ni dans la force ni dans l'élévation de son génie, ni dans l'étendue de son savoir qu'il trouva le secret de ces couleurs si neuves et si vraies, c'est dans son ame sensible et passionnée, c'est dans le souvenir de ses tendres émotions, de ses innocentes amours. Ce n'etait point le philosophe profond, l'imperturbable théologien, ni même le poéte sublime qui pouvait peindre et inventer ainsi: c'etait l'amant de Béatrix."

Digitized by Google

Den andra gret så bittert, att af ömkan
Jag blef vanmäktig, som om dö jag skulle,
Och ned jag föll, som liflös kropp ses falla. 142

---

142. I denna *tornello* målar redan de Italienska ordens dofva ljud den fallande kroppens tyngd. Öfversättaren har ej förbisett denna versens onomatopoetiska karakter, om han också, i följd af sitt hufvudsyfte att vara så ordagrann som möjligt, ej kunnat densamma bibehålla. — För ett sådant handlöst fallande, som här är menadt, har Svenska hvardagsspråket ett målande uttryck i ordet *pladask*.

Digitized by Google

CANTO SESTO.

Al tornar della mente che si chiuse 1
Dinanzi alla pietà de' due cognati,
Che di tristizia tutto mi confuse,
Nuovi tormenti e nuovi tormentati 4
Mi veggio intorno, come ch' i' mi muova
E come ch' i' mi volga, e ch' i' mi guati.
I' sono al terzo cerchio della piova 7
Eterna, maladetta, fredda e greve:
Regola e qualità mai non l' è nuova.
Grandine grossa e acqua tinta e neve 10
Per l' aer tenebroso si riversa:
Pute la terra che questo riceve.
Cerbero, fiera crudele e diversa, 13

---

1. Den, i slutet af föregående Sång nämnda, vanmakt, hvaruti deltagandet för de begge älskande hade försatt Dante, har tillslutit hans själ för alla yttre intryck. Då han återkommer till sig sjelf, befinner han sig ur den andra kretsen förflyttad till den tredje, hvarest *frossarne* plikta för sina synder. Han gör ej reda för, huru han kommit dit, lika litet som han i början af fjerde Sången nämner, huru han kom öfver Acheron. (Jfr. not. 7 till IV. Sången.)

2. *Cognati*, uttrycker det olyckliga parets skyldskap genom *svågerlag*.

Digitized by Google

SJETTE SÅNGEN.

När sansen kom igen, som hade domnat
  Vid åsyn af det qval hos skyllda paret,
  Hvaröfver sorg mig hade helt förvirrat,
Jag nya plågor, nya plågo-offer
  Ser rundt omkring mig, huruhälst jag rör mig,
  Och hur jag vänder mig, och hvart jag blickar.
Jag är i tredje kretsen, kalla regnets,
  Det eviga, osaliga och tunga:
  Art och beskaffenhet det aldrig vexlar.
Smutsfärgadt vatten, snö och grofva hagel
  Sig vräka ner igenom mörka luften;
  Och marken, som tar mot allt detta, stinker.
Här Cerberus, ~~grymt och~~ vanskapligt odjur,

---

8. *Maladetta* (fördömdt, härjande) kallas här det underjordiska regnet, i motsats till den öfre verldens, som ofta får epithetet *benedetta* (välsignadt, välgörande). — *Fredda e greve* uttrycker regnets uppblandning med tunga hagel.

9. *Regola*, regnets *art*, sätt att falla, stridhet och ihållighet. *Qualità*, dess *beskaffenhet*, egen substans, förening af snö och hagel.

13. Cerberus är ej här, såsom i Æneiden, ställd på vakt vid sjelfva hufvud-ingången till Orcus, utan anträffas

Digitized by Google

Con tre gole caninamente latra
Sovra le gente che quivi è sommersa.
Gli occhi ha vermigli, e la barba unta ed atra, 16
E 'l ventre largo, e unghiate le mani:
Graffia gli spirti, gli scuoia ed isquatra.
Urlar gli fa la pioggia come cani: 19
Dell' un de' lati fanno all' altro schermo:
Volgonsi spesso i miseri profani.
Quando ci scorse Cerbero, il gran vermo, 22
Le bocche aperse, e mostrocci le sanne:
Non avea membro che tenesse fermo.

---

först såsom den tredje kretsens på en gång symbol och straffande Demon. Hans *glupskhet* är symbolisk i afseende på frossarne, och hans *arghet* gör honom tillika till straffets tjensteande, till en ställets bödel.

14. *Con tre gole caninamente latra.* Virgilius säger: *trifauci latratu hæc regna personat* (Tegnér: "Cerberus skäller med trekäftadt dån.")

15. *Sommersa*, Jfr. Inferno XX Sången, v. 3. — Ordet kan, om man så vill, här äfven anses närmare beteckna sättet, hvarpå skuggorna i denna krets, genom det piskande regnet, ligga till marken slagna och i den stinkande mörjan nerdykta.

16—17. *Vermigli*, eg. korallröda. Äfven Charon beskrefs (III. 99) hafva *intorno agli occhi di fiamme rote.* — *Il ventre largo.* Denna vanskaplighet egnar Cerberus väl, såsom här varande symbol för glupskhet och frosseri. — *Mani* katakres för *Zampe.*

18. *Scuojare* = *scorticare*, af *Cuojo*, hud, läder. — Andra anse ordet för ett slags frequentativum af *scuotere*,

På hundvis skäller genom trenne strupar
 Mot folket, som på denna ort är nedsänkt.
Han röda ögon, skägg har svart och dregligt,
 Och buken vid, och klor på sina ramar:
 Han klöser andarna och flår och styckar.
För regnets skull de tjuta såsom hundar:
 Med ena sidan skydda de den andra,
 De arma syndarne sig ofta vända.
När Cerberus fick se oss, store draken,
 Han slog upp gapen, visade oss tändren:
 ~~Led fanns ej på hans kropp~~, som då hölls stilla.

---

skaka, slänga hit och dit. — *Isquatra*, eg. *squarta* (af *squartare*, stycka i fyra delar), som först genom en vanlig Metathesis blifvit förbytt till *squarta*, och sedan, i anseende till dess två begynnelse-konsonanters sammanträffande med föregående ords slutkonsonant, fått Prothesis af ett *i*.

19. Den lefvande beskrifningen föråskådligar sjelfva ljudet och larmet i denna krets. Man kan tänka sig detta väsen af evigt, likt hundar, tjutande andar, och Cerberus, som, med skallet ur sina käftar, håller likasom *bas* till de andras jämmermusik.

20. De söka freda ena sidan af kroppen, genom att hålla den andra upp emot regnet, och af den bilda sig likasom en parapluie. *Schermo*, samma ord som vårt *skärm*, (Tyska *Schirm*, *Regenschirm*).

22. *Il gran vermo* (= *verme*). Cerberus är en sammansättning af flera djur, hund, orm, drake m. m. Derföre kallas han också i 13 v. *fiera diversa*. — I XXXIV Sången af Inferno är det Lucifer sjelf, som kallas *il gran verme infernale*.

Digitized by Google

E 'l duca mio distese le sue spanne, 25
Prese la terra, e con piene le pugna
La gittò dentro alle bramose canne.
Qual è quel cane ch' abbaiando agugna, 28
E si racqueta poi che 'l pasto morde,
Che solo a divorarlo intende e pugna,
Cotai si fecer quelle facce lorde 31
Dello demonio Cerbero, che 'ntrona
L' anime sì, ch esser vorrebber sorde.
Noi passavam su per l' ombre ch' adona 34
La greve pioggia, e ponavam le piante
Sopra lor vanità che par persona.

---

25. *Spanna*, eg. längdmåttet på den utsträckta handen, ifrån lillfingrets spets till tummens. Brukas sedan i betydelsen af handen sjelf.

27. *Canna*, eg. rör, sockerrör. Här luftrör, strupe. — Hos Dante får, som vi se, Cerberus åtnöja sig med några göpnar dy. Deremot låter Virgilius, i VI. boken af Æneiden, Sibylla kasta åt Cerberus en med honing och örtsafter tillagad sömnkaka *(melle et medicatis frugibus soporatam offam objicit)*; hvarefter denne:

"— *fame rabida tria guttura pandens*
Corripit objectam, atque immania terga resolvit
Fusus humi, totoque ingens extenditur atro."

28. *agugnare* l. *agognare*, med snål ängslan yttra längtan efter något. Jfr. Grek. *ἀγωνιᾶν*.

29. *Pasto*, "kost, näring, spis", kan äfven betyda innanmätet af slagtade kreatur, specielt "kalflunga." Här står det tvifvelsutan i sin allmänna bemärkelse.

31. *Cotai si fecero*, nemligen *racquetate*. Cerberus skällde allt saktare i den mån, som den sega gyttjan, hvilken han fått att tugga på, mer och mer hindrade ljuden att

Digitized by Google

Min ledare utsträckte sina händer, 25
Grep tag i jord, och den med fulla näfvar
Han kastade in i de lystna svalgen.
Liksom en hund, som snålas med att skälla, 28
Blir still, när han fått någon mat att tugga,
Går se'n blott på och stretar att få ner den;
Så käftarna, de smutsiga, ock blefvo 31
På Cerberus, som med sitt skall så dundrar
Mot själarna, att de sig önska döfva.
Vi gingo öfver skuggorna, dem regnet, 34
Det tunga, plattar ned; och satte föttren
På deras tomhet, som af kropp har vålnad.

---

komma fram. — *Faccia* (= *facies*) ansigte, utstående framsida i allmänhet: på byggnader façade, på djur nos, tryne (= *ceffo*). I denna sista bemärkelse står det här. *Facce* har epithetet *lorde*, med afseende på blodet och gyttjan, hvaraf gapen på Cerberus äro nedsölade. Af samma skäl hette det också i 16 v., att han hade skägget (noshåren) *unta e atra*.

33. *Intronare*, "genom ett dundrande skall döfva, härledes rättast af *tuono*, *tuonare*, som äfven har formen *trono*, *tronare*.

34. *Adonare* (= *abbattere*, *tener depresso*), är ett nu mera föråldradt verbum, som äfven i den äldsta Italienskan högst sparsamt förekommer.

35—36. "Vi satte våra fotblad (vi trampade) på deras tomma, ihåliga, kroppslösa väsen, som ser ut som verklig kropp, har contouren af en menniska, men också icke mer." — Vanligen känna skuggorna, detta oaktadt, kroppslig smärta. Sjelfva straffen gå just derpå ut. Men här synes skalden, mer än annars, vilja lägga vigt på det kroppsligas förintelse, då de syndare, som här dväljas, förr hyllat just

Digitized by Google

Elle giaccan per terra tutte quante,
Fuor ch' una, ch' a seder si levò, ratto
Ch' ella ci vide passarsi davante.
O tu, che se' per questo inferno tratto,
Mi disse, riconoscimi, se sai:
Tu fosti prima, ch' io disfatto, fatto.
Ed io a lei: l' angoscia che tu hai,
Forse ti tira fuor della mia mente,
Sì, che non par, ch' io ti vedessi mai.
Ma dimmi, chi tu se', che 'n sì dolente
Luogo se' messa, ed a sì fatta pena,
Che s' altra è maggior, nulla è sì spiacente.
Ed egli a me: la tua città, ch' è piena
D' invidia sì che già trabocca il sacco,
Seco mi tenne in la vita serena,
Voi, cittadini, mi chiamaste Ciacco:

---

detta kroppsliga öfver allt annat. Deras försoffade, vid jorden klibbade, väsen utgör likasom en och samma deg med gyttjan, hvari de ligga; och de tyckas ej hafva någon känning af, att Dante går fram öfver dem. Hvad Virgilius angår, kunde hans steg ej kännas, då han sjelf blott var en skugga, en *vanità che parea persona.* — *Ponavamo* i st. f. *ponevamo.* Jfr. not. 127 till föregående Sång.

38. Om straffens afbrott för vissa individer, se not. 96 till föregående Sång. — *Ratto che = subito che.* — *Sig reste upp att sitta* d. v. s. *Sig reste upp till hälften.*

42. d. v. s. du var född, innan jag dog. *Fatto = nato; disfatto = morto.*

44. "har kanske så vanställt och förändrat dig, att du nu är mig alldeles oigenkänlig."

Digitized by Google

De lågo der på marken allesamman:
En enda blott sig reste opp att sitta,
Så snart den märkte oss förbi sig skrida.
"O du, som föres genom denna afgrund,
Känn mig igen, om du det kan, — han sade —
Du var dock till, förr'n jag det upphört vara."
Och jag till honom: "qvalet, som du utstår,
Törhända så dig plånar ur mitt minne,
Att ej det tycks mig, som jag nå'nsin sett dig.
Men säg mig, hvem du är, som här är nedsänkt
Till ort, så smärtfull, och till straffqval sådant,
Att, finns ett större, intet finns så vidrigt."
Och han till mig: "*din* stad, som är af afund
Så full, att redan måttet flödar öfver,
Slöt mig inom sig i det klara lifvet.
J, mina landsmän, kalladen mig Ciacco:

---

48. *maggio* i st. för *maggiore* (i analogi med *peggio*, *meglio*) höres ännu i dag i vissa uttryck. Så t. ex. heter en gata i Florenz *Via Maggio*.

49—51. *La tua città*. Florenz. *Già trabocca il sacco*. Metaforn är tagen af spannmål, som rinner öfver, när säcken blifvit för rågad. ~~Virgilius~~ vill säga: "Din födelsestad, som nu är af afundens tvedrägt så full, att den ej mer rymmes inom sinnena, utan allaredan vill bryta ut i öppen fejd." Hela terzinen är för öfrigt blott en omskrifning för: "äfven *jag* var Florentinare." — *Serena vita*, såsom vanligt, lifvet på jorden, i motsats till skuggornas *vita tenebrosa*.

52. Den här talande personens *tillnamn* är aldrig angifvet; sjelf säger han blott, att han af stadsboerna plägat kallas efter sitt *förnamn*, såsom ännu ofta i Italien är fallet;

Digitized by Google

Per la dannosa colpa della gola,
Come tu vedi, alla pioggia mi fiacco.
Ed io anima trista non son sola, 55
Che tutte queste a simil pena stanno
Per simil colpa; e più non fe' parola.
Io gli risposi: Ciacco, il tuo affanno 58
Mi pesa sì ch' a lagrimar m'invita:
Ma dimmi, se tu sai, a che verranno
Li cittadin della città partita: 61
S' alcun v' è giusto: e dimmi la cagione,

---

och detta förnamn var *Ciacco*, en gammal Florentinsk förkortning af *Iacopo* (Fr. *Jacques*). Häruti låg ett ordspel; ty *ciacco* betydde, i den äldre Toscanska dialekten, äfven *svin*. På honom, såsom frossare, passade derföre förträffligt ett förnamn, som tillika kunde betyda *gödsvinet*. Då längre fram (i 58 v.) Dante sjelf tilltalar skuggan med namnet *Ciacco*, så inlägger han ej deruti något stötande. Han kallar honom blott vid namn. — I Boccaccios Decamerone (IX. 8) får man närmare lära känna denne samme Florentinare, om hvilken äfven der heter, att han var "*da tutti chiamato Ciacco.*" Han skildras der såsom en stor gourmand, en qvick och omtyckt sällskapsbroder, som, då hans egen förmögenhet ej räckte till för hans läckermun, ofta infann sig såsom snyltgäst i rika hus. Till embetet var han domare.

53—54. *Mi fiacco* bör här tydas icke såsom v. reciprocum, utan såsom v. neutro-passivum. "Jag sönderbrytes, sönderkrökes, mörbultas." — Då i Dantes inferno ej någon särskilt straff-region finnes för drinkare, så får man antaga, att *la dannosa colpa della gola* omfattar frosseri äfven i dryck, således både svalg och dryckenskap. Straffet står också här i sammanhang med brottet; ty *fluidum* finns här tillräckligt, då det osaliga regnet rinner syndarne midt i gapet, och de-

Digitized by Google

För svalgets last, som i förderfvet bringar,
Jag, som du ser, här sönderbryts af regnet.
Och ej är jag den enda syndasjälen, 55
Ty lika straff de utstå alla dessa
För lika brott"; — mer intet ord han sade.
Jag honom svarade: "din pina, Ciacco, 58
Mig trycker så, att den till gråt mig manar;
Men säg mig, om du vet, hur skall det blifva
Med borgarne i tvedrägt-fyllda staden? 61
Säg, finns der en rättrådig man? och skälet

---

gen af uppblött jord, hvaraf Cerberus nyss fick sin portion, väl får anses tjena dem i öfrigt till undfägnad. Såsom äkta *ciacchi* ligga de också fyrfotade midt i maten, d. v. s. dyn.

55. *Tristo* l. *triste*, bedröfvad, eländig; äfven ondskefull, brottslig.

57. *e più non fe' parola*, nemligen för den gången; ty efter en stund talar han ånyo.

61. Om våren 1300 var spänningen mellan de *Hvita* och de *Svarta* (*i Bianchi e i Neri* *)) kommen till sin höjd; striden dock ännu ej öppet utbruten, och således allt obestämdt i afseende på utgången. De *Hvita* voro Ghibelliner, således kejsaren tillgifna. Till dessa hörde, vid denna tid, Dante sjelf, och äfven *Ciacco* hade tillhört dem. De *Svarta* voro en art Guelfer. De Hvitas hufvudman var *Vieri de' Cerchj*, en rik och ansedd man, men af ung, nyss invandrad, adel. Han var kommen från en skogsdal mellan Pistoja och

*) Ursprungligen härledde sig benämningen *Bianchi* och *Neri* från en familjetvist i Pistoja, mellan två grenar af ätten *Cancellieri*, af hvilka den ena grenen kallade sig *Bianchi*, efter sin stammoder *Bianca*; den andra, för motsatsens skull, antog namnet *Neri*. Tvisten öfverflyttades sedan till Florenz, och fick der en mer allmän politisk karakter.

Digitized by Google

Perchè l' ha tanta discordia assalita.

Ed egli a me: dopo lunga tenzone 64
Verranno al sangue: e la parte selvaggia
Caccerà l' altra con molta offensione.

Poi appresso convien che questa caggia 67
Infra tre soli, e che l' altra sormonti,
Con la forza di tal che testè piaggia.

Alto terrà lungo tempo le fronti, 70
Tenendo l' altra sotto gravi pesi,
Come che di ciò pianga, e che 'n adonti.

Giusti son duo, ma non vi sono 'ntesi: 73

Pescia, *Valle di Nievole*, och hans parti kallades derföre Skogs-partiet (*parte selvaggia*). De Svartas hufvudman var *Corso de' Donati*, af gammal, hög adel, men ej så rik och, för sitt högmods skull, af folket ej älskad.

66. Detta ägde rum i Juni 1301.

68. *Infra tre soli.* Dante räknar dessa tre år, intill de Hvitas fullkomliga förjagande ur Florenz 1304.

69. Härmed anspelas på Philip den Skönes broder Carl af Valois, som af Bonifacius VIII. blef sänd till Florenz om hösten 1301, under sken af fredsmäklare; men som, riktande sig med skatter, i hemlighet gynnade de Svarta, och snart landsförviste många af de Hvita, bland hvilka äfven Dante sjelf. Hela hans första sluga beteende uttryckes här med sjötermen *piaggiare* (= lovera, kryssa utefter kusten, under afbidande af gynsam vind). Italienarne kallade honom *Carlo senza terra*, då han sjelf aldrig hade något eget land att styra, ehuru han var son af en kung, bror till en kung och far till en kung. — I Purgatorio XX. 71 och följ. förekommer af honom en ytterligare skildring. — Dionisi, och efter honom flera Tyska kommentatorer, anse med uttrycket *tal che testè piaggia* Bonifacius sjelf vara åsyftad, såsom

Digitized by Google

Mig säg, hvi sådan split har staden gripit!"
Och han till mig: "Se'n länge de ha tvistat,
Till blod de skola komma: *Skogs*-partiet
Med mycken skymf det andra skall förjaga.
Det förra kort derefter måste falla,
Inom tre solhvarf, och det andra stiga
Med hjelp af en, som under tiden kryssar.
Högt skall det länge hålla hjessan oppe,
Med tunga bördor tryckande det andra,
Hur detta dervid klaga må och harmas.
Rättrådiga *två* finnas, men ej hörda:

---

en lurande granne, hvilken passade på tillfälle att blanda sig med i spelet. — *Testè* = *poco fa*, *poi' anzi*, nyss förrut.

72. *Adontare* (af *onta*) står här neutralt, = *prendere onta*, *irritarsi*.

73. Dante hade i v. 60—63 gjort trenne frågor. På den första har ~~Virgilius~~ svarat i de derpå följande tre terzinerna. På den andra frågan svarar han i denna vers. På den tredje i de två nästföljande. — Hvilka två personer Dante menar med *i duo giusti* är osäkert; men ett kapitel hos historieskrifvaren Villani (X. 179) gifver anledning till den förmodan, att dermed skulle åsyftas Borduccio och Giov. da Vespignano. Att, såsom Landino, efter en annan ännu äldre kommentator, uppgifver, härmed skulle menas Dante sjelf och Guido Cavalcanti (se X. Sången), är så mycket mer osannolikt, som den sistnämnde var en af de hufvudmän för Hvita partiet, som på Dantes eget råd blifvit förvista till Sarzana. — Ciaccos profetia om de tre åren m. m. är ett nytt bevis för vår sid. 18 yttrade mening, att Dante ingalunda, såsom Boccaccio påstår, har skrifvit Poëmets första sju Sånger *före* sin landsflykt. Åtminstone måste då

Digitized by Google

Superbia, invidia e avarizia sono
Le tre faville c' hanno i cuori accesi.
Qui pose fine al lacrimabil suono. 76
Ed io a lui: ancor vo' che m' insegni,
E che di più parlar mi facci dono.
Farinata, e 'l Tegghiaio, che fur sì degni, 79
Iacopo Rusticucci, Arrigo e 'l Mosca,
E gli altri ch' a ben far poser gl' ingegni,
Dimmi, ove sono; e fa' ch' io gli conosca; 82
Che gran disio mi stringe di sapere
Se'l ciel gli addolcia, o lo 'nferno gli attosca.
E quegli: ei son tra l' anime più nere, 85
Diversa colpa giù gli aggrava al fondo;
Se tanto scendi, gli potrai vedere.
Ma quando tu sarai nel dolce mondo, 88
Pregoti ch' alla mente altrui mi rechi:

äfven *detta* ställe räknas till de flera, som undergått en sednare omarbetning.

79. Farinata degli Uberti; Teggbiaio Aldobrandi. Dante kallar dem *si degni* ur politisk synpunkt; ur ethisk voro de annorlunda att anse. Han talar först såsom patriot; efteråt såsom sededomare. — Anmärkas bör, att i ordet Tegghiaio de sista fyra vocalerna utgöra en quadrittong. Ordet måste i originalet, för versens skull, läsas tvåstafvigt.

80. Arrigo (Henrik) de' Fisanti; Mosca de' Lamberti. För alla dessa Florentinska statsmän äro blott förnamnen utsatta, utom för Rusticucci.

84. Eg. — — *om dem Himlen*
Förljufvar eller Helfvetet förbittrar.

85. Således lägre ner; ty, ju större brotten äro, de-

Digitized by Google

Och högmod, girighet och afund äro
De gnistor tre, som antändt allas hjertan."
Här gjorde han nu slut på jämmer-talet.
Och jag till honom: "ännu gerna vill jag,
Att du mig lär, och flera ord mig unnar.
Tegghiaio, Farinata — män så värda —
Arrigo, Mosca, Jacob Rusticucci,
Och andra, som om redlighet sig vinnlagt,
Säg mig, hvar äro de? Hjelp mig dem känna!
Ty högt jag längtar veta, om de äro
I ljufva Himlen eller bitter afgrund."
Och han: "bland själar, svartare, de äro:
Skuld utaf flera slag dem nedåt trycker;
Du får dem se, om ned så långt du stiger.
Men när du är i ljufva verlden åter,
Jag ber dig: gör mig der hos några påminnt!

---

sto närmare Centrum (Lucifer). (Jfr. not. sid. 75). — *Nere* säger här detsamma som *ree*.

86. *Diverse colpe aggrava* (i st. för *aggravano*). Så har en annan läsart. Genom den af oss följda undvikes den i Italienskan något stötande Atticismen. — *Diversa* kan här betyda antingen "af flerahanda slag" eller "af annat slag", nemligen än den *colpa*, för hvilken Ciacco lider. Den förra betydelsen synes vara att föredraga, då i sjelfva verket de ifrågavarande skuggorna träffas på olika håll i djupets lägre regioner. Så finna vi Farinata (X. Sången) bland kättarne; men Tegghiaio och Rusticucci (XVI Sången) bland Sodomiterna, och Mosca (XXVIII. Sången) bland orostiftarne. Arrigo förekommer ej mer.

88—89. Dylika uppdrag får Dante ofta af skuggorna, som städse yttra en hög grad af saknad efter jorden och

Digitized by Google

Più non ti dico e più non ti rispondo.
Gli diritti occhi torse allora in biechi: 91
Guardomm' un poco e poi chinò la testa,
Cadde con essa, a par degli altri ciechi.
E 'l duca disse a me: più non si desta 94
Di qua dal suon dell' angelica tromba,
Quando verrà la nemica podesta,
Ciascun ritroverà la trista tomba, 97
Ripiglierà sua carne e sua figura,
Udirà quel che in eterno rimbomba.
Sì trapassammo per sozza mistura 100
Dell' ombre e della pioggia, a passi lenti,
Toccando un poco la vita futura.
Perch' io dissi: maestro, esti tormenti, 103
Cresceranno ei dopo la gran sentenza,

---

det glada, ljusa lifvet deroppe, samt visa sig mycket angelägna om, att deras namn måtte der lefva i åminnelse.]— Denna deras åtrå bildar sjelf ett *plus* i deras straff. Lägst ner i Inferno finnas dock bland de argaste syndarne några, som fråga rakt ingenting efter detta.

91. eg. "Ögonen, som han hittills hållit rätt, förvred han då till skelande"; såsom det anstod en, som varit begifven på svalg och dryckenskap, och således var van att *se i kors* med ögonen.

93. Med *altri ciechi* menas väl här "de der andra, som hade ögonen lika förvridna, som han", och af dem ej kunde göra något bruk, då gyttjan stod dem öfver ansigtet. Man kunde eljest vara böjd att anse *ciechi* här betyda *blindvarelser* (= *vanità*), *skuggor*. Oriktig är tvifvelsutan den tyska förklaringen: *Blinde am Geist*. Jfr. 47 not. till tredje Sången.

Digitized by Google

Mer jag ej säger dig och mer ej svarar."
Då vred han ögonen i kors, nyss raka,
Och såg på mig en stund, och sänkte hjessan,
Föll så med den ner vid de andras sida.
Och min ledsagare till mig: "*han* väcks ej
På *denna* sidan Engelens basun-ljud,
När Makten komma skall, mot dem fiendtlig,
En hvar sin sorgsna graf skall återfinna,
Skall taga sin gestalt, sitt kött ånyo,
Och höra *det*, som återskallar evigt."
Så, steg för steg, vi genom smutsig röra
Af skuggor och af snöslask långsamt skredo,
Vårt samtal rörde lifvet efter detta.
Jag sade: "Mästare! monn' dessa straffqval
Bli ökta efter stora domen, eller

94. Ginguené, i sin förtjusning öfver den episod, hvarmed föregående sång slutar, har skeft bedömt den närvarande, som han finner "très inferieur aux précédents." Med Ciaccos hela uppträdande är han missnöjd, och finner här hos Skalden åter en af dessa "inegalités choquantes, dont il faut moins accuser son génie que son siècle." — För att rätt kunna uppskatta mångfalden hos Dante, dertill har ännu Fransmannen i sin poëtiska kritik alltför mycken — enfald.

95. d. v. s. före yttersta domen. *Qua*, eljest adverbium *loci*, står här, emot vanan, såsom adverbium *temporis*.

96. *Podestà* "menniskones son med *makt* och stor härlighet." Stode ej predikatet *(inimica)* feminint, kunde *podestà* här betyda *domaren*. — Skalden afser skildringen i Math. 24, 31: "Han skall utsända sina englar med hög basuns röst, och de skola församla folken ifrån de fyra väder, ifrån den ena himmelens ända till den andra."

99. d. v. s. höra sin oåterkalleliga, genom alla evigheter genskallande, dom.

Digitized by Google

O fien minori, o saran sì cocenti?
Ed egli a me: ritorna a tua scienza, 106
Che vuol, quanto la cosa è più perfetta,
Più senta 'l bene, e così la doglienza.
Tuttochè questa gente maladetta 109
In vera perfezion giammai non vada,
Di là, più che di qua, essere aspetta.
Noi aggirammo a tondo quella strada, 112
Parlando più assai, ch'io non ridico;
Venimmo al punto, dove si digrada;
Quivi trovammo Pluto il gran nemico. 115

---

105. *sì cocenti = sì acuti e dolorosi, come lo sono al presente.*

106. d. v. s. till den philosophi, hvars anhängare du är, alltså den aristoteliska. Dante har förut i IV. 131 kallat Aristoteles "*il maestro di color che sanno.*"

108. Man sammanställe härmed hvad Dante i första kapitlet af *Il Convito* anför ur Aristotelis Metaphysik.

109—111. Fastän dessa osaliga varelser aldrig kunna komma till *sann* (ideell, moralisk) fullkomlighet, så vänta de dock att *efter* (på andra sidan om = *di là*) domen blifva något mer (få en ökad grad af physisk fullkomlighet eller fullständighet, genom återföreningen af själ och kropp,) än i sitt blotta skuggtillstånd *före* (på denna sidan om = *di qua)* densamma. Följaktligen skola de, i stöd af den åberopade aristoteliska satsen, *då* känna mera lifligt det eviga straffets qval, än *nu*. Detta kan således sägas blifva *ökadt* efter domen. Härmed instämmer den hel. Augustini yttrande: *cum fiet resurrectio corporis, et bonorum gaudia et malorum tormenta* majora *erunt.* — Om adverbierna *là* och *qua* i 111 v. gäller detsamma, som är yttradt om *qua* i 95 v.

Digitized by Google

Bli mindre, eller lika uti skärpa?"
Och han: "Vänd åter till din vishetslära,
Som yrkar, att ju mer fullkomligt väsen,
Dess mer det känner fröjd och äfven smärta.
Fastän det här fördömda slägtet aldrig
Till sann fullkomlighet kan hinna, väntar
Det *efter* domen att bli mer, än *före*."
I rundel genomkretsade vi vägen
Än mera talande, som jag ej nämner:
Vi kommo till den punkt, der ned man stiger.
Här Plutus funno vi, den lede Satan.

---

112. *vägen;* nemligen genom frossarnes hela region. — Vid nedstigandet i hvarje krets vända sig de begge skalderna alltid först åt höger, och tillryggalägga så en del af kretsen: de draga sig sedan vensterut till kretsens inre rand, för att stiga vidare utföre.

114. Der nedgången är från tredje till fjerde kretsen.

115. Plut*us*, icke Pluto (ital. *Plutone)*, såsom Bouterwek och flera oriktigt menat. Pluto (Dis), underjordens monark, finner här först sin motsvarighet i Lucifer, demonernas hufvudman, erkedjefvuln sjelf, som i XXXIV sången 20 v. också kallas *Dite*. — Plutus åter, om hvilken nu är fråga, är en subordinerad demon, här, såsom i mythologien, rikedomens symbol. Han håller vakt i den fjerde kretsen, der girighet och slöseri hafva sin straff-ort, likasom Cerberus i den tredje, frosseriets. Allt syndigt bruk af rikedom, det må nu yttra sig såsom girighet eller slöseri, är i honom betecknadt, och, då det af honom äfven anses närmast föranledt, kallas han här *il gran nemico*, den arge, förderflige Satan, som tillställer så många oordningar i verlden.

Digitized by Google

CANTO SETTIMO.

Papè Satan, papè Satan aleppe, 1
Cominciò Pluto con la voce chioccia;
E quel savio gentil, che tutto seppe,
Disse per confortarmi: non ti noccia 4
La tua paura, che poder, ch'egli abbia,
Non ti terrà lo scender questa roccia.
Poi si rivolse a quella enfiata labbia, 7
E disse: taci, maladetto lupo,
Consuma dentro te con la tua rabbia!

---

1. *Papè Satan, papè Satan aleppe.* Plutus talar en rotvälska, ett slags italieniserad hebreiska. Man har tvistat om ordaförståndet af detta utrop. Ense är man derom, att det, på Pluti djefvulsspråk, skall uttrycka en hotelse från att gå vidare. Ett mischmasch af förvridna ord ur flera språk skall åt detta hot gifva något ännu mer afskräckande, och möjligen tillika antyda, att Plutus, denne *guldets* demon, är hemmastadd i alla verldens tungomål, men företrädesvis i Judarnas, i Hebreiskan. — *Pape* är den latinska interjektionen *Papæ* (Gr. παπαι), som uttrycker en smädlig förvåning eller harm, och motsvarar italienarnes *Capperi* (= hvad tusan! se på bara!) *Aleppe* är det italieniserade hebr. *Aleph*, således ett uttryck för det *första*, *förnämsta*. Plutus, när han får se de bägge vandrarne, som dristа tränga ned i hans region, vräker således ur sig en kötted: "Hvad nu för Satan!

Digitized by Google

SJUNDE SÅNGEN.

"Papè Satan, papè Satan aleppe", 1
Begynte Plutus, med sin hesa stämma;
Och *han*, som visste allt, den ädle skalden,
Sad', för att styrka mig: "Låt ej din fruktan 4
Dig bli till men; hvad makt än denne äger,
Han skall din stig ej utför branten hindra."
Derpå till honom med den svällda nosen 7
Han vände sig och sade: "Vill du tiga,
Din satans ulf, frät opp dig sjelf af ilska!

---

hvad nu alla djeflars djefvul!" — Annorlunda förstå tyska interpreter detta ställe, och följa de förklaringar, som Lombardi och Abbate Lanci gifvit deraf. Sinnrik, men ej antaglig, är den, som Benvenuto Cellini försökt. Den förekommer i hans avtobiographi, 3 boken, 7 kap.

7. *Enfiata labbia.* Landino, och flera andra, anse detta uttryck beteckna det uppblåsta *högmod*, som de hos guldets representant finna naturligt. Uttrycket afser dock ej detta, utan här, såsom på flera andra ställen, en uppsvälld, skummande *harm*.

8. *Lupo* är tillräckligt motiveradt af demonens hesa, tjutande stämma. Man behöfver ej derföre tänka sig Plutus i vargskepnad: en förmodan, hvarför man velat finna stöd i den omständigheten, att, i första sången, girigheten symboliseras genom varginnan. Han är snarare guldets *drake*.

Digitized by Google

Non è senza cagion l'andare al cupo: 10
Vuolsi così nell' alto, ove Michele
Fe' la vendetta del superbo strupo.
Quali dal vento le gonfiate vele 13
Caggiono avvolte, poichè l'alber fiacca;
Tal cadde a terra la fiera crudele.
Così scendemmo nella quarta lacca, 16
Prendendo più della dolente ripa,
Che 'l mal dell' universo tutto insacca.
Ahi giustizia di Dio, tante chi stipa 19
Nuove travaglie e pene, quante i' viddi!
E perchè nostra colpa sì ne scipa?
Come fa l' onda là sovra Cariddi, 22
Che si frange con quella, in cui s'intoppa,
Così convien, che qui la gente riddi.
Qui vid' io gente più ch'altrove troppa, 25
E d' una parte e d' altra con grand' urli
Voltando pesi per forza di poppa.

---

11. Plutus sammanfaller vanmäktig, när Virgilius erinrar honom om den hel. Michaël: hans paniska förskräckelse för den erkeengel, som fört kriget mot "den store draken" och hans anhang, och störtat ned från himmelen Lucifer sjelf, är lätt förklarlig. — *Strupo* (metathesis för *stupro*) står här i biblisk mening. De fallna englarnes uppror karakteriseras i den hel. skrift ofta som ett *stuprum*. — *Vuolsi così.* Jfr. Inf. III. 95 och V. 23.

19—20. Öfversättaren känner rätt väl, att andra tolkat dessa rader på annat sätt. Han kan ej annat än finna *sitt* vida mer naturligt.

23. Det phenomen, hvarpå här anspelas, äger, som bekant, ofta rum i Messinska sundet, när, vid starka vindar,

Ej utan skäl vår vandring går åt djupet;
Man vill det så i höjden, der tillför'ne
En skändlig fräckhet Michaël har hämnats."
Liksom de nyss af vinden svällda seglen,
När masten brister, vecklas hop och falla,
Så föll till marken nu det grymma djuret.
Vi stego alltså ned i fjerde hålan,
Ett stycke till på denna ängslans strandväg,
Som sluter om all verldens ve och ondska.
Rättvisa himmel, som så hopar nya
Besvär och pinor, dem jag nu blef varse!
Hvi störtar så vår skuld oss i förderfvet?
Som vågen gör der ofvanom Charybdis,
När med en ann' han stöter hop och brytes,
Så måste folket svänga om härnere.
Här såg jag folk, mer tätt än annorstädes,
Med starka tjut från bägge hållen vältra
Fram stora tyngder genom bröst-ansträngning.

---

strömdragen mötas. Italienarne kalla det *rintoppo* (kontrastöt).

24. *Riddare* = dansa *ridda*. En i denna gamla nationaldans ofta förekommande tour är, att den ena halfringen af de dansande möter den andra, och ögonblickligt vänder om.

25. *Piu ch'altrove troppa*. Dante betecknar dermed, att de här bestraffade lasterna, girighet och slöseri, äro de, som oftast förekomma i verlden.

27. Tänker man sig de här tyngderna såsom massiva metallklimpar (guldet låg dessa syndare *nära om hjertat)*, så kan lätt förklaras, hvarföre de vältrade dem *med bröstet.*

Digitized by Google

Percotevansi incontro, e poscia pur li
Si rivolgea ciascun, voltando a retro,
Gridando: perchè tieni, e perchè burli?
Così tornavan per lo cerchio tetro
Da ogni mano all' opposito punto,
Gridandosi anche loro ontoso metro:
Poi si volgea ciascun, quand' era giunto,
Per lo suo mezzo cerchio, all' altra giostra.
Ed io, ch' avea lo cor quasi compunto,
Dissi: maestro mio, or mi dimostra,
Che gente è questa, e se tutti fur cherci
Questi chercuti alla sinistra nostra.
Ed egli a me: tutti quanti fur guerci
Sì della mente in la vita primaia,
Che con misura nullo spendio ferci.
Assai la voce lor chiaro l' abbaia,

Men de ena rulla dem för att blifva af med dem, de andra för att gömma dem. I denna konflikt råka de oaflåtligen ihop.

30. *Perchè tieni?* "hvarför håller du igen, hindrar mig i min fart?" *Perchè burli?* "hvarför rullar du på, slungar bort hvad du har?" *Burlare* står nemligen här icke i sin allmänna bemärkelse af *skämta*, *gäcka*, utan i den mer provinciella, hvari det inom Lombardiet ofta förekommer (= *rotolare).* Men uttrycket synes med flit valdt för att på samma gång anspela äfven på de lustiga dagar, slösaren vet att göra sig, likasom *tieni*, utom sin egentliga mening, äfven angifver gnidarens passion att hålla på styfvern.

33. *Loro ontoso metro*, "deras skymfliga trall" (omqväde), den gamla visan, slagdängan.

35. Philalethes har sannt anmärkt: "Straffen i Inferno äro ej att betrakta såsom någon botgörelse till rening, de ut-

De stötte mot hvarann, och i detsamma
En hvar sig vände, vältrande tillbaka:
"Hvi håller du?" "Hvi slår du på?" de skreko.
Så nu till motsatt-punkt de återkommo
Från begge sidor, genom dunkel kretsgång,
Genskriande på nytt sitt ovetts-qväde:
Se'n vände sig en hvar, när fram han hunnit,
Sin halfrund genom, till förnyad boxning.
Och jag, hvars hjerta var hardt när förkrossadt,
Sad': "Mästare! förklara mig, hvad detta
Är för slags folk: monn' alla varit klerker,
Som, här till venster, ses med kala hjessan?"
Och han till mig: "De, i sitt lif på jorden,
Ha allihop så skefvat med förståndet,
Att i hvar utgift måttan de förfelat.
Tillfyllest klart det deras gläfs förråder,

---

göra blott likasom en fortsättning af syndarens inre helfvete på jorden." Så igenkänner man här, i de begge syndar-gruppernas äflan att rulla tyngderna, enahanda ansträngningar för rikedoms samlande eller förspillande som på jorden. I denna evigt upprepade konflikt mellen slöseriet och girigheten, är den ena linien af syndare likasom den andras förebrående samvete; och begges dårskap är dock till slut långt närmare beslägtad än de ana.

38—39. *Med kala hjessan* d. v. s. med tonsur. — Svenskan erbjuder ingen motsvarighet för originalets ordlek *cherci* och *chercuti.*

40. Med denna och följande terzinen besvarar Virgilius Dantes första fråga.

Digitized by Google

Quando vengono a' duo punti del cerchio,
Ove colpa contraria gli dispaia.
Questi fur cherci, che non han coperchio
Piloso al capo, e papi, e cardinali,
In cui usò avarizia il suo soperchio.
Ed io: maestro, tra questi cotali
Dovrei io ben riconoscere alcuni,
Che furo immondi di cotesti mali.
Ed egli a me: vano pensiero aduni;
La sconoscente via, che i fe' sozzi,
Ad ogni conoscenza or gli fa bruni.
In eterno verranno agli due cozzi:
Questi risurgeranno del sepulcro
Col pugno chiuso, e questi coi crin mozzi.
Mal dare, e mal tener lo mondo pulcro
Ha tolto loro, e posti a questa zuffa;
Qual ella sia, parole non ci appulcro.
Or puoi, figliuol, veder la corta buffa
De' ben, che son commessi alla fortuna,
Perchè l' umana gente si rabbuffa.
Che tutto l' oro, ch' è sotto la luna,
O che già fu, di quest' anime stanche

46—49. Härmed är nu äfven den andra frågan besvarad.

57. De ena, till tecken af deras ogena snålhet; de andra, till tecken sf deras lättsinniga slöseri. Det heter nemligen i Italienskan ordspråksvis om en slösare: "han ger bort ända till sista hårstrået, han har ej håren qvar på kroppen." Detta slösarnes utseende, efter kroppens och själens återförening vid yttersta domen, må ej förvexlas med de förutnämnda

Digitized by Google

När till de punkter i sin rund de komma,
Der stridig last dem åter jagar åtskills.
Men dessa, som ej ha ett strå på hjessan, 46
De voro klerker, påfvar, kardinaler,
Hos hvilka gränslös girighet var öflig."
Då sade jag: "Bland sådana som dessa 49
Igen väl här jag borde några känna,
Som söllades af just de samma laster."
Och han till mig: "Du falskt drar denna slutsats; 52
Det nesans lif, som dem besudlat, skymmer
Dem så, att nu kan ingen mer dem känna.
För evigt skola mot hvarann de stångas, 55
Och skola stå ur grafven opp, de ena
Med knipen hand, med gnaget hår de andra.
En fåvisk lust att ge, att samla, röfvat 58
Ifrån dem glädjens sköna verld, och bragt dem
I detta kif, hvars art mitt ord ej målar.
Nu kan du se, min son, det korta gycklet 61
Af håfvor, dem Fortuna fick att dela,
Om hvilka menskoslägtet slåss och äflas.
Ty allt det guld, som finnes under månen, 64
Och som *har* funnits, skulle ej förhjelpa

---

andligas skallighet redan här, i följd af tonsur.

58. *Il mondo pulcro* afser paradiset, i motsats till Inferno (*questa zuffa*). *Il mondo dolce* kallas af Dante ofta jordlifvet.

60. "Hur pass ängsligt detta är, det aktar jag ej nödigt att med mina ord skildra och utmåla: det ser du nog sjelf."

62. *Rabbuffarsi* eg. råka i lufven på hvarandra.

Digitized by Google

Non poterebbe farne posar una.
Maestro, dissi lui, or mi di' anche:
Questa fortuna, di che tu mi tocche,
Che è, che i ben del mondo ha sì tra branche?
E quegli a me: o creature sciocche,
Quanta ignoranza è quella che v' offende!
Or vo' che tu mia sentenza ne imbocche.
Colui, lo cui saver tutto trascende,
Fece li cieli, e diè lor chi conduce,
Sì ch' ogni parte ad ogni parte splende,
Distribuendo ugualmente la luce:
Similemente agli splendor mondani
Ordinò general ministra e duce,
Che permutasse a tempo li ben vani
Di gente in gente, e d' uno in altro sangue,

67—69. Fortuna är här tänkt såsom en rent allegorisk personlighet. Uttrycket *branche* synes antyda, att Dante delar den allmänna fördomen mot henne, och föreställer sig Fortuna såsom ett ondt, demoniskt väsende. Det är derföre, som Virgilius i det följande tager hennes försvar.

70—72. Virgilius utbrister först i utrop mot menniskornas dårskap och fåkunnighet: "J veten icke, säger han, hvad Lyckan är för slag, och J gören likväl så mycket väsen af henne." — Raden 72 är falskt förstådd af Kopisch, som förklarar dess mening gå ut på: "Sage weiter was ich dir sage."

74. "Han gaf åt hvarje himmelssfer en dess särskilta intelligens, en *angelus motor*, som skulle bestämma dess rörelse." Det är den aristoteliska åsigten, som här gör sig gällande. Den genomgår hela Commedia Divina.

Digitized by Google

Till ro blott *en* af dessa trötta själar."
"O mästare, — jag bad, — säg nu mig äfven,
Hvem är den här Fortuna, som du nämner,
Som så i sina klor har verldens håfvor?"
Och han till mig: "J dårligt blinda väsen,
Hvad stor fåkunnighet, som er vidlåder!
Så hör då nu och fatta opp min mening!
HAN, hvilkens vishet öfvergår all fattning,
Gaf himlarna, när han dem skapt, en ledsven,
Att lysa må *hvar* punkt till *alla* punkter,
När han i lika mått fördelar ljuset.
Så ock för jordens skimmerting han satte
En allmän vårderska och ledarinna,
Att hon i rättan tid dem må förflytta
Från folk till folk, från slägt till slägt härnere,

---

75. Himlakropparnas intelligenser leda rörelsen så, att alla delar af de himmelska halfkloten skimra ner till alla delar af det jordiska, ljuset sålunda sprides i jemt fördeladt mått, och rättvisa sker åt hvarenda punkt.

77. *Splendor' mondani.* Rikedom, makt, ära, nöje, o. s. v., jordens lysande stjernprickar.

78. Virgilius framställer nu, såsom en med de förra analog intelligens, Fortuna, förvalterskan af de verldsliga håfvorna. På jorden beror dessas omvexling af henne, liksom på himmelen stjernkropparnas rörelse beror af deras ledande genier. I *Convito* yttrar Dante, att, under det några blott antaga så många intelligenser som det finns stjernor, andra deremot, och bland dem Plato, antaga lika många intelligenser, som det finns olika slags ting, så att t. ex. en sådan regerar allt hvad *guld* heter o. s. v. Och dessa — säger han — kallade Plato *Idéer*, under det man eljest i hedendomen kallade dem *Gudar*. (Jfr. Philalethes, I. 45).

Digitized by Google

Oltre la difension de' senni umani:
Perchè una gente impera, e l' altra langue, 82
Seguendo lo giudicio di costei
Che è occulto come in erba l' angue.
Vostro saver non ha contrasto a lei: 85
Ella provvede, giudica, e persegue
Suo regno, come il loro gli altri Dei.
Le sue permutazion non hanno triegue: 88
Necessità la fa esser veloce;
Sì spesso vien chi vicenda consegue.
Quest' è colei, ch' è tanto posta in croce 91
Pur da color, che le dovrian dar lode,
Dandole biasmo a torto e mala voce.
Ma ella s' è beata, e ciò non ode; 94
Con l' altre prime creature lieta
Volve sua spera, e beata si gode.
Or discendiamo omai a maggior pieta: 97

84: "Såsom orm i gräset", hvilken smyger sig på oss, och stinger, innan vi veta ordet af.

88. Detta är tvifvelsutan rätta meningen af ett ställe, som man på flera sätt missförstått.

96. d. v. s. Hon leder glad kretsbanan af sina åligganden. De andra intelligenserna (genierna, gudarna) ha hvar och en *sitt* himmelsklot att sköta: hon har också sin *sfera*, de jordiska håfvornas kretsgång, den verldsliga lyckans klotbana. *Sfera* bör nemligen här förstås symboliskt och icke, såsom af några tolkare skett, fattas såsom ett särskilt himmelsklot, hvarifrån Fortuna skulle låta sin inflytelse på de jordiska ödena utströmma.

97. Med föregående rad är Virgilii apologi för Fortuna ändad, men man har orätt trott, att här hans tal slutar.

Digitized by Google

I trots af menskoklokskaps värn och motstånd.
Så herrskar *ett*, ett annat folk förtynar, 82
I lydig hörsamhet för hennes domslut,
Som är förborgadt såsom orm i gräset.
Er visdom har mot henne intet motvärn: 85
Hon föreser, hon dömmer, och hon sköter
Sitt rike så som sitt de andre Gudar.
Ej hennes skiften äga någon hvila: 88
Nödvändigheten bjuder henne skynda,
Och derför byts och vexlar allt så ofta.
Se, sådan är hon, som så bittert hädas 91
Just utaf dem, som borde henne prisa
Och nu med orätt henne skymfa, tadla.
Men hon är salig hon, och hör det icke: 94
I kretsen af de andra englar, lycklig
Sitt klot hon rullar, njuter säll sin glädje.
Nu må vi stiga ner till qval än större: 97

Bättre är att antaga det gå ända till slutet af 99 v.; ty onekligen passa de sista orden bättre i Virgilii mun än i Dantes. *Or* antyder ett uppbrott, här liksom i 13 v. af fjerde sången, der det äfven är Virgilius som talar. (*Nu* är deremot uttryckt genom *omai). Orden *mi mosse* i 99 v. hänvisa ock på enahanda uttryck om Virgilius i sista versen af första sången: *allor si mosse, ed io li tenni dietro.*

Vid andra sångens början var det afton, och stjernorna gingo upp. Nu begynna stjernorna att gå ner, den ena efter den andra. Midnatten är alltså förbi. Som, enligt hvad skalden förrut låtit oss veta (i första sången, 37 och följande verserna), det är vid vårdagjemningen som färden anträdes, kan man således sluta, att de bägge vandrarne redan tillryggalagt sex timmar i underjorden.

Digitized by Google

Già ogni stella cade, che saliva
Quando mi mossi, e'l troppo star si vieta.
Noi ricidemmo 'l cerchio all' altra riva 100
Sovr' una fonte che bolle, e riversa
Per un fossato che da lei diriva.
L' acqua era buia molto più che persa: 103
E noi in compagnia dell' onde bige,
Entrammo giù per una via diversa.
Una palude fa, c' ha nome Stige, 106
Questo tristo ruscel quando è disceso
Al piè delle maligne piagge grige.
Ed io, che di mirar mi stava inteso, 109
Vidi genti fangose in quel pantano,
Ignude tutte, e con sembiante offeso.
Questi si percotean non pur con mano, 112
Ma con la testa, e col petto, e co' piedi,
Troncandosi co' denti a brano a brano.
Lo buon maestro disse: figlio, or vedi 115
L' anime di color cui vinse l' ira:
Ed anche vo' che tu per certo credi,
Che sotto l' acqua ha gente che sospira, 118

---

99. "Det är oss förmenadt att för länge dröja på ett och samma ställe; vi skulle ej eljest hinna med den långa återstående färden, och en högre vilja vägrar det dessutom." De som, i likhet med de flesta gamla kommentatorerna, öfverallt hos Dante spåra ascetiska tillämpningar, se i uttrycket *il troppo star si vieta* endast den sens moral, att det är skadligt att för länge uppehålla sig vid lasternas betraktande.

103. Italienska lexikografer förklara *perso* såsom *un colore misto di purpureo e nero, ma vince il nero.*

Hvar stjerna, som gick opp, när jag min vandring
Begynte, sjunker re'n: vi få ej stadna."
Tvärs genom kretsen till den andra brädden
Vi gingo nu utmed en kokhet källa,
Som väller i en bäck, från denna härledd.
Dess vatten var långt mörkare än purpur:
Och vi, i sällskap med de smutsgrå vågor,
Här stego ned, fast på en väg ej deras.
Ett träsk — man Styx det kalla plär — sig bildar
Af denna hemska bäck, när ned den hunnit
Till foten af den ilskna, gråa klippkant.
Och jag, som stod och såg omkring mig noggrannt,
Såg folk, besmordt af gyttja, der i pölen,
Och alla nakna, med förtörnadt anlet.
Hvarann de slogo icke blott med handen,
Men ock med hufvudet, med bröst, med fötter,
Med tändren sleto de hvarann i stycken.
"Här ser du — yttrade den blida mästarn —
Nu *deras* själar, som för vreden dukat;
Jag äfven vill, du veta må för visso,
Att under vattnet finnes folk, som suckar

---

107. d. v. s. när den kommit ner till foten af de stygga (vresiga), mörka fjällbräddar, som omgifva den femte kretsen. — Skillnaden mellan *bigio* och *grigio* är, att *bigio* uttrycker den gråa färg, der hvitt är grunden och det svarta kommer till (askgrå); *grigio* åter den svarta färg, hvari hvitt mänger sig (mörkgrå).

116. Den själsgrumling, som vreden föranleder hos menniskan, är här afbildad genom det gyttjiga träsket, hvari detta slags syndare dväljas.

Digitized by Google

E fanno pullular quest' acqua al summo,
Come l' occhio ti dice u' che s' aggira.
Fitti nel limo dicon: tristi fummo
Nell' aere dolce che dal sol s' allegra,
Portando dentro accidioso fummo:
Or ci attristiam nella belletta negra.
Questo inno si gorgoglian nella strozza,
Che dir nol posson con parola integra.
Cosi girammo della lorda pozza
Grand' arco tra la ripa secca e'l mezzo,
Con gli occhi volti a chi del fango ingozza:
Venimmo appiè d' una torre al dassezzo.

---

119. Bläddrorna på vattnets yta voro en verkan af suckarna dernere på djupet och den luftrörelse, som genom dem åstadkoms.

123. d. v. s. derigenom att vi gingo och ondgjordes, gingo och drogos med en qväfd ilska. — *Fummo (fumo)* rök, qvalm. Sedermera i figurlig mening: sinnesförargelse, spotsk harm. *Accidioso* (af det grekiska ἀκηδία) trög, långsamt frätande.

124. Man ser, att också de här skuggorna under vattnet, och i gyttjan fastsittande, varit vredsinta och arga, men af ett annat slag än de förra, hvilkas vrede gaf sig luft i yttre våldsamhet. Dessa åter ha gått och qväft sin ilska inom sig; och Dante antager en högre grad af brottslighet

Digitized by Google

Och gör att vattnet bubblor slår på ytan,
Som ögat säger dig, hvart det sig vänder.
I dyn försänkta, ropa de: Ack! mulna
Vi voro förr i solens glada luftkrets,
Och buro harmen gnagande inom oss:
Nu harmas vi i denna svarta mörjan.
Den vackra visan gurgla de i strupen,
Ty qväda den i ord de fullt ej mäkta."
Så, rundt om krökningen af denna smutspöl,
Vi gingo mellan dyn och torra brädden,
Och sågo på en hvar, som sväljde gyttja. —
Tillsist till foten af ett torn vi kommo.

---

hos dem, då hos de förra möjligen öfverilning kunnat till en del vara orsaken. Dessa sednare sitta derföre ännu djupare i dyn, och måste ännu alltjemt qväfva hvad som grämer dem. Endast vattenbubblorna äro tolkar af deras prässade harm. De förra deremot slåss ilsket nu, som förrut. — Med orätt har man förklarat skuggorna under vattnet såsom en särskilt art af *sorgmodiga (triste)* själar. *Accidioso fummo* visar hvad skalden menat. — *Belletta* är slägt med *πηλὸς*, *palus*.

125. *Inno* (hymnus) står här ironiskt. — *Strozza*, strupe (Tyskarnes *Drossel)*. Huru Kopisch kunnat öfversätta det med *Unflath* (smuts), är svårt att förklara.

127. *Pozza* pöl, (Tyskarnes *Pfütze*, Sv. *puss)*.

Digitized by Google

Rättelser

i Sångerna af Dante.

Sid. 5 rad. 13 bör läsas: *Då blef i någon mån den fruktan stillad,*
— 7 — 12 — — *Der kom en Panther, lätt och snabb och smidig,*
— 10 — 4 står *tenesse* läs: *temesse*
— 13 — 7 — *Han svarte mig* läs: *Han gaf till svar:*
— 36 — 14 bör komman gå ut efter ordet *sola*
— 115 — 13 bör läsas: *Här Cerberus, ett grymt, vanskapligt odjur,*
— 117 — 11 — — *Ej på hans kropp fans led, som då hölls stilla.*
— 119 — 17 står *Gerberus* läs *Cerberus*
— 121 — 22 står *Virgilius* läs *Ciacco*
— 125 — 17 står *Virgilius* läs *Ciacco*

I den första prosaiska afhandlingen.

Sid. 17 första noten står *1848* läs *1843*.

Digitized by Google

TORQUATO TASSO.

DE FÖRSTA SÅNGERNA AF GERUSALEMME LIBERATA.

Text. Öfversättning. Förklaringar.

Digitized by Google

Digitized by Google

LA GERUSALEMME LIBERATA.

CANTO PRIMO.

DET BEFRIADE JERUSALEM.

FÖRSTA SÅNGEN.

FÖRSTA SÅNGENS INNEHÅLL.

V. 1 Ämnet för hela Epos slås an. 2-3 Invocation till Sånggudinnan. 4-5 Dedication till Alfons II, hertig af Ferrara. 6 Poëmets berättelse begynner. Christna härens vunna framsteg. 7-10 Gud blickar ned, och ransakar de Christna höfdingarna. 11-12 Han sänder engeln Gabriel med budskap till Gottfrid. 13-17 Engeln utförer sitt uppdrag. 18-20 Gottfrid sammankallar furstarna, som infinna sig. 21-28 Gottfrids tal till dem. 29-31 Eremiten Petrus råder till bifall. 32-34 Gottfrid väljes till hufvudanförare och hyllas af hären. 35 Hären framtågar till mönstring. 36 Ny invocation. 37-60 Mönstring af rytteriet. 61-64 Mönstring af fotfolket. 65-66 Gottfrid ger ordres om uppbrott. 67-70 Han sänder ett ilbud till Grekland. 71-73 Hären bryter opp. 74 Gottfrids försigtighetsmått. 75-76 Tågets lyckliga början. 77 Besök af trosförvandter från berget Seir. 78-80 Tåget fortgår utefter hafskusten. Ymnig tillförsel. 81-82 Ryktet har föregått de Christna. 83-89 Aladin. Hans grymhet och fruktan. 90 Aladin förstärker Jerusalems murar.

Digitized by Google

CANTO PRIMO.

1.

Canto l'armi pietose, e'l Capitano
Che 'l gran Sepolcro liberò di Cristo.
Molto egli oprò col senno, e con la mano,
Molto soffrì nel glorioso acquisto:
E invan l'Inferno a lui s'oppose, e invano
S'armò d'Asia e di Libia il popol misto;
Che il Ciel gli diè favore, e sotto ai santi
Segni ridusse i suoi compagni erranti.

2.

O Musa tu, che di caduchi allori
Non circondi la fronte in Elicona,
Ma su nel Cielo infra i beati cori
Hai di stelle immortali aurea corona;
Tu spira al petto mio celesti ardori,
Tu rischiara il mio canto, e tu perdona
Se intesso fregi al ver, s'adorno in parte
D'altri diletti, che de' tuoi, le carte.

3.

Sai, che là corre il mondo, ove più versi
Di sue dolcezze il lusinghier Parnaso,
E che 'l vero condito in molli versi
I più schivi allettando ha persuaso.
Così all' egro fanciul porgiamo aspersi
Di soave licor gli orli del vaso:
Succhi amari ingannato intanto ei beve,
E dall' inganno suo vita riceve.

Digitized by Google

FÖRSTA SÅNGEN.

1. jfr s.55.

Jag sjunger fromma vapnen, sjunger Hjelten,
Som grafven frälst, der Christus lades ned.
Han mycket verkade på helga fälten,
Med kraft och klokhet: mycket han ock led.
Mot honom drog, ur sammanresta tälten,
En dubbel verldsdel ut, en Afgrund vred.
Förgäfves! — Himlen är hans skydd och låter
Hans riddare, de vilsna, samlas åter.

2.

O Sångmö, du, hvars panna ej med lager
På Helicon förgängligt kransad är,
Men, högt i skyn, bland sälla, himmelskt fager,
Odödlig krans af gyldne stjernor bär!
Gjut himlalågor i mitt bröst, gjut dager
Uti min sång! Förlåt, om dikt jag här
Bland sanning väfver in, och bladen skina
Af andra smycken någon gång, än dina!

3.

Du vet, att dit helst löpa hopens vägar,
Der af sin sötma mest Parnassen göt;
Att Sanningen, i vers insockrad, plägar
Sig smeka in i ~~de mest hårda~~ sköt.
Så sjuka barnet räcka vi den bägar,
Hvars rand vi strukit med en vätska söt:
Det sväljer, villadt, dryckens bittra safter,
Och af sin villa får det lif och krafter.

Digitized by Google

4.

Tu, magnanimo Alfonso, il qual ritogli
Al furor di fortuna, e guidi in porto
Me peregrino errante, e fra gli scogli
E fra l'onde agitato, e quasi assorto;
Queste mie carte in lieta fronte accogli,
Che quasi in voto a te sacrate i' porto.
Forse un dì fia, che la presaga penna
Osi scriver di te quel ch'or n'accenna.

5.

È *ben ragion (s'egli avverrà, che in pace*
Il buon popol di Cristo unqua si veda,
E con navi e cavalli al fero Trace
Cerchi ritor la grande ingiusta preda)
Ch'a te lo scettro in terra, o se ti piace,
L'alto imperio de' mari a te conceda.
Emulo di Goffredo, i nostri carmi
Intanto ascolta, e t'apparecchia all' armi.

6.

Già 'l sesto anno volgea, ch' in Oriente
Passò il Campo cristiano all' alta impresa;
E Nicea per assalto, e la potente
Antiochia con arte avea già presa.
L'avea poscia in battaglia incontro a gente
Di Persia innumerabile difesa;
E Tortosa espugnata: indi alla rea
Stagion diè loco, e 'l novo anno attendea.

7.

E 'l fine omai di quel piovoso inverno,
Che fea l' armi cessar, lunge non era,
Quando dall' alto soglio il Padre Eterno,
Ch'è nella parte più del ciel sincera,
E quanto è dalle stelle al basso inferno,
Tanto è più in su della stellata sfera,
Gli occhi in giù volse, e in un sol punto, e in una
Vista mirò ciò, ch'in se il mondo aduna.

Digitized by Google

4.

Storsinnade Alfons! jag minns den gången,
Då vreda hafvet våldsamt mot mig gick:
Bland våg och skär jag nära var förgången,
Men hamn, men räddning, utaf Dig jag fick.
Då gjorde jag en löftes-ed: — tag Sången,
Dig svors den då — tag den med vänlig blick!
En dag om Dig den högt ~~skall~~ våga sjunga
Hvad nu som aning dör på skaldens tunga.

5.

Väl är det skäl (om fred det nånsin blifver
Bland Christi folk, hans läras trogna vakt,
Och skepp och härar återta med ifver
Det rof, som Thracern fräck sig underlagt)
Väl är det skäl, att då åt Dig man gifver
Till lands, till sjös, befälets högsta makt.
Du Gottfrids like, lyssna undertiden
Uppå min sång, och rusta Dig till striden!

6.

Re'n har det sjette årets sol upprunnit,
Se'n Christna hären drog till Österns strid:
Med storm Nicea, Antiochia vunnit
Med list den hade inom ringa tid:
Den sista staden ock försvaras hunnit
Mot skog af Perser, som höggs ner dervid.
Tortosa vanns; men tid, med regn i spåren,
Bröt in: man ger den plats, och väntar våren.

7.

Och vintern, som kom vapnens blanka rader
Att sorglöst hvila, vek alltre'n för Vår,
Då, från sin thron, den evige Allfader
(Den thronen högst i klara himlar står,
Så högt uppöfver stjernors myriader,
Som Afgrund lågt inunder dessa går)
Då, från sin thron, han blicken nedåt vänder
Och i *ett* NU ser verldens alla länder.

Digitized by Google

8.

Mirò tutte le cose, ed in Soria
S' affissò poi ne' principi cristiani;
E con quel guardo suo, ch' addentro spia
Nel più secreto lor gli affetti umani,
Vede Goffredo che scacciar desia
Dalla santa città gli empj Pagani,
E pien di fè, di zelo, ogni mortale
Gloria, imperio, tesor mette in non cale.

9.

Ma vede in Baldovin cupido ingegno,
Ch' all' umane grandezze intento aspira:
Vede Tancredi aver la vita a sdegno;
Tanto un suo vano amor l'ange e martira:
E fondar Boemondo al nuovo regno
Suo d'Antiochia alti principj mira,
E leggi imporre, ed introdur costume,
Ed arti, e culto di verace Nume:

10.

E cotanto internarsi in tal pensiero,
Ch'altra impresa non par che più rammenti.
Scorge in Rinaldo ed animo guerriero,
E spirti di riposo impazienti;
Non cupidigia in lui d'oro o d'impero,
Ma d'onor brame immoderate, ardenti.
Scorge, che dalla bocca intento pende
Di Guelfo, e i chiari antichi esempj apprende.

11.

Ma poi ch'ebbe di questi e d'altri cori
Scorti gl'intimi sensi il Re del mondo,
Chiama a se dagli angelici splendori
Gabriel, che ne' primi era il secondo.
È tra Dio questi e l'anime migliori
Interprete fedel, nunzio giocondo:
Giù i decreti del ciel porta, ed al cielo
Riporta de' mortali i preghi e 'l zelo.

Digitized by Google

8.

Allt såg han; men sitt öga sist han fäste
I Syrien vid korsets kämparad.
Med blick, som tränger in i själens näste,
Och läser hjertats hemligaste blad,
Han Gottfrid ser, den frommaste, den bäste,
Hur varmt han åtrår frälsa Christi stad,
Och full af tro, af nit för himlens lära,
Föraktar gods och guld och makt och ära.

9.

Hos Balduin han röjer eldigt sinne,
Som fiker efter mensklig storhets prakt:
Tancred åt lifvet leds. Ett kärleks minne
Så kring hans själ har ångst och oro lagt.
I Antiochia Bohemund. Derinne,
Han ser, hur denne stadgar mer sin makt,
Inför konst och sed och lag och kyrka,
Der blott man får den sanna Guden dyrka.

10.

Han ser, hur denne härvid så ~~sig dröjer~~,
Att annat företag han tycks ha glömt. —
Ett krigarbröst han hos Rinaldo röjer,
Som slår af stridslust, älskar faran ömt.
Ej honom guld, ej honom makt, förnöjer,
Men ära, ära, han omättlig drömt.
Hur varm på Welf han lyssnar, och sig gläder
Att höra skildras store ättefäder!

11.

Men se'n nu Gud i dessa hjertan alla
Har ~~skönjt~~, hvad innerst tänks och gömmes der, spart
Han låter till sig engeln Gabriel kalla,
Som bland de öfversta den andre är:
Han — ljufligt värf! — hvad Herran vill befalla,
Som bud, som tolk, till fromma själar bär.
Ned bär han himlens bud till jordens söner,
Och återvänder se'n med deras böner.

Digitized by Google

12.

Disse al suo nunzio Dio: Goffredo trova,
E in mio nome di' lui: perchè si cessa?
Perchè la guerra omai non si rinnova
A liberar Gerusalemme oppressa?
Chiami i Duci a consiglio, e i tardi mova
All' alta impresa: ei Capitan fia d'essa:
Io qui l'eleggo, e 'l faran gli altri in terra,
Già suoi compagni, or suoi ministri in guerra.

13.

Così parlogli, e Gabriel s'accinse
Veloce ad eseguir l'imposte cose.
La sua forma invisibil d'aria cinse,
Ed al senso mortal la sottopose:
Umane membra, aspetto uman si finse,
Ma di celeste maestà il compose.
Tra giovane e fanciullo età confine
Prese, ed ornò di raggi il biondo crine.

14.

Ali bianche vestì, ch' han d'or le cime,
Infaticabilmente agili e preste.
Fende i venti e le nubi, e va sublime
Sovra la terra e sovra il mar con queste.
Così vestito indirizzossi all' ime
Parti del mondo il messaggier celeste.
Pria sul Libano monte ei si ritenne,
E si librò sull' adeguate penne.

15.

E ver le piagge di Tortosa poi
Drizzò precipitando il volo in giuso.
Sorgeva il nuovo Sol dai lidi Eoi,
Parte già fuor, ma 'l più nell' onde chiuso;
E porgea mattutini i preghi suoi
Goffredo a Dio, com' egli avea per uso;
Quando a paro col Sol, ma più lucente,
L'Angelo gli apparì dall' oriente.

Digitized by Google

12.

Sök Gottfrid! sade Gud till engeln höga,
Och i mitt namn spörj honom, hvarför man
Med krigets fortgång skyndar nu så föga,
Hvi man Jerusalem ej frälsa kan?
Till råds han samle Drottarna; de tröga
Han mane på! — Vald är till Höfding han
Här utaf mig, på jord snart vald af flera,
Hans likar förr, hans tjenare nu mera.

13.

Så talte han, och Gabriël sig reder
I hast att föra ut, hvad ålagdt var.
Sitt väsen, förr osynligt, han ombreder
Med luftig klädnad, skönjbar för en hvar:
En menskas blick, en menskas lemmar, leder,
Med himmelskt majestät försmält han har:
Halft barn, halft yngling, synes han till åren,
Och prydt med strålar har han ljusa håren.

14.

Han hvita vingar ses på skuldran sätta,
Som silfver skinande, med gyldne rand:
Med dem han klyfver vind och sky, och lätta
De bära honom öfver haf och land.
Så klädd, till låga jorden, mål för detta
Hans budskap, sänks ur skyn han efterhand.
Först öfver berget Libanon han svingar
Och dröjer, vägande på jemna vingar.

15.

Men när han snart Tortosas slätter röner
Midt under sig, han skjuter ner derpå. —
Ny sol gick opp: en del re'n östern kröner,
En större del göms än i böljor blå.
Och Gottfrid frambar sina morgonböner
— Hans fromma plägsed! — se! ur östern då,
I bredd med soln, i glans, som mer dock blänker,
Den ljusa engeln för hans blick sig sänker.

Digitized by Google

16.

E gli disse: Goffredo, ecco opportuna
Già la stagion, ch'al guerreggiar s'aspetta:
Perchè dunque trapor dimora alcuna
A liberar Gerusalem soggetta?
Tu i principi a consiglio omai raguna,
Tu al fin dell' opra i neghittosi affretta.
Dio per lor duce già t' elegge; ed essi
Sopporran volontarj a te se stessi.

17.

Dio messaggier mi manda: io ti rivelo
La sua mente in suo nome. Oh quanta spene
Aver d'alta vittoria, oh quanto zelo
Dell' oste a te commessa or ti conviene!
Tacque, e sparito rivolò del cielo
Alle parti più eccelse e più serene.
Resta Goffredo ai detti, allo splendore,
D'occhi abbagliato, attonito di core.

18.

Ma poi che si riscuote, e che discorre,
Chi venne, chi mandò, che gli fu detto;
Se già bramava, or tutto arde d'imporre
Fine alla guerra, ond' egli è duce eletto.
Non che 'l vedersi agli altri in ciel preporre
D' aura d' ambizion gli gonfi il petto;
Ma il suo voler più nel voler s' infiamma
Del suo Signor, come favilla in fiamma.

19.

Dunque gli eroi compagni, i quai non lunge
Erano sparsi, a ragunarsi invita.
Lettere a lettre, e messi a messi aggiunge:
Sempre al consiglio è la preghiera unita.
Ciò, ch'alma generosa alletta e punge,
Ciò, che può risvegliar virtù sopita,
Tutto par che ritrovi, e in efficace
Modo l'adorna sì, che sforza e piace.

Digitized by Google

16.

Och sade: "Gottfrid! Vintern är förliden,
Se soln, som väntats, skiner redan klart!
Hvi dröjer man då nu? Hvi nyttjas tiden
Ej att Jerusalem befria snart?
Till råds du samle furstarna! Till striden,
Till slut på verket, gif de tröga fart!
Dig Herran re'n till höfding valt, och dessa
För dig snart sjelfva böja villig hjessa.

17.

"Det Herran är, som sänder mig. Jag bringar
Hans vilja Dig. Hvad hopp du hysa bör
Om seger nu — ur skyn dess löfte klingar —
Hvad nit för hären, som du ställdes för!"
Här tyst blef engeln, lyfte sina vingar,
Flög hem, der ljuset himlen klarast gör;
Men full af undran öfver glansen, orden,
Står bländad, häpen, Gottfrid qvar på jorden.

18.

Dock, när han, sansad, hunnit sig besinna,
Hvarfrån, *hvarom* och *hvilkens* rösten var,
Om förr han önskat, nu han börjar brinna
Af lust, att ända få på kriget snar.
Ej som han vore uppblåst af att finna,
Hur *honom* Gud för andra föredrar;
Nej, men med Guds *hans* vilja smälter samman
Allt mer och mer, som gnistan uti flamman.

19.

Åt hjeltarna, att de sig samla böra,
(Ej vidt de voro spridda) bud han ger;
Och bref på bref, och bud på bud nu föra
Hans maning kring. Han råder och han ber.
Allt hvad en ädel själ kan sporra, röra,
Allt, hvaraf somnadt mod sig uppväckt ser,
Det tycks, han finner ut och så förstärker,
Att man ej tvånget, blott behaget, märker.

Digitized by Google

20.

Vennero i Duci, e gli altri anco seguiro,
E Boemondo sol qui non convenne.
Parte fuor s'attendò, parte nel giro
E tra gli alberghi suoi Tortosa tenne.
I Grandi dell' Esercito s' uniro
(Glorioso Senato) in dì solenne.
Qui il pio Goffredo incominciò tra loro,
Augusto in volto, ed in sermon sonoro:

21.

Guerrier di Dio, ch'a ristorare i danni
Della sua fede il Re del cielo elesse,
E securi fra l'arme e fra gl' inganni
Della terra e del mar vi scorse, e resse;
Sì ch' abbiam tante e tante in sì pochi anni
Ribellanti provincie a lui sommesse,
E fra le genti debellate e dome
Stese l'insegne sue vittrici e 'l nome;

22.

Già non lasciammo i dolci pegni e 'l nido
Nativo noi, se 'l creder mio non erra,
Nè la vita esponemmo al mare infido,
Ed ai perigli di lontana guerra,
Per acquistar di breve suono un grido
Volgare, e posseder barbara terra;
Che proposto ci avremmo angusto e scarso
Premio, e in danno dell' alme il sangue sparso;

23.

Ma fu de' pensier nostri ultimo segno
Espugnar di Sion le nobil mura,
E sottrarre i Cristiani al giogo indegno
Di servitù così spiacente e dura,
Fondando in Palestina un nuovo regno,
Ov' abbia la pietà sede sicura;
Nè sia chi neghi al peregrin devoto
D' adorar la gran tomba, e sciorre il voto.

Digitized by Google

20.

Så furstarna (och deras kämpar vandra
Med dem) dit komma, utom Bohemund.
En del slog läger utanför: de andra
Tortosa slöt inom sin egen rund.
Nu härens Store samlas med hvarandra
På festlig dag (ett värdigt rådsförbund!).
Här fromme Gottfrid hof sin stämma mäktig,
Hans röst är klangfull, hans gestalt är präktig:

21.

"J krigare, som himlens konung sänder
Att bygga opp, hvad Otron rifvit ned,
Och trygga förde öfver haf och länder,
Bland svek och vapen, mången farlig led;
Att re'n vi nu bragt åter i hans händer
Så månget land, som afföll från sin ed,
Och vi, bland slagna folk, bredt ut med ära
Hans segrande standar, hans namn och lära.

22.

"Ej blef väl — tror jag — af oss öfvergifvet
Vårt hem, med mången älskad pant deri,
Ej vågade på trolöst haf vi lifvet,
Ej krigets faror sökte fjerran vi,
Blott att ett rykte få, som dunst fördrifvet,
Blott af barbarers jord att herrar bli;
Karg vore då den lön vi sökt, och illa
Vi gjorde för vår själ att bloden spilla.

23.

"Nej, ytterst stod för edra, som för mina,
För allas tankar: *"fräls Jerusalem!"*
De Christna, som i nesligt ok förtvina,
I slafviskt tvång, vi ville rädda dem;
Ett rike grunda nytt i Palestina,
Der fromhet kunde ha ett säkert hem,
~~Och trygg sitt löfte lösa, hvila stafven,~~
~~Den pilgrim, som böjt knä vid helga grafven.~~

Och man med den fromme pilgrim [illegible]
Att dyrka [illegible] fullgöra.

24.

Dunque il fatto fin ora al rischio è molto,
Più che molto al travaglio, all' onor poco,
Nulla al disegno, ove si fermi, o volto
Sia l'impeto dell' armi in altro loco.
Che gioverà l'aver d'Europa accolto
Sì grande sforzo, e posto in Asia il foco,
Quando sian poi di sì gran moti il fine
Non fabbriche di regni, ma ruine?

25.

Non edifica quei, che vuol gl' imperi
Su fondamenti fabbricar mondani,
Ove ha pochi, di patria, e fè, stranieri,
Fra gl' infiniti popoli pagani;
Ove ne' Greci non convien che speri,
E i favor d'Occidente ha sì lontani:
Ma ben move ruine, ond' egli oppresso
Sol construtto un sepolcro abbia a se stesso.

26.

Turchi, Persi, Antiochia (illustre suono,
E di nome magnifico, e di cose)
Opre nostre non già, ma del ciel dono
Furo, e vittorie fur meravigliose.
Or, se da noi rivolte, e torte sono
Contra quel fin, che 'l donator dispose,
Temo cen privi, e favola alle genti
Quel sì chiaro rimbombo alfin diventi.

27.

Ah non sia alcun, per Dio, che sì graditi
Doni in uso sì reo perda e diffonda:
A quei, che sono alti principj orditi,
Di tutta l'opra il filo, e'l fin risponda.
Ora, che i passi liberi e spediti,
Ora, che la stagione abbiam seconda,
Che non corriamo alla città, ch'è meta
D'ogni nostra vittoria? e che più 'l vieta?

Digitized by Google

24.

"Hvad hittills gjordes, mycket är till *fara*,
Till *möda* mer, till *ära* föga; — men
Till *sak* ett intet, skjutes kriget bara
Nu opp, ~~vänds det~~ mot andra trakter se'n.
Hvad hjelper oss Europas stora skara,
Och eld, i Asien tänd, hvad båtar den?
När slutet på de hvälfningar, som göras,
Blir, ej att riken byggas, men förstöras?

25.

"Ej bygger den, som välden söker bilda
På verldslig grundval, aldraminst der han
En ringa hop, - bland massor, hedniskt vilda, -
Af främlingar, till hem och tro, för an;
Der hjelp af Vesterns land, de fjerran skilda,
Der tro af Greker, han ej hoppas kan;
Men väl omstörtningar han föranleder,
Hvaraf han, krossad, sjelf en graf sig reder.

26.

"Och — Turkar, Perser, Antiochia, (härligt
Till namn, som sak, man denna treklang hör)
Ej voro de vårt verk; nej, tillstån ärligt!
Blott himlens under tacka vi derför.
Men himlen hämnas skall — jag räds — förfärligt,
Om mot dess mål man bruk af segern gör:
Jag räds, han skall sin skänk då från oss taga,
Och segerns dån blir folken sist en saga.

27.

"Ha! må bland oss, vid Gud, så dyrbar gåfva
Till bruk så slätt af ingen slösas ut!
Mot hvad, den första början tycktes lofva,
Må verkets fortgång svara, verkets slut!
Nu, då hvar väg är fri, och stormar sofva,
Och gynnsam årstid lockar, hvar minut,
Hvi ila vi ej fram mot staden, — sägen!
Mot segerns mål? — Hvem stänger mer oss vägen?

Digitized by Google

28.

Principi, io vi protesto (i miei protesti
Udrà il mondo presente, udrà il futuro,
L'odono or su nel cielo anco i celesti)
Il tempo dell' impresa è già maturo:
Men divien opportun, più che si resti:
Incertissimo fia quel, ch'è sicuro.
Presago son, s'è lento il nostro corso,
Ch'avrà d'Egitto il Palestin soccorso.

29.

Disse; e ai detti seguì breve bisbiglio:
Ma sorse poscia il solitario Piero,
Che privato fra' principi a consiglio
Sedea, del gran passaggio autor primiero.
Ciò, ch' esorta Goffredo, ed io consiglio;
Nè loco a dubbio v'ha, sì certo è il vero
E per se noto: ei dimostrollo a lungo,
Voi l'approvate, io questo sol v'aggiungo:

30.

Se ben raccolgo le discordie, e l'onte,
Quasi a prova da voi fatte e patite,
I ritrosi pareri, e le non pronte
E in mezzo all' eseguire opre impedite,
Reco ad un' alta originaria fonte
La cagion d'ogni indugio, e d'ogni lite,
A quella autorità, che in molti, e vari
D'opinion, quasi librata, è pari.

31.

Ove un sol non impera, onde i giudicj
Pendano poi de' premj, e delle pene,
Onde sian compartite opre ed ufficj,
Ivi errante il governo esser conviene.
Deh fate un corpo sol dei membri amici:
Fate un capo, che gli altri indrizzi e frene:
Date ad un sol lo scettro e la possanza,
E sostenga di Re vece e sembianza.

Digitized by Google

28.

"Er, Furstar! jag försäkrar (höre orden
Ej samtid blott, men efterverld också!
De himmelska dem höra ofvan jorden):
Nu tid är mogen, att till verket gå.
Den blef det mindre, om J uppskof gjorden;
Hvad *nu* är säkert, blef högst ovisst *då*.
Jag spår: Egypten, om vi äro sena,
Med Palestinarns skall *sin* makt förena."

29.

Han slöt. Ett sorl flög hastigt genom laget;
Men upp steg Petrus, Eremiten. — Han,
Som först om helga tåget väckt förslaget,
Till råds bland Furstar satt, fast enskilt man. —
"Med Gottfrid röstar jag för företaget,
Vid sak, så sjelfklar, man ej tveka kan.
Utförligt han har visat oss det rätta:
J gillen det. Jag lägger till blott detta:

30.

"Vill jag de tvister, skymfer, sammanställa,
Här lidna, gjorda, likt med täflans flit,
Den strid, som låter ingens mening gälla,
Och ert, så nära målet, brutna nit;
Så hänför jag till *en* ursprunglig källa
All grund till hvarje uppskof, hvarje split:
Till denna myndighet, som *ingen* äger,
Men som här lika mellan alla väger.

31.

"Der ej en enda får befälet föra,
Som delar ut belöning, straff, bestyr,
Som säger alla, hvad de få och böra,
Der blir, som här, all ledning hufvudyr.
Upp, att *en* kropp af brödralemmar göra,
Ett hufvud, som dem alla leder, styr!
Ja, lemnen åt en enda makt och spira,
Och honom må, som Kung, vi vörda, fira!"

Digitized by Google

32.

Qui tacque il veglio. Or quai pensier, quai petti
Son chiusi a te, sant' aura, e divo ardore?
Inspiri tu dell' Eremita i detti,
E tu gl'imprimi ai cavalier nel core:
Sgombri gl'inserti, anzi gl'innati affetti
Di sovrastar, di libertà, d'onore;
Sì che Guglielmo e Guelfo, i più sublimi,
Chiamar Goffredo per lor duce i primi.

33.

L'approvar gli altri. Esser sue parti denno
Deliberare, e comandare altrui.
Imponga ai vinti legge egli a suo senno;
Porti la guerra, e quando vuole, e a cui:
Gli altri, già pari, ubbidienti al cenno
Siano or ministri degl' imperj sui.
Concluso ciò, fama ne vola, e grande
Per le lingue degli uomini si spande.

34.

Ei si mostra ai soldati; e ben lor pare
Degno dell' alto grado, ove l'han posto:
E riceve i saluti e 'l militare
Applauso in volto placido e composto.
Poi ch'alle dimostranze umili e care
D'amor, d'ubbidienza ebbe risposto,
Impon che 'l dì seguente in un gran campo
Tutto si mostri a lui schierato il Campo.

35.

Facea nell' oriente il Sol ritorno,
Sereno e luminoso oltre l'usato,
Quando co' raggi uscì del nuovo giorno
Sotto l'insegne ogni guerriero armato,
E si mostrò, quanto potè, più adorno
Al pio Buglion, girando in largo prato.
S'era egli fermo, e si vedea davanti
Passar distinti i cavalieri e i fanti.

Digitized by Google

32.

Den gamle tystnar. Nu hvad bröst väl blifver
För dig, du Andens gudalåga, lyckt?
Åt Eremitens mun du orden gifver,
I riddarenas bröst du in dem tryckt.
Du röjer bort all rotad, medfödd ifver
Till tvångfri makt, till sjelfvisk äras flygt,
Att Wilhelm, Welf, de främsta bland dem alla,
Nu med sitt val på Gottfrid genast falla.

33.

De andra stämde in. — Af honom bara
Må allt bero! Han må från denna dag
Krig, *när* han vill, *mot* hvem han vill, förklara,
Och åt de slagna föreskrifva lag!
Hans vapenbröder förr, nu skola vara
Hans tjenare, och lyda hans behag. —
Så afgjordt: ryktet flyger, högt att sprida
Det ut, från mun till mun, i hären vida.

34.

Han visar sig för tropparna. Den ära,
Hvartill han lyftes, syns han väl dem värd,
Och gladt sin hyllning de åt honom bära
Med krigar-jubel och med klang af svärd: —
Han, mildt alfvarlig, svarar på de kära,
De undergifna hjertans vördnadsgärd;
Och, på en vidsträckt slätt, dem alla bjuder
I morgon samlas, när trumpeten ljuder.

35.

De östra bergen Soln med purpur målar,
Nu, mer än vanligt, lysande och klar,
Då, med den nya dagens första strålar,
Hvar kämpe träder under sitt standar:
I bästa skrud han för sin Höfding prålar; —
Men Gottfrid sjelf midt bland dem stadnat har,
Och rytteri och fotfolk nu på heden
För honom tåga fram i slutna leden.

Digitized by Google

36.

Mente, degli anni e dell' oblio nemica,
Delle cose custode e dispensiera,
Vagliami tua ragion sì, ch'io ridica
Di quel Campo ogni duce, ed ogni schiera.
Suoni e risplenda la lor fama antica,
Fatta dagli anni omai tacita e nera:
Tolto da' tuoi tesori orni mia lingua
Ciò, ch'ascolti ogni età, nulla l'estingua.

37.

Prima i Franchi mostrarsi: il duce loro
Ugone esser solea, del Re fratello.
Nell Isola di Francia eletti foro,
Fra quattro fiumi ampio paese e bello.
Poscia che Ugon morì, de' gigli d'oro
Seguì l'usata insegna il fier drapello
Sotto Clotareo, capitano egregio,
A cui, se nulla manca, è il nome regio.

38.

Mille son di gravissima armatura:
Sono altrettanti i cavalier seguenti,
Di disciplina ai primi, e di natura,
E d'arme, e di sembianza indifferenti,
Normandi tutti, e gli ha Roberto in cura,
Ch'è principe natio di quelle genti.
Poi duo pastor de' popoli spiegaro
Le insegne lor, Guglielmo ed Ademaro.

39.

L'uno e l'altro di lor, che ne' divini
Ufficj già trattò pio ministero,
Sotto l'elmo premendo i lunghi crini,
Esercita dell' arme or l'uso fero.
Dalla città d'Orange e dai confini
Quattrocento guerrier scelse il primiero;
Ma guida quei di Poggio in guerra l'altro,
Numero egual, nè men nell' arme scaltro.

Digitized by Google

36.

O Minne, tingens trogna vårdarinna,
Som evigt hat till år och glömska bär,
Mig bistå nu, att namnen jag må finna,
Hvar höfdings, och hvart folks, i denna här!
Hvad åren skymt, i nyfödd glans må brinna,
Må åter ljuda, hvad förstummadt är:
Min sång förskönc så, hvad du mig lånar,
Att *hvarje* tid det hör, ej *en* utplånar!

37.

Främst visade sig Franker. Kungens broder
— Hans namn var Hugo — förr dem anfört har:
Och Isle de France, ett mellan fyra floder
Skönt, vidsträckt landskap, deras hembygd var.
Se'n Hugo dött, Clothar befälets roder
Har fått, och gyldne liljornas standar:
En utmärkt höfding, en af härens Store; —
Om något fattas, namn af Kung det vore.

38.

Han tusen man af tyngsta rustning leder;
Och lika många har den tropp, som der
Nu rycker fram. Till krigstukt, vapen, seder,
Och anletsdrag, den lik den förra är.
Normander alla, föras de med heder
Af infödd prins, som namnet Robert bär. —
Två folkens herdar breda nu standaret,
Och Wilhelm, Adhemar, så heter paret.

39.

De bägge, fordom fromma tempelprester
I Herrans helgedom, i fridens spår,
Nu taga del i krigets vilda fester,
Med långt, inunder hjelmen pressadt, hår.
Den förras hop af fyrahundra gäster
Ifrån Orange, och från dess ängd, består;
Men från Puy en tropp, till antal lika,
Har Adhemar. Den ger i bragd ej vika.

Digitized by Google

40.

Baldovin poscia in mostra addur si vede
Co' Bolognesi suoi quei del germano,
Che le sue genti il pio fratel gli cede
Or, ch' ei de' capitani è capitano.
Il Conte de' Carnuti indi succede,
Potente di consiglio, e pro di mano.
Van con lui quattrocento; e triplicati
Conduce Baldovino in sella armati.

41.

Occupa Guelfo il campo a lor vicino,
Uom, ch' all' alta fortuna agguaglia il merto.
Conta costui per genitor Latino
Degli Avi Estensi un lungo ordine e certo.
Ma German di cognome, e di domino,
Nella gran casa de' Guelfoni è inserto:
Regge Carintia, e presso l'Istro e 'l Reno
Ciò, che i prischi Suevi, e i Reti avieno.

42.

A questo, che retaggio era materno, "hereditatium"
Acquisti ei giunse gloriosi e grandi,
Quindi gente traea, che prende a scherno
D'andar contra la morte, ov' ei comandi,
Usa a temprar ne' caldi alberghi il verno,
E celebrar con lieti inviti i prandi.
Fur cinquemila alla partenza, e appena
(De' Persi avanzo) il terzo or qui ne mena.

43.

Seguia la gente poi candida e bionda,
Che tra i Franchi, e i Germani, e 'l mar si giace,
Ove la Mosa ed ove il Reno inonda
Terra di biade e d'animai ferace;
E gl' Isolani lor, che d'alta sponda
Riparo fansi all' Ocean vorace,
L'Ocean, che non pur le merci e i legni,
Ma intere inghiotte le cittadi e i regni.

Digitized by Google

40.

Derpå med Balduin till mönstring skrider
Folk från ~~Bouillon.~~ En del följt förr hans bror; Boulogne
Ty, vald till drott för drottarna omsider,
Sitt folk åt honom denne nu förtror. —
Så Grefven utaf Chartres fram der rider,
I striden tapper, som i rådslag stor.
Han fyrahundra har till häst; men flera
Har Balduin, ja trenne gånger mera.

41.

Dem närmast kommer Welf, han, i hvars händer
Förtjenst och lycka lika man förnam.
Han, genom fadern, kan från Latiens stränder
Lång rad af Este-anor räkna fram;
Men Tysk till namnet, Tysk till sina länder,
Inympad nu i Welfers ädla stam,
Han Kärnthen styr, och styr det folk, som lefver
Kring Rhen och ~~Donau~~ (fordom Rhetier, Suever). Istern

42.

Till detta, som var mödra-arf, han lade
Ej ringa sträckor, dem han sjelf förvärft:
Och derifrån han folk nu utfört hade,
Som, der *han* bjuder, gå mot döden djerft.
I värmda hus de mildra vintern glade,
Med skämt och samqväm —bruk af fädren ärfdt.—
Qvar af femtusen finns, som anträdt färden,
Knapt tredjedelen (Persers lemning är den).

43.

Ett ljuslett folk, ljushåradt, nu ses följa;
Som mellan hafvet, Tyskland, Frankers jord,
Sitt hemvist har, der Rhen och Mosel skölja
En bygd, på spanmål rik och boskaps-hjord. —
Derefter Öbor, som mot hafvets bölja,
Den glupande, sin skans ha färdiggjord,
Mot Ocean', som skepp och varor sniken
Uppsväljer, ja, och hela städer, riken.

Digitized by Google

44.

Gli uni e gli altri son mille, e tutti vanno
Sotto un altro Roberto insieme a stuolo.
Maggior alquanto è lo squadron Britanno:
Guglielmo il regge al Re minor figliolo.
Sono gl'Inglesi sagittarj, ed hanno
Gente con lor, ch' è piu vicina al polo.
Questi dall' alte selve irsuti manda
La divisa dal mondo ultima Irlanda.

45.

Vien poi Tancredi, e non è alcun fra tanti
(Tranne Rinaldo) o feritor maggiore,
O più bel di maniere e di sembianti,
O più eccelso ed intrepido di core.
S' alcun' ombra di colpa i suoi gran vanti
Rende men chiari, è sol follia d'amore:
Nato fra l'arme amor di breve vista,
Che si nutre d'affanni, e forza acquista.

46.

È fama, che quel dì, che glorioso
Fe' la rotta de' Persi il popol Franco,
Poi che Tancredi alfin vittorioso
I fuggitivi di seguir fu stanco,
Cercò di refrigerio e di riposo
All' arse labbra, al travagliato fianco,
E trasse, ove invitollo al rezzo estivo
Cinto di verdi seggi un fonte vivo.

47.

Quivi a lui d'improviso una donzella,
Tutta, fuor che la fronte, armata apparse.
Era pagana, e là venuta anch' ella
Per l'istessa cagion di ristorarse.
Egli mirolla, ed ammirò la bella
Sembianza, e d'essa si compiacque, e n'arse.
Oh meraviglia! Amor, ch'appena è nato,
Già grande vola, e già trionfa armato.

Digitized by Google

44.

En annan Robert anför bäggedera:
- Hvar tropp har tusen man; - men Englands lån,
Den Brittiska squadron, har något mera;
Den förs af Wilhelm, kungens yngre son.
Med dem — bågskyttar alla — följa flera
Utaf ett folk, än mera norr ifrån:
Ur skogars djup, dem, ruggiga och vilda,
Har Irland sändt, det längst från verlden skilda.

45.

Näst dem Tancred. — Rinaldo undantagen,
Bland alla ingen strider mera käckt,
Ej finns gestalt, mer ~~smyckad~~ af behagen,
Ej finns en själ, mer hög och oförskräckt.
Om *något* skugga ger åt hjeltedragen,
Det kärleks-yrsel är, bland vapnen väckt.
Född af en flyktig syn, ej än utplånad,
Hans kärlek närs af qval och höjs af trånad.

46.

Det sägs, den dag, då efter tappra strider
Det lyckats Franken Persers härar slå,
Tancred, att dem förfölja trött omsider,
Vill efter segern någon läskning få:
Af törst hans gom, hans kropp af matthet lider,
Han söker sig en plats att hvila på,
Och gröna säten snart i skuggan finner,
Der, mellan löfven, klar en källa rinner.

47.

I hast en sköldmö står vid källans krusning,
Fullt väpnad; ses blott hennes anlet kan:
En hednisk mö, till löfvens svala susning
Nu lockad dit af samma skäl, som han.
Han henne såg: hans undran blef förtjusning,
Han såg sig icke mätt, han njöt, han brann.
O under! Amor, *född* knapt, till vår häpnad
Re'n flyger fullväxt, segrar re'n beväpnad.

Digitized by Google

48.

Ella d'elmo coprissi; e se non era
Ch'altri quivi arrivar, ben l'assaliva.
Partì dal vinto suo la donna altera,
Ch'è per necessità sol fuggitiva;
Ma l'immagine sua bella e guerriera
Tale ei serbò nel cor, qual' essa è viva.
E sempre ha nel pensiero e l'atto, e 'l loco,
In che la vide, esca continua al foco.

49.

E ben nel volto suo la gente accorta
Legger potria: questi arde, e fuor di spene;
Così vien sospiroso, e così porta
Basse le ciglia, e di mestizia piene.
Gli ottocento a cavallo, a cui fa scorta,
Lasciar le piagge di Campagna amene,
Pompa maggior della natura, e i colli,
Che vagheggia il Tirren fertili e molli.

50.

Venian dietro dugento in Grecia nati,
Che son quasi di ferro tutto scarchi:
Pendon spade ritorte all un de' lati,
Suonano al tergo lor faretre ed archi:
Asciutti hanno i cavalli, al corso usati,
Alla fatica invitti, al cibo parchi:
Nell' assalir son pronti, e nel ritrarsi;
E combatton fuggendo erranti e sparsi.

51.

Tatin regge la schiera, e sol fu questi,
Che Greco accompagnò l'armi Latine.
Oh vergogna, oh misfatto! or non avesti
Tu, Grecia, quelle guerre a te vicine?
E pur quasi a spettacolo sedesti,
Lenta aspettando de' grand' atti il fine;
Or, se tu se' vil serva, è il tuo servaggio
(Non ti lagnar) giustizia, e non oltraggio.

Digitized by Google

48.

Hon ~~skyler~~ sig med hjelmen: om en skara
Af folk ej kommit, envig hon begär.
Den stolta viker, men af nödtvång bara,
Ty den, hon flyr för, re'n besegrad är.
Men *han* i hjertat glädes att bevara
Den skönas krigarbild; hon lefver *der:*
Och hennes ställning, stället, blickens fråga,
Allt ser han jemt: — allt näring för hans låga.

49.

"Han brinner hopplöst", så en hvar skall tänka,
Som honom ser, och sjelf kännt kärlek rätt:
Så suckande han kommer, så han sänka
Sitt öga ses, på sorgens dystra sätt. —
Men åttahundra ryttare der blänka;
Han fört dem från Campaniens ljufva slätt,
(~~Naturens prakt-upplaga~~) och från kullar,
Vid hvilkas fot Tyrrhenska hafvet rullar.

50.

I rustning lätt, med harnesk nästan inga,
Tvåhundra komma nu från Greklands ängd:
På ryggen bågarna och kogren klinga,
En krokig sabel är vid sidan hängd:
De magra hästar ha, som eldigt springa,
Och som, lätt födda, trotsa vägens längd:
En tropp, till anfall snabb och snabb att vika,
Som, skingrad, strider och som flyr tillika.

51.

Tatin dem anför, ensam han bland Greker,
Som följde Latiens vapenskaror nu.
O blygd! Så, Grekland, intet dig beveker,
Dig dock så nära har du kriget ju?
Och dermed blott som skådespel du leker,
Helt makligt dramats utgång bidar du. —
Nu, om en ringa träl, dig ej beklaga!
Din träldom är ej våld, är rättvis aga.

Digitized by Google

52.

Squadra d'ordine estrema ecco vien poi,
Ma d'onor prima, e di valore, e d'arte.
Son qui gli avventurieri invitti eroi,
Terror dell' Asia, e folgori di Marte.
Taccia Argo i Mini, e taccia Artù que' suoi
Erranti, che di sogni empion le carte;
Ch' ogni antica memoria appo costoro
Perde. Or qual duce fia degno di loro?

53.

Dudon di Consa è il duce: e perche duro
Fu il giudicar di sangue, e di virtute,
Gli altri sopporsi a lui concordi furo,
Ch' avea più cose fatte, e più vedute.
Ei di virilità grave e maturo,
Mostra in fresco vigor chiome canute;
Mostra, quasi d'onor vestigj degni,
Di non brutte ferite impressi segni.

54.

Eustazio è poi fra primi, e i proprj pregj
Illustre il fanno, e più il fratel Buglione.
Gernando v' è, nato de' Re Norvegj,
Che scettri vanta, e titoli, e corone.
Ruggier di Balnavilla infra gli egregj
La vecchia fama, ed Engerlan ripone:
E celebrati son fra i piu gagliardi
Un Gentonio, un Rambaldo, e duo Gherardi.

55.

Son fra' lodati Ubaldo anco, e Rosmondo
Del gran ducato di Lincastro erede.
Non fia ch' Obizzo il Tosco aggravi al fondo
Chi fa delle memorie avare prede;
Nè i tre fratei Lombardi al chiaro mondo
Involi, Achille, Sforza, e Palamede;
O 'l forte Otton, che conquistò lo scudo,
In cui dall' angue esce il fanciullo ignudo.

Digitized by Google

32.

Der kommer sist, men främst att sig inviga
Åt ärans mödor och åt farans stund,
~~Squadron~~ af hjeltar, som frivilligt kriga, En flock
Krigsgudens åskor, Asiens skräckförbund.
Med sina Minyer må Argo tiga,
Ej Arthur skryta med sin taffelrund;
Hvar fornbild bleknar bort för denna skara.
Nu — hvem är värd att dessas höfding vara?

33.

Det Dudo är af Consa. — Som de alla
I börd och bragd ha dertill lika rätt,
Med enigt val till drott de *honom* kalla,
Som mer har sett och rönt på alla sätt.
Kring manlig hjessa gråa lockar svalla,
Dock är hans hjerta ungt, hans sinne lätt,
Och frisk hans kraft: — Han visar ännu spåren
I djupa ärr af icke fula såren.

34.

Eustache är bland de främsta. Honom tryter
Ej bragd; af Broderns är han större än. —
Gernand, en Norriges kungason, som skryter
Af spiror, titlar, kronor, kommer se'n.
Ruggier de Bernaville, ett namn, som bryter
Igenom sekler. — Engerlan näst den:
Och bland de tappraste vill ryktet veta
Genton, Rambald, och två, som Gerhard heta.

35.

Ubald och Rosmond äfven högt berömmas,
Lancaster hör som arf den sista till —:
Obizzo från Toscana skall ej dömmas
Till glömskans djup, som allting sluka vill.
Ej må, från Lombardiet, tre bröder glömmas
Med namnen: Sforza, Palamed, Achill;
Ej Otto, som af vunnen sköld sig gläder,
Der nakna barnet ur ett ormgap träder.

Digitized by Google

36.

Nè Guasco, nè Ridolfo addietro lasso,
Nè l'un nè l'altro Guido, ambo famosi;
Non Eberardo, e non Gernier trapasso
Sotto silenzio ingratamente ascosi.
Ove voi me, di numerar già lasso,
Gildippe ed Odoardo, amanti e sposi,
Rapite? Oh nella guerra anco consorti,
Non sarete disgiunti, ancor che morti.

37.

Nelle scuole d'Amor che non s'apprende?
Ivi si fe' costei guerriera ardita:
Va sempre affissa al caro fianco, e pende
Da un fato solo l' una e l'altra vita.
Colpo, ch' ad un sol noccia, unqua non scende,
Ma indiviso è il dolor d'ogni ferita:
E spesso è l'un ferito, e l'altro langue,
E versa l'alma quel, se questa il sangue.

38.

Ma il fanciullo Rinaldo è sovra questi,
E sovra quanti in mostra eran condutti,
Dolcemente feroce alzar vedresti
La regal fronte, e in lui mirar sol tutti.
L' età precorse e la speranza; e presti
Pareano i fior, quando n'usciro i frutti:
Se 'l miri fulminar nell' arme avvolto,
Marte lo stimi; Amor, se scopre il volto.

39.

Lui nella riva d'Adige produsse
A Bertoldo Sofia, Sofia la bella
A Bertoldo il possente: e pria che fusse
Tolto quasi il bambin dalla mammella,
Matilda il volle, e nutricollo, e instrusse
Nell' arti regie; e sempre ei fu con ella,
Sin ch' invaghì la giovinetta mente
La tromba, che s'udìa dall' Oriente.

Digitized by Google

56.

Ej Guasco, Rudolf, tvenne Guido, — heder
Dem tillhör begge — ut jag lemna må:
Ej otacksam jag tystna'ns skuggor breder
Kring Eberhard och kring Gernier också.
Hvart förs, re'n trött att räkna, jag af eder,
Gildipp' och Odoard, J såta två?
Som makar ömt J delat krigets öden,
Ej skolen nu J skiljas, efter döden.

57.

Hvad lär man ej i Amors skola? — Svänga
Sitt svärd som krigerska hon lärde der.
Vid samma öde tvenne lif nu hänga,
Vid dyra sidan evigt fäst hon är.
Ej faller hugg, som blott till *en* kan tränga;
Hvart sår till dem en odelt smärta bär:
Är såret *hans*, hos *henne* qvalet glöder,
Och *han* ger andan opp, om *hon* förblöder.

58.

Men helst vid ynglingen Rinaldo dröjer
Hvar blick: — *så* skön är ingen härens drott.
Gif akt, hur mildt han djerfva pannan höjer,
Hur kungligt: — *alla* se på *honom* blott.
Han ilar framom år och hopp: — man röjer
Re'n frukt, och blomning knapt har före gått.
Du honom tar, när, klädd till strids, han blossar,
För Mars; — för Amor, när han hjelmen lossar.

59.

Födt honom har vid Etscher-flodens stränder
Sofia, nämnd den Sköna, åt hans far
Berthold den Starke; — men ur moderns händer,
Ja från dess bröst, han togs i späda dar.
Mathilda honom fostrar opp, och vänder
Hans håg till kungavärf: — hos henne var
Han städs, tills mäktigt unga sinnet rördes
Af krigstrumpeten, som ur Östern hördes.

Digitized by Google

60.

Allor (neppur tre lustri avea forniti)
Fuggì soletto, e corse strade ignote:
Varcò l'Egeo, passò di Grecia i liti,
Giunse nel Campo in region remote.
Nobilissima fuga, e che l'imiti
Ben degna alcun magnanimo nipote.
Tre anni son ch' è in guerra, e intempestiva
Molle piuma del mento appena usciva.

61.

Passati i cavalieri, in mostra viene
La gente a piedi, ed è Raimondo innanti.
Reggea Tolosa, e scelse infra Pirene,
E fra Garonna, e l'Ocean suoi fanti.
Son quattromila, e bene armati, e bene
Instrutti, usi al disagio, e tolleranti.
Buona è la gente, e non può da più dotta
O da più forte guida esser condotta.

62.

Ma cinquemila Stefano d'Ambuosa,
E di Blesse, e di Turs, in guerra adduce.
Non è gente robusta o faticosa,
Sebben tutta di ferro ella riluce.
La terra molle, e lieta, e dilettosa,
Simili a se gli abitator produce.
Impeto fan nelle battaglie prime;
Ma di leggier poi langue, e si reprime.

63.

Alcasto il terzo vien, qual presso a Tebe
Già Capaneo, con minaccioso volto:
Seimila Elvezj, audace e fera plebe,
Dagli Alpini castelli avea raccolto,
Che 'l ferro uso a far solchi e franger glebe,
In nuove forme, e in più degne opre ha volto;
E con la man, che guardò rozzi armenti,
Par ch' i Regi sfidar nulla paventi.

Digitized by Google

60.

Då, ensam, flydde han, fast faror hölja
Hans väg (tre lustrer knapt han räkna kan);
Kom öfver Grekland, på Ægeens bölja,
Till fjerran trakt, der Korsets här han fann.
— En ädel flykt, väl värd att efterfölja
Af någon ättling, stortänkt såsom han! —
År har han re'n i kriget lefvat trenne,
Och hakan skägglös än; knapt fjun på henne.

61.

Men, efter rytterit, till mönstring vänder
Sig fotfolk nu: främst Raimund af Toulouse.
Folk tog han mellan Oceanens stränder,
Och Pyreneers berg, Garonnens brus:
Och fyratusen nu mot striden sänder,
Väl öfvade, med rustning blank och ljus.
Godt folket är, vid mödor vant och härdigt,
Och föra det kan ingen mera värdigt.

62.

Från Amboise, Blois och Tours tillika,
Femtusen under Stefans ledning gå.
Ej starka, dessa lätt för mödan vika,
Fast glänsande af stål, från topp till tå.
Invånarne sin hemjord äro lika,
Den yppig, vek, vällustig; *de* också.
I stridens första eld de slåss med ifver,
Men flykta lätt, när hettan svalnad blifver.

63.

Alcast kom se'n. Kapaneus lik vid muren
Af Thebe förr, han hota tycks förderf.
Sextusen Schweizare, — en hjelteburen,
Från Alper samlad, tropp — han anför djerf.
Det jern, hvaraf förr åkerns torf blef skuren,
De smidt till nya former, bättre värf:
Den hand, som vallat hjord i skog och klyfta,
De sky ej, att med trots mot kungar lyfta.

Digitized by Google

64.

Vedi appresso spiegar l'alto vessillo
Col diadema di Piero, e con le chiavi.
Qui settemila aduna il buon Camillo
Pedoni, d'arme rilucenti, e gravi:
Lieto, ch' a tanta impresa il Ciel sortillo,
Ove rinnovi il prisco onor degli avi,
O mostri almen, ch' alla virtu Latina
O nulla manca, o sol la disciplina.

65.

Ma già tutte le squadre eran con bella
Mostra passate, e l' ultima fu questa,
Quando Goffredo i maggior Duci appella,
E la sua mente a lor fa manifesta.
Come appaja diman l'alba novella
Vuo', che l'oste s'invii leggiera e presta,
Sì ch' ella giunga alla Città sacrata,
Quanto è possibil più, meno aspettata.

66.

Preparatevi dunque ed al viaggio,
Ed alla pugna, e alla vittoria ancora.
Qucsto ardito parlar d'uom così saggio
Sollecita ciascuno, e l'avvalora.
Tutti d' andar son pronti al nuovo raggio,
E impazienti in aspettar l'aurora:
Ma 'l provvido Buglion senza ogni tema
Non è però, benchè nel cor la prema;

67.

Perch' egli avea certe novelle intese,
Che s' è d'Egitto il re già posto in via
In verso Gaza, bello e forte arnese
Da fronteggiare i regni di Soria:
Nè creder può, che l'uomo a fiere imprese
Avvezzo sempre, or lento in ozio stia;
Ma d'averlo aspettando aspro nemico,
Parla al fedel suo messaggiero Enrico:

vizi
vitium

Digitized by Google

64.

Med Petri diadem och nycklar tvenne,
Se! fanan svajar hög. — Sjutusen man,
Tungt rustade, Camillus under henne
Har samlat: sjelf han för dem alla an.
Hur glad, att himlen *honom* valt, är denne!
Der fädrens bragd han nu förnya kan,
Och visa, att på ärans Romar-bana,
Om något fattas, är det endast vana.

65.

Men mönstrade nu redan voro alla,
Och denna tropp den sista var, man såg;
Då Gottfrid härens förstar låter kalla,
Och uppenbarar dem sin plan, sin håg.
"Med morgonsoln — så höres han befalla —
Jag vill, sig hären sätter snabb i tåg,
Att den vid helga staden kan slå läger,
Förr'n fienden en aning derom äger.

66.

"Bereden er då nu att tåga, strida!
Bereden er att segra likaså!"
Så dristigt tal från kloka drottens sida
En hvar ses lifva: högre kraft de få.
Otåligt alla morgonrodnan bida,
Tillreds, vid första gryningen, att gå.
Men ej så fri från fruktan, som man tycker,
Är Gottfrid, fast han den inom sig trycker.

67.

Han vet af nya budskap, som ej svika,
Att upp Egyptens kung re'n brutit har
Mot Gazas fästning (skön och stark tillika,
Mot Syriens land den bildar gräns-försvar):
Han kan ej tro, att mannen, van att vika
För inga faror, makligt still nu var;
Men viss, att honom snart till ovän äga,
Han hörs till Henric, trogen budsven, säga:

Digitized by Google

68.

Sovra una lieve saettia tragitto
Vuo', che tu faccia nella Greca terra.
Ivi giunger dovea (così m' ha scritto
Chi mai per uso in avvisar non erra)
Un giovane regal d'animo invitto,
Ch' a farsi vien nostro compagno in guerra.
Prence è de' Dani, e mena un grande stuolo
Sin dai paesi sottoposti al polo.

69.

Ma perchè 'l Greco imperador fallace
Seco forse userà le solite arti,
Per far, ch' o torni indietro, o 'l corso audace
Torca in altre da noi lontane parti;
Tu nunzio mio, tu consiglier verace,
In mio nome il disponi a ciò, che parti
Nostro, e suo bene; e di', che tosto vegna,
Che di lui fora ogni tardanza indegna.

70.

Non venir seco tu; ma resta appresso
Al re de' Greci a procurar l'ajuto,
Che, già più d'una volta a noi promesso,
È per ragion di patto anco dovuto.
Così parla, e l'informa; e poi che 'l messo
Le lettre ha di credenza e di saluto,
Toglie, affrettando il suo partir, congedo:
E tregua fa co' suoi pensier Goffredo.

71.

Il dì seguente, allor che aperte sono
Del lucido Oriente al sol le porte,
Di trombe udissi e di tamburi un suono,
Ond' al cammino ogni guerrier s'esorte.
Non è sì grato ai caldi giorni il tuono,
Che speranza di pioggia al mondo apporte,
Come fu caro alle feroci genti
L'altero suon de' bellici instrumenti.

Digitized by Google

68.

"Må på en lätt snällseglare du fara
Till Grekland öfver! — Dit nu kommer det
(Af en, som säker plär i uppgift vara,
Jag genom bref den saken noga vet)
En kungason, som dela vill vår fara,
En högsint yngling, stor i tapperhet,
En Danmarks prins, och vid hans sida glänser
En väldig tropp, längst bort från polens gränser.

69.

"Men, att ej Greklands kejsare må öfva
Sin vanda list, att honom innan kort
Till återtåg förmå, och oss beröfva
Hans hjelp, och narra honom fjerran bort;
Gack du, mitt bud, hvars nit jag förr fått pröfva,
Tyd Danmarks prins hans eget väl och vårt!
Bed honom skynda och ha svärdet färdigt!
Allt dröjsmål här ej vore honom värdigt.

70.

"Kom du ej med! Väck kejsarn ur sin dvala,
Att bistå oss! Blif qvar på Grekers jord!
Hjelp, ofta lofvad, må man ej förhala;
Oss svor man den, må nu man hålla ord!"
Så Gottfrid höres till sin budsven tala,
Som, snart med fullmakts-bref behörig gjord,
I hast sitt afsked tar, och lyfter ankar; —
Och fred gör Gottfrid nu med sina tankar.

71.

Re'n nattens skuggor gryningen försvagar,
För soln slår Östern sina portar opp,
Då ljud af pukor och trumpeter jagar
Ur hvilans famn en hvar till färdens lopp.
Så ljuf ej åskan är på heta dagar,
När den till jorden bringar regnets hopp,
Som kärt det var för dessa tappra alla,
Att höra stolta krigsmusiken skalla.

Digitized by Google

72.

Tosto ciascun, da gran desio compunto,
Veste le membra dell' usate spoglie,
E tosto appar di tutte l'arme in punto:
Tosto sotto i suoi duci ogn' uom s'accoglie;
E l'ordinato esercito congiunto
Tutte le sue bandiere al vento scioglie;
E nel vessillo imperiale e grande
La trionfante Croce al ciel si spande.

73.

Intanto il sol, che da' celesti campi
Va più sempre avanzando, e in alto ascende,
L'arme percote, e ne trae fiamme, e lampi
Tremuli e chiari, onde le viste offende.
L'aria par di faville intorno avvampi,
E quasi d'alto incendio in forma splende;
E co' fieri nitriti il suono accorda
Del ferro scosso, e le campagne assorda.

74.

Il Capitan, che da' nemici agguati
Le schiere sue d' assicurar desia,
Molti a cavallo leggiermente armati
A scoprire il paese intorno invia:
E innanzi i guastatori avea mandati,
Da cui si debba agevolar la via,
E i vuoti luoghi empire, e spianar gli erti,
E da cui siano i chiusi passi aperti.

75.

Non è gente pagana insieme accolta,
Non muro cinto di profonda fossa,
Non gran torrente, o monte alpestre, o folta
Selva, che 'l lor viaggio arrestar possa.
Così degli altri fiumi il re talvolta,
Quando superbo oltra misura ingrossa,
Sovra le sponde ruinoso scorre,
Nè cosa è mai, che gli s'ardisca opporre.

Digitized by Google

72.

Af längtan tänd, hvar kämpe straxt på stunden
Sin krigarskrud och sina vapen tar,
Och, i full rustning, träder ut i runden:
Till sina drottar samlar sig en hvar.
Men hela hären, ordnad och förbunden,
Nu alla fanor löst för vinden har,
Och främst på fältherrns högbanér man röjer,
Hur Korset, segrande, mot skyn sig höjer.

73.

Och sol'n, som nu från himlens slätter tågar
Allt högre opp, på vapnen faller klar:
Hon bryts mot dem, och glans, som synen plågar,
Och blixtar, darrande, ur dem hon drar.
Af gnistor glödgad hela luften lågar,
~~Det tycks, den af en~~ vådeld ~~skenet~~ har;
Och ljud af stolta gnäggningar, med mängden
Af sköldgny blandadt, döfvar hela ängden.

74.

Men fältherrn vill för bakhåll, som kanhända
Fiendtligt lura, tryggad se sin här,
Och skickar ut, att trakterna få kända,
En ryttar-hop, som lätt beväpnad är.
Skansgräfvare på förhand voro sända
Att ifrån vägen röja allt besvär,
Dess gropar fylla, sänka ned dess branter,
Och öppna stängda pass på alla kanter.

75.

Sig hedniskt folk förgäfves mot dem ställer: —
Ej finns det mur så stark, ej graf så låg,
Ej elf så strid, och berg så högt ej heller,
Ej skog nog tät, att hejda deras tåg.
Så "andra floders konung", när han sväller
Och öfver höfvan hvälfver stolt sin våg,
Ses härjande sin strandbädd öfverskölja,
Och intet djerfs sig sätta mot hans bölja.

Digitized by Google

76.

Sol di Tripoli il re, ch' in ben guardate
Mura genti, tesori, ed arme serra,
Forse le schiere Franche avria tardate,
Ma non osò di provocarle in guerra.
Lor con messi, e con doni anco, placate
Ricettò volontario entro la terra,
E ricevè condizion di pace,
Sì come imporle al pio Goffredo piace.

77.

Qui del monte Seir, ch' alto e sovrano
Dall' oriente alla cittade è presso,
Gran turba scese di Fedeli al piano,
D' ogni età mescolata e d'ogni sesso.
Portò suoi doni al vincitor cristiano,
Godea in mirarlo, e in ragionar con esso:
Stupia dell' arme peregrine; e guida
Ebbe da lor Goffredo amica e fida.

78.

Conduce ei sempre alle marittime onde
Vicino il Campo per diritte strade,
Sapendo ben, che le propinque sponde
L'amica armata costeggiando rade,
La qual può far, che tutto il Campo abbonde
De' necessarj arnesi, e che le biade
Ogn' isola de' Greci a lui sol mieta,
E Scio pietrosa gli vendemmi, e Creta.

79.

Geme il vicino mar sotto l'incarco
Dell' alte navi, e de' più lievi pini;
Sì che non s'apre omai sicuro varco
Nel mar Mediterraneo ai Saracini;
Che oltr'a quei, ch' ha Georgio armati e Marco
Ne' Veneziani e Liguri confini,
Altri Inghilterra, e Francia, ed altri Olanda,
E la fertil Sicilia altri ne manda.

Digitized by Google

76.

Blott Tripolis Emir, som lyckats sluta
Guld, vapen, folk, i säkra murars vakt,
De Christna kanske hejda kan; — men njuta
Långt heldre vill han fred med deras makt.
Se'n han med bud och skänker sökt dem muta,
För deras intåg ej han hinder lagt,
Men tog emot, med sinne undergifvet,
Hvart fredsvilkor, af Gottfrid föreskrifvet.

77.

Från berget Seir, som i öster höjer
Sig nära sta'n, här steg på slätten ner
En mängd af folk. Man dem för Christna röjer,
Och kön och åldrar blandade man ser.
Dem Gottfrids tal och åsyn ljuft förnöjer:
Åt segrarn hopen sina skänker ger,
Förvånas öfver vapnens syn; — och vägen
Att troget visa är den gladt benägen.

78.

Nu städs på vägar nära hafvet bryter
Med Christna hären fram den vise drott,
Väl vetande, att utmed kusten flyter
Den flotta, om hvars hjelp han löfte fått.
Den gör, att ingenting i lägret tryter,
Och att sitt korn för *honom* mejar blott
Hvar Grekisk ö, hur helst den än må heta,
Och vinskörd ger åt honom Chios, Creta.

79.

Så hafvet suckar nära sina stränder
För tyngd af skepp och mindre fartyg fler,
Att Saracenarn ej, hvart han sig vänder,
På Medelhafvet trygg kan segla mer.
Ej blott Sanct Georg och Sanct Marcus sänder
Från Genua, Venedig, hjelp hit ner,
Frankrike, England, Holland och det rika
Sicilien sänder skepp och folk tillika.

Digitized by Google

80.

E questi, che son tutti insieme uniti
Con saldissimi lacci in un volere,
S' eran carchi e provvisti in varj liti
Di ciò, ch' è d'uopo alle terrestri schiere;
Le quai trovando liberi e sforniti
I passi de' nemici alle frontiere,
In corso velocissimo sen vanno
Là, 've Cristo soffrì mortale affanno.

81.

Ma precorsa è la fama apportatrice
De' veraci romori, e de' bugiardi,
Ch' unito è il Campo vincitor felice,
Che già s'è mosso, e che non è chi 'l tardi:
Quante, e quai sian le squadre ella ridice,
Narra il nome, e il valor de' più gagliardi,
Narra i lor vanti, e con terribil faccia
Gli usurpatori di Sion minaccia.

82.

E l'aspettar del male è mal peggiore
Forse, che non parrebbe il mal presente:
Pende ad ogn' aura incerta di romore
Ogni orecchia sospesa, ed ogni mente;
E un confuso bisbiglio entro, e di fuore,
Trascorre i campi, e la città dolente.
Ma il vecchio re nè' già vicin perigli
Volge nel dubbio cor feri consigli.

83.

Aladin detto è il re, che di quel regno
Novo signor, vive in continua cura:
Uom già crudel, ma 'l suo feroce ingegno
Pur mitigato avea l'età matura.
Egli, che de' Latini udì il disegno,
Ch' han d'assalir di sua città le mura,
Giunge al vecchio timor novi sospetti:
E de' nemici pave, e de' soggetti;

Digitized by Google

80.

Och de, som alla ha *en* vilja bara,
Af starka band förenta med hvarann,
På skiljda kuster lastat in all vara,
Som nu för här'n till lands behöfvas kan;
Men denna, ljusets tappra riddarskara,
Som nu hvart gränspass obevakadt fann,
I hastigaste ilfärd *dit* ses tåga,
Der Christus led på korset dödens plåga.

81.

Framför den Ryktet lopp, som än har sanna,
Än falska ljud i skallande trumpet:
"Sig hären samlat, — segrar, — vill ej stanna,
Den rycker framåt, ingen hindrar det."
Dess troppar huru stora, hurudanna,
Dess främsta hjeltars namn och bragd det vet,
Och dödens hot ur fasansfulla blickar
Det mot inkräktarne af Zion skickar.

82.

Och ondt att *vänta*, värre är kanhända,
Än om det onda sjelft kom oförtäckt. —
Nu alla öron, alla sinnen spända
Oroligt lyssna till hvar ~~ryktets~~ flägt. minsta
Ett ängsligt sorl, som aldrig tager ända,
Har, utom, inom, land och stad förskräckt;
Men gamle kungen, som mot faran skälfver,
I tveksamt bröst nu grymma rådslag hvälfver.

83.

Hans namn var Aladin. Med oro förde
Han städse spiran i sitt nya land.
Förr grym; hans sinne lidelserna störde
Nu mindre, tyglade af årens band.
Men, när hos Frankerna han planen hörde
Att taga in hans stad med väpnad hand,
~~Till fruktan *ny* hans *gamla* vände~~ åter: [illegible]
Han räds för fiender — och undersåter.

84.

Però che dentro a una città commisto
Popolo alberga di contraria fede:
La debil parte, e la minore in Cristo,
La grande, e forte in Macometto crede:
Ma quando il re fe' di Sion l'acquisto,
E vi cercò di stabilir la sede,
Scemò i pubblici pesi a' suoi pagani,
Ma più gravonne i miseri Cristiani.

85.

Questo pensier la ferità nativa,
Che dagli anni sopita e fredda langue,
Irritando inasprisce, e la ravviva
Sì, che assetata è più che mai di sangue.
Tal fero torna alla stagione estiva
Quel, che parve nel gel piacevol angue:
Così leon domestico riprende
L'innato suo furor, s'altri l'offende.

86.

Veggio, dicea, della letizia nova
Veraci segni in questa turba infida:
Il danno universal solo a lei giova,
Sol nel pianto comun pur ch' ella rida;
E forse insidie e tradimenti or cova,
Rivolgendo fra se, come m'uccida,
O come al mio nemico e suo consorte
Popolo occultamente apra le porte.

87.

Ma nol farà: prevenirò quest' empj
Disegni loro, e sfogherommi appieno:
Gli ucciderò; faronne acerbi scempj,
Svenerò i figli alle lor madri in seno:
Arderò loro alberghi, e insieme i Tempj:
Questi i debiti roghi ai morti fieno;
E su quel lor Sepolcro in mezzo ai voti
Vittime pria farò de' sacerdoti.

- rogus

Digitized by Google

84.

Ty folk, som i sin tro ej ense draga,
Bo i *en* stad, med skiljda tänkesätt.
På Christus tror den mindre deln, den svaga;
Den stora, starka, tror på Mahomet.
Men när det kungen lyckats Zion taga,
Och han sin thron der ville stadga rätt,
Han minskade de sinas skatt och tunga,
Att desto mera på de Christna slunga.

85.

Den tanken fart åt medfödd grymhet gifver,
Som domnat förr, och kylts af år och tid:
Den lifvar, äggar, retar så hans ifver,
Att, mer än nånsin, blodtörst väcks härvid.
Så åter arg mot sommartiden blifver
Den orm, som under kylan tycktes blid;
Så lejonet, hur tamt det än må heta,
Blir åter vildt, om någon djerfs det reta.

86.

"Ja — sade han — en nytänd glädje blänker
I dessa falskas ögon, lätt att se:
Det helas ofärd *dem* blott nöje skänker;
När alla andra sörja, dessa le:
Och kanske nu som bäst de smida ränker,
Hur j a g skall mördas, derom rådslå de,
Och hur för fienden, med dem förbunden,
Stadsporten öppnas må i lömska stunden.

87.

"Det skall ej ske. Jag förekommer denna
Gudlösa plan: min hämnd skall släckas all.
Jag skall dem mörda, härjande kringränna,
I mödrars sköt jag barnen dräpa skall:
Skall deras hus och deras tempel bränna,
(Dem värdigt bål blir dessa lågors svall!)
Skall på den graf, der de sin andakt mätta,
Främst offra dem, som offertjenst förrätta."

Digitized by Google

88.

Così l'iniquo fra suo cor ragiona;
Pur non segue pensier sì mal concetto:
Ma, s'a quegli innocenti egli perdona,
È di viltà, non di pietade, effetto:
Che, se un timor a incrudelir lo sprona,
Il ritien più potente altro sospetto:
Troncar le vie d'accordo, e de' nemici
Troppo teme irritar l'arme vittrici.

89.

Tempra dunque il fellon la rabbia insana;
Anzi altrove pur cerca ove la sfoghi.
I rustici edificj abbatte e spiana,
E dà in preda alle fiamme i culti luoghi.
Parte alcuna non lascia integra o sana,
Onde il Franco si pasca, ove s'alloghi.
Turba le fonti e i rivi, e le pure onde
Di veneni mortiferi confonde.

90.

Spietatamente è cauto, e non oblia
Di rinforzar Gerusalem frattanto.
Da tre lati fortissima era pria:
Sol verso Borea è men secura alquanto.
Ma da' primi sospetti ei le munia
D' alti ripari il suo men forte canto;
E v' accoglica gran quantitade in fretta
Di gente mercenaria, e di soggetta.

Digitized by Google

88.

Så talar i hans bröst en ilsken ifver:
Dock onda tanken utför han ej än;
Men om han nåd åt de förtryckta gifver,
Är feghet, icke miskund, skäl till den.
Till grymma dåd *en* fruktan honom drifver,
Mer stark en *annan* håller då igen:
Att stänga väg, som till förlikning lemnas,
Han räds, — och reta segrarn, som kan hämnas.

89.

Han qväfver då sitt raseri med möda;
Nej, luft åt det på annat håll han ger:
Han tänder eld på odlarns fält och gröda,
Och bygdens tjäll han slår till marken ner:
Ej något, som kan boning eller föda
Åt Franken ge, han lemnar oskadt mer;
Han grumlar bäckars vatten, och ej sällan
Med dödligt gift han blandar rena källan.

90.

Försigtig dock, fast grymhet honom tärde,
Sin stads befästning han ej glömt. Den har
Tre sidor re'n nog starka; men den fjerde,
Som låg mot norr, det något mindre var.
Vid första vink om hvad som är å färde,
Han ger åt *denna* vallar till försvar,
Och samlar hit i hast, att segrarn hejda,
En mängd af egna krigare och lejda.

Digitized by Google

Erinran
om Versslaget i Gerusalemme Liberata.

Ottava Rima, *i sin enklaste form, sådan den i Italienska poësiens barndom förekommer, och ännu i dag hos Sicilianska skalder finnes bibehållen, utgöres af åtta* endecasillabi piani, *med regelbundet alternerande rim, så att den första versraden i sitt slutord consonerar med den tredje, femte och sjunde; den andra åter med den fjerde, sjette och åttonde. I Boccaccios* Teseide *möter man för första gången den formförändring, hvarunder* O. R. *sedermera allmännast framträdt, och äfven hos oss vunnit burskap, att nemligen blott i de sex första raderna rimmen alternera, men deremot de tvenne sista consonera med hvarandra, — en förändring, hvarigenom enformigheten minskas, och stanzen får ett bestämdare slutfall, en behagligare afrundning. På detta sätt construerad, har* Ottava Rima, *ända från medlet af 1400-talet, då Luigi Pulci derpå diktade sin* Morgante Maggiore, *varit och förblifvit Italienarens episka vers-art, och är den, som äfven Tasso här begagnat. — I de Germanska språken, hvilkas prosodi är så himmelsvidt skiljd från de Romanskas, får äfven* Ottava Rima *en helt olika takt, en alldeles skiljaktig karakter, och erinrar egentligen, blott genom sjelfva rimflätningens typ, om sina Italienska anor. En ersättning för den mångfaldigt större rhythmiska omvexling och numerositet, som, nästan till sjelfsvåld, utmärker Sydlänningens smidiga versbyggnad, äga dock de Germanska språken i en större tillgång på manliga rim, hvilka, då de i Italienskan måste sökas endast bland* voci tronche, *der både högst sparsamt förefinnas och derjemte hafva ett, med språkets Genius stridigt, nästan komiskt uttryck, som, för det mesta, utesluter dem ur all högre stil. Om Italienarnes stanz utgöres af blott feminina rim, kommer det således deraf, att den ej kan hafva några andra. Tyskar och Svenskar hafva förstått, att härutinnan begagna sina språks företräden, så mycket heldre, som, särdeles vid compositioner af vidsträcktare omfång, Ottava Rima med idel feminina rim har för våra öron något alltför tungt och släpande; ehuruväl den, vid mindre afdelningar, kan någon gång, äfven hos oss, (såsom Atterbom bäst visat) med fördel användas. Högst tröttande skulle dess entonighet blifva i ett poëm af nära* tvåtusende *stanzer; och öfversättaren har derföre, ej mindre af egen välgrundad öfvertygelse, än med sakkunniga mäns bifall och tillstyrkan, här, likasom förut Gries i ett dylikt företag på Tyska, låtit de masculina rimmen regelbundet alternera med de feminina. Det hade eljest för honom varit ett slags lättnad, att, genom begagnande af blott feminina rim, få, uti hvarannan af stanzens första sex rader, utrymme för en stafvelse mer.*

Digitized by Google

ANMÄRKNINGAR OCH UPPLYSNINGAR
till
FÖRSTA SÅNGEN.

---

1 St.

Redan i poëmets första rader har Virgilius föresväfvat Skalden såsom mönster.

Canto l'armi pietose, e'l Capitano

erinrar om dennes: *Arma virumque cano**), äfvensom det följande *Molto egli oprò . . . molto soffrì* tydligen är modelleradt efter Virgilii: *Multum ille....jactatus ...; multa quoque ... passus. Dum conderet urbem* motsvaras då här af orden: *nel glorioso acquisto.* Versens tredje rad påminner om ett ställe i Dantes Inferno: *Fece col senno assai, e con la spada.*

Il Capitano. Gottfrid af Bouillon, Hertig af Neder-Lothringen. Se nedanför st. 8.

E invan l'Inferno a lui s'oppose. Vi få redan i fjerde Sången se, hur mörkrets furste sammankallar "de eviga skuggornas innevånare", och uppmanar dem, att i grund förstöra korsriddarnes här. Till en början förmås då, genom en ond andes inflytelse, Fursten af Damascus, Idraot, som tillika

---

*) Det fel mot regeln för den Episka handlingens enhet, som man i Tassos första rad velat finna, skulle då, med lika mycket, eller lika ringa, skäl, äfven gälla den Romerske skalden.

Digitized by Google

är en ryktbar Magus, att till det Christna lägret sända sin undersköna brorsdotter, Armida, på det att hon med sin fägring måtte förtjusa, och med sina trollkonster insnärja de förnämsta kämparna, framför allt den utmärktaste bland dem alla, Rinaldo. Att detta anslag, som i början lyckas, likväl slutligen, genom himmelens nåd, blifver om intet, så att Gottfrids irrande följeslagare (*i suoi compagni erranti*) åter samlas under de heliga fanorna, antydes nu i de sista raderna af denna vers, som i få, men raska drag, uppdrager contourerna för hela Epos. Skalden följer härvid så väl sina Episka mönster, som den regel, Aristoteles i sin Rhetorik gifvit åt så väl Epikern som Oratorn *).

S'armò d'Asia e di Libia il popol misto;
antyder den Egyptiske Sultanens här, som, enligt hvad man ser af mönstringen i sjuttonde Sången, utgjordes af krigande folk både från Asien och Libyen (Africa). Hos flera gamla Geografer (t. ex. hos Ptolemæus) är Libyen namnet på hela verldsdelen, hvaremot Africa blott utgör en mindre del af det förra. — Det är med de Christnas seger öfver denna Asiens och Africas blandade härskara, som poëmets sista sång slutar.

I den lika vidlöftiga, som obilliga och småaktiga kritik, hvarmed den i Florenz år 1582 stiftade Academien *della Crusca* **) söndermalde Tassos poëm, och omsider föranledde

---

*) Man jemföre härmed, hvad Cicero på ett ställe yttrar till Cajus Erennius: "*dociles auditores habere poterimus, si summam causæ breviter exponemus.*"

**) Denna sedermera, särdeles genom utgifningen af sin Italienska Ordbok, så berömda Akademi var i sitt upphof högst obetydlig, och motsvarade värdigt sitt namn af ett litterärt mjölnar-sällskap. Föreningens stiftare och mest ansedda medlem var Antonio Francesco Grazzini [vanligen kallad Lasca]. Medlemmarnes antal var i början blott fem: Riddaren Leonardo Salviati, som blef den sjette, upphöjde föreningen till en Akademi. [Såsom litterär klubb räknade den sin tillvaro ända från 1552.] Med namnet *della Crusca*, hvilket ord egentligen betecknar det afskräde [kli, sådor], som vid malning afskiljes från det rena mjölet, ville de uttrycka sin afsigt, att underkasta så väl skriftställare, som sjelfva språket, en sträng

Digitized by Google

Skalden till den väl storartade, men dock misslyckade, omarbetning af det hela, som, mot slutet af hans lefnad, utkom under titeln *La Gerusalemme Conquistata* *) (det eröfrade Jerusalem), klandrades högeligen denna första vers. Redan ordet *pietoso* var ej bra. Det fick ej — menade la Crusca — brukas,

---

och noggrann pröfning. De valde en qvarnsigt [*frullone*] till sitt vapen, och antog till dévise: *il più bel fior ne coglie.* Sin pröfning af litterära arbeten kallade de grofsigt och finsigt [*vaglio* och *staccio*], och resultatet af en sådan pröfning offentliggjordes under uttrycken: *vagliata, stacciata, cruscata,* och andra mjölnar-termer. Äfven medlemmarna sjelfva antogo namn, som härmed stodo i sammanhang. Så framträdde i stridskriften mot Tasso, den hätske Salviati, [dessförinnan Skaldens nära vän och förtrogne], under benämningen *L'infarinato* [den bemjölade], och, i samma stridskrift, Akademiens Secreterare, Sebastiano de' Rossi, under namnet *L'inferigno* [hårdkakan]: en tredje af sällskapet kallade sig *Lo smaccato* [den sönderkrossade], en fjerde *Lo stritolato* [den söndersmulade] o. s. v. — Slika vidunderligheter tillhörde för öfrigt tidens och landets sed.

*) *La Gerusalemme Conquistata* utkom första gången 1593, [två år före Skaldens död], i en i Rom tryckt qvartupplaga [Roma. Gugl. Facciotti]. Följande året utkommo tvenne dylika, den ena i Pavia, den andra i Milano. En år 1595 i Paris tryckt upplaga i 12:o är högst sällsynt: den blef nemligen genom ett Parlamentsbeslut af d. 1 Sept. 1595 förbjuden och sequestrerad. Anledning härtill voro de tvenne Stanzer [75 och 76] af tjugonde Sången, i hvilka Tasso skildrat Frankrikes dåvarande oroliga läge, och antydt Påfvens rätt att herrska öfver Konungarne. Parlamentet fördömde dessa rader, såsom "contenant des idées contraires à l'autorité du roi et au bien du royaume, et comme attentatoires à l'honneur du feu roi Henri III. et du roi regnant Henri IV." — På 1600:talet utkom poëmet i tio särskilda upplagor; den sista tryckt i Venedig 1642. Sedan denna tid har *Gerusalemme Conquistata* aldrig blifvit omtryckt, utom i de Florentinska och Venetianska upplagorna af Tassos samtliga verk — ett bevis, huru efterverlden mer och mer gifvit företräde åt Tassos poëm i dess ursprungliga form. *Gerus. Conquistata* har också aldrig blifvit öfversatt på något främmande språk. — Det var likväl vid denna omarbetning, som Skalden sjelf fästade sin ära. Döende, tog han ett heligt löfte af kardinalen Cinthio Aldobrandini [till hvilken *Gerus. Conquistata* var dedicerad], att denne skulle söka förstöra alla exemplar, som kunde öfverkommas, af *Gerus.* liberata, så att poëmet endast i sin nya form måtte gå till efterverlden.

Digitized by Google

såsom här, i bemärkelsen af *pio* (= *devoto, religioso,* from), utan betydde blott medlidsam, full af deltagande (= *compassionevole*). Härvid förekom likväl den omständigheten, att både Boccaccio och Petrarca — tvenne auktoriteter, dem sjelfva la Crusca ej vågade jäfva — nyttjat, på mer än ett ställe, ordet *pietoso* i den förra bemärkelsen. Boccaccio öfversätter t. ex. *pius Æneas* med *il pietoso Ænea;* och Petrarca uttrycker med *atti pietosi* fromma gerningar. — Nu vände sig de stränga Akademikerna med sitt ordrytteri mot *Capitano.* Detta ord skulle blott få betyda en lägre grad inom Arméen (= Capitaine), men ej härhöfvidsman, ehuru redan dess derivation angifver begreppet af hufvudman, höfding, och dess betydelse af befälhafvare i allmänhet längesedan hade vunnit burskap inom Italienska språket. Den alltför medgörlige Tasso, som, i ett bref till Scipio di Gonzaga, rörande uttrycker sin beredvillighet att ändra allt, hvad ändras kan *), gjorde emedlertid sina Recensenter till viljes, och gaf nu första raden följande utseende:

Io canto l'arme e'l Cavalier sovrano.

Ett annat förslag till de fyra första radernas ändring innehålles äfven i det ofvannämnda brefvet till Gonzaga **). Men om, såsom läsaren finner, Skalden sjelf haft möda och hufvudbråk med denna första vers, hafva hans öfversättare på andra tungomål haft det icke mindre. Versens pregnanta in-

---

*) "*pur mi giova d'aver mutato, e di mutar, se bisognerà.*"

**) Det lyder så:

L'armi pietosi, e i Cavalieri io canto
Che della Croce si segnar di Cristo,
Quant' operar sotto Goffredo, e quanto
Seco soffrir nel glorioso acquisto.

Bland de anmärkningar, som mot första versen blifvit gjorda, må äfven nämnas den, att Tasso genast i poëmets början låter andra ord [*acquisto, misto,*] stå såsom rim till *Cristo,* då deremot hos Dante detta namn städse är för heligt, att rimma mot annat ord, än sig sjelft.

Digitized by Google

nehåll gör den till en af de svårare att väl återgifva. Bland de flerfaldiga försök, som den närvarande öfversättaren härutinnan gjort, har han trott sig tills vidare böra gifva företräde åt den form, hvarunder versen nu på Svenska framträdt. Han vill likväl, till läsarens eget val och bepröfvande, anföra ännu en annan:

Det fromma krig, den Höfding, vill jag sjunga,
Som Christi graf med härsmakt återtog.
Vid dess eröfring led han mödor tunga,
Men, klok och tapper, fienden han slog.
Förgäfves Afgrund sågs mot honom ljunga,
Förgäfves väpnadt Asien, Libyen, drog;
Ty himlens skydd har till de helga fanor
Hans kämpar återfört från vilsna banor.

— — — *sotto ai santi*
Segni ridusse —

Eburu visserligen i ordställningen ingenting är som hindrar, att ju *il Capitano* kan tänkas såsom subject till *ridusse*, gör man dock rättast att här anse *il Cielo* såsom subject. Meningen blifver, i begge fallen, ungefärligen densamma.

2 St.

O Musa tu, che etc.

Motsvarar nu Virgilii: *Musa, mihi caussas memora* etc. Skalden börjar här sin invocation, som ännu i följande stanzen fortsättes, och han ställer den icke till någon af Parnassens och fabelns vanliga sånggudinnor, icke till någon hednisk och profan, men till en, bland stjernor thronande, himmelsk, evig; af hvilken, då hon icke är någon annan, än den högsta SANNINGEN sjelf, han anser sig böra begära tillgift för hvad han i sin Sång af diktens verldsliga prydnader nödgas låna. Att, såsom några Italienska uttydare gjort, med den här anropade Gudomligheten nödvändigt vilja förstå Jungfru Maria, smakar nog mycket Catholskt. De åberopa, såsom stöd för denna mening, att Petrarca, i sin canzon till den hel. Jung-

Digitized by Google

fruns ära, kallar henne *Coronata di stelle*, äfvensom att det, i en af den Romerska kyrkans latinska hymner, heter: *"super choros angelorum, et super coelestia regna, assumta est sancta Dei genitrix,"* af hvilka uttryck de i denna vers velat finna en reminiscens. — En sådan tydning är, såsom lätt synes, alldeles öfverflödig. Skalden anropar en sångens Gudom, som bor högre än på Helicon, bor i sjelfva himmelen: han nämner ej denna Gudom vid namn, men att det är den högsta af alla, den enda, till hvilken ett religiöst Epos kunde ställas, faller lätt i ögonen *).

3 St.

Den bild, som genomgår den sednare delen af denna vers, är tydligen lånad af Lucretius, som, näst Virgilius, var, bland Roms skalder, Tassos älsklings-författare. I första boken af dennes lärodikt: *De rerum natura*, läse man, till jemförelse, följande verser:

Sed veluti pueris absynthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius ora pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore etc.

4 och 5 St.

Dedication till Alfons II, Hertig af Ferrara, vid hvars glänsande hof Tasso lefde, älskad och firad, sin ungdoms lyckligaste dagar; på hvars grymma befallning han sedermera, under sju år af sin mannaålder, måste, såsom dårhushjon, försmäkta inom fängelsets murar. Alfons efterträdde 1559 Hercules II, och regerade till sin död 1597. Historien skildrar honom såsom en praktlysten furste, som mer af fåfänga, än af verklig kärlek, beskyddat vetenskap och konst. Bekant är den ärelystnad, hvarmed han fikade efter Polens krona **). Hans hof — mötesplatsen för Italiens berömdaste

*) I Tassos aldraförsta utkast till *Ger. liber.*, som ännu i original-manuscript finnes på Vatikanska Bibliotheket i Rom, är invocationen ställd till *Il Re del Cielo.* — Det innehåller inalles blott 116 stanzer.

**) Det var Skalden Guarini, den prisade författaren till *Il pastor fido*, som, vid dessa underhandlingar, tjenade honom såsom gesandt hos Polska ständerna.

Digitized by Google

namn — var en täflingsbana på en gång för snillets fester och för Chevaleriets lysande tornerspel: de förra anförda af hans tvenne intagande systrar, Lucrezia och Leonora*); de sednare af honom sjelf, som i krigskonstens både theori och praktik berömmes såsom en mästare. — För att rätt uppfatta den 5:te stanzen, bör man ihågkomma följande. Vid den tid, då *Ger. liberata* skrefs, var allmänna uppmärksamheten i Europa synnerligen fästad på Turkarna: sjelfva ämnet för Tassos poëm fick derigenom ett så mycket mer ökadt interesse. Medan han som bäst var sysselsatt med första Sångerna deraf, vann Philip II:s broder, Don Juan af Österrike, det ryktbara sjöslaget öfver Turkarna, vid Lepanto, och allmänna önskan i Europa var, att man nu borde gå löst på Constantinopel. Detta krig, som sysselsatte allas tankar, återväckte tanken på de förra korstågen. Knapt hundra år förut hade Påfven Pius II. sjelf velat sätta sig i spetsen för ett nytt sådant. Ännu på Tassos tid glödde i många bröst, och ej minst i skaldens eget **), enthusiasmen för ett dylikt företag. Han profeterar nu i denna stanz, att det blifver Alfons, och ingen annan, som enhälligt skall utses till det nya korstågets nya Gottfrid. — Dessa stanzer böra för öfrigt sammanhållas med några andra i slutet af 17:de sången (90—94). Rinaldo (Prins af huset Este) får der en sköld, på hvilken hans ättefäders bragder och lagerkrönta bilder befinnas inristade, och en gammal Magus förutsäger honom derefter en lång följd af lysande afkomlingar, hvilken slutar med Alfons II. (*primo in virtù, ma in titolo* secondo). Der upprepas ånyo profetian, att Alfons skulle blifva anförare för ett stort härtåg mot de

---

*) Det är denna Leonora, hvars namn införlifvats med Tassos, såsom Beatrices med Dantes, Lauras med Petrarcas.

**] Detta finner man bland annat ur ett af hans bref till Horazio Lombardelli. Denne hade klandrat titeln Ger. liberata, och menat, att Turkarna deröfver kunde göra sig lustiga, då Jerusalem nu åter var för de Christna förloradt. Tasso yttrar deremot, till svar, sin förhoppning, att de Christna snarare skulle af denna titel äggas, att göra sanning af dess innehåll.

Digitized by Google

otrogna, och upptäcka Nilens obekanta källor, för att i dem döpa svarta ansigten *). — Alla dessa stanzer, till den furstlige beskyddarens lof, borttog skalden sedermera ur sitt omarbetade poëm. Det hade varit en grym ironi, att, efter hvad han då fått pröfva, vidare helsa Alfons för *magnanimo*. Dedicationen af *Ger. conquistata* ställdes, såsom redan (i noten p. 53) är nämndt, till Påfven Clemens VIII:s nepot, kardinalen Cinthio Aldobrandini.

Al fero Trace. *Trace*, som här står i stället för Mahometanska lärans bekännare i allmänhet, nyttjar Skalden med flit, för att dermed hänsyfta på Turkarna. Det nuvarande Rumelien, inom hvilket Constantinopel ligger, är, såsom bekant, det gamla Thracien.

6 St.

Här börjar poëmets berättelse. I Skaldens episka plan, utmärkt på en gång genom enhet, enkelhet och storhet, kunde ej ingå någon tom versification af hela det första korstågets historia. Handlingen är längesedan börjad, då poëmet griper in **). Det spelar endast inom fälttåget 1099, och tidpunkten för dess verkligt historiska tilldragelser utgör egentligen ej mera än 40 dagar. Det är nemligen på slätten vid Tortosa, som vi i denna vers finna korsriddarnes här: det var i början af Juli nämnda år, som de derifrån bröto opp mot Jerusalem, och det är med denna stads eröfring, och Egyptiska Sultanens nederlag vid Ascalon d. 14 Aug., som poëmet slutar.

---

*) *"E, per battesmo delle nere fronti,*
Del gran Nilo scoprir l'ignoti fonti."

**) Annorlunda hade Tassos föregångare Trissino förfarit i sitt misslyckade Episka poëm: *Italia liberata dai Gotti*, en, i 27 böcker, på orimmade jamber mödosamt utarbetad, torr och mager krigshistoria, som börjar med härens första uttågande, och sedan, mil för mil, låter läsaren följa med.

Gia 'l sesto anno volgea etc. Att Tasso låter året 1099 vara det sjette, sedan den Christna hären öfvergick till Orienten, kan endast förklaras såsom en Anakronism. Nyttjade han ej så bestämdt ordet *passò*, skulle man kunna förmoda, att han härmed blott velat uttrycka, hurusom det nu redan var sjette året, sedan de Christna furstarna börjat med ifver omfatta det stora företaget. Såsom bekant är, var det under året 1093, som Eremiten Petrus företog sin vallfärd till Palestina. Det af Påfven Urban II. utskrifna mötet i Piacenza hölls först i Mars 1095, samt sedermera i Nov. s. å. mötet i Clermont, der korståget egentligen beslöts. Det är då först året 1096, hvarifrån man kan antaga dess början, och hvarom det egentligen kan heta, *che il campo Christiano passò all' alta impresa in Oriente* *).

Nicæa i Bithynien (det nuvarande *Isnik*) hölls belägradt af korsriddarne från d. 14 Maj 1097, och öfverlemnades, genom capitulation, d. 20 Juni s. å. till Grekiska kejsaren Alexius. — Antiochia, Syriens hufvudstad (det nuvarande *Antakia*), kom i Juni 1098, efter 9 månaders belägring, i de Christnas händer, genom förräderi af renegaten Pyrrhus, som nattetid insläppte fienden på repstegar i stadens vigtigaste fästnings-torn. Derutaf här uttrycket: *con arte.* Epithetet *la potente* tillägger Skalden med skäl åt detta Seleucidernas gamla hufvudsäte, åt staden med de 365 tornen, *omnium provinciarum, quas tractus orientalis continet, princeps et moderatrix*, såsom Wilhelm af Tyrus kallar den.

L'avea poscia in battaglia incontro a gente
Di Persia innumerabile difesa.

Redan på tredje dagen efter Antiochias intagande, kringrän-

*) Äfven Erkebiskop Wilhelm af Tyrus, hvars Belli sacri historia legat till grund för den historiska delen af Tassos poëm, säger uttryckligen: *Eodem anno, qui erat ab incarnatione Domini millesimus nonagesimus sextus, mense Augusto, quintadecima die mensis, vir magnificus et illustris Godefridus Lotharingiæ dux . . . . . . iter aggressus est.* [Lib. II. cap. 1.] I *Ger. Conquistata* är första läsarten *(sesto anno)* bibehållen. I en annan omarbetning af denna stanz finnes tiden vara räknad från mötet i Clermont.

Digitized by Google

des de Christna af Persiske fursten Korbogas här, som påstods utgöra mer än 200,000 man, (den kallas derföre här *innumerabile*), och ledo nu i sin ordning, såsom belägrade, en ryslig nöd. Slutligen lifvade af en dröm, som en andlig man, Petrus Bartholomæus, sade sig hafva haft *), vågade de ett utfall, och slogo hela den Persiska hären.

E Tortosa espugnata. Tortosa (det fordna *Ortosia*, *Antaradus*) tyckes redan i slutet af 1098 hafva blifvit eröfradt. Det är *här*, som korsriddarnes läger nu möter oss. (I *Ger. Conquistata* är det deremot i *Cæsarca.*)

Il novo anno (= *nuova stagione* = *primavera*) våren.

7 St.

E quanto è dalle stelle al basso inferno,
Tanto è più in su della stellata sfera.

Homerus har ett uttryck, som liknar detta. I åttonde sången af Iliaden, hotar Zeus den i Gudarådet, som vågar bistå Trojanerna, att nedstörtas i mörkaste Tartaren: "nedanom Aïs så långt, som jorden är nedanom himlen." **) Virgilius, i sjette boken af Æneiden, låter Sibylla för Æneas skildra Tartaren med ungefär samma ord. ***) — Tasso har i *Ger. Conqu.* härvid tillagt en stanz, som beskrifver Guds thron, enligt profeten Esaiæ syn.

---

*) Fyra gånger hade den hel. Andreas visat sig för honom i sömnen, och yppat för honom, att på ett visst ställe i Aposteln Petri kyrka den lans funnes gömd, med hvilken vår Frälsares sida blifvit genomstungen. Då, vid anställd gräfning, en gammal lans verkligen hittades i djupet, blef krigarnes mod deraf eldadt att våga det yttersta.

**) *Τόσσον ἔνερθ' Ἀίδεω, ὅσον ȣ̓ρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης.* [Iliad. VIII. 16.]

***) — — — Tartarus ipse
Bis patet in præceps tantum, tenditque sub umbras,
Quantus ad ætherium coeli suspectus Olympum. [577—579.]

Digitized by Google

8 St.

Vede Goffredo etc. Skalden låter i denna och i de nästföljande stanzerna, fem af de förnämsta korsfararne för läsaren framträda, sådana som de visa sig för den allseendes öga; och, främst bland dem, poëmets historiska hufvudhjelte *), den för sin tapperhet, rättskaffenhet och fromhet lika utmärkte riddaren, Gottfrid, Hertig af Neder-Lothringen, efter sitt på mödernet ärfda stamslott kallad Gottfrid af Bouillon **). Hans karakter är, hela poëmet igenom, med historisk trohet hållen. Vi veta, att han, redan före sitt uppträdande såsom korsriddare, hade förvärfvat sig hög hjelteära, förnämligast i striden för Kejsar Henric IV:s sak emot Hertig Rudolf af Schwaben. Korstågets plan omfattade han med så mycket större ifver, som det redan från barndomen hade varit hans älsklings-tanke, att en gång få deltaga i befrielsen af den hel. grafven. En gammal krönikeskrifvare omtalar, huru Gottfrids mor ofta plägade berätta, att hon tidigt hört af sin son: *"se desiderare proficisci Hierosolymam, et hoc non simpliciter, ut alii,* (d. v. s. icke blott såsom vallfärdande pilgrim), *sed cum violentia exercitus, si sibi copia suppeteret, magni."*

Mette in non cale (= *disprezza, trascura, pospone*) en Italianism, som ej blott förekommer hos skalderne (man

---

*) Efter honom hade Tasso också, till en början, kallat sitt Epos: il Goffredo. — Rinaldo kan visserligen, i annan mening, sägas vara poëmets hufvudhjelte, men är det ej såsom historisk karakter. — Han är poëmets Achilles: Gottfrid är dess Agamemnon.

**) Gottfrid var äldste sonen till Grefve Eustache af Bologne, och född vid Baysy i Brabant, ej långt från Fleurus. Modren hette Ida, syster till Gottfrid den puckelryggige, Hertig af Neder-Lothringen. Den sistnämnde upptog sin systerson såsom eget barn, och gjorde honom till arfvinge af sina länder. — En af korstågens häfdatecknare yttrar sig i skildringen af Gottfrid: "*Tantum lenis, ut magis in se monachum quam militem figuraret.*" [Jfr. teckningen af Gottfrid i Hist. gest. viæ nostri temporis Hierosolym. *Duchesne* tom. IV. pag. 890.]

Digitized by Google

möter den så väl hos Dante, som Petrarca), men äfven någon gång hos prosaiska författare *).

9 St.

Vede in Baldovin etc. Krönikorna upptaga bland de första korsriddarne icke mindre än tio, med namnet Baldovino (*Baudouin*) **). Den, som här menas, är Gottfrids yngre broder, hvilken, lika med honom sjelf, en dag skulle blifva konung af Jerusalem. En dylik ära väntade äfven en annan Balduin (af *Bourg*), deras syskonbarn. — Gottfrid åtföljdes på korståget af ännu en broder, *Eustache* (se längre fram i 54 st.). — Tassos sätt att här karakterisera den förstnämnde Balduin, instämmer med historiens vittnesbörd. Så väl om honom, som om hans kusin af samma namn, yttrar Michaud: "Ils etaient moins animés par une sincère pieté, che par l'espoir de faire une grand fortune en Asie."

Vede Tancred etc. Tancred, ung furste af Calabrien, var en nära anförvandt till Bohemund, och af honom öfvertalad att deltaga i korståget ***). I tapperhet hvarannan lika, äro de i öfrigt af den mest skiljaktiga karakter. Tancred, äfven så gudfruktig, godsinnad, menniskovänlig, romantiskt svärmande, som Bohemund rå, herrsklysten, penninggirig, verldsklok. Tancred är, näst Gottfrid, den egentliga själen

*) Se t. ex. Giov. Villani, *Storia* lib. VIII. Cap. 63.

**) Jfr. *Liste des noms des principaux croisés de la première croisade, mentionnés dans les chroniques.* Den finnes såsom supplement till första delen af Michaud, *Histoire des Croisades.*

***) "multis opibus blanditiisque præmissis apud Tancredum obtentum est." Se *Gesta Tancredi*, författade på omvexlande vers och prosa af *Radulfus Cadomensis* [Raoul de Caen]. Jfr. Fr. Wilken, Geschichte der Kreuzzüge, erster Theil. s. 124. — Tancred säges här hafva varit systerson till Bohemund; rättare är väl kusin. Tancreds moder, Emma, var syster till den berömde Normand-hertigen Robert Guiscard, hvars äldste son åter var denne samme Bohemund.

Digitized by Google

i första korståget, och framstår såsom Chevaleriets blomma och mönster. Hans kärlek för den Persiska sköldmön Clorinda, hvarpå i denna stanz syftas, är af skalden fingerad, likasom dess föremål är det; men står på intet sätt i strid med hjeltens historiska personlighet. — Vi hafva kallat Rinaldo för poëmets Achilles: — Tancred är dess Ajax.

E fondar Boemondo etc. Bohemund, Furste af Tarent*). — Det lilla furstendömet var alltför trångt för hans stolta krigarsjäl, och planen med hans deltagande i korståget gick genast från början ut på att, i en annan verldsdel, tillkräkta honom ett eget, större välde. Det var han, som, vid belägringen af Antiochia, hade inledt underhandlingen med förrädaren Pyrrhus, och dervid, i fall staden vunnes, betingat, för sig sjelf och sina efterkommande, uteslutande besittning af densamma. — Det är detta, som skalden antyder i slutet af denna, och början af nästföljande stanz.

10 St.

Scorge in Rinaldo etc. Rinaldo, den underbare, ännu ej 18-årige hjelteynglingen, som, till ära och nöje för furstehuset i Ferrara, med flit är vald ur Este-slägten, har man med orätt ansett vara, äfven till *namnet*, blott fingerad. Sådan han i poëmet framträder, är han visserligen ett diktens och fantasiens skötebarn, och tillika, från den poetiska sidan betraktad, styckets förnämsta personlighet: det är vid *honom*, som det helas öde hänger. Men att en ung riddare af detta namn, om också ej med denna inflytelse, verkligen deltagit i första korståget, saknar ingalunda all historisk sannolikhet. I 59 st. af denna sång, uppgifver Tasso Rinaldo

*] Prinsessan Anna Komnena, som i 15 böcker ("*Alexias*") skrifvit sin faders, kejsar Alexius I:s, historia, gifver der af Bohemund en skildring, som visar, att denne Furstes personlighet på henne gjort ett serdeles lifligt intryck ("*un portrait qui peut etonner dans la bouche d'une femme.*" Michaud.]

Digitized by Google

hafva varit son af Bertoldo och Sofia. Ett historiskt verk öfver Este-slägten *), författadt af Giov. Batt. Pigna, som, samtidig med Tasso, var historiograf vid hofvet i Ferrara, upplyser, att den nämnde Bertoldo varit son till Azzo IV, Markis af Este, och en Welfisk arffurstinna Cunigunda. Bertoldo hade med sin gemål, Sofia, furstinna af Thüringen, verkligen en son, som hette Rinaldo. Dennes födelseår angifves ej, men väl hans dödsår, som är 1175. För att nu, såsom en sjuttonårig yngling, kunna taga del i fälttåget 1099, borde han hafva varit född 1082, och (*il fanciullo*) Rinaldo skulle sålunda före sin död hafva uppnått den vördnadsvärda åldern af 93 år. — I *Ger. Conquist.* uppträder, i stället för Rinaldo, en Normandisk fursteson, Riccardo, och denne lyssnar ej på Welf, utan på Raimund.

Di Guelfo etc. Welf I, son till den ofvannämnde Azzo IV, (följaktligen tänkt såsom farbroder till Rinaldo), var Hertig till Bäjern, Spoleto, m. m. (se 41 st.) Historisk person.

11 St.

Gabriel, che ne' primi era il secondo.

Den judiska theologien hade en bestämd klass-fördelning och rangordning mellan englarna. I *"Hierarchia coelestis"* — ett arbete, för hvars författare man utgifvit Dionysius Areopagita, — förekommer den mest noggranna indelning af dem, först i trenne ordningar, sedermera åter, för hvardera af dessa, trenne mindre underafdelningar. Till den första ordningen (*I primi*) räknade den Judiska kyrkan sju englar, på grund af engeln Rafaëls ord i 12 Cap. af Tobiæboken: "jag är Rafaël, en af de sju englar, som stå inför Herran." Blott trenne af dem, nemligen Michaël, Gabriel (*il secondo nei primi*) och Rafaël, hvilka i Bibeln uttryckligen nämnas, har den Catholska kyrkan låtit gälla.

---

*] Dess titel är: "*Storia di Casa da Este*".

Digitized by Google

13, 14, 15 St.

Tasso synes här närmast hafva haft till förebild det ställe i fjerde boken af Æneiden (v. 238—254), der Virgilius skildrar Mercurii flygt ner till Carthago *).

"Dixerat. Ille patris magni parere parabat
Imperio: et primum pedibus talaria nectit
Aurea: quæ sublimem alis, sive æquora supra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant."

Virgilius låter Gudens flygt för ett ögonblick stadna vid spetsen af berget Atlas, samt derefter brådskjutande rigtas ner åt Libyens haf:

"Hic primum paribus nitens Cyllenius alis
Constitit; hinc toto præceps se corpore ad undas
Misit."

Tasso låter engeln Gabriel dröja, på jemna vingar sväfvande, öfver berget Libanon, och sedan, i bråd flygt, skjuta ner mot Tortosas slätter. Uttrycket *constitit* envisas den romerske skaldens kommentatorer att förstå så, som hade Mercurius tagit fotfäste på berget **), ehuru, sammanhållet med de föregående *paribus nitens alis*, detta ord ej synes behöfva uttrycka annat, än hvad Tasso här menar med *si ritenne*. Att åter detta uttryck ej hos honom kan afse någon hvila på berget, utan endast en hvila i luften, är mer än tydligt deraf, att orden *e si librò sull adequate penne* här följa efteråt. — Dessa vackra stanzer synas hafva legat Skalden sjelf om

---

*) Virgilii skildring åter är, till en del, ren öfversättning från Homerus. (Jfr. Iliad. XXIV, 339, följ. och Odyss. V, 43—49.)

**) En lärd philolog, L. Castelvetro, lexar opp Virgilius för det osannolika i föreställningen, att en Gud skulle blifva trött på vägen, hvaremot en annan, Ant. Riccobono, ifrigt tager Skaldens försvar, på grund af anthropomorfismen. Tvisten förfaller, om ordet *constitit* tages i annan mening.

hjertat, då han, med föga förändring, bibehållit dem i *Conquistata*. Uttrycket *si ritenne* är der utbytt mot *l'ale ritenne*.

16, 17 St.

Den ordagranna trohet, hvarmed hos Homerus budbärarne framföra sina ärenden, så att derigenom ofta en hel sträcka af, ord för ord lika, verser återkommer, är redan hos Virgilius betydligen modifierad. Tasso låter här, såsom man ser, engeln Gabriel utföra sin beskickning i något ändrade uttryck. I den rimmade episka formen skulle också en fullkomligt ordagrann omsägning blifva alltför entonig. — Enligt *Conquistata*, finner Gottfrid, då englasynen försvunnit, i sin hand en glimmande spira af guld och bernsten. *)

29 St.

Il solitario Piero. Eremiten Petrus från Amiens intager här i Gottfrids krigsråd en dylik plats, som Nestor i de grekiska hjeltarnes. Erkebiskopen af Tyrus beskrifver honom sålunda: "sacerdos quidam Petrus nomine, de regno Francorum, de episcopatu Ambionensi, qui et re et nomine cognominabatur Heremita. Erat autem hic idem statura pusillus, et, quantum ad exteriorem hominem, persona contemptibilis; sed major in exiguo regnabat corpore virtus. Vivacis enim ingenii erat, et oculum habens perspicacem, gratumque et sponte fluens ei non deerat eloquium." Vi tillägge *Michauds* ord: "Tel fut l'homme extraordinaire qui donna le signal des croisades, et qui, sans fortune et sans renommée, par le seul ascendant des larmes et des prières, parvint à ébranler l'Occident pour le précipiter tout entier sur l'Asiè."

31 St.

Dessa ord i eremitens tal påminna om det bekanta stället hos Homerus, i Iliadens andra sång (v. 203—205):

---

*) Elettro (= bernsten) kan äfven betyda en egen blandning af guld och silfver.

"ὐ μέν πως πάντες βασιλεύσομεν ἐνθάδ' Ἀχαιοί:
ὐκ ἀγαθόν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔςω,
εἷς βαςιλεύς."

32 St.

Sì che Guglielmo e Guelfo, i piu sublimi etc.

Bland de många riddare med namnet Wilhelm, som i det första korståget deltaga, är det troligt, att Skalden här afsett Wilhelm, Prins af England, som längre fram (i 44 st.) omförmäles. Närmast i gissning skulle eljest Wilhelm, biskop af Orange (se 39 st.) kunna komma. — Om Welf är redan förut nämndt. (sid. 64. Jfr. 41 st.)

I piu sublimi kan här tagas, antingen såsom ren apposition till *Guglielmo e Guelfo,* eller ock såsom afseende äfven de öfriga mera betydande männerna i fursterådet. På förra sättet har Gries, Streckfuss m. fl. förklarat detta ställe. Den sednare tydningen har Tasso sjelf i *Conquistata* biträdt, genom tilläggande af ett *e* näst efter Guelfo. Den svenske öfversättaren har sökt att återgifva originalets obestämdhet.

37—39 St.

Hugo den store, Grefve af Vermandois, broder till konung Philip I i Frankrike.

Robert, Grefve af Normandie, son till Wilhelm Eröfraren, broder till konungen af England, Wilhelm den röde.

Guglielmo ed Ademaro. När på mötet i Clermont (Nov. 1095) påfven Urban II hade slutat det tal, hvaruti han uppmanade till korståget, var denne Ademar, biskop af Puy (Poggio), den förste som för honom knäböjde och bad om tillstånd att få deltaga i det heliga kriget. Hans efterdöme följde sedan biskopen af Orange, Wilhelm. Skalden begår en anakronism, då han låter Ademar här ännu deltaga i tåget, och sedan, vid belägringen af Jersusalem, stupa för en

Digitized by Google

qvinnas hand. Ademar hade redan i Antiochia slutat sina dagar i en smittsam fältsjuka, som inom kort tid bortryckte mer än 50,000 vallfärdare. *)

40 St.

Con Bolognesi suoi. Med dessa Bolognesi, som anföras af Gottfrids broder Balduin, (om hvilken se ofvanföre i nionde st. af denna Sång), hafva öfversättarne velat förstå än folk från Bologna, än folk från Boulogne. Den förra tydningen, ehuru antagen af en så skicklig öfversättare som Gries, är fullkomligt ohistorisk och har ej den ringaste grund för sig. **) För den sednare tydningen talar deremot mycket. Gottfrid och Balduin voro, såsom redan är nämndt, söner till Grefve Eustache af Boulogne; ehuru Gottfrid, upptagen såsom eget barn af sin morbroder, Hertigen af Neder-Lothringen, hade ärft dennes länder. — Öfversättaren har här vågat en tredje gissning, nemligen den, att med *Bolognesi* kunde menas Bouillonnare = folk från Bouillon, Gottfrids stamslott. Han har för denna mening funnit stöd deruti, att ordet i några upplagor finnes ändradt till *Bolonnesi.* I svenska återgifningen har derföre denna förslagsmening, som förut ej af någon blifvit framställd, nu funnit en plats, mera för att, på detta sätt, komma under öfverläggning, än derföre att öfversättaren sjelf så synnerligen vill ifra för dess riktighet. Tvärtom är han, efter en noggrannare jemförelse med *Conquistata*, nära nog öfvertygad, att

---

*) "Qua luc pestifera et contagione cunctos longe lateque indifferenter involvente, vir vitæ memorabilis et immortalis memoriæ, dominus Ademarus Podiensis episcopus viam universæ carnis ingressus est." *Wilh. af Tyrus*, Lib. VII.

**) Boulogne heter på italienska visserligen Bologna; men då Gries m. fl. i tysk öfversättning använda detta sednare namn, kunna de väl ej gerna antagas mena någon annan stad, än Bologna i Italien.

Digitized by Google

Tasso här med uttrycket Bolognesi tänkt sig folk från Boulogne i Picardie. Orden i nämnda omarbetning lyda nemligen sålunda:

"Baldovin poscia in mostra addur si vede
Lo stuol de' suoi Piccardi, e 'l Loteringo,"

ehuru man äfven dervid kan förstå troppar, på en gång från Boulogne och från Bouillon. — Svårigheten ligger i den tystnad, som korstågens häfdatecknare iakttaga i afseende på det manskap, som stått under Balduins enskilta befäl.

Il Conte de' Carnuti. Namnet på denne Grefve af Chartres uppgifves vanligen för Stefan; men då i det följande (62 st.) Grefve Stefan af Blois och Chartres särskilt förekommer, måste den här nämnde hafva varit någon annan. Namnet Stefan hafva visserligen, i första korstågets historia, trenne andra riddare; men af dem är ingendera från Chartres. Från denna ort äro deremot åtskillige Grefvar med andra namn, mellan hvilka man således här har gissningen öppen.

41 St.

Occupa Guelfo etc. Welf, son af Azzo IV (af huset Este i Italien) och tyska arffurstinnan Cunigunda, en Welfisk prinsessa. Jfr. sid. 64 samt 79 st. af sjuttonde Sången.

Uom, ch' all alta fortuna agguaglia il merto. Cicero yttrar om Pompejus i sitt tal pro Archia poëta: *"Noster hic magnus, qui cum virtute fortunam æquavit."*

43—45 St.

Sequia la gente poi candida e bionda etc. Skalden målar här Flanderns innevånare. — Med de följande "Isolani" betecknar han Holländarne.

Un altro Roberto. Robert II, Grefve af Flandern, en tapper, oförskräckt riddare; dertill mäkta rik, så att han af egna medel understödde en mängd fattiga korsfarare.

Digitized by Google

La divisa dal mondo ultima Irlanda, erinrar om Virgilii ord i första Eclogen, 67 v. *"et penitus toto divisos orbe Britannos."*

Om Tancred se sid. 62.

51 St.

Tatin regge la schiera etc. Mannen kallas af krönik-skrifvarne ömsevis Tatinus, Taninus och Tatizius. Han ansågs vara sänd från grekiske kejsarn mera såsom spion på de Christna, än såsom hjelp åt dem. Hans stygga utseende skildras såsom svarande mot hans opålitliga karakter: "vir nequam et perfidus, nares habens mutilas, in signum mentis perversæ." *)

52 St.

Taccia Argo i Mini = "må fabeln tiga med sina Argonauter." — *Minyerna*, ett Thessaliskt folk, som, enligt fabeln, deltog på skeppet Argo, under Jasons befäl, i expeditionen för att eröfra det gyldene vädurs-skinnet. Greklands tappraste hjeltar: Hercules, Castor och Pollux, Peleus, Theseus, Telamon m. fl. ansågos, såsom bekant är, hafva tagit del i detta företag.

Taccia Artù que' suoi erranti etc. Konung *Arthur*, en forn-Brittisk nationalhjelte, gemål till den mångbesjungna Ginevra, och stiftare af Taffelrundens berömda riddareorden. (*Hume* anser sagan om honom äga historisk grund.) Tassos ord tyckas här vara en reminiscens af Petrarcas:

"Ecco quei che le carte empion di sogni,
Lancilotto, *Tristan* e gli altri erranti."

53 St.

Dudon di Consa. *Conza*, en gammal stad på Neapo-

*) Wilh. af Tyrus, l. c. Lib. II. cap. 23.

litanska området i provinsen Monte Fusco. Den är säte för en erkebiskop. — Dudo af Contz (äfven *Coz*) möter oss såsom historisk person, i det första korstågets häfder; men hans chefskap för en tropp Avventurieri, sådan som den här beskrifna, är sannolikt skaldens fiction.

Non brutte ferite. Öfversättaren har ordagrannt återgifvit dessa ord med *icke fula såren*, och sålunda sökt att bibehålla samma synekdoche, som finnes i original-texten. Vill man i öfversättningen gå förklarande till väga, kan man visserligen i stället för *"icke fula"* sätta *"ärofulla."* Dock ligger i detta svenska uttryck ej allt detsamma, som i det italienska. *Non brutte* (= *non deformi*) uttrycker ej blott, att såren voro med heder vunna, men äfven, att de anstodo den gamle krigaren väl, att ärren klädde honom.

54 St.

Eustazio. Gottfrids yngre broder, Eustache.

Un Gentonio, un Rambaldo, e duo Gherardi. Genton af Bearn; Raimbault, Grefve af Orange; Gerhard (Gerard) af Roussillon, och Gerhard af Kérès. Alla historiska personer.

55 St.

Vid återgifvandet af tredje och fjerde raderna i denna st. har öfversättaren följt den vanligaste förklaringen af detta ställe. Orden: *chi fa delle memorie avare prede* kunna eljest äfven förklaras såsom en omskrifning af begreppet häfdatecknare (*l'istorico.*)

Achille, Sforza e Palamede. Trenne bröder af den gamla adliga slägten Beccaria i Pavia.

O'l forte Otton etc. Otto dei Visconti öfvervann, vid Jerusalems intagande, en saracensk höfvidsman i ett envig, och eröfrade, vid detta tillfälle, en hjelmprydnad, med

Digitized by Google

samma sinnebilder, som här tilläggas skölden. Ätten Visconti i Italien bibehåller dem än i dag i sitt vapen.

56 St.

Guasco, Gaston af Bordeaux. Med Ridolfo menas här sannolikt en Rudolf af Flandern. Flera riddare förekomma med detta namn.

Ne l'un nè l'altro Guido, ambo famosi. Äfven detta namn äges af ett större antal korsriddare. De tvenne, som här antydas, äro troligtvis Guy, en broder till Bohemund, och Guy af Possessa, *vir nobilis de regno Francorum*, såsom Erkebiskopen af Tyrus om honom yttrar. — Eberardo, Eberard af Puisaye eller också Everard af Tournai. — Gernier, Garnier af Grès.

Ordställningen i början af denna vers erinrar om Virgilii: *nec tu carminibus nostris indictus abibis, Oebale!* (Æneid. VII); äfvensom de sedan följande orden: *ove voi me, di numerare già lasso, - - rapite* lifligt återkalla ett annat ställe hos Virgilius (Æneid. VI.): *Quo fessum rapitis, Fabii?*

Gildippe ed Odoardo. Angående dessa namn, som i korstågets historia ej anträffas, finner man närmare upplysning i ett af Tassos bref, der det heter, att Odoardo skall hafva varit en engelsk Baron, som, åtföljd af sin maka (Gildippe), den han på det ömmaste älskat, deltagit i detta korståg, der de slutligen stupat vid hvarandras sida. — I sista sången af *Ger. liberata* får man också se, huru *"congiunte sen vanno le anime sue."*

57 St.

Uti Heliodori Ethiopica, - ett verk på poëtisk prosa, med nästan episk hållning, - träffas i femte boken ett ställe, hvarom detta hos Tasso serdeles bjert erinrar. De tvenne der före-

Digitized by Google

kommande makarne, i striden och döden oskiljaktigt förenade, heta Theagenes och Carichlia. — Att Tasso läst Heliodorus, är mer än sannolikt, hälst denne författare, då nyss återfunnen, fanns på Italienska öfversatt af Leonardo Ghini. — Ur *Conquistata* är episoden om Gildippe och Odoardo utesluten, likasom i allmänhet allt, som rörer kärlek.

58, 59 St.

Il fanciullo Rinaldo. Se, om honom, anmärkningarne till tionde stanzen af denna Sång. — Man ihågkommer härvid, huru Homerus skildrar Achilles icke blott såsom den tappraste, men tillika såsom den skönaste bland alla grekiska hjeltarne.

Matilda il volse e nutricollo. Mathilda (markgrefvinna af Toscana, enda barnet och arfvingen till markgrefve Bonifacius och Beatrix), ett af Italiens tappraste och utmärktaste fruntimmer, bekant genom sitt nära förhållande till påfven (Hildebrand) Gregorius XII, hvars faror och planer hon delade, och kring hvilken hon städse sväfvade som en skyddsande. Till den romerska kyrkan gjorde hon testamente af alla sina betydande länder, innefattande det sedermera så kallade patrimonium Petri. Hon hade som ung förmält sig med en furste af Lothringen, Gottfrid den puckelryggige, (en morbror till Gottfrid af Bouillon); men hon lefde städse skiljd från sin gemål, och ville ej utbyta Italiens milda luftstreck mot ett råare norr om Alperna. Hennes bild lefver i häfderna, som af en medeltidens Amazon, en Italiens Semiramis. Derföre står också i denna stans namnet Mathilda såsom något helt bekant. Italienarne kalla henne eljest vanligen, utan något vidare tilllägg, Grefvinnan, eller Italiens Grefvinna. Det är hos henne, som skalden nu låter Rinaldo hafva fått sin första uppfostran. (Jfr. hvad om Mathilda yttras i 77 och 78 stanserna af sjuttonde Sången, begge ensamt egnade åt hennes minne.)

Digitized by Google

60, 61 St.

Nobilissima fuga, e che l'imiti
Ben degna alcun magnanimo nipote.

Åter en uppmaning till Hertig Alfons, att sätta sig i spetsen för ett nytt härtåg mot de otrogna. (Jfr. 4 och 5 st. af första Sången, samt 90—94 st. af den sjuttonde.)

Ed è Raimondo innanti. *) Raimond IV, Grefve af Toulouse, en af de kraftfullaste och mest ansedda deltagarne i korståget, ehuru då redan åldrig och dertill enögd. Den grånade, ärofulle krigaren hade beslutat, att åt den heliga saken offra sina sista dagar och sina ofantliga rikedomar.

62 St.

Stefano. Stefan, Grefve af Blois och Chartres, en af sin tids rikaste magnater, ridderlig, frikostig, vitterhetsälskande **), men af en något vek karakter. Han sades äga så många borgar, som dagarne äro i året. — Tourraines innevånare finna sig än i dag träffade af den skildring, som Skalden här gör af deras förfäder. Också pläga ofta deras grannar reta dem med att citera denna vers.

63 St.

Alcasto il terzo viene etc. Namnet Alcast är, efter all sannolikhet, diktadt, helst det i *Conquistata* lemnat rum för Ermanno (Herman). — Femte och sjette raderna i denna stans erinra om orden i Virgilii Georgica: *et curvæ rigidam falces conflantur in ensem.* (I B.)

Kapaneus, Argivisk furste, en af de sju anförarne i första kriget mot Thebe. Fabeln säger, att han djerfdes be-

---

*) Några upplagor hafva läsarten *avanti* i stället för *innanti*.

**) I ett bref till honom yttras af en Biskop Hildebert: "a la guerre vous êtes un autre Cæsar; un autre Virgile dans la poésie."

Digitized by Google

stiga Thebes murar, ehuru de försvarades af sjelfva gudarne, och att han, till straff för sådan förmätenhet, blef af en blixt krossad. Man har tolkat denna myth så, att Kapaneus skulle hafva varit den förste uppfinnaren af stormstegar.

I regi i stället för ***i re***, af en gammal singularis ***rege***.

64 St.

Ch' a tanta impresa il ciel sortillo. Petrarca, i första sången af *Trionfo della fama*, har, om *il gran Camillo*, en nära nog lika lydande vers: *perch' a si alto grado il ciel sortillo.* — Om namnet Camillo på närvarande ställe gäller detsamma, som i föregående stans om Alcaste.

La disciplina innefattar soldatens hela praktiska undervisning, och öfversättes på detta ställe riktigare med krigarvana, än med krigstukt. *)

65 St.

Tillsammans utgör nu den mönstrade hären, oberäknadt Dudos tropp (*gli Avventurieri*), hvars antal ej är uppgifvet, omkring 10,060 man rytteri, och 22,000 man fotfolk. **) — Tasso lade sjelf stor vigt på noggrannhet i det historiska af sitt poëm. För att äfven åt krigs-scenerna gifva den högsta möjliga grad af trohet och sanning, hade han icke blott noga forskat i alla historiska källor efter tilldragelserne för och under Jerusalems belägring, utan äfven på fullt allvar studerat krigskonstens theori. Härutinnan ägde han i Hertig Alfons en god mästare att rådfråga. Också anses af kännare Tassos poëm äfven i detta afseende vara af en ej vanlig förtjenst; ja, en Grefve Passerano i Turin utgaf 1777 en särskild afhandling "om Tassos krigsvetenskap."

---

*) Gries och Streckfuss hafva båda öfversatt det med *Kriegszucht*: Oxenstjerna med *ordning*.

**) Jfr. sid. 80.

Digitized by Google

68 St.

Prince è de' Dani. Danska prinsen Sveno, som sedermera, då han närmade sig till de Christnas läger, blef, jemte 1500 tappra vallfärdare från Danmark, omringad i en tät skog af en skara Araber, och af dem nedergjord. (Jfr. åttonde Sången.)

73 St.

Il sol - - l'arme percote etc. påminner om Virgilii ord (Æn. VII): *æraque fulgent sole lacessita.*

75 St.

Med denna omskrifning betecknar Skalden Po-floden, i enlighet med Virgilii uttryck: *fluviorum rex Eridanus.* Den är bekant för sina härjande öfversvämningar *). Störst af alla Italiens floder, tager den en mängd af de mindre med sig, innan den genom sin fyrdelade mynning utfaller i Adriatiska hafvet. — Po, lat. *Padus*, hos de gamle *Eridanus*, så kallad efter Phaeton (äfven Eridanus), som, enligt mythen, i denna flod störtade ned från sin solbana, då han blifvit träffad af Jupiters blixt. Det var på stranden af Po, som hans systrar, Heliaderna, sades begråta honom, ännu sedan de blifvit der till poppelträd förvandlade. Deras tårar föllo ner i flodens vatten, och förbyttes till genomskinlig hernsten.

Den bild som skalden här begagnar, Po-floden, låg honom, då han skref denna stans, nära. Den flöt utanför hans fönster i Ferrara.

76, 77 St.

Ma non osò di provocarle in guerra. Tasso synes härvid förgäta, att Emirn af Tripoli redan i en blodig

*) "Proluit insano contorquens vortice silvas
Fluviorum rex Eridanus, camposque per omnes
Cum stabulis armenta tulit." (Virg. Georg. I.)

Digitized by Google

slagtning hade blifvit öfvervunnen, innan han vidtog den utvägen, att genom dyrbara skänker m. m. söka blidka segrarne.

Qui del monte Seir etc. "A certis etiam quibusdam fidelibus, Seyr montis habitatoribus, qui urbibus illis (scil. Archi, Tripoli ac Biblio) a parte supereminet orientali excelsus admodum, et in sublime jugum porrigens, tamquam a viris prudentibus locorum gnaris, qui ad eos gratulabundi descenderant, ut fraternæ caritatis impenderent affectum, consilium ab eis petierant, qua via versus Hierosolymam tutius possent incedere et commodius." Så skrifver Erkebiskopen af Tyrus (l. c. Lib. VII. cap. 21); och man ser, huru Tasso äfven här öst ur denna sin hufvudkälla.

78 St.

Conduce ei sempre alle maritime onde etc. Jfr. *Michaud* (l. c. I. 395): "L'armée chrétienne suivait les côtes de la mer, où elle pouvait être approvisionnée par les flottes des Pisans, des Génois," etc.

Scio (*Skio, Skios, Chios;* dess turkiska namn är *Saki*). Denna ö, af österlänningarna kallad Greklands trädgård, var, icke mindre än Creta (Kandia), redan hos de gamla känd för sitt ypperliga vin.

79 St.

Georgio e Marco. S:t Georg (= Riddar S:t Göran) står här såsom Genuas skyddspatron; S:t Marcus, såsom Venedigs. (Under Marcus-kyrkan i Venedig låter legenden evangelisten Marcus ligga begrafven. Dogen Giustiniano påstods hit hafva fört hans lik från Alexandria i Egypten.) — ***Liguri*** = Genuesiska. Med *Ligurien* betecknade Romarne Italiens hela norra medelhafs-kust, från Galliens gränser ända ned till det nuvarande Livorno. Dess begränsning i norr utgjordes af Po-floden.

Digitized by Google

81 St.

- - - la Fama apportatrice
De' veraci romori, e de' bugiardi.

På samma sätt har Ovidius (Metamorf. IX.): *fama loquax, quæ veris addere falsa gaudet,* och Virgilius: *tam ficti pravique tenax, quam nuntia veri.* Då Skålden här ögonskenligen velat personifiera Ryktets gudinna, som, i versens sista rader, ur bister uppsyn ljungar hot emot Zions inkräktare, har öfversättaren ej dragit i betänkande, att i hennes hand sätta den vanliga trumpeten.

82 St.

E l'aspettar del male è mal peggiore
Forse, che non parrebbe il mal presente

erinrar om Ciceros uttryck i ett bref till Atticus (Lib. X.): *Majus malum est tam diu timere, quam est illud ipsum, quod timetur.* *)

83 St.

Aladin detto è il Re. Så väl namnet, som kungavärdigheten, är här ett diktens lån. — Jerusalem var vid denna tid nyss från Turkarne eröfradt af egyptiske Kalifen Mostaali, och förvaltades, för dennes räkning, af en Emir Ifthikar-eddaulek. På denne höfvidsman, hvars rätta namn Skalden sedermera, i *Gerus. Conquistata,* införde, ehuru italieniseradt till *Ducalto,* inträffar historiskt, till de minsta drag, den skildring, som Tasso här gör af den grymme Aladin. (På Saladin, som en och annan trott här vara menad, inträffar deremot hvarken skildringen eller tiden, då han först 88 år sednare blef Jesusalems beherrskare.) — Hvad

*) En motsatt mening innehålles i Dantes vers: *Che saetta previsa vien più lenta,* och i Petrarcas: *Piaga ant. veduta assai men duole.*

Digitized by Google

i de följande stanzerna förekommer om de Christnas behandlingssätt, om beslutet att mörda dem, och om orsaker, som gjorde detta beslut vacklande, hvilar alltsammans på historisk grund.

87 St.

E su quel lor Sepolcro etc. Detta ställe är, underligt nog, af flera öfversättare missförstådt. *) Man har dels tagit *Sepolcro* i en för allmän mening, dels, ännu oftare, *sacerdoti* i en alltför mycket inskränkt. Ordalydelsen är: "och på den der deras (*heliga*) Graf, (*hvaraf de göra så mycket väsen*), skall jag, midt under (*vallfärds-*) löftena (d. ä. *när dessa löften som bäst lösas*), främst till offer utkora dem (*de fromma, gudliga*), som der förrätta sin dyrkan." Dessa andäktiga vallfärdare kallar nu Aladin för den hel. grafvens sacerdoti. Om prester, i vanlig mening, är här ingen fråga.

89 St.

Le pure onde di veneni mortiferi confonde. Att man, kring Jerusalem, förgiftat bäckar och källor, omförmäler ingen skriftställare, men väl, att man igenfyllt källor och cisterner, samt med allehanda orenligheter grumlat de rinnande vattnen. **)

90 St.

Sol verso Borea è men secura alquanto. Detta

*) Så t. ex. af Skjöldebrand, som öfversätter det: "*på hela slägtets grafvar.*"

**) "Cives, præcognito nostrorum adventu, ora fontium et cisternarum, quæ in circuitu urbis erant, . . . obstruxerant." Wilhelm af Tyrus (l. c. VIII. 4.). — Jfr. Giulio Guastavini (*Discorsi* etc. *sopra Gerus. liber.*): "Se non di veneno, almeno di loto, e di sterco, e d'altre immondizie dice la storia, che furono intorbidate in que' tempi l'acque da' Pagani."

Digitized by Google

instämmer med de topografiska underrättelser, man äger om Jerusalem. *)

Gran quantitade di gente mercenaria, e di soggetta. Enligt historisk uppgift, hade 20,000 innevånare gripit till vapen: garnisonen steg till 40,000 man. **)

*) Jfr. Wilhelm af Tyrus (l. c. VIII. 2): "A septentrione vero plano itinere ad urbem acceditur." — Wilken (l. c. I. 278: "Von der nördlichen Seite hat sie (die heil. Stadt) eine freiere Aussicht in eine fruchtbare Ebne; von den übrigen Seiten beschränken hohe Berge, welche durch tiefe Thäler von den Mauern der Stadt getrennt sind, ihren Gesichtskreis."

**) Jfr. Michaud l. c. I. 408. Wilhelm af Tyrus (l. c. VIII. 5): "convenerant etiam, ex vicinis oppidis et suburbanis adjacentibus, in urbem maxima multitudo."

Öfversigt af den i första Sången mönstrade hären.

1. *Rytteri.*

1000	man	Franker, under Hugo och Klothar. [Se 37 och 38 st.]
1000	—	Normander, under Robert af Normandie. [38.]
400	—	från Orange, under Biskop Wilhelm. [39.]
400	—	från Puy, under Biskop Ademar. [d. s.]
1200	—	från Boulogne, under Balduin, Gottfrids broder. [40.]
400	—	under Grefven af Chartres. [d. s.]
†) 1660	—	Bäjrare m. m. under Welf. [41, 42.]
2000	—	Flamändare o. Holländare u. Robert af Flandern. [43, 44.]
†) 1000	—	Engländare och Irländare, u. Wilhelm af England. [44.]
800	—	från Campanien och Calabrien, under Tancred. [49.]
200	—	Greker, under Tatin. [50, 51.]
—		obestämdt antal Avventurieri, under Dudo. [52 o. f.]
10,060	man	rytteri + Dudos tropp.

2. *Fotfolk.*

4000	man	från södra Frankrike, under Raimond af Toulouse. [61.]
5000	—	från Tourraine m. m., under Stefan af Blois. [62.]
6000	—	Schweizare, under Alcast. [63.]
7000	—	Italienare, under Camillus. [64.]
22,000	man	fotfolk.

Sammanräknade antalet af hela den mönstrade styrkan blifver således omkring 32,060 man. Detta instämmer ganska nära med de förnämsta historieskrifvares uppgifter. Så säger t. ex. Wilken, ††) att i de Christnas läger vid Laodicea (i Mars månad 1099) varit knapt 30,000 vapenföra män. Till den grad hade den krigshär, som ett år förut med 100,000 krigare förskräckt Asien, nu sammansmält.

†) Welfs troppar sägas utgöra knapt tredjedelen af 5000, Engländarne deremot något mera än 1000 man. Då ofvanföre på begge ställen talen (1660 och 1000) tagits jemna, torde det ena kunna anses ungefärligen rätta och fylla det andra.

††) Geschichte d. Kreuz. I. 254.

Digitized by Google

LA

GERUSALEMME LIBERATA.

CANTO SECONDO.

DET

BEFRIADE JERUSALEM.

ANDRA SÅNGEN.

ANDRA SÅNGENS INNEHÅLL.

V. 1—2. Ismen träder inför Aladin. Ismen skildras. 3—6. Ismens tal och förslag. 7. Den hel. Jungfruns bild röfvas af Aladin och flyttas till Moskèen. 8—9. Mariabilden är andra morgonen försvunnen. Kungen misstänker de Christna. 10—12. Efter fåfänga efterspaningar besluter han deras död. 13. De Christnas ångest. 14—37. Episoden om Olindo och Sofronia. 38. Clorinda träder opp. 39—41. Skildring af denna sköldmö. 42—53. Hon räddar de bägge älskande. 54—55. Slutdomen öfver de Christna. 56. Gottfrid har med sin här hunnit till Emaus, och slår der läger. 57. Tvenne egyptiska sändebud anlända. 58—59. Alete och Argante beskrifvas. 60—61. De få företräde hos fältherrn. 62—79. Aletes tal. 80. Talets intryck på åhörarne. 81—87. Gottfrids svar. 88 — 89. Argantes förbittring och vilda utmaning. 90—91. Krig beslutes enstämmigt. 92—93. Sändebuden erhålla dyrbara skänker. 95. De aflägsna sig åt olika håll. 96. Natten beskrifves. 97. Den Christna hären vakar, otåligt afbidande morgonen.

Digitized by Google

CANTO SECONDO.

1.

Mentre il Tiranno s'apparecchia all' armi,
Soletto Ismeno un dì gli s'appresenta,
Ismen, che trar di sotto a i chiusi marmi
Può corpo estinto, e far che spiri, e senta;
Ismen, che al suon de' mormoranti carmi
Sin nella reggia sua Pluto spaventa,
E i suoi Demon negli empj ufficj impiega
Pur come servi, e gli disciogle, e lega.

2.

Questi or Macone adora, e fu Cristiano;
Ma i primi riti ancor lasciar non puote;
Anzi sovente in uso empio, e profano,
Confonde le due Leggi a se mal note;
Ed or dalle spelonche, ove lontano
Dal volgo esercitar suol l'arti ignote,
Vien nel pubblico rischio al suo Signore,
A Re malvagio consiglier peggiore.

3.

Signor, dicea, senza tardar sen viene
Il vincitor esercito temuto;
Ma facciam noi ciò che a noi far conviene:
Darà il Ciel, darà il mondo, a' forti ajuto.
Ben tu di Re, di Duce hai tutte piene
Le parti, e lunge hai visto, e provveduto.
S'empie in tal guisa ogn'altro i proprj ufficj,
Tomba fia questa terra a' tuoi nemici.

Digitized by Google

ANDRA SÅNGEN.

1.

Bäst så mot anfall kungen sig betäcker,
En dag Ismen han för sig träda ser:
Ismen, som upp ur slutna grafvar väcker
Den dödes kropp, och lif den återger;
Ismen, hvars trollsång Pluto sjelf förskräcker,
När till hans borgsal dof den tränger ner,
Och som till onda värf har slafviskt blinda
Tjenstandars hjelp, dem han kan lösa, binda.

2.

Nu Mahomet han dyrkar i sin villa,
Men, Christen förr, han förra bruk har qvar:
Två läror, dem han bägge känner illa,
Till brottsligt syfte han förblandat har.
Ur klyftor, der, för hopen gömd, han stilla
Sin svartkonst öfvar, framträdd nu han var,
Kom nu vid statens fara till sin herre,
Åt elak kung rådgifvare än värre.

3.

Han sade: "Herre! utan dröjsmål torde
Hit segrarn komma, hotande med död;
Men låt oss göra, hvad vi göra borde,
Skall jord, skall himmel, ge de tappra stöd.
Väl du, som kung, som höfding, allt fullgjorde,
Du faran såg, och skydd mot henne bjöd:
Om så en hvar sitt kall blott gör med ifver,
Din oväns graf snart detta landet blifver.

Digitized by Google

4.

Io, quanto a me, ne vengo e del periglio
E dell' opre compagno ad aiutarte.
Ciò che può dar di vecchia età consiglio,
Tutto prometto, e ciò che magica arte:
Gli Angeli, che dal Cielo ebbero esiglio,
Constringerò delle fatiche a parte.
Ma dond' io voglia incominciar gl' incanti,
E con quai modi, or narrerotti avanti.

5.

Nel Tempio de' Cristiani occulto giace
Un sotterraneo altare; e quivi è il volto
Di colei, che sua Diva, e madre face
Quel vulgo del suo Dio nato, e sepolto.
Dinanzi al simulacro accesa face
Continua splende: egli è in un velo avvolto.
Pendono intorno in lungo ordine i voti,
Che vi portaro i creduli devoti.

6.

Or questa effigie lor, di là rapita,
Voglio, che tu di propria man trasporte,
E la riponga entro la tua Meschita:
Io poscia incanto adoprerò sì forte,
Ch' ognor, mentre ella qui fia custodita,
Sarà fatal custodia a queste porte.
Tra mura inespugnabili il tuo impero
Sicuro fia per novo alto mistero.

7.

Sì disse, e 'l persuase; e impaziente
Il Re sen corse alla Magion di Dio,
E sforzò i sacerdoti, e irriverente
Il casto simulacro indi rapio,
E portollo a quel tempio, ove sovente
S'irrita il Ciel con folle culto, e rio,
Nel profan loco; e sulla sacra imago
Sussurrò poi le sue bestemmie il mago.

4.

"Jag, hvad mig angår, dela vill din våda,
Vill dela äfven mödans tunga kall.
Allt hvad en mognad vishet har att råda,
Jag bjuder dig, och dig min trollkonst all.
De englar, som från himlen föllo bråda,
Till del i verket jag förbinda skall;
Men hvarifrån jag ärnar börja detta,
Och på hvad sätt, vill nu jag först berätta:

5.

"Uti de Christnas tempel skall du finna
Ett underjordiskt, hemligt, altar-chor,
Och bilden der af deras tros gudinna,
Den födde och begrafne Gudens mor:
En lampa, aldrig slocknande, ses brinna
Framför den bilden, täckt af slöjans flor;
Der hänga rundtomkring i rader långa
Lättrogen andakts löftesgåfvor många.

6.

"Nu denna bild jag vill att du skall röfva;
Med egen hand till din Moské den bär!
Sätt ner den der: så skall jag sedan öfva
Besvärjning, som så stark och mäktig är,
Att annan vakt ej staden skall behöfva,
Så länge bilden noga vaktas der,
Och, inom murar säkra för all fara,
Ditt välde tryggadt af det undret vara."

7.

Så talte han: — och till de Christnas kyrka
Lopp kungen straxt och gjorde helgerån:
Han slet från presterna med våldets styrka
Den kyska bilden, bar den derifrån
Till *annat* tempel, der de Himlen dyrka
På brottsligt vis med dårskap och med hån.
Här, då den helga bild var nedsatt vorden,
Ismen deröfver mumlar häde-orden.

Digitized by Google

8.

Ma come apparse in ciel l' alba novella,
Quel, cui l' immondo tempio in guardia è dato,
Non rivide l' imagine, dov' ella
Fu posta, e invan cercomme in altro lato.
Tosto n' avvisa il Re, ch' alla novella
Di lui si mostra fieramente irato;
Ed immagina ben, ch' alcun Fedele
Abbia fatto quel furto, e che sel cele.

9.

O fu di man fedele opra furtiva,
O pur il Ciel qui sua potenza adopra,
Che di colei, ch' è sua Regina, e Diva,
Sdegna, che loco vil l' immagin copra.
Incerta fama è ancor, se ciò s' ascriva
Ad arte umana, od a miribil' opra:
Ben è pietà, che la pietade, e 'l zelo
Uman cedendo, autor sen creda il Cielo.

10.

Il Re ne fa con importuna inchiesta
Ricercare ogni Chiesa, ogni magione,
Ed a chi gli nasconde, o manifesta
Il furto, o 'l reo, gran pene, e premj impone.
Il Mago di spiarne ancor non resta
Con tutte l' arti il ver, ma non s' appone;
Che 'l Cielo (opra sua fosse, o fosse altrui)
Celolla, ad onta degl' incanti, a lui.

11.

Ma poichè 'l Re crudel vide occultarse
Quel, che peccato de' Fedeli ei pensa,
Tutto in lor d' odio infellonissi, ed arse
D' ira, e di rabbia immoderata, immensa:
Ogni rispetto oblia, vuol vendicarse,
(Segua che puote) e sfogar l' alma accensa.
Morrà, dicea, non andrà l' ira a voto,
Nella strage comune il ladro ignoto.

Digitized by Google

8.

Men när som östern ljusnar andra dagen,
Ser den, som vården har om templets fred,
Ej bilden mer: den från sitt rum är tagen,
Och fåfängt söks den nu på annat led.
Till kungen ilar han, af ångest slagen,
Berättar allt; — men denne, häftigt vred,
Förmodar straxt, att Christen hand föröfvat
Den stölden har, och gömmer hvad den röfvat.

9.

Det må nu varit stöld af Christna, eller
Att här sin allmakt Himlen tedde fram,
Som, att man bilden af dess drottning ställer
På syndigt rum, sig räknade till skam:
Än för ett verk af menskor saken gäller,
Än som ett *under* Ryktet den förnam;
Den fromme tror ej här på fromhets ifver,
På mensko-nit, — han Gudi äran gifver.

10.

Till sträng ransakning kungen allt nu dömmer,
Hvart hus, hvar kyrka, inbegrips deri.
Straff hotar den, som brott och brottsling gömmer,
Men rik och stor angifvarns lön skall bli.
Ismen, han forskar ock: sin konst han tömmer,
Men vinner intet med sitt häxeri;
Ty himlen (må, må *ej*, dess verk det vara),
Trots all besvärjning, dolt det underbara.

11.

Men när den grymme kungen ser, hur ränker
Fördölja — som han tror — de Christnas brott,
Han fylls af hat mot dem: ur ögat blänker
En vrede, som till raseri har gått.
Han glömmer allt, och endast *hämnd* han tänker:
Gå hur det kan, men svalkas vill han blott.
"Ej brottslingen min vrede skall undfalla,
— Han sade — han skall dö, dö med dem alla.

Digitized by Google

12.

Pur che 'l reo non si salvi, il giusto pera,
E l'innocente; ma qual giusto io dico?
È colpevol ciascun; nè in loro schiera
Uom fu giammai del nostro nome amico.
S'anima v' è nel novo error sincera,
Basti a novella pena un fallo antico.
Su su, fedeli miei: su via prendete
Le fiamme, e 'l ferro; ardete, ed uccidete.

13.

Così parla alle turbe; e se n'intese
La fama tra' Fedeli immantinente,
Ch' attoniti restar; sì gli sorprese
Il timor della morte omai presente:
E non è chi la fuga, o le difese,
Lo scusare, o 'l pregare ardisca, o tente;
Ma le timide genti, e irresolute,
Donde meno speraro, ebber salute.

14.

Vergine era fra lor di già matura
Verginità, d'alti pensieri, e regi,
D'alta beltà; ma sua beltà non cura,
O tanto sol quant' onestà sen fregi.
È 'l suo pregio maggior, che tra le mura
D'angusta casa asconde i suoi gran pregi,
E de vagheggiatori ella s'invola
Alle lodi, agli sguardi, inculta e sola.

15.

Pur guardia esser non può, che 'n tutto celi
Beltà degna, ch' appaja, e che s'ammiri:
Nè tu il consenti, Amor, ma la riveli
D' un giovinetto a i cupidi desiri.
Amor, ch' or cieco, or Argo, ora ne veli
Di benda gli occhi, ora ce gli apri, e giri;
Tu per mille custodie entro a' più casti
Verginei alberghi il guardo altrui portasti.

Digitized by Google

12.

"Blott *han* ej räddas, Oskulden må dela
Hans undergång; — men hvar finns Oskuld här?
Nej, brottslig är en hvar i hopen hela;
Oss vänligt sinnad fanns en själ ej der.
Var någon der nu sist ej med att fela,
Nog gammal synd för nya straffet är.
Upp, mine trogne! fatten svärden, glöden!
Fort, fort till verket! brännen nu och döden!

13.

Så han; men Ryktet flög på snabba vingen,
Och åt de Trogna budskap härom gaf.
Dem träffa som ett åskslag dessa tingen,
Så öppnad se de nu, med ens, sin graf.
På flykt, försvar, att tänka vågar ingen:
Urskuldning, böner, — ingenting blir af.
Men denna hop, som rådvill modet sänker,
Får räddning från ett håll, som minst den tänker.

14.

Der finns, med vår och ungdom än ej flydda,
Bland dem en mö, som tänker kungligt stort:
Skön; men sin skönhet hon, den oprydda,
Till smycke blott för ärbarheten gjort.
Och hennes värde öks af, att en hydda
Det stänger in inom sin trånga port;
Der, ensam, otillbedd, hon sig förgömmer
För älskarblick, för smickret som berömmer.

15.

Dock — skönhet, värd att tjusa och förnöja,
Än aldrig gömd af några vakter var:
Så, Amor! vill ej du; och *henne* röja
Du för en ynglings kärlek lyckats har.
Du, som, än blind, än Argus, än med slöja
Vår blick betäcker, än den öppnar klar:
Du ofta genom tusen vakter skickar
Till kyska jungfru-tjäll förvägna blickar.

Digitized by Google

16.

Colei Sofronia, Olindo egli s'appella,
D' una cittade entrambi, e d' una Fede.
Ei, che modesto è sì, com' essa è bella,
Brama assai, poco spera, e nulla chiede:
Nè sa scoprirsi, o non ardisce: ed ella
O lo sprezza, o nol vede, o non s'avvede.
Così fin ora il misero ha servito
O non visto, o mal noto, o mal gradito.

17.

S' ode l' annunzio intanto, che s'appresta
Miserabile strage al popol loro:
A lei, che generosa è quanto onesta,
Viene in pensier, come salvar costoro.
Move fortezza il gran pensier, l'arresta
Poi la vergogna, e 'l virginal decoro:
Vince fortezza; anzi s'accorda, e face
Se vergognosa, e la vergogna audace.

18.

La Vergine tra 'l volgo uscì soletta;
Non coprì sue bellezze, e non l' espose:
Raccolse gli occhi; andò nel vel ristretta
Con ischive maniere, e generose.
Non sai ben dir, s'adorna, o se negletta,
Se caso, od arte, il bel volto compose:
Di natura, d'amor, de' cieli amici
Le negligenze sue sono artifici.

19.

Mirata da ciascun passa, e non mira
L'altera Donna, e innanzi al Re sen viene:
Nè perchè irato il veggia, il piè ritira,
Ma il fiero aspetto intrepida sostiene.
Vengo, Signor, gli disse.(e intanto l' ira,
Prego sospenda, e 'l tuo popolo affrene)
Vengo a scoprirti, e vengo a darti preso
Quel reo, che cerchi, onde sei tanto offeso.

Digitized by Google

16.

Sofronia *hon*, Olindo *han*; så klinga
De ungas namn: hans Gud ock *hon* tillber.
Han blyg, som hon är vacker, hoppas ringa,
Han fordrar intet, önskar desto mer.
Han kan, han törs ej yppa sig, — och inga
Bevis af huldhet hon åt honom ger:
Så brann tills nu han för den föga kända;
Ej sedd, ej rätt förstådd, försmådd kanhända.

17.

Men ryktet sprids — och ej dess budskap svika —
Att deras folk nu döden förestår.
Hon sedesam, men högtänkt, stolt tillika,
Att rädda dem uti sin tanke får.
Mod väckt den stora tanken: den ger vika
För qvinlig Blygsamhet, men Modet rår;
Nej! mellan dem nu fred blir omedveten,
Och Modet blygsamt, modig Blygsamheten.

18.

Bland hopen går hon ensam ut; — sin rätta,
Sin höga skönhet röjer hon; ej mer.
Af slöjan omhöljd, skrider hon med lätta,
Med ädla steg, och blicken slår hon ner.
Du vet ej, är hon prydd, är hon *ej* detta;
Är det af konst, af slump dess fägring ler:
Dess sorglösheter tyckas konstverk vara,
Der kärlek och natur sig himmelskt para.

19.

Sjelf ingen seende, men sedd af alla,
Den stolta mön för kungen träder så:
Hans vreda blickar grymt på henne falla,
Men ej tillbaka stiger *hon* ändå.
"Jag ber dig, Herre! uppskof att befalla;
— Hon sad' — din harm, ditt folk du hejda må.
Jag yppa vill och vill dig fången skänka,
Den brottsling, som så djupt dig vågat kränka."

Digitized by Google

20.

All' onesta baldanza, all' improvviso
Folgorar di bellezze altere e sante,
Quasi confuso il Re, quasi conquiso,
Frenò lo sdegno, e placò il fier sembiante.
S'egli era d'alma, o se costei di viso
Severa manco, ei diveniane amante;
Ma ritrosa beltà ritroso core
Non prende, e sono i vezzi esca d'amore.

21.

Fu stupor, fu vaghezza, e fu diletto,
S'amor non fu, che mosse il cor villano.
Narra (ei le dice) il tutto: ecco io commetto,
Che non s'offenda il popol tuo Cristiano.
Ed ella: il reo si trova al tuo cospetto;
Opra è il furto, Signor, di questa mano:
Io l'immagine tolsi, io son colei,
Che tu ricerchi, e me punir tu dei.

22.

Così al pubblico fato il capo altero
Offerse, e 'l volle in se sola raccorre.
Magnanima menzogna, or quando è il vero
Sì bello, che si possa a te preporre?
Riman sospeso, e non sì tosto il fero
Tiranno all' ira, come suol, trascorre.
Poi la richiede: io vuo', che tu mi scopra,
Chi diè consiglio, e chi fu insieme all' opra.

23.

Non volli far della mia gloria altrui
Neppur minima parte, ella gli dice:
Sol di me stessa io consapevol fui,
Sol consigliera, e sola esecutrice.
Dunque in te sola, ripigliò colui,
Caderà l'ira mia vendicatrice.
Disse ella: è giusto: esser a me conviene,
Se fui sola all' onor, sola alle pene.

Digitized by Google

20.

Vid plötslig glans af lieliga behagen,
Vid denna dristighet så ädelt sann,
Förvånad kungen tycks och nästan slagen:
Sin vrede kufvar, blicken mildrar han.
Om ej hos *honom* själ'n, hos *henne* dragen,
Så stränga varit, han af kärlek brann;
Men skönhet sträf sträft hjerta ej bevekar,
Och kärlek lockas bäst, när man den smeker.

21

Det är förvåning, nöje, lust, som väger
I vildens bröst, om det ej kärlek är.
"Berätta allt — han bjöd — mitt ord du äger,
Att på ditt folk man våld ej ännu bär."
"Kung! brottslingen framför dig står, - hon säger -
Den hand, som rånet gjorde, är den här.
Jag bilden röfvat, *jag* är den allena,
Som söks af dig, och som bör straff förtjena."

22.

Så hon åt dom, som grym dem föreskrifves,
Sig bjöd, till offer för sitt folk beredd.
— Lögn, ädelt stora! Månn' en sanning gifves
Så skön, att den med dig kan stå i bredd? —
Tyrannen, tveksam, ej till vrede drifves
Så fort, som eljest han till den blir ledd.
Han sade: "yppa, hvem som mer här felat!
Hvem gaf dig råd? och hvem har verket delat?"

23.

Men hon: "ej minsta del, om än så ringa,
Jag af min ära andra unnat har.
Allen jag var: medbrottslingarna inga;
Mitt eget råd, mitt eget dåd det var."
"Så skall min vrede då sin hämnd uttvinga
Af dig allena!" — kungen röt till svar.
Hon sade: "det är billigt. *Straffet* bära
Bör ensam jag, som ensam burit *ära*."

Digitized by Google

24.

Qui comincia il Tiranno a risdegnarsi;
Poi le dimanda: ov' hai l' imago ascosa?
Non la nascosi, a lui risponde, io l' arsi,
E l' arderla stimai laudabil cosa:
Così almen non potrà più violarsi
Per man de' miscredenti ingiuriosa.
Signore, o chiedi il furto, o 'l ladro chiedi;
Quel non vedrai in eterno, e questo il vedi.

25.

Benchè nè furto è il mio, nè ladra io sono:
Giusto è ritor ciò, ch' a gran torto è tolto.
Or questo udendo, in minaccievol suono
Freme il Tiranno, e 'l fren dell' ira è sciolto.
Non speri più di ritrovar perdono
Cor pudico, alta mente, o nobil volto:
E indarno Amor contra lo sdegno crudo
Di sua vaga bellezza a lei fa scudo.

26.

Presa è la bella Donna, e incrudelito
Il Re la danna entro un incendio a morte.
Già 'l velo, e 'l casto manto è a lei rapito;
Stringon le molli braccia aspre ritorte.
Ella si tace; e in lei non sbigottito,
Ma pur commosso alquanto è 'l petto forte;
E smarrisce il bel volto in un colore,
Che non è pallidezza, ma candore.

27.

Divulgossi il gran caso, e quivi tratto
Già il popol s'era: Olindo anco v'accorse.
Dubbia era la persona, e certo il fatto:
Venia, che fosse la sua donna, in forse.
Come la bella prigioniera in atto
Non pur di rea, ma di dannata ei scorse,
Come i ministri al duro ufficio intenti
Vide, precipitoso urtò le genti.

Digitized by Google

24.

Här kungens harm förnyad återvände.
Han frågar se'n: "hvar har du bilden gömt?"
"Jag har ej gömt den — sad' hon — jag den brände,
Och af att bränna den jag mig berömt:
Så ej förnyas mer hvad nyss här hände,
Då otrons hand till skymf den hade dömt.
Kung! Röfvarn eller rofvet du förföljer:
Den förra ser du; *det* sig evigt döljer.

25.

"Fast rof ej *det*, ej *jag* en röfvarinna;
Rätt är, hvad våldet tog, att ta igen."
Vid dessa ord tycks kungens arghet hinna
Sin höjd, och tygellös den rasar se'n.
Nu må ej hoppas mer att miskund finna
Själ, snöhvit ren, och blick, som speglar den:
Och fast af Amor hennes skönhet häfves
Till sköld mot vreden, är det nu förgäfves.

26.

Den sköna qvinnan fängslad blir, och sedan
Hon döms af kungen, att på bålet dö.
Dess veka arm af bojor tyngs, och redan
Rycks slöja, mantel, bort från halsens snö.
Hon tiger: döden räds hon ej och svedan,
Blott något upprörd är den tappra mö;
Och på dess sköna anlet nu omsider
En färg, ej blek, men marmorhvit, sig sprider.

27.

Om stora händelsen sig ryktet bredde:
Re'n folk lopp till; Olindo äfvenså.
Man saken vet, men ej af hvem den skedde;
Straxt på sin älskade han gissar då.
När nu han såg, hur bålet man tillredde,
Såg fången *dömd*, ej blott *anklagad*, stå,
Och bödlarna vid verket, — genom hopen
Han störtar fram, och höjer dessa ropen:

Digitized by Google

28.

Al Re gridò; non è, non è già rea
Costei del furto, e per follia sen vanta.
Non pensò, non ardì, nè far potea
Donna sola, e inesperta opra cotanta.
Come ingannò i custodi, e della Dea
Con qual' arti involò l' immagin santa?
Se 'l fece, il narri. Io l' ho, Signor, furata.
Ahi tanto amò la non amante amata!

29.

Soggiunse poscia: io là, donde riceve
L'alta vostra Meschita e l' aura, e 'l die,
Di notte ascesi, e trapassai per breve
Foro, tentando inaccessibil vie.
A me l' onor, la morte a me si deve;
Non usurpi costei le pene mie:
Mie son quelle catene, e per me questa
Fiamma s'accende, e 'l rogo a me s'appresta.

30.

Alza Sofronia il viso, e umanamente
Con occhi di pietade in lui rimira:
A che ne vieni, o misero innocente?
Qual consiglio, o furor ti guida, o tira?
Non son io dunque senza te possente
A sostener ciò, che d'un uom può l' ira?
Ho petto anch' io, ch' ad una morte crede
Di bastar solo, e compagnia non chiede.

31.

Così parla all' amante, e nol dispone
Sì, ch' egli si disdica, o pensier mute.
Oh spettacolo grande, ove a tenzone
Sono amore, e magnanima virtute!
Ove la morte al vincitor si pone
In premio, e 'l mal del vinto è la salute!
Ma più s'irrita il Re, quant' ella, ed esso
È più costante in incolpar se stesso.

Digitized by Google

28.

"Ej är, ej är *hon* skyldig: — blott en saga,
Ett skryt af vanvett, konung! du försport.
Ej tänkte, djerfdes, kunde *hon*, den svaga,
Den oerfarna, någonting så stort.
Hon bilden röfva? vakterna bedraga?
Hon må förtälja, *hur*, om hon det gjort!
JAG bilden röfvat: fritt jag det bekänne!" —
Så älskad mö, ej älskad, älskar denne.

29.

Han lade till: "der luft och ljus sig leder
Från ofvan in i er Moské, jag mig
Om natten smög, steg i en remna neder
Der på en trång och otillgänglig stig.
Mig tillhör döden, och *mig* tillhör heder,
Ej mina straff *hon* må tillegna sig!
Min kedjan är, och *jag* är föremålet
För elden der: för *mig* man reder bålet."

30.

Sofronias öga lyftadt nu ses blifva,
Hon mildt och ömkansfullt på honom ser:
"Hvad, arme! kan till sådant steg dig drifva?
Månn' det af afsigt eller vansinn sker?
För hvad *en* menskas vrede kan mig gifva,
Är jag då sjelf ej nog? behöfs det fler? —
Jag har ett bröst ock *jag*, som ensamt möter
En ensam död, och ej om sällskap sköter."

31.

Så hon till älskarn: han dock på sin sida
Ej ändrar tanke, tar igen sitt tal.
O skådespel, der Dygd och Kärlek strida
Af eget fritt och ädelmodigt val;
Der segrarn döden såsom lön ses bida,
Och räddning är den öfvervunnes qval! —
Men ju mer hon, och ju mer han nu söker
Sitt brott bevisa, kungens harm sig öker.

Digitized by Google

32.

Pargli, che vilipeso egli ne resti,
E che 'n disprezzo suo sprezzin le pene.
Credasi, dice, ad ambo, e quella, e questi
Vinca, e la palma sia qual si conviene.
Indi accenna ai sergenti, i quai son presti
A legar il Garzon di lor catene.
Sono ambo stretti al palo stesso, e volto
È il tergo al tergo, e 'l volto ascoso al volto.

33.

Composto è lor d' intorno il rogo omai,
E già le fiamme il mantice v' incita,
Quando il fanciullo in dolorosi lai
Proruppe, e disse a lei, ch' è seco unita:
Questo dunque è quel laccio, ond' io sperai
Teco accoppiarmi in compagnia di vita?
Questo è quel foco, ch' io credea, che i cori
Ne dovesse infiammar d' eguali ardori?

34.

Altre fiamme, altri nodi Amor promise;
Altri ce n' apparecchia iniqua sorte.
Troppo, ahi ben troppo! ella già noi divise,
Ma duramente or ne congiunge in morte.
Piacemi almen, poichè in sì strane guise
Morir pur dei, del rogo esser consorte,
Se del letto non fui: duolmi il tuo fato,
Il mio non già, poi ch' io ti moro allato.

35.

Ed oh mia morte avventurosa appieno,
Oh fortunati miei dolci martìri,
Se impetrerò, che giunto seno a seno
L' anima mia nella tua bocca io spiri;
E venendo tu meco a un tempo meno,
In me fuor mandi gli ultimi sospiri.
Così dice piangendo. Ella il ripiglia
Soavemente, e in tai detti il consiglia:

Digitized by Google

32.

I straffets trots de *honom* trotsa tyckas,
I deras ord förakt för *sig* han hör.
"Må — sade han — man *bägge* tro! Må lyckas
Dem seger få och lön, som det sig bör!"
Han vinkar vakten: genast bojor tryckas
På ynglingen, som intet motstånd gör.
Vid samma påle bindas bägges händer;
Men blick från blick, och rygg mot rygg man vänder.

33.

Nu bålet kring dem ordnadt var: der blänkte
Re'n dödens eld, som pusten manar på;
Då ynglingen sitt hufvud sorgsen sänkte
Och brast i klagan till den hulda så:
"*Det* är då bandet, som jag fordom tänkte
För lifvet skulle knyta hop oss två?
Det är då, ack! den lika delta flamman,
Som skulle tända våra hjertan samman?

34.

"Band, flammor, Kärlek lofvade helt andra,
Och andra Ödet nu oss grymt beskär.
Det skiljt oss förr förmycket från hvarandra,
Men hårdt det nu oss sist förenar här.
Skall *så* du dö, jag vill min lott ej klandra; —
Om ej på Hymens bädd, på bålet är
Jag dock din make, kan för *din* skull lida,
Men ej för *min*; jag dör ju vid din sida.

35.

"Och o! min död fullt glad jag gick till möte,
Ljuft vore qvalet, saligt blef mitt slut,
Om nu blott, sluten sköte emot sköte,
Jag mot din mun min själ fick andas ut;
Och, slocknande med mig, mot *mig* du göte
Din sista suck i samma dödsminut."
Så gråtande han talar; hon till detta
Då svarar ljuft, och söker honom rätta:

Digitized by Google

36.

Amico, altri pensieri, altri lamenti,
Per più alta cagione il tempo chiede.
Che non pensi a tue colpe, e non rammenti
Qual Dio prometta a i buoni ampia mercede?
Soffri in suo nome, e sian dolci i tormenti;
E lieto aspira alla superna sede.
Mira il Ciel com' è bello, e mira il Sole,
Ch' a se par che n' inviti, e ne console.

37.

Qui il vulgo de' Pagani il pianto estolle:
Piange il Fedel, ma in voci assai più basse.
Un non so che d' inusitato, e molle
Par, che nel duro petto al Re trapasse.
Ei presentillo, e si sdegnò; ne volle
Piegarsi, e gli occhi torse, e si ritrasse.
Tu sola il duol comun non accompagni,
Sofronia, e pianta da ciascun non piagni.

38.

Mentre sono in tal rischio, ecco un guerriero
(Che tal parea) d' alta sembianza, e degna,
E mostra d' arme, e d' abito straniero,
Che di lontan peregrinando vegna.
La tigre, che sull' elmo ha per cimiero,
Tutti gli occhi a se trae, famosa insegna,
Insegna usata da Clorinda in guerra;
Onde la credon lei, nè il creder erra.

39.

Costei gl' ingegni femminili, e gli usi
Tutti sprezzò sin dall' età più acerba:
A i lavori d' Aracne, all' ago, ai fusi
Inchinar non degnò la man superba:
Fuggì gli abiti molli, e i lochi chiusi;
Che ne' Campi onestate anco si serba:
Armò d' orgoglio il volto, e si compiacque
Rigido farlo; e pur rigido piacque.

Digitized by Google

36.

"Vän! andra tankar, andra sorger, höfvas
Dig denna stund, långt vigtigare *de*.
Minns dina fel, och öfver dem bedröfvas!
Minns ock den lön, Gud vill de goda ge!
Lid i hans namn, och qvalet ljuft skall döfvas;
Uppsträfva glad till högre hemmet! — Se,
Hur skön är himlen, se, hur Solen blickar!
Hon bjuder oss till sig, hon tröst oss skickar."

37.

Här högljudd gråt hof hedningarnas skara:
Hvar Christen ock, men tyst, men sakta, gret.
Ett sällsamt *något* tyckes genomfara
Tyrannens bröst och vill beveka det.
Han märker detta, tager sig till vara,
Ser bort, och lemnar stället med förtret. —
Sofronia! *Du* blott sörja underlåter:
Du gråts af alla, men du sjelf ej gråter.

38.

I hast, bäst lif och död om dessa ryckas,
En krigare sig visar (så man tror).
Hög syns han, ädel: drägt och vapen tyckas
Utmärka, att från fjerran land han for.
Den Tiger, hvaraf hjelmen öfverst smyckas,
Hvart öga fängslar; Ryktet gjort den stor.
Att det Clorindas tecken är, man visste:
Man tror då, det är hon, och — tar ej miste.

39.

Hon qvinnobruk och qvinnoyrken ända
Ifrån sin späda barndom har försmått:
Och till Arachnes värf, till nål och slända,
Ej stolta handen sänka hon förmått.
Hon stadsluft skyr, och seder, vekt förvända,
Ty än i fält trifs ärbarheten godt.
Sin blick med stolthet väpnar hon, och lagar
Att den syns sträf; men sträf den än behagar.

Digitized by Google

40.

Tenera ancor con pargoletta destra
Strinse, e lentò d' un corridore il morso:
Trattò l' asta, e la spada, ed in palestra
Indurò i membri, ed allenogli al corso:
Poscia o per via montana, o per silvestra,
L' orme seguì di fier leone, e d' orso:
Seguì le guerre, e in esse, e fra le selve
Fera agli uomini parve, uomo alle belve.

41.

Viene or costei dalle contrade Perse,
Perchè a i Cristiani a suo poter resista;
Bench' altre volte ha di lor membra asperse
Le piagge, e l' onda di lor sangue ha mista.
Or quivi in arrivando a lei s' offerse
L' apparato di morte a prima vista.
Di mirar vaga, e di saper qual fallo
Condanni i rei, sospinge oltre il cavallo.

42.

Cedon le turbe; e i duo legati insieme
Ella si ferma a riguardar da presso:
Mira, che l' una tace, e l' altro geme,
E più vigor mostra il men forte sesso.
Pianger lui vede in guisa d' uom, cui preme
Pietà, non doglia, o duol non di se stesso,
E tacer lei con gli occhi al Ciel sì fisa,
Ch' anzi al morir par di quaggiù divisa.

43.

Clorinda intenerissi, e si condolse
D' ambedue loro, e lagrimonne alquanto:
Pur maggior sente il duol per chi non duolse:
Più la muove il silenzio, e meno il pianto.
Senza troppo indugiare ella si volse
Ad un uom, che canuto avea da canto:
Deh, dimmi chi son questi, ed al martoro
Qual gli conduce o sorte, o colpa loro?

Digitized by Google

40.

Som barn hon redan späda handen öfvat
Att skynda och att hejda springarns lopp:
På fäktarbanan lans och svärd hon pröfvat,
Och härdat lemmarne i smidig kropp.
I berg och skogar har hon sedan ströfvat,
Sökt lejon, björn, ja sjelfva kriget opp:
Syns, när i skog och när i strid hon ränner,
En man för vilda djur, vildt djur för männer.

41.

Nu, att de Christna slå, bäst hon förmådde,
Från Persiens ängd hon ställde hit sitt tåg:
Hon fälten förr med deras lemmar sådde,
Med deras blod hon blandat mången våg.
I första ögonblick, som hit hon nådde,
Hon döds-tillredelsen med undran såg:
Hvad brott, som sådan dom väl föranleder,
Hon veta vill, och spränger hopens leder.

42.

Man gifver plats. Hon stadnar, ser omsider
På nära håll de två, man bundit der.
Tyst är den ena; men den andre qvider,
Och svaga könet har mer styrka här.
Han sörja ses, men ej likt en, som lider
För sin skull, nej, det för en annans är:
Och hon, som stum, orörlig, ser mot himlen,
Tycks, före döden, skiljd från låga hvimlen.

43.

De bådas öde hos Clorinda tände
Medlidande, och hon till tårar förs.
För den, *ej* sörjer, sorg dock mer hon kände,
Hon mer af tystna'n, än af klagan rörs.
Straxt hon då till en gråhårsman sig vände,
Som stod bredvid. Hon honom fråga hörs:
"Säg, hvilka äro dessa? och till glöden
Hvad har dem fört? brott eller hårda öden?"

Digitized by Google

44.

Così pregollo; e da colui risposto
Breve, ma pieno alle dimande fue.
Stupissi udendo, e immaginò ben tosto,
Ch' egualmente innocenti eran que' due.
Già di vietar lor morte ha in se proposto,
Quanto potranno i preghi, o l' armi sue.
Pronta accorre alla fiamma, e fa ritrarla,
Che già s' appressa, ed ai ministri parla:

45.

Alcun non sia di voi, che 'n questo duro
Ufficio oltra seguire abbia baldanza,
Fin ch' io non parli al Re: ben v' assicuro,
Ch' ei non v' accuserà di tal tardanza.
Ubbidiro i sergenti, e mossi furo
Da quella grande sua regal sembianza.
Poi verso il Re si mosse, e lui tra via
Ella trovò, che 'ncontra lei venia.

46.

Io son Clorinda, disse: hai forse intesa
Talor nomarmi; e qui, Signor, ne vegno
Per ritrovarmi teco alla difesa
Della Fede comune, e del tuo Regno.
Son pronta, imponi pure, ad ogni impresa:
L' alte non temo, e l' umili non sdegno.
Voglimi in campo aperto, oppur tra 'l chiuso
Delle mura impiegar, nulla ricuso.

47.

Tacque; e rispose il Re: qual sì disgiunta
Terra è dall' Asia, o dal cammin del Sole,
Vergine gloriosa, ove non giunta
Sia la tua fama, e l' onor tuo non vole?
Or, che s' è la tua spada a me congiunta,
D' ogni timor m' affidi, e mi console.
Non, s' esercito grande unito insieme
Fosse in mio scampo, avrei più certa speme.

Digitized by Google

44.

Så bad hon honom: denne hördes svara
På hennes frågor kort, men fullt ändå.
Hon häpnar, och att bägge måtte vara
Oskyldigt dömda, kan hon lätt förstå.
Nu rädda vill hon dem från dödens fara,
Med allt hvad bön och vapen det förmå.
Snabb ilar hon till bålet fram, och låter
Den eld, som re'n sig sprider, släckas åter.

45.

Till vakten ropar hon: "må ingen töras
Fullfölja detta grymma värf i dag,
Förr'n jag vid kungen talt. Det skall ej göras
Er minsta ondt derför, det lofvar jag."
Och bödelns knektar lyda, ty de röras
Af hennes stolta åsyn och behag.
Till kungen nu hon skyndar sig; men denne
På halfva vägen kom att möta henne.

46.

"Jag är Clorinda — sad' hon —; namnet är dig
Törhända kändt; och här jag för dig står,
Ty jag med dig försvara vill ihärdig
Ditt rike och den lära, som är vår.
Befall! jag till hvart företag är färdig;
Högt jag ej räds, och lågt jag ej försmår.
Ställ mig inom den mur, som man belägrar;
Ställ mig på öppet fält! — jag intet vägrar."

47.

Men kungen svarar: "Hvar är land att finna,
Så skiljdt från Asien och från solens färd,
Dit, sköldmö! ej ditt rykte skulle hinna,
Din ära re'n ej flög beundransvärd?
Hos mig all fruktan och all sorg försvinna,
Då du med mig förenat har ditt svärd:
Ej, om en talrik här att mig försvara
Kom hit, mitt hopp mer säkert kunde vara.

Digitized by Google

48.

Già già mi par, ch' a giunger qui Goffredo
Oltra il dovere indugi: or tu dimandi,
Ch' impieghi io te. Sol di te degne credo
L' imprese malagevoli, e le grandi.
Sovra i nostri guerrieri a te concedo
Lo scettro, e legge sia quel che comandi.
Così parlava: ella rendea cortese
Grazie per lodi; indi il parlar riprese:

49.

Nuova cosa parer dovrà per certo,
Che preceda a' servigj il guiderdone;
Ma tua bontà m' affida: io vuo', che 'n merto
Del futuro servir que' rei mi done.
In don li chieggio; e pur, se 'l fallo è incerto,
Gli danna inclementissima ragione:
Ma taccio questo, e taccio i segni espressi,
Ond' argomento l' innocenza in essi.

50.

E dirò sol, ch' è qui comun sentenza,
Che i Cristiani togliessero l' immago:
Ma discord' io da voi; nè però senza
Alta ragion del mio parer m' appago.
Fu delle nostre Leggi irriverenza
Quell' opra far, che persuase 'l Mago;
Che non convien ne' nostri tempj a nui
Gl' idoli avere, e men gl' idoli altrui.

51.

Dunque suso a Macon recar mi giova
Il miracol dell' opra; ed ei la fece
Per dimostrar, che i tempj suoi con nova
Religion contaminar non lece.
Faccia Ismeno incantando ogni sua prova,
Egli, a cui le malie son d' arme in vece:
Trattiamo il ferro pur noi cavalieri:
Quest' arte è nostra, e 'n questa sol si speri.

Digitized by Google

48.

"Re'n, re'n mig tycks, för länge Gottfrid dröjer
Att komma hit: — du äskar nu, att jag
Ett värf dig ger. Dig värdiga jag röjer
Blott stora och blott svåra företag.
Jag för min krigsmakt dig till drott upphöjer,
Tag spiran du! din vilja vare lag!"
Så talar han; men när hon artigt hade
Besvarat hans beröm, hon åter sade:

49.

"Det sällsamt visst skall klinga i ditt öra,
Att *före* tjensten man om lönen ber:
Till lön för tjenster, dem jag tänker göra,
Jag vill, att du mig dessa fångar ger.
Mig skänk dem! Fast — kan brottet man ej föra
Uti bevis, dem grymt och orätt sker.
Men derom tyst! jag vill ock tecknen glömma,
Hvaraf jag klart kan deras oskuld dömma.

50.

Och det blott vill jag säga: man anklagar
De Christna allmänt här för stöldens brott;
Men sådan mening jag ifrån mig jagar,
Jag har en annan, bättre grundad, fått;
Sidvördnad var det emot våra lagar
Att göra det, som dig Besvärjarn rådt.
Oss är ej lofligt, bilder i vår kyrka
Att ha, och bilder minst, som andra dyrka.

51.

Jag heldre då vill undrets upphof sträcka
Till Mahomet; — af honom gjordt det var
Att visa, hur, hans tempel att befläcka
Med nya bruk, förbjudet är en hvar.
Ismen må, bäst han vill, en Afgrund väcka,
Han, som för vapen endast häxkonst har.
Vi, riddare, må svärdet föra trygga;
Det är vår konst; låt blott på den oss bygga!"

Digitized by Google

52.

Tacque ciò detto; e 'l Re, bench' a pietade
L' irato cor difficilmente pieghi,
Pur compiacer la volle; e 'l persuade
Ragione, e 'l move autorità di preghi,
Abbian vita, rispose, e libertade,
E nulla a tanto intercessor si neghi.
Siasi questa giustizia, ovver perdono:
Innocenti gli assolvo, e rei gli dono.

53.

Così furon disciolti. Avventuroso
Ben veramente fu d'Olindo il fato;
Ch' atto potè mostrar, che 'n generoso
Petto alfine ha d' amore amor destato.
Va dal rogo alle nozze, ed è già sposo
Fatto di reo, non pur d' amante amato.
Volse con lei morire: ella non schiva,
Poi che seco non muor, che seco viva.

54.

Ma il sospettoso Re stimò periglio
Tanta virtù congiunta aver vicina;
Onde, come egli volle, ambo in esiglio
Oltre a i termini andar di Palestina.
Ei pur, seguendo il suo crudel consiglio,
Bandisce altri Fedeli, altri confina.
Oh come lascian mesti i pargoletti
Figli, e gli antichi padri, e i dolci letti!

55.

Dura division! scaccia sol quelli
Di forte corpo, e di feroce ingegno;
Ma 'l mansueto sesso, e gli anni imbelli
Seco ritien, sì come ostaggi, in pegno.
Molti n' andaro errando: altri rubelli
Fersi, e più che 'l timor potè lo sdegno.
Questi unirsi co' Franchi, e gl' incontraro
Appunto il dì, che in Emaus entraro.

Digitized by Google

32.

Hon tystnade, när så hon talat hade; —
Och, fast hans hjerta lätt ej böjas kan,
Dock kungen vigt på hennes önskan lade:
Dels verkar skälets kraft, dels bedjerskan.
"Må de då lif och frihet få! — han sade —
Och sådant förord intet vägre man.
Rättvisa eller nåd! Jag frihet bådar
Dem, om oskyldiga; om *ej*, — benådar."

33.

Så löstes bägge nu ur fängsel-tvången. —
I sanning! lycklig var Olindos lott,
Som handlat så, att äntligen den gången
Han för sin kärlek kärlek återfått.
Från bålet han till bröllop går; och fången
Re'n brudgum är, ej älskarn älskad blott.
Han ville *dö* med henne: i dess ställe,
Med henne *lefva* får han nu, den sälle!

34.

Men sådan dygd, förenad, se'n att skåda
Uti sitt grannskap, kungen vådligt fann.
Från Palestinas gräns han vill, att båda
I landsflykt gå, åtföljande hvarann.
Grym, vill han ej de Christna fullt benåda,
Från land, från stad, en del förvisar han.
Ack! hur de, sörjande, sitt hem försaka,
Och slita sig från fäder, barn och maka!

35.

Hårdt, skiljas så! — Blott dem han ses förjaga,
Som själ ha djerf, och kropp ha vapenför;
Men qvinnor, barn och gubbar, bräckligt svaga,
Han håller qvar, och dem till gisslan gör.
Nu många ströfva kring, och andra taga
Till svärd: ty harm dem mer än fruktan rör.
Till Frankerna *de* slöto sig, och funno
Dem samma dag, som Emaus de hunno.

Digitized by Google

56.

Emaus è città, cui breve strada
Dalla regal Gerusalem disgiunge;
Ed uom, che lento a suo diporto vada,
Se parte mattutino, a nona giunge.
Oh quanto intender questo ai Franchi aggrada!
Oh quanto più il desio gli affretta, e punge!
Ma, perch' oltre il meriggio il Sol già scende,
Qui fa spiegare il Capitan le tende.

57.

L' avean già tese; e poco era remota
L' alma luce del Sol dall' Oceano,
Quando duo gran Baroni in veste ignota
Venir son visti, e 'n portamento estrano.
Ogn' atto lor pacifico dinota,
Che vengan come amici al Capitano.
Del gran Re dell' Egitto son messaggi,
E molti intorno hanno scudieri, e paggi.

58.

Alete è l' un, che da principio indegno
Tra le brutture della plebe è sorto;
Ma l' innalzaro a i primi onor del regno
Parlar facondo, e lusinghiero, e scorto,
Pieghevoli costumi, e vario ingegno
Al finger pronto, all' ingannare accorto;
Gran fabbro di calunnie adorne in modi
Novi, che sono accuse, e paion lodi.

59.

L' altro è il Circasso Argante, uom che straniero
Sen venne alla regal corte d'Egitto;
Ma de' Satrapi fatto è dell' Impero,
E in sommi gradi alla milizia ascritto;
Impaziente, inesorabil, fero,
Nell' arme infaticabile ed invitto,
D' ogni Dio sprezzatore, e che ripone
Nella spada sua legge, e sua ragione.

Digitized by Google

86.

Från denna stad en väg, helt kort, sågs föra
Fram till Jerusalem, som nära låg;
Och vandrare, som tidigt utgå, böra
Till midda'n hinna fram, i makligt tåg.
Hur Frankerna det gläder, sådant höra!
Hur eldas ej, hur lifvas, deras håg!
Men då nu sol'n re'n sönk från middags-fälten,
Bjöd höfdingen att här uppresa tälten.

87.

Och rest dem nu man hade; solen brände
Ej mer, men stupad ned i hafvet gick,
Då tvenne höga Herrar hit anlände:
Som främlingar dem röjer drägt och skick.
Att de som vänner kommo, straxt man kände
På fredlig åtbörd och på höfvisk blick.
Det budskap från Egyptens kung lär vara:
Af svenner, väpnare, de ha en skara.

88.

Alet den ene är. Till härkomst ringa
Och stigen opp ur pöbelns dy, — likväl
Till statens högsta värf sågs honom bringa
En konst att smickra och att tala väl,
Ett smidigt väsen, lätthet att sig tvinga,
En falsk och ränkfull och förrädisk själ:
Han mästerligt förstår, att tadel kläda
I ord, som tyckas prisa, när de smäda.

89.

Den andre här, Argant, Circassien födde:
Egyptens hof tog honom, främling, an.
Nu re'n som riks-Satrap han kronan stödde,
Och var i hären en högt uppsatt man.
Otålig, obeveklig, vild, han glödde
Af vapenlust; besegras han ej kan:
Han aktar ingen Gud, han himlen hånar:
Af svärdet blott sin lag och rätt han lånar.

Digitized by Google

60.

Chieser questi udienza, ed al cospetto
Del famoso Goffredo ammessi entraro;
E in umil seggio, e in un vestire schietto
Fra' suoi Duci sedendo il ritrovaro.
Ma verace valor, benchè negletto,
È di se stesso a se fregio assai chiaro.
Piccol segno d' onor gli fece Argante,
In guisa pur d' uom grande, e non curante.

61.

Ma la destra si pose Alete al seno,
E chinò il capo, e piegò a terra i lumi,
E l' onorò con ogni modo appieno,
Che di sua gente portino i costumi.
Cominciò poscia, e di sua bocca uscieno,
Più che mel dolci, d' eloquenza i fiumi.
E, perchè i Franchi han già il sermone appreso
Della Sorìa, fu ciò ch' ei disse, inteso.

62.

Oh degno sol, cui d' ubbidire or degni
Questa adunanza di famosi eroi,
Che per l' addietro ancor le palme, e i regni
Da te conobbe, e da i consigli tuoi:
Il nome tuo, che non riman tra i segni
D' Alcide, omai risuona anco fra noi;
E la fama d' Egitto in ogni parte
Del tuo valor chiare novelle ha sparte.

63.

Nè v' è fra tanti alcun, che non le ascolte,
Come egli suol le meraviglie estreme:
Ma dal mio Re con istupore accolte
Sono non sol, ma con diletto insieme;
E s' appaga in narrarle anco più volte,
Amando in te ciò, ch' altri invidia, e teme:
Ama il valore, e volontario elegge
Teco unirsi d' amor, se non di Legge.

60.

De äska företräde, — och det lyckas;
Till Gottfrid fram man genast fört dem har.
Han satt bland sina män. Det kunde tyckas,
Hans stol var låg, hans klädnad enkel var;
Men sann förtjenst behöfver ej att smyckas,
Den lyser af sig sjelf tillfyllest klar.
Med vårdslös helsning ses Argant sig närma,
Likt en, hvars spotskhet söker stolthet härma.

61.

Men sina ögon slår Alet till jorden
Med handen mot sitt bröst, med hjessan sänkt,
Och all den hyllning, som är bruklig vorden
Uti hans land, den ger han oinskränkt.
Se'n börjar han. Ur munnen flöda orden
Mer lent, än om han dem med honing stänkt;
Och Frankerna förstodo hvad han sade,
Ty Syriens språk de redan lärt sig hade:

62.

"O du, som ensam värdig är att lydas
Af denna hjeltekrets, som gladt det gör,
Som, om af segerns palm den såg sig prydas,
Blott dig och dina rådslag tacka bör!
Också bland *oss* ditt lof nu börjar tydas,
Ej Herkuls-stoder sätta gräns derför;
Och vidt inom Egyptens alla gränser
Ditt rykte ljuder och din ära glänser.

63.

"Och som man eljest lyss till stora under,
Så lyss till dina bragder der hvar man.
Min konung dock ej häpnad blott derunder
Har rönt, men äfven nöje dervid fann.
Att dem förtälja gläds han många stunder;
Hvad Afund hos dig fruktar, älskar *han*.
Han älskar mod, och vill med dig bli nära
Förent i vänskap, om ock skiljd i lära.

Digitized by Google

64.

Da sì bella cagion dunque sospinto,
L' amicizia, e la pace, a te richiede:
E 'l mezzo, onde l'un resti all' altro avvinto,
Sia la virtù. s' esser non può la Fede.
Ma, perchè inteso avea, che t' eri accinto
Per iscacciar l' amico suo di sede,
Volle, pria ch' altro male indi seguisse,
Ch' a te la mente sua per noi s' aprisse.

65.

E la sua mente è tal, che, se appagarti
Vorrai di quanto hai fatto in guerra tuo,
Nè Giudea molestar, nè l' altre parti,
Che ricopre il favor del regno suo,
Ei promette all' incontro assicurarti
Il non ben fermo stato: e, se voi duo
Sarete uniti, or quando i Turchi, e i Persi
Potranno unqua sperar di riaversi?

66.

Signor, gran cose in picciol tempo hai fatte,
Che lunga età porre in oblio non puote:
Eserciti, città, vinti, e disfatte,
Superati disagi, e strade ignote;
Sì ch' al grido o smarrite, o stupefatte
Son le provincie intorno, e le remote:
E, se ben acquistar puoi nuovi imperj,
Acquistar nuova gloria indarno speri.

67.

Giunta è tua gloria al sommo; e per l' innanzi
Fuggir le dubbie guerre a te conviene;
Ch' ove tu vinca, sol di stato avanzi,
Nè tua gloria maggior quinci diviene:
Ma l' imperio acquistato, e preso dianzi,
E l' onor perdi, se 'l contrario avviene.
Ben gioco è di fortuna audace, e stolto,
Por contra il poco, e incerto, il certo, e 'l molto.

Digitized by Google

64.

"Af skäl, så ädla, bjuder han då handen
Åt dig till vänskap nu och frid och ro;
Och borgen vare för de nya banden
En lika dygd, om ej en lika tro;
Men som han hört, att du med örlogsbranden
Hans vän vill jaga bort ur kungligt bo,
Han, innan följden värre än må blifva,
Vill af hans tanke att vi del dig gifva.

65.

"Och den är så: du bör — det är det bästa —
Dig nöja med hvad re'n du vunnit har,
Judeen ej störa, ej med ofrid gästa
I andra land, som njuta *hans* försvar.
Han lofvar deremot att fullt befästa
Dig i den makt, som än ej stadgad var;
Och om J tvenne hållen hop, hvad mera
Kan Turken, Persen, hoppas någondera?

66.

"Prins! stora ting, åt hvilka Minnet gläder
Sig evigt, gjorde du på ringa tid.
Du slagit härar, och du härjat städer,
Du brutit vägar, kufvat hindrens strid,
Att Ryktet när och fjerran om dig qväder,
Och folken blekna utaf skräck dervid:
Och kan du också nya riken vinna,
Ny ära hoppas du förgäfves hinna.

67.

"Sin högsta spets din ära *nu* har hunnit,
Från denna stund du krigets nyck bör sky;
Ty, om du segrar, land, blott land du vunnit,
Men ära, ära vinner du ej ny.
Och, om du tappar, då har *allt* försvunnit,
Re'n vunnen makt, och äran sjelf, skall fly.
Väl dårligt är, i lyckans vågspel bringa
Det vissa Myckna mot ett ovisst Ringa.

Digitized by Google

68.

Ma il consiglio di tal, cui forse pesa,
Ch' altri gli acquisti a lungo andar conserve,
E l' aver sempre vinto in ogni impresa,
E quella voglia natural, che ferve
E sempre è più ne' cuor più grandi accesa,
D' aver le genti tributarie, e serve,
Faran per avventura a te la pace
Fuggir, più che la guerra altri non face.

69.

T'esorteranno a seguitar la strada,
Che t' è dal Fato largamente aperta,
A non depor questa famosa spada,
Al cui valore ogni vittoria è certa,
Fin che la Legge di Macon non cada,
Fin che l' Asia per te non sia deserta;
Dolci cose ad udire, e dolci inganni,
Ond' escon poi sovente estremi danni.

70.

Ma, s' animosità gli occhi non benda,
Nè il lume oscura in te della ragione,
Scorgerai, ch' ove tu la guerra prenda,
Hai di temer, non di sperar, cagione;
Che fortuna quaggiù varia a vicenda,
Mandandoci venture or triste, or buone:
Ed a' voli troppo alti, e repentini
Sogliono i precipizj esser vicini.

71.

Dimmi, s' a' danni tuoi l' Egitto move,
D' oro e d' arme potente, e di consiglio;
E si avvien, che la guerra anco rinnove
Il Perso, e 'l Turco, e di Cassano il figlio;
Quai forze opporre a sì gran furia, o dove
Ritrovar potrai scampo al tuo periglio?
T' affida forse il Re malvagio Greco,
Il qual dai sacri patti unito è teco?

Digitized by Google

68.

"Men råd af *dem*, som kanske harmligt tycka,
Att en så länge äger hvad han vann,
Dertill en oafbruten segerlycka
Och medfödd lust, — som altid starkast brann
I stora själar — folk att undertrycka,
Beskatta länder, kufva kvarje man,
Kanhända gör, att mer *du* skyr för freden
Än hos en annan det för krig är seden.

69.

"Det tör dig mana att gå fram med ära
På väg, af Ödet öppen dig beskärd,
Och ej till hvila lägga ner ditt kära,
Af ryktet kända, segervana svärd,
Förrän du störtat har Profetens lära
Och sträckt kring Asien härjande din färd.
Ha! ting, som klingen ljuft och ljuft bedåren!
Hur ofta ofärd följer er i spåren!

70.

"Men om din blick ej är af hat förvriden
Och ej förmörkadt ljuset i din själ,
Du inse bör att, griper du till striden,
Du har att frukta, ej att hoppas, skäl;
Ty vexlande är Lyckan här i tiden,
Hon ger oss ömsom ve och ömsom väl;
Och, flyger man för högt och fort, det händer,
Man har ej långt till bråda djupens ränder.

71.

"Säg, om det sluga, mäktiga och rika
Egypten möter dig med krigets dån,
Och stridens eld då blossar opp tillika
Från Persern, Turken och från Kassans son;
Hvad kraft finns då, som ej för *dem* ger vika?
Hvar, i din våda, finna hjelp ifrån?
Du tör kanske på Greklands furste bygga
Och dig vid helgden af hans löften trygga?

Digitized by Google

72.

La fede Greca a chi non è palese?
Tu da un sol tradimento ogn' altro impara,
Anzi da mille, perche mille ha tese
Insidie a voi la gente infida, avara.
Dunque chi dianzi il passo a voi contese,
Per voi la vita esporre or si prepara?
Chi le vie, che comuni a tutti sono,
Negò, del proprio sangue or farà dono?

73.

Ma forse hai tu riposta ogni tua speme
In queste squadre, ond' ora cinto siedi.
Quei, che sparsi vincesti, uniti insieme
Di vincere anco agevolmente credi?
Sebben son le tue schiere or molto sceme
Tra le guerre, e i disagi, e tu tel vedi,
Sebben nuovo nemico a te s' accresce,
E co' Persi, e co' Turchi Egizj mesce.

74.

Or quando pur istimi esser fatale,
Che vincer non ti possa il ferro mai,
Siati concesso, e siati appunto tale
Il decreto del Ciel, qual tu tel fai.
Vinceratti la fame: a questo male
Che rifugio, per Dio, che schermo avrai?
Vibra contra costei la lancia, e stringi
La spada, e la vittoria anco ti fingi.

75.

Ogni campo d' intorno arso, e distrutto
Ha la provida man degli abitanti,
E in chiuse mura, e in alte torri il frutto
Riposto al tuo venir più giorni innanti.
Tu, ch' ardito fin qui ti sei condutto,
Onde speri nutrir cavalli, e fanti?
Dirai: l' armata in mar cura ne prende.
Dai venti dunque il viver tuo dipende?

Digitized by Google

72.

"Hvem vet ej, hur man lita kan på Greken?
Döm till hans falskhet af det prof du såg!
Af ett? nej tusen, tusen voro sveken
Han för er gillrat, sniken, lömsk och låg.
Han skulle nu mot döden trotsa leken,
Han, som förrut er vägrat genomtåg?
Han, som om väg, för alla fri, sågs kifva,
Han skulle nu sitt blod till spillo gifva?

73.

"Men allt ditt hopp kanske att här du stödde
På dessa kämpars kring dig slutna flock.
Du folk besegrat, när de voro strödde,
Om nu de samlas, månn' du segrar ock?
Fast dina skaror glesnade, förblödde,
I nöd, i krig, — säg, tror du det ändock?
Och fast ny ovän Nilen mot dig sänder
Till dem från Perserns och från Turkens länder.

74.

"Men tror du ödets lag det föreskrifva
Att aldrig du af svärd besegras kan,
Det må så vara! Himlen måtte gifva,
Att, som du hoppas, denna tro blir sann!
Af hungern dock du skall besegrad blifva;
Hvar får du hjelp, när hungern rycker an?
Mot honom drag ditt svärd och slunga lansen,
Och dröm, dröm ännu då om segerkransen!

75.

"Med förvis hand sågs åbon här föröda
Hvart enda fält i trakten, och derur
Han samlat har, långt förr'n du kom, all gröda
I höga torn och inom säker mur.
Du djerf trängt hit; men nu, hvar finna föda,
Hvar, säg mig hvar, för folk och kreatur?
Derom skall flottan dra försorg — du säger —
Altså ditt lif på vindarna då väger?

Digitized by Google

76.

Comanda forse tua fortuna ai venti,
E gli avvince a sua voglia, e gli dislega?
Il mar, ch' ai preghi è sordo, ed ai lamenti,
Te solo udendo al tuo voler si piega?
O non potranno pur le nostre genti,
E le Perse, e le Turche unite in lega,
Così potente armata in un raccorre,
Che a questi legni tuoi si possa opporre?

77.

Doppia vittoria a te, Signor, bisogna,
S' hai dell' impresa a riportar l'onore.
Una perdita sola alta vergogna
Può cagionarti, e danno anco maggiore;
Ch' ove la nostra armata in rotta pogna
La tua, qui poi di fame il Campo more:
E, se tu sei perdente, indarno poi
Saran vittoriosi i legni tuoi.

78.

Ora, se in tale stato ancor rifiuti
Col gran Re dell' Egitto e pace, e tregua,
(Diasi licenza al ver) l' altre virtuti
Questo consiglio tuo non bene adequa.
Ma voglia il ciel, che 'l tuo pensier si muti,
S' a guerra è volto, e che 'l contrario segua;
Sì che l' Asia respiri omai da i lutti,
E goda tu della vittoria i frutti.

79.

Nè voi, che del periglio, e degli affanni,
E della gloria a lui sete consorti,
Il favor di fortuna or tanto inganni,
Che nove guerre a provocar v' esorti;
Ma, qual nocchier, che da i marini inganni
Ridotti ha i legni a i desiati porti,
Raccor dovreste omai le sparse vele,
Nè fidarvi di nuovo al mar crudele.

Digitized by Google

76.

"Månn' ock mot *dem* sin kraft din lycka röner
Och kan dem lösa, binda, som hon vill?
Och hafvet, eljest döft för gråt och böner,
Månn' endast dig det lyder hörsamt still?
Och kunna Turkarna och Persiens söner,
När nu *vårt* folk dem äfven stöter till,
Ej också samla hop på hafvets spegel
En makt, nog stark att möta dina segel?

77.

"Prins! dubbel seger här behöfs för eder,
Och ära skördar du ej utan den;
Men ett, ett enda, nederlag bereder
Ej ringa skymf och större skada än;
Ty slår *vår* flotta *din* i striden neder,
Så dör af hunger ju din krigshär se'n;
Och tappar du till lands, all frukt försvinner
Af segern, som din flotta sedan vinner.

78.

"Nu, om du afslår, i ett sådant läge,
Fred med Egyptens kung på vänligt sätt;
Så stämmer detta (fritt jag sanning säge)
Ej in med dina andra dygder rätt.
I himlens namn ditt val du öfverväge,
Och ändra väg, om krigets du beträdt;
Må Asien nu få lyckta sina strider
Och sjelf du njuta segerns frukt omsider!

79.

"Och J, som delt hans mödor, delt hans fara;
Och delt också hans äras glans dervid!
Må ej er syn af lyckans skimmer vara
Så bländad, att J rösten nu för strid!
Men seglarn lik, som utur hafvets snara
Har sina kölar fört till hamnens frid,
I bören refva seglen, samla tågen,
Och ej förtro er mer åt vreda vågen."

Digitized by Google

80.

Qui tacque Alete; e 'l suo parlar seguiro
Con basso mormorar que' forti eroi;
E ben negli atti disdegnosi apriro
Quanto ciascun quella proposta annoj.
Il Capitan rivolse gli occhi in giro
Tre volte, e quattro, e mirò in fronte i suoi,
E poi nel volto di colui gli affisse,
Ch' attendea la risposta, e così disse:

81.

Messaggier, dolcemente a noi sponesti
Ora cortese, or minaccioso invito.
Se 'l tuo Re m' ama, e loda i nostri gesti,
È sua mercede, e m' è l' amor gradito,
A quella parte poi, dove protesti
La guerra a noi del Paganesmo unito,
Risponderò, come da me si suole,
Liberi sensi in semplici parole.

82.

Sappi, che tanto abbiam finor sofferto
In mare, e in terra, all' aria chiara, e scura,
Solo acciocchè ne fosse il calle aperto
A quelle sacre e venerabil mura,
Per acquistar appo Dio grazia, e merto,
Togliendo lor di servitù sì dura:
Nè mai grave ne fia per fin sì degno
Esporre onor mondano, e vita, e regno;

83.

Che non ambiziosi avari affetti
Ne spronaro all' impresa, e ne fur guida.
Sgombri il Padre del ciel da i nostri petti
Peste sì rea, s' in alcun pur s' annida;
Nè soffra che l' asperga, e che l' infetti
Di venen dolce, che piacendo ancida;
Ma la sua man, che i duri cor penetra
Soavemente, e gli ammollisce, e spetra,

Digitized by Google

80.

Här slöt Alet. Ett sakta sorl sig höjde
I tappra kämparunden, och förakt
I allas blick och allas åtbörd röjde,
Med hvilken harm de åhört hvad han sagt.
Tre, fyra gånger Gottfrid blicken böjde
Kring hjeltekretsen, och gaf noga akt.
Derefter vänd till den, som talat hade
Och som på svar nu väntade, han sade:

81.

"I fagra ord, O sändebud, du parar
Ett artigt smicker med ett trotsigt hot.
Din konungs vänskap tacksam jag besvarar,
Hans pris för mina bragder tar jag mot;
Men hvad det angår, att du krig förklarar
Oss från förenta folk af hednisk rot,
I enkla ord, som mina vara pläga,
Jag vill uppriktigt dig min mening säga.

82.

"Vet, att till lands och sjöss, all nöd och våda,
Så dag som natt, blott derför ledo vi,
Att vi de helga murarna må skåda,
Och väg till dem oss måtte öppen bli:
Så skall oss säkert Herren Gud benåda,
Om dem vi frälst ur nesligt slafveri.
Oss blir ej tungt att för *det* målet bära
Som offer fram vårt lif och makt och ära.

83.

"Ty hvad oss dref att striden företaga
Ej girighet, ej ärelystnad är.
— Må himlens Far den snöda pesten jaga
Ur våra bröst, om dock den finnes der,
Att ej dess smitta vi inom oss draga
Och suga dödligt gift, som ljuft förtär! —
Nej, Herrans hand, hon, hvilken klippor spränger
Och hårda hjertan ljufligt genomtränger;

Digitized by Google

84.

Questa ha noi mossi, e questa ha noi condutti,
Tratti d' ogni periglio, d' ogni impaccio:
Questa fa piani i monti, e i fiumi asciutti,
L'ardor toglie alla state, al verno il ghiaccio,
Placa del mare i tempestosi flutti:
Stringe, e rallenta questa a' venti il laccio;
Quindi son l' alte mura aperte, ed arse:
Quindi l' armate schiere uccise, e sparse.

85.

Quindi l' ardir, quindi la speme nasce,
Non dalle frali nostre forze, e stanche,
Non dall' armata, e non da quante pasce
Genti la Grecia, e non dall' arme Franche.
Pur ch' ella mai non ci abbandoni, e lasce,
Poco dobbiam curar, ch' altri ci manche.
Chi sa come difende, e come fere,
Soccorso a i suoi perigli altro non chere.

86.

Ma quando di sua aita ella ne privi
Per gli error nostri, o per giudizj occulti,
Chi fia di noi, ch' esser sepolto schivi,
Ov' i membri di Dio fur già sepulti?
Noi morirem, nè invidia avremo ai vivi:
Noi morirem, ma non morremo inulti;
Nè l' Asia riderà di nostra sorte,
Nè pianta fia da noi la nostra morte.

87.

Non creder già, che noi fuggiam la pace,
Come guerra mortal si fugge e pave;
Che l' amicizia del tuo Re ne piace,
Nè d' unirci con lui ne sarà grave:
Ma, se al suo imperio la Giudea soggiace,
Tu 'l sai. Perchè tal cura ei dunque n' ave?
De' regni altrui l' acquisto ei non ci vieti,
E regga in pace i suoi tranquilli, e lieti.

Digitized by Google

84.

"*Hon* fört oss hit, *hon* leder oss, *hon* skänker
Oss hjelp i alla faror och all nöd;
Hon torkar floderna, hon bergen sänker,
Hon dämpar vinterns frost och sommarns glöd;
Hon blidkar hafvet att det ej oss dränker,
Hon vinden gny och vinden tystna bjöd;
Af *henne* murar brötos och föröddes,
Af *henne* härar slogos och förströddes.

85.

"Vårt mod, vårt hopp, blott väckt af *henne* blifver,
Ej af vår egen sköra, trötta makt,
Och ej af flottan, ej af Frankens ifver,
Och ej af folken utur Greklands trakt.
Blott *hon* ej någonsin oss öfvergifver,
På annan brist vi böra ej ge akt.
O den, som vet, hur *hon* båd' slår och räddar,
Begär ej *annan* hjelp vid farans bräddar.

86.

"Men nekar *hon* oss skydd, är så det skrifvet
I himlens råd för våra synders skull,
Hvem skyr att få sitt hviloställe gifvet
I samma jord, som gömmer Christi mull?
Vi skola dö, och icke sakna lifvet,
Vi skola dö, men hämnden skall bli full.
Bele skall Asien ej de Christnas öden,
Och af oss ingen sörja öfver döden.

87.

"Tro ej, att så för freden skyr vårt öra,
Som man plär sky för krigets ryslighet;
Din konungs vänskap vi med glädje höra,
Vill han förbund, så gå vi in på det.
Men hvad har med Judeen väl han att göra?
Ej under honom hör det, som du vet.
Att vinna *annans* land han oss tillstädje,
Och sjelf han styre *sitt* i ro och glädje!"

Digitized by Google

88.

Così rispose, e di pungente rabbia
La risposta ad Argante il cor trafisse:
Nè 'l celò già: ma con enfiate labbia
Si trasse avanti al Capitano, e disse:
Chi la pace non vuol, la guerra s' abbia;
Che penuria giammai non fu di risse:
E ben la pace ricusar tu mostri,
Se non t' acqueti ai primi detti nostri.

89.

Indi il suo manto per lo lembo prese,
Curvollo, e fenne un seno, e 'l seno sporto,
Così pur anco a ragionar riprese,
Via più che prima dispettoso, e torto:
O sprezzator delle più dubbie imprese,
E guerra, e pace in questo sen t' apporto.
Tua sia l' elezione: or ti consiglia
Senz' altro indugio, e qual più vuoi ti piglia.

90.

L' atto fiero, e 'l parlar tutti commosse
A chiamar guerra in un concorde grido,
Non attendendo che risposto fosse
Dal magnanimo lor Duce Goffrido.
Spiegò quel crudo il seno, e 'l manto scosse:
Ed a guerra mortal, disse, vi sfido;
E 'l disse in atto sì feroce, ed empio,
Che parve aprir di Giano il chiuso Tempio.

91.

Parve, ch' aprendo il seno indi traesse
Il furor pazzo, e la discordia fera,
E che negli occhi orribili gli ardesse
La gran face d' Aletto, e di Megera.
Quel grande già, che incontra il Cielo eresse
L' alta mole d' error, forse tal era,
E in cotal atto il rimirò Babelle
Alzar la fronte, e minacciar le stelle.

Digitized by Google

88.

Så svarte han. Argante hört det hade,
Och stygn af raseri hans hjerta fick,
Och inga band han på sin vrede lade;
Hans läppar svällde, fram ett steg han gick:
"Den fred ej vill, må hafva krig" — han sade —
"På split fanns aldrig brist ett ögonblick;
Och, att du fred försmår, du nogsamt röjer,
Om ej med våra anbud du dig nöjer."

89.

Derpå sin mantels fåll han tog, och krökte
Den i ett veck, och vecket höll han ned,
Och talte åter, men hans hån sig ökte
Än mer, och nu han syntes dubbelt vred:
"O du, som faror aldrig skytt, blott sökte!
I detta skört jag bär dig krig och fred.
Fort, skynda dig! Här valet fritt dig räckes,
Beslut dig snart, och tag hvad helst dig täckes!"

90.

Hans vilda skick, hans tal, förbittrar alla,
Och, innan Gottfreds eget svar än ljöd,
Krig, endast *krig*, det hörs i luften skalla,
Den spotske vilden hör hvad ropet bjöd,
Han skakar manteln, låter vecken falla:
"Välan — han sad' — till krig på lif och död
Jag manar er." — Hans grymhet dervid jäste,
Som om han Jani tempelport uppläste.

91.

Det var, som om, i det han skörtet fällde,
Han tvedrägt kastat ut och krigets mehn,
Och som uti hans hemska ögon svällde
Alektos och Megäras fackelsken.
Så var kanske den fräcke förr, som ställde
Mot himlen fåvitsk massan utaf sten;
Och Babel honom lyfta såg sin hjessa
Och hota skyn med blickar såsom dessa.

Digitized by Google

92.

Soggiunse allor Goffredo: Or riportate
Al vostro Re, che venga, e che s'affretti;
Che la guerra accettiam, che minacciate;
E s' ei non vien, fra 'l Nilo suo n' aspetti.
Accomiatò lor poscia in dolci e grate
Maniere, e gli onorò di doni eletti.
Ricchissimo ad Alete un elmo diede,
Ch' a Nicea conquistò fra l' altre prede.

93.

Ebbe Argante una spada; e'l fabro egregio
L' else, e'l pomo le fe' gemmato, e d' oro,
Con magistero tal, che perde il pregio
Della ricca materia appo il lavoro.
Poichè la tempra, e la ricchezza, e'l fregio
Sottilmente da lui mirati foro,
Disse Argante al Buglion: vedrai ben tosto
Come da me il tuo dono in uso è posto.

94.

Indi tolto congedo, è da lui ditto
Al suo compagno: or ce n' andremo omai,
Io ver Gerusalem, tu verso Egitto,
Tu col Sol nuovo, io co' notturni rai;
Ch' uopo di mia presenza, o di mio scritto
Esser non può colà, dove tu vai.
Reca tu la risposta: io dilungarmi
Quinci non vuo', dove si trattan l' armi.

95.

Così di messaggier fatto è nemico,
Sia fretta intempestiva, o sia matura:
La ragion delle genti, e l' uso antico
S' offenda, o no, nè 'l pensa egli, nè 'l cura.
Senza risposta aver, va per l' amico
Silenzio delle stelle all' alte mura,
D' indugio impaziente; ed a chi resta
Già non men la dimora anco è molesta.

Digitized by Google

92.

Då lade Gottfrid till: ”Nå väl, så sägen
Er kung, att komma och att skynda på;
Ty kommer icke *han*, vi hitta vägen
Bort till hans Nil, och *krig* J skolen få.”
Farväl han bjöd dem se'n, blid och benägen,
Och äreskänker gaf han begge två.
En dyrbar hjelm han gaf Alet. Den hörde
Till bytet, som han från Nicea förde.

93.

Men åt Argant ett svärd, hvars knapp och fäste
Var prydt med perlor och med guld, han ger.
En konstsmed gjort det, en den aldrabäste:
Var ämnet rikt, hans arbet var dock mer.
Argant på svärdet blicken noga fäste,
Dess härdning, rikdom, prydnad han beser,
Och sad' till Gottfrid se'n: ”du snart skall höra,
Hvad bruk jag af din skänk har gått att göra.”

94.

Och efter taget afsked han sig vänder
Till sin kamrat: ”Upp låt oss tåga nu!
Till Zion jag, du till Egyptens länder,
Med nattens strålar jag, med solen du!
Ty ej behöfs ett ord af mina händer
Och ej jag sjelf dit bort; — *du* kommer ju?
Bär du fram svaret! Jag vill långt ej skilja
Mig härifrån, der strid man synes vilja.

95.

Han, — moget eller öfveriladt, — vågar
Från Sändebud bli Fiende alltså.
Om gammal sed, om folkrätt bryts, han frågar
Derefter ej, och tänker ej derpå.
Svar ej han bidar; men till staden tågar,
När fram på fästet tysta stjernor gå:
Han tål ej uppskof; och hos den, som dröjer,
Sig lika olust för ett sådant röjer.

Digitized by Google

96.

Era la notte allor, ch' alto riposo
Han l'onde, e i venti, e parea muto il mondo.
Gli animai lassi, e quei, che 'l mare ondoso,
O de' liquidi laghi alberga il fondo,
E chi si giace in tana, o in mandra ascoso,
E i pinti augelli nell' oblio profondo
Sotto il silenzio de secreti orrori
Sopian gli affanni, e raddolciano i cori.

97.

Ma nè 'l campo fedel, nè 'l Franco duca
Si discioglie nel sonno, o pur s' accheta,
Tanta in lor cupidigia è, che riluca
Omai nel ciel l'alba aspettata, e lieta,
Perchè il cammin lor mostri, e gli conduca
Alla Città, ch' al gran passaggio è meta;
Mirando ad or ad or, se raggio alcuno
Spunti, o rischiari della notte il bruno.

Digitized by Google

96.

Det var nu natt. En tystnad, djup som grafven,
Ha vind och våg, och verlden stum nu är.
De trötta djuren, de, som bo i hafven
Och de, som bo i insjöns klara skär,
Och de, som motas hem af herdestafven,
Och kulans åbor, luftens granna här,
I djupa glömskan döfva nu sin smärta,
Bland tysta fasor svalka ljuft sitt hjerta.

97.

Men sömnens tröst, ja, ro och hvila flykta
Från Christna fältherrn och hans här; ty *så*
De längta högt, att natten snart må lyckta
Och morgonrodnan fram i jubel gå;
Att *hon* till deras mål, till det betryckta
Jerusalem, dem vägen visa må.
De se och se, om ingen stråle bräcker
Och skingrar mörkret, hvarmed natten täcker.

Digitized by Google

Rättelser
vid Svenska texten i Första Sången.

St. 1 Jfr den sid. 55 gjorda öfversättning af denna st.
— 3 r. 4 står *i de mest hårda sköt* läs: *i hårda hjertans sköt.*
— 4 r. 7 står *skall* läs: *tör.*
— 9 r. 5 sättes komma efter ordet *derinne*
— — r. 8 ändras ordens ordning sålunda: *den sanna Guden man får dyrka*
— 10 r. 1 står *sig dröjer* läs: *fördröjer*
— 11 r. 2 står *skönjt* läs: *sport*
— — r. 5 står *Herran* läs: *Herren*
— 16 r. 7 står *Herran* läs: *Herren*
— 17 r. 1 står *Herran* läs: *Herren*
— 23 r. 7 o. 8 ändras så: *Och ingen mer den fromme pilgrim störa Att dyrka Christi graf och bot fullgöra.*
— 24 r. 4 står *vänds det* läs: *och vänds*
— 40 r. 2 står *Bouillon* läs: *Boulogne* (jfr anmärkningen sid. 68)
— 41 r. 8 står *Donau* läs: *Istern*
— 45 r. 3 står *smyckad* läs: *adlad*
— 48 r. 1 står *skyler* läs: *täcker*
— 49 r. 7 står (*Naturens prakt-upplaga* läs: (*En praktbild af naturen*)
— 52 r. 3 står *Squadron* läs: *En flock*
— 53 r. 8 Jfr anmärkningen sid. 71.
— 58 r. 6 står *och* läs: *der*
— 60 r. 8 står *än;* läs: *är,*
— 61 r. 1 står *rytterit* läs: *rytteri't*
— 73 r. 6 ändras så: *Den skenet af en vidsträckt vådeld har;*
— 75 r. 7 står *strandbädd* läs: *strandbrädd*
— 77 r. 2 står *nära* läs *öfver*
— 82 r. 4 står *ryktets* läs: *minsta*
— 83 r. 7 ändras så: *Ny misstro väcker gammal fruktan åter.*

I Anmärkningarna till Första Sången.

Sid. 73 r. 17 står *Gregorius XII* läs: *Gregorius VII.*

Vid Svenska texten i Andra Sången.

St. 65 r. 8 står *Persen,* läs: *Persern,*
— 75 r. 1 Sättes citationstecken framför ordet: *Med*
— 89 r. 4 står *dubbel* läs: *dubbelt*

Digitized by Google

Öfversigt af

Olika Läsarter*)

i den *Första Sångens* Italienska text.

St. 1.

v. 4. Molto sudò ———
v. 5. ——— *vi s' oppose* —
v. 7. Il Ciel gli diè favore —
— *Che favorillo il Cielo* —
v. 8. Segni ritenne —

St. 2.

v. 4. —— *alta corona*

St. 4.

v. 3. Me pellegrin naufrago —

St. 7.

v. 1. —— *Inverno*
v. 2. Che fè ——
v. 3. —— *alto seggio* —

St. 8.

v. 5. Vide ——

St. 9.

v. 3. Vede Tancredi, che'l concetto sdegno
v. 4. Contra lui nutre, e'n vano amor sospira.

St. 10.

v. 7. Vede che ——

*) Dessa äro här upptagna med ledning af den stora Venetianska qvartupplagan (1735—1742) af Tassos *Opere*, hvars text kan anses för normal och derföre blifvit lagd till grund för vår. Vigten, ur kritisk synpunkt, af denna läsarternas skiljaktighet, hälst då den stödjer sig på olikhet i sjelfva manuscripterna, föranleder oss att deråt här lemna ett rum, ehuru så väl denna öfversigt, som den på näst-föregående sida inryckta förteckning å till Första Sången hörande Rättelser, hade rätteligen bort finna sin plats omedelbart efter sid. 80. Det är dit, som vi anhålla, att Läsaren täcktes referera dessa tillägg.

Digitized by Google

St. 12.

v. 2. *E digli in nome mio —*
— *E dì lui in nome mio. —*

St. 13.

v. 1. *Così gli disse ——*

St. 16.

v. 3. —— *intepor dimora alcuna*
v. 6. *Tui neghitosi al gran bisogno affretta*
v. 8. *Sopporran volentieri —*

St. 17.

v. 5. *Tacque ciò detto —*
v. 8. *D'occhi abbagliato, e attonito —*

St. 20.

v. 8. *Augusto in viso. —*

St. 23.

v. 4. — *Così spietata, e dura*

St. 24.

v. 7. *Quando sian poi di tanti moti il fine*

St. 26.

v. 4. —— *assai meravigliose. —*
— —— *in ver meravigliose.*

St. 27.

v. 8. —— *e che piu lieta?*

St. 29.

v. 8. —— *n' aggiungo*

St. 30.

v. 4. *E in mezzo l' eseguire —*
v. 5. *Reco ad un' altra —*
— *I' reco ad altra originaria fonte.*

St. 32.

v. 1. *Quì tacque il Vecchio —*
v. 5. —— *anzi i non nati affetti*
v. 7. *Sì che Guelfo, e Guglielmo —*

St. 33.

v. 8. *Passar distinti Cavalieri, e i Fanti.*

St. 36.

v. 3. *Vagliami tua virtù —*

Digitized by Google

v. 7. Tolto da suoi tesori —

St. 37.

v. 8. —— è il sangue regio

St. 38.

v. 4. —— differenti
v. 6. Ch'è principe natio de le genti
v. 8. Le squadre lor ——

St. 39.

v. 1. — che de' divini
v. 5. De la Città d'Orange —
v. 8. — non menne l'arme scaltro.

St. 40.

v. 3. Le proprie genti il gran Buglion gli cede
v. 5. —— indi si vede

St. 42.

v. 7. —— a la partenza; a pena

St. 43.

v. 2. Che tra Franchi, e Germani —

St. 44.

v. 7. Questi de l' alte —

St. 45.

v. 4. —— e d' intrepido core

St. 47.

v. 2. Tutta fuor che la testa —
v. 5. —— e'n rimirar la bella

St. 48.

v. 7. E sempre hà nel pensiero l' atto, e il loco
— E sempre hà nel presente.

St. 49.

v. 3. Così vien sospettoso —

St. 51.

v. 1. Latin regge la squadra —
v. 6 —— de' gran moti il fine

St. 53.

v. 1. —— e poiche duro
v. 5. E di virilità —

Digitized by Google

St. 54.

v. 1. — e propj fregi
— —— ed i suoi pregi
v. 6. Antica fama ——

St. 56.

v. 5. Ove hoimè di numerar già lasso
v. 6. Gildippe, & Odoardo amanti, e sposi?
v. 7. Ne la pace, & in guerra ancor consorti

St. 58.

v. 1. Ma 'l giovane Rinaldo —
v. 4. La real fronte ——
v. 6. Erano i fior ——
v. 7. Se 'l vedi ——

St. 60.

v. 1. Ancor non pur —

St. 61.

v. 2. — Ed ha Raimondo innanti

St. 62.

v. 5. La terra molle, lieta —

St. 63.

v. 2. Già s' accampò ———
e — Già Capitano ———
v. 7. E con la man, che guidò rozzi armenti
v. 8. Par che Marte sfidar —
— Par che i Regni sfidar —

St. 64.

v. 6. Ove rinovi i prischi onor —

St. 65.

v. 3. —— i minor duci appella
v. 4. E la sua mente lor —

St. 66.

v. 7. O quanto par la notte odiosa, e longa
v. 8. Quella, che'l tempo del partir prolonga.

St. 68.

v. 8. Sin da' paesi —

St. 70.

v. 4. E per ragion di questo anco è dovuto.

Digitized by Google

v. 4. E per ragion di patto anco è dovuto

St. 73.

v. 2. Và più sempre acquistando —

St. 74.

v. 6. Da cui si debbe —

— Da cui si debbia —

St. 75.

v. 7. —— ruinoso corre

St. 77.

v. 8. —— esperta, e fida

St. 78.

v. 2. — per dirette strade

v. 6. Di munitioni, vettovaglie, e biade,

v. 7. E di ciò, che la vita altrui sostiene,

v. 8. Quello recando da diverse arene.

St. 79.

v. 2. De le gran navi —

v. 3. Sì che non s' apre ormai —

v. 4. Nel gran Mediterraneo —

St. 80.

v. 8. Là ve Christo sentì —

St. 81.

v. 8. Gli Habitatori —

St. 84.

v. 7. I saracini alleggerì de' pesi:

v. 8. Gli altri gravando à se mal fidi hà resi.

St. 85.

v. 8. L' usato suo furor —

St. 86.

v. 1. —— de l' allegrezza nova

v. 4. Nel commune dolor

St. 87.

v. 1. Mà nol farà, che preverrò —

v. 6. — ai morti sieno

v. 8. Vittima pria farò —

St. 88.

v. 1. Così l'iniquo nel suo cor ragiona;

Digitized by Google

v. 2. Pur non seguì —

St. 89.

v. 6. Ove il Franco si pasca —

St. 90.

v. 2. Fortificar Gerusalem —

v. 6. D' altri ripari —

Digitized by Google

ANMÄRKNINGAR OCH UPPLYSNINGAR

till

ANDRA SÅNGEN.

Mer än hälften af denna Sång intager Episoden om Olindo och Sophronia. Man har med rätta prisat denna Episod för dess höga, poëtiska skönhet; men man har tadlat dess plats i Poëmets början såsom obehörig och för mycket störande konstverkets enhet. Den har ansetts för tidigt och för länge afleda intresset från Poëmets hufvudämne. Detta tadel hördes redan af Tassos samtida. Också lät den medgörlige skalden deraf beveka sig att i *Ger. Conquistata* borttaga hela Episoden. Den har der blifvit illa ersatt genom en beskrifning på Judeen, hvilket land den gamle Sultan Ducalto (det är mot detta namn, som, enligt hvad redan är nämndt i noten till 83 St. af Första Sången, namnet Aladin här blifvit utbytt) delar mellan sina söner. För en nogare granskning visar det sig dock, att den tjusande Episoden ingalunda står så isolerad och så utan inre sammanhang med Poëmets hufvudhandling, som man velat påstå. Skalden har i lefvande drag velat teckna den Christna försakelsekraften i motsats till den Saracenska grymheten och egoismen. Han har inskjutit denna rörande karakterstafla redan i Diktens början, och har härtill icke ens saknat historisk anledning. Vid genomläsandet af den Tyriske Erkebiskopen Wilhelms *Belli sacri Historia*, hvilket arbete, såsom redan sid. 59 är nämndt, varit Tassos förnämsta historiska källa, möter man (Lib. I. cap. V.) ett ställe, som ögonskenligen tyckes hafva gifvit vår Skald första anledningen till ifrågavarande Episod. Så vidt vi veta, har hittills ingen på denna omständighet gifvit akt. Det är vid skildringen af det förtryck, som den inom Jerusalem boende Christna kolonien (Jfr. 1 S. 84 st.) vid denna tid hade att ut-

Digitized by Google

härda, som Wilhelm af Tyrus på sitt barbariska Latin sålunda fortfar: "Referre per singula longum esset, quanta in propriis corporibus prædicti servi Dei pertulerint tormenta, ut hæredes fierent in domo Domini, et ut leges æmularentur paternas. Unum tamen de tot millibus exempli gratia producamus in medium, ut per hoc deprehendat vestra dilectio, quam ex frivolis causis ad ultima supplicia raperentur. Quidam civis ex infidelibus nostros odio persequens insatiabili, vir perfidus et nequam, ut eis aliquid ad mortem moliretur, morticinum canis clam projecit in atrium templi, in cujus munditia conservanda ejus custodes et universa civitas omnem impendebant sollicitudinen. Mane facto, qui orationis gratia accesserunt ad templum, reperientes immundum cadaver et fœtens, pene ad insaniam versi, universam pene urbem repleverunt clamoribus. Concurrit subito populus universus, et omnes asserunt pro constanti, Christianos hoc fecisse. Quid plura? Decernitur interitus universis, et tam peculiare flagitium morte piandum judicatur. Fideles porro de sua confidentes innocentia, mortem pro Christo pati parati erant. Dumque adessent spiculatores eductis gladiis ut populum interimerent, obtulit se adolescens plenus spiritu, dicens: Periculosum est fratres, si ita perit omnis hæc ecclesia. Expedit magis ut unus moriatur pro populo, et non tota gens pereat. Concedite mihi, ut mei habeatis annuam in benedictione memoriam, et generi meo honor in perpetuum debitus conservetur: ego vero, autore Domino, hanc a vobis stragem depello. Susceperunt igitur gratanter verbum, et quod ille petierat, ultro concedunt. Et ut in ramis Palmarum ad perennem ejus memoriam, ejus olivam, quæ Domini nostri Jesu Christi significativa est, introducant in civitatem, in processione solenni, confirmant. Quo facto, prædictus adolescens primatibus se offert civitatis, reum se confitetur, et omnes alios astruit innocentes. Quod audientes iudices, aliis absolutis, illum gladio exposuerunt. Et ita pro fratribus animam ponens, cum pietate dormitionem accepit, optimam habens repositam gratiam." Här hade Skalden, som vi se, stoffet för sin poetiska bearbetning: här sin hedniska typ för Christen sjelfuppoffring. I Sophronias per-

Digitized by Google

sonlighet blef den af honom nu ytterligare idealiserad: mön trädde i stället för ynglingen, Mariabilden blef ett mer passande trätofrö än den döda djurkroppen, och genom de båda skuldlösa älskandes täflan att anklaga sig för brottet, blef det rörande intrycket ännu mer förhöjdt.

3. St.

Ma facciamo noi ciò che a noi far conviene
Darà il ciel, darà il mondo, a' forti ajuto.

Man tänker härvid på de Latinska sentenserna: *dii facientes adjuvant* (Varro); *fortes fortuna adjuvat* (Cicero); *audentes forsque deusque juvat* (Ovidius).

12 St.

Slutorden af Aladins tal täfla i jagande vrede med Didos (Æneid. IV):

— — ***Ite,***
Ferte cite flammas, date vela, impellite remos.

14 St.

Man har i Skaldens diatyposering af Sophronia trott sig igenkänna bilden af Leonora d' Este. Vi lemna derhän, huruvida Skalden med afsigt här lånat några drag från denna älskvärda Furstinna: att hennes bild, likasom hennes bifall, omsväfvade honom, då han skref denna Episod, det veta vi. Men från Petrarca har han lånat tredje och fjerde raderna i denna Stans. Man jemföre dem med dessa ord i Laura-skaldens hundradetjugufemte Sonett:

L'alta beltà, ch' al mondo non ha pare,
Noja te, se non quanto il bel tesoro
Di castità par ch' ella adorni e fregi,

I Stansens femte och sjette radér återfinna vi en tanke af Thucydides.

16 St.

O non visto, o mal noto, o mal gradito

motsvara orden i sjette raden:

Digitized by Google

O lo sprezza, o nol vede, o non s'avvede.
Han är nemligen *mal gradito*, om hon *lo sprezza;* han är *non visto*, om hon *nol vede;* han är *mal noto*, om hon *non s'avvede.*

28 St.

Ahi tanto amò la non amante amata.
Detta Skaldens Epiphonema erinrar om ett dylikt hos Virgilius (Æneid. IX. 430), vid frågan om Nisus, som, för att rädda sin vän Euryalus, angaf sig sjelf åt fienderna:
Tantum infelicem nimium dilexit amicum.

Öfversättaren, som ansett sig böra, så vidt som möjligt, återgifva originalet i dess egenheter, äfven när dessa någon gång kunna anses tadelvärda, har ej skytt att i efterbildningen bibehålla textens här konstlade ordvridning och trefaldiga böjning af ett och samma ord. Öfversättningen af denna rad lyder:

"*Så* älskad Mö, ej älskad, älskar *denne.*"

Säger oss någon, att denna öfversättning är dunkel, så svara vi, att den är gjord så med flit. Det ligger i begreppet af Italienarnas *concetti*, att den förmenta sinnrikheten uttrycker sig icke blott i skrufvade satser, tillspetsade antitheser och sökta ordspel, utan derjemte ej sällan, såsom här, i en rent af enigmatisk form. Man nödgas en smula anstränga tanken, för att få reda på meningen, som med afsigt är bortbråkad. Utredd blifver den på detta ställe: "*Så* (d. v. s. i så hög grad) älskar denne yngling, sjelf ej älskad, den älskade Mön", hvilket nära öfverensstämmer med originalets: Ack! i så hög grad älskade han den älskade, som icke älskade honom!" — Stundom öfvergå dessa *concetti* till, hvad Italienarn kallar, *bisticcio di parole*, der orden stå och likasom munhuggas med hvarandra. En sådan är Dantes: (Inferno XIII. 25) *Io credo ch' ei credette ch' io credesse;* en sådan Ariostos: *Io credea e credo e creder credo il vero.* En sådan är äfven närvarande ställe hos Tasso. Man finner spår af likartade *concetti* redan hos Romarne, t. ex. i Virgilii vers: *Et nati natorum*

Digitized by Google

et qui nascentur ab illis, ja hos sjelfva Homerus, t. ex. i Iliadens XX. 250: *ὁπποῖον κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖον κ' ἐπακούσαις.* Af de nyare folken förvarar något hvar i sin litteratur-historia minnet af en tidtals ända till vämjelighet drifven jagt efter *concetti*, eller med dem analoga förskönings-medel, vanligen parade med svulst och fras-glitter. Under perioder af förvänd smakrigtning har denna hyperstheni utbredt sig såsom en farsot, och Gongorism, Marinism m. m. äro blott olika namn för enahanda sak. I Tyskland har den andra Schlesiska scholan framstått såsom oförgätlig typ för slikt effekt-sökeri. — Tasso är visserligen, som vi se, ej alldeles fri från detta konstspel med ord; men aldrig antager det hos honom den osmakliga karakter, som hos sednare Italienska skalder. Ytterst sällan har det hos honom något stötande. Snarare användes det med en urskiljning, som lockar till bifall, och många af hans concetti framträda så naturligt, att de hos läsaren väcka intrycket af sann poetisk skönhet.

32 St.

Sono ambo stretti al palo stesso, e volto
E il tergo al tergo, e'l volto ascoso al volto.

Så väl denna beteckning af Olindos och Sophronias straff, som Olindos utrop i 35 St.:

O fortunati miei dolci martiri,
Se impetrerò, che giunto seno a seno
L'anima mia nella bocca tua io spiri,

förråda tydligt, att en af Boccaccios Noveller här legat Tasso i minnet. Det är den berättelse, som, den sjette i ordningen på femte dagen, Pampinea förtäljer för sina lyssnande unga vänner. Der förekommer ett älskande par, den raske Gianni (Giovanni, Johan) från ön Procida och den sköna Restituta från ön Ischia. Den sednare har blifvit bortröfvad och såsom skänk lemnad åt den unge kungen af Sicilien, som låter förvara henne på ett af sina lustställen nära Palermo. Men hennes förste älskare finner utväg att hitta till

Digitized by Google

henne, och den vredgade kungen öfverraskar dem en morgon i hvarandras armar. Han befaller då, "att de båda älskande, nakna som de voro, skulle gripas och fängslas, och, så snart dager blef, föras till Palermo, och der på torget fastbindas vid en påle, med ryggarna vända mot hvarandra, samt slutligen — efter flera timmars schavottering — å bålet brännas." Första delen af dommen går också genast i verkställighet. Vid pålen bundna, rygg mot rygg, se de begge olyckliga bålet för sig antändas. Det är då, som älskaren utbrister till Ruggieri dell' Oria, kungens Stor-Amiral, som inlåtit sig med honom i ett deltagande samtal: "Ack, min herre, om det är möjligt, så utverka för mig en nåd, af honom, som dömmer mig att stå på det här sättet! Jag ser att jag måste dö, och det snart; jag begär derföre som en nåd, att, såsom jag med denna flicka, som jag har älskat mera än mitt lif, och hon likaledes mig, är sammanbunden rygg mot rygg, vi måtte vändas om med ansigtena mot hvarandra, på det att jag, döende, måtte få skåda hennes anlete, och derigenom dö tröstad" *). — Ruggieri blifver sedan för dessa två, hvad Tasso låter Clorinda blifva för Olindo och Sophronia.

34 St.

Fjerde och femte raderna af denna Stans erinra om Clytemnestras vackra tanke i Senecas "Agamemnon", v. 200:

Mors misera non est, commori cum quo velis;

äfvensom slutorden om det tillrop, som Martialis (Epigr. I. 14.) lägger i mun på Arria, när hon åt sin, af Claudius till döden dömde, make räcker den dolk, med hvilken hon nyss gifvit sig sjelf dödsstygnet:

Si qua fides, vulnus quod feci non dolet, inquit,
Sed quod tu facies, hoc mihi, Pæte, dolet.

---

*) — — — "che noi siamo coi visi l'uno all' altro rivolti, acciocchè morendo io, vedendo il viso suo, ne possa andar consolato."

Digitized by Google

39 St.

Virgilii skildring af den Volsciska sköldmön Camilla har föresväfvat Tasso, då han här tecknade Clorindas bild. Hvem igenkänner icke i de första raderne af denna Stans Virgilii ord i Æneid. VII. 805 och följ.

— — *Bellatrix. Non illa colo calathisque Minervæ*
Femineas adsueta manus; sed proelia virgo
Dura pati, cursuque pedum prævertere ventos.

De sist anförda orden motsvaras af Tassos: *allenogli al corso* i nästföljande Stans. Likheten sträcker sig äfven till detailler. Så yttrar Virgilius om Camilla:

Tigridis exuviæ per dorsum a vertice pendent,

och Tasso om Clorinda:

La tigre, che sull' elmo ha per cimiero. (38 St.)

40 St.

På den *Concetto*, hvarmed denna Stans slutar, torde med skäl kunna tillämpas hvad som i sista raderna af anmärkningen till 28 Stansen är yttradt om Tassos *Concetti* i allmänhet.

54 och 55 St.

Tassos beskrifning på de Christna kolonisternas fördrifning ur Jerusalem och deras möte med Korsriddarnes här instämmer till alla delar med hvad historieskrifvarne derom hafva att förtälja. Så yttrar Michaud (Histoire des Croisades, Tom. I. p. 412): "Ce qui enflamma encore le zèle des croisés pour la délivrance de la ville sainte, ce fut l'arrivée parmi eux d'un grand nombre de chrétiens sortis de Jérusalem, et qui, privés de leurs biens, chassés de leurs maisons, venaient chercher des secours et un asile au milieu de leurs frères d'Occident. Ces chrétiens racontaient les persécutions qu'avaient fait essuyer les Musulmans à tous ceux qui ado-

Digitized by Google

raient Jésus-Christ. Les femmes, les enfans, les vieillards étoient retenus en otage; les hommes en état de porter les armes se trouvaient condamnés à des travaux qui surpassaient leurs forces. — — — Chaque jour enfin les chrétiens de Jérusalem étaient accablés de nouveaux outrages, et plusieurs fois les infidèles avaient formé le projet de livrer aux flammes et de détruir de fond en comble le Saint-Sépulcre et l'église de la Resurrection" *).

56. St.

Emaus è città, cui breve strada
Dalla regal Gerusalem disgiunge;
Ed uom, che lento a suo diporto vada,
Se parte mattutino, a nova giunge.

Den här förekommande orten Emmaus kan ej, såsom några trott, vara den i Nya Testamentet omtalade byn, der Jesus på sin uppståndelsedag uppenbarade sig för tvenne af sina lärjungar. Om denna by säger Evangelisten Lucas (24: 13), att den "låg vid 60 stadiers väg från Jerusalem" **), och detta afstånd är alltför kort, för att behöfva tillryggaläggas med en dryg half dagsresa, äfven om man går "i långsamt mak." Dessutom ligger *byn* Emmaus i nordvestlig rigtning från Jerusalem, och kunde ej passeras af Korsriddarnes här, som kom antågande från nordost. En blick på kartan säger oss, att den ort, som Tasso här menar, och som han uttryckligen angifver såsom *stad*, är den i Dans stam liggande staden Emmaus, såsom lokal för en Romersk seger och hufvudort i en Romersk Toparchi äfven känd under namnet Nicopolis ***). — De Christna tropparna hade länge följt medel-

*) Större delen af denna skildring har Michaud hämtat från Albertus Aquensis, Lib. V.

**) Robinson, som 1838 bereste Palæstina, angifver 70 Stadiers afstånd mellan Jerusalem och byn Emmaus, eller, såsom den nu mera heter, Kubeibi.

***) Kyrkofadren Hieronymus har, med orätt, ansett de begge orterna för en och samma. Ett tredje Emmaus, l. Ammaus låg

Digitized by Google

hafskusten, för att ej afskäras från flottan, som försedde dem med lifsmedel (Jfr. 78 St. i Första Sången). På detta sätt hade de hunnit till Akko, det gamle Ptolemais, (numera St. Jean d'Acre). Förbi berget Karmel hade de sedan anländt till Cæsareas slätter, och aflägsnade sig nu småningom från hafskusten, i det de lemnade Antipatris och Jaffa till höger om sig. De bemäktigade sig derefter Lydda (Lud, det gamla Diospolis) och Ramla, och härifrån gick vägen rakt på Jerusalem, just genom ifrågavarande Emmaus. Tasso låter dem i sistnämnda stad mötas af de Christna flyktingarna från Jerusalem: historien säger, att dessa flyktingar kommo från Bethlehem. "Lorsque les croisés arrivèrent à Emmaüs, ville considerable au temps des Machabées, et qui n'était plus qu'une bourgade connue sous le nom de Nicopolis, quelques chrétiens de Bethléem vinrent implorer secours" *).

57 St.

— duo gran Baroni in veste ignota —

Så låter äfven Virgilius (Æn. VII. 167) en budbärare anmäla inför konung Latinus, *ingentes ignota in veste advenisse viros.* — Om Egyptiska sändebuds ankomst till Christna hären och deras föraktliga afvisande, talar äfven Wilhelm af Tyrus **): "— — veneruntque cum eis Ægyptiorum principis legati verba deferentes, multum ab his, quæ prius attulerant, dissimilia. Cum enim multa prius obtinere laborassent precum instantia, ut nostrorum principum contra Hierosolymam Turcorum et Persarum Soldanos haberent gratiam et auxilium: nunc mutato cantico, pro summo beneficio se arbitrabantur nostris indulgere, si Hierosolymam ducentos aut trecentos simul permitteret inermes accedere et completis

nära sjön Gennesaret utmed Tiberias, och var bekant för sina varma badkällor, som ännu i dag begagnas. (Jfr. Palmblads Palæstina, tredje Upl. sid. 521.)

*) Michaud, l. c. T. I. p. 401.

**) Hist. belli sacri L. VII. Cap. 19.

orationibus redire incolumes. Qvod verbum nostri principes pro ludibrio habentes, predictos nuncios redire compulerunt, significantes, quod non secundum propositas conditiones particulatim illuc accederet exercitus, sed iunctis agminibus Hierosolymam proficiscerentur unanimes, regno eius periculum illaturi."

59 St.

Impatiente, inesorabil, fero,
Nell' armi infaticabile ed invitto,
D'ogni Dio sprezzatore, e che ripone
Nella spada sua legge e sua ragione.

Tasso skildrar här Argant, såsom Horatius i sin *Ars Poëtica* (v. 122, 123) lärt skalden att teckna en Achilles-bild:

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget sibi data, nihil non arroget armis;

och han tillägger honom ytterligare samma epithet, som Virgilius ger åt Mezentius (*contemtor Deorum* =): *d'ogni Dio sprezzatore.*

61 St.

— — e di sua bocca uscieno
Più che mel dolci, d'eloquenza i fiumi.

Efterbildning af Homers uttryck om Nestor i Iliaden (I. 249):

Τȣ̃ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέον αὐδὴ,

af Cicero öfversatt med: *cujus ex ore melle dulcior fluebat oratio.*

71 St.

— — — di Cassano il figlio;

Med *Cassanos son* menar Tasso sonen till fursten af det eröfrade Antiochia. Denne furste hette i sjelfva verket Bagi Sejan. Den sköna prinsessan Erminia, som i 12 St. af Tredje Sången möter oss, är, i Skaldens dikt, en dotter af

Digitized by Google

nämnde Furste, uppfostrad, efter fadrens död, vid Aladins hof i Jerusalem.

72 St.

Tu da un sol tradimento ogn' altro impara,
erinrar om Virgilii (Æn. II. 65):
Accipe nunc Danaum insidias, et crimine ab uno
Disce omnes. — —
Krönikorna öfverflöda af vittnesbörd om den Grekiska Kejsarens trolösa beteende emot Gottfrid och hans här.

89 St.

Indi il suo manto per lo lembo prese,
Curvollo, e fenne un seno, e 'l seno sporto, etc.
Tasso har i denna och nästföljande Stans ögonskenligen haft till föresyn Livii berättelse om de Romerska sändebudens företräde inför Senaten i Carthago, och på Argante öfverflyttat, hvad den Romerske historieskrifvaren förmäler om Q. Fabius. "Tum Romanus, sinu ex toga facto, hic, inquit, vobis bellum et pacem portamus; utrum placet, sumite. Sub hanc vocem haud minus ferociter, daret, utrum vellet, subclamatum est: et quum is iterum sinu effuso bellum dare dixisset, accipere se omnes responderunt, et, quibus acciperent animis, iisdem se gesturos" *).

91 St.

Quel grando già, che incontra il cielo eresse
L' alta mole d' error, forse tal era,
E in cotal atto il rimirò Babelle
Alzar la fronte, e minacciar le stelle.

Tasso synes härmed anspela på Nimrod, Chams sonson, om hvilken i 1 Moseboks 10 Cap. 10 v. säges, att "hans rikes

*) Liv. XXI. 18.

Digitized by Google

begynnelse var Babel." Att Nimrod personligen stått i spetsen för Babyloniska tornbyggnaden är en gammal tradition, som förekommer hos Josephus *); men med bestämda ord nämner ej Moses någonting derom.

96 St.

Ofta hafva redan dessa anmärkningar hänvisat på en mer eller mindre påtaglig likhet mellan ställen hos Tasso och Grekiska eller Romerska Auctorer, och antalet af sådana ställen kunde, redan i de två första Sångerna af Poëmet, ökas med ännu flera, som vi förbigått. Så erinrar t. ex. uttrycket i 93 St. *perde il pregio della ricca materia appo il lavoro* onekligen ganska bjert om Ovidii i andra boken af Metamorphoserna: *Materiam superabat opus*. Sådana reminiscenser i uttryck, i bilder, någon gång, såsom straxt skall visas, i hela målningar, ansågos på Tassos tid ingalunda såsom några förkastliga lån och litterära stölder, utan tvärtom såsom prof på lärdom och beläsenhet, samt förtrolig bekanskap med Antiken. Den mot Tassos person och poësi så hätska och stränga *Accademia della Crusca* skulle ej eljest hafva underlåtit att hårdt ställa honom till ansvar för mångtaliga plagiater. Med rätta yttrar härom Bouterwek: "Hvad Tasso i sina Grekiska och Latinska Auctorer, och i sin Petrarca, hade läst och tillegnat sig efter sitt sinne, det hade amalgamerat sig med hans känsla och derigenom med hans poësi. Lika litet, som han kunde förneka sig sjelf, kunde han förneka sin lecture. Än talar ur honom Homerus, än Virgilius, än till och med Lucanus **). — — — Men andan i hans poësi är dock vida höjd öfver den härmnings-anda, som lefver i främmande former, och utom dessa former ej har någon existens." Efter förutskickandet af dessa betraktelser, må till slut anmärkas, att 96 St.

Era la notte allor, ch' alto riposo etc.

är icke blott en reminiscens, utan fastmer en efterbildning,

---

*) Ant. Lib. I. Cap. IV. 2. 3.

**) Bouterwek hade kunnat tillägga: Ovidius, Lucretius, Livius, och ännu flera.

ja öfversättning af Virgilii skildring af Natten i Æn. IV. 522—528:

Nox erat; et placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras, silvæque et sæva quierant
Æquora: quum medio volvuntur sidera lapsu,
Quum tacet omnis ager, pecudes, pietæque volucres,
Quæque lacus late liquidos, quæque aspera dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Lenibant curas, et corda oblita laborum.

97 St.

Ma nè 'l campo fedel, nè 'l Franco duca
Si discioglie nel sonno, o pur s'accheta, etc.

Detta instämmer med historiens vittnesbörd. Michaud säger: "Pendant cette nuit mémorable, personne dans l'armée Chrétienne ne put se livrer au sommeil; jamais on n'attendit le jour avec plus d'impatience." — Historieskrifvarne förtälja, att samma natt inträffade en månförmörkelse, som i hög grad oroat den Christna hären, hälst månen, när han framträdde ur det tjocka mörkret, varit omhöljd likasom af en blodig slöja. Naivt tillägger Albertus Aquensis, att "de, som förstodo sig på stjernornas gång och rörelse, lugnade sina kamrater, i det de sade dem, att en solförmörkelse hade kunnat vara olycksbådande för de Christna, men att en månförmörkelse tydligt förebådade de otrognas nederlag."

Digitized by Google

Öfversigt af

Olika Läsarter

i den *Andra Sångens* Italienska text.

St. 1.

v. 6. — Pluton spaventa

St. 3.

v. 8. —— a gli nemici

St. 4.

v. 1. — nè vengo del periglio
v. 2. —— ad aitarte

St. 5.

v. 3. Di quella ——
v. 8. Che vi portano ——

St. 6.

v. 1. —— effigie lor, quindi rapita,

St. 8.

v. 4. —— cerconnè in ogni lato.
v. 5. N'avvisa tosto il Re, che a la novella
v. 6. Ver lui si mostra —

St. 9.

v. 5. Ch' incerta fama —

St. 10.

v. 5. E'l Mago —
v. 6. — ma non s' oppone
v. 8. —— de gli incanti sui.

St. 11.

v. 6. Segua che vuole —

St. 12.

v. 3. È colpevol ognun —
v. 8. Fiamme, e ferro; abbrugiate ed uccidete.

St. 14.

v. 6. —— i suoi gran fregi.

Digitized by Google

St. 15.

v. 7. Tu tra mille custodie entro i più casti
v. 8. Verginei alberghi il guardo altrui celasti.

St. 16.

v. 2. D' una Città medesma —
v. 8. —— o non gradito.

St. 18.

v. 5. Non so ben dir —

St. 21.

v. 3. Narra (le disse)

St. 22.

v. 2. Offerse, e volse in se la colpa raccorre.
v. 3. —— or dove è il vero?

St. 23.

v. 5. —— replicò colui

St. 24.

v. 4. —— mirabil cosa
v. 5. Perchè almen —

St. 25.

v. 2. —— quel, che à gran torto è tolto.

St. 26.

v. 6 Mà ben commosso —

St. 27.

v. 4. Tal ch' ei venia de la sua donna in forse
v. 7. Ed i ministri ——

St. 28.

v. 7. Se 'l fece, il dica —

St. 29.

v. 1. Seguitò poscia ——

St. 30.

v. 3. —— o misero dolente

St. 31.

v. 7. Mà tanto più s' incita il Re quant' essi
v. 8. Son più costanti in accusar se stessi.

St. 32.

v. 7. Son' ambo stretti al palo stesso, e volto
v. 8. È tergo a tergo; O fosse volto a volto!

Digitized by Google

St. 33.

v. 2. E già le fiamme fier mantice incita,
v. 3. Allor ch' Olindo

St. 35.

v. 4. —— nella tua bocca spiri

St. 37.

v. 4. Par che nel duro core —

St. 39.

v. 2. —— sin da l' etate acerba
v. 7. Armò di sdegno ——

St. 40.

v. 4. — ed allentogli il corso
v. 5. Poscia o per via selvaggia, o per alpestra
v. 6. —— di fier cinghiale, e d'orso
v. 7. —— e'n quelle, e fra le selve

St. 41.

v. 5. Or quinci ——
v. 8. —— sospinse oltre il cavallo.

St. 42.

v. 2. —— a rimirar da presso

St. 43.

v. 4. —— assai che 'l pianto
v. 5. Senza punto indugiare —
v. 6. —— che canuto era da canto

St. 44.

v. 2. Breve, ma appieno.
v. 6. Per quanto ponno i preghi —
v. 8. —— e coi ministri parla.

St. 45.

v. 1. Non sia alcun di voi —
v. 4. —— della tardanza
v. 5. I sergenti ubbidir, che mossi furo
v. 6. Da quell' altera sua regia sembianza
v. 8. —— che contra a lei venia. —
— —— che incontro

St. 48.

v. 3. Ch' io impieghi te —

Digitized by Google

St. 50.

v. 1. Solo dirò ——
v. 4. Molta ragion ——
v. 5. Fù alle nostre leggi irriverenza
v. 8. Idoli proprii aver, ne men gli altrui.
— —— non che gli altrui.

St. 51.

v. 1. Dunque tutto —
v. 2. —— ed esso il fece

St. 54.

v. 8. Figli e i parenti antichi, e i dolci letti.

St. 55.

v. 2. —— e di svegliato ingegno
v. 7. Si fè lor duce Olindo, ed incontraro
v. 8. I Franchi il dì —

St. 56.

v. 1. —— che breve strada
v. 4. S' a matutino parte —

St. 58.

v. 2. De le brutture —

St. 62.

v. 6. Chiuso d' Alcide suona —

St. 63.

v. 5. Ne s' appaga in narrarla anco a le volte
— e — E s' appaga ——

St. 67.

v. 5. —— e preso innanzi
v. 7. Ben gioco di fortuna —

St. 72.

v. 6. Per voi la vita esporre si prepara

St. 73.

v. 5. —— le tue schiere molto sceme

St. 74.

v. 2. Che non ti possa il ferro vincer mai
v. 4. —— qual tu lo fai
v. 7. Vibra contra costei pur l'asta —

Digitized by Google

St. 75.

v. 4. —— più giorni avanti

St. 76.

v. 5. O non potranno poi —

St. 78.

v. 1. — anco rifiuti

St. 80.

v. 2. Con basso mormorio —

St. 83.

v. 2. Ci spronaro all' impresa —
v. 8. Soavemente gli ammollisce —

St. 86.

v. 4. —— giacquer sepulti

St. 87.

v. 4. Ne l' unirci —

St. 89.

v. 4. Via più di prima il dispettoso —
v. 7. Tua sia elezione —

St. 90.

v. 5. Spiegò il superbo —

St. 93.

v. 2. L'elsa, e'l pomo le fe' gemmato, e d' oro;
v. 8. —— il tuo don fia in uso posto.

St. 94.

v. 3. Io a Gerusalem —
v. 5. Ch'uopo o di mia presenza —

St. 97.

v. 2. —— o almen s'accheta
v. 8. Spunti, o de l' ombre si rischiari il bruno.
— — spunti, o si schiari —

Digitized by Google

LA
GERUSALEMME LIBERATA.
CANTO TERZO.

DET
BEFRIADE JERUSALEM.
TREDJE SÅNGEN.

TREDJE SÅNGENS INNEHÅLL.

St. 1. Morgonen bryter in. Lif i de Christnas läger. 2—4. Gottfrids vishet tyglar deras vingade ifver. Deras förtjusning vid anblicken af Jerusalem. 5—8. Derpå följande sorg och ruelse vid beträdandet af de heliga orterna. 9—11. Uppståndelse inuti staden, vid Christna härens annalkande. 12. Aladin, åtföljd af Erminia, tager plats i ett vakttorn. 13—16. Clorinda gör ett tappert utfall, och drifver tillbaka en Frankisk ströftropp. Tankred skyndar denna till bistånd. 17—20. Uppe i tornet gör Erminia för Aladin en skildring af Tankred i förtäckta ord. 21—28. Envig emellan Tankred och Clorinda. Han klyfver hennes hjelm och igenkänner henne. Han yppar sin kärlek och begär af henne döden. 29—32. Palestinarne vika. En Christen kämpe måttar ett hugg mot Clorinda. Tankred förföljer sin egen trosförvandt. Clorinda drager sig försigtigt tillbaka. 33—35. Clorindas tropp vänder plötsligt om. Argante med sina krigare rusar ned från sitt bakhåll. De Christna omringas. Strid. 36—37. Tankred skyndar till hjelp; äfvenså Dudos tropp. 38—40. Uppe i tornet visar Erminia för Aladin åtskilliga af de Christna kämparna. 41—44. Teckning af striden. 45—48. Argant dödar Dudo. Skryter sedan vildt och trottsigt. 49—54. Rinaldo vill hämnas Dudos död, men återhålles af Gottfrid. De Christna vända om. 55—57. Gottfrid beser Jerusalems läge. 58—63. Samtal uppe i tornet mellan Aladin och Erminia angående flera af de Christna hjeltarna. 64—66. Gottfrids anstalter för sitt lägers befästande. 67—73. Gottfrids tal vid Dudos bår. Den sednares ärofulla likbegängelse. 74—76. Gottfrid sänder folk till en närbelägen skog, för att hugga virke till krigsmachiner.

Digitized by Google

CANTO TERZO.

1.

Già l' aura messaggiera erasi desta
Ad annunziar, che se ne vien l' Aurora.
Ella intanto s' adorna, e l' aurea testa
Di rose colte in Paradiso infiora;
Quando il campo, ch' all' arme omai s' appresta,
In voce mormorava alta, e sonora,
E prevenia le trombe; e queste poi
Dier più lieti, e canori i segni suoi.

2.

Il saggio Capitan con dolce morso
I desiderj lor guida, e seconda;
Che più facil saria svolger il corso
Presso Cariddi alla volubil onda,
O tardar Borea allor, che scuote il dorso
Dell' Apennino, e i legni in mare affonda,
Gli ordina, gl'incammina, e'n suon gli regge
Rapido sì, ma rapido con legge.

3.

Ali ha ciascuno al core, ed ali al piede,
Nè del suo ratto andar però s' accorge;
Ma quando il Sol gli aridi campi fiede
Con raggi assai ferventi, e in alto sorge,
Ecco apparir Gerusalem si vede,
Ecco additar Gerusalem si scorge.
Ecco da mille voci unitamente
Gerusalemme salutar si sente.

Digitized by Google

TREDJE SÅNGEN.

1.

Re'n vinden, vaknad, flägtar öfver heden:
Aurora kommer. Han är hennes bud.
Hon först med rosor, plockade i Eden,
Sitt gyldne hufvud smyckar och sin skrud;
Men lif och sorl det är i Christna leden,
Långt förr'n trumpeterna ha höjt sitt ljud,
Och dessa se'n, mer smattrande och klara,
Hvarandras tecken gällt och gladt besvara.

2.

Men Gottfrid ~~varsam tyglar deras~~ ifver Tyglar vis de sinas
Och lifvar den ändå i samma stund;
Ty lättare man snabba vågen drifver
Tillbaka i Charybdis hvirfvel-rund,
Och hämmar nordan, när han skeppen rifver
I hafvets djup och skakar bergens grund. —
Han ställer upp dem, och *framåt* nu ljuder:
Han skyndar tåget, men han ordning bjuder.

3.

Och vingadt hjerta, vingad fot ha alla,
Och märka ej likväl, hur fort de gå.
Men när som hetast solens strålar falla
På brända fälten ur det höga blå,
Då ses Jerusalem, — och jubel skalla, —
Det syns, det syns! man pekar deruppå;
Och tusen röster, smältande tillhopa,
Jerusalem, Jerusalem nu ropa.

Digitized by Google

4.

Così di naviganti audace stuolo,
Che mova a ricercar estranio lido,
E in mar dubbioso, e sotto ignoto polo
Provi l' onde fallaci, e 'l vento infido,
S' alfin discopre il desiato suolo,
Lo saluta da lunge in lieto grido;
E l' uno all' altro il mostra; e intanto oblia
La noja, e 'l mal della passata via.

5.

Al gran piacer, che quella prima vista
Dolcemente spirò nell' altrui petto,
Alta contrizion successe, mista
Di timoroso e riverente affetto.
Osano appena d' innalzar la vista
Ver la Città, di Cristo albergo eletto,
Dove morì, dove sepolto fue,
Dove poi rivestì le membra sue.

6.

Sommessi accenti, e tacite parole,
Rotti singulti, e flebili sospiri
Della gente, ch' in un s' allegra, e duole,
Fan, che per l' aria un mormorio s' aggiri,
Qual nelle folte selve udir si suole,
S' avvien, che tra le frondi il vento spiri,
O quale infra gli scogli, o presso a i lidi
Sibila il mar percosso in rauchi stridi.

7.

Nudo ciascuno il piè calca il sentiero;
Che l' esempio de' duci ogn' altro muove.
Serico fregio, o d' or, piuma, o cimiero
Superbo, dal suo capo ognun rimuove;
Ed insieme del cor l' abito altero
Depone, e calde e pie lagrime piove.
Pur, quasi al pianto abbia la via rinchiusa,
Così parlando ognun se stesso accusa:

Digitized by Google

4.

Så djerfva seglare, som lyft sitt ankar
Att söka upp en kust, ej ännu röjd:
De trotsa vindens svek och hafvets bankar
Inunder luftstreck af en okänd höjd;
Men om den strand, som står för deras tankar,
Omsider röjs, de ge ett skri af fröjd;
De peka dit. "Der — ropa de — der är den!"
Och nu de glömma mödorna på färden.

5.

Den första blickens fröjd gaf sedan vika
Hos dem för känslor af ett annat skick:
I djup förkrossning, vördnad, sorg tillika,
Med skygghet blandad, snart den öfvergick;
Mot Christi bostad, ack! den minnesrika,
De våga knappt att lyfta upp sin blick,
Mot staden, der han dog, blef lagd i jorden,
Och der han sedan är uppstånden vorden.

6.

Sig qväfda ljud och sorgsna suckar blanda
Med brutna snyftningar och tysta ord.
Man hör ett sorl deraf, ett tveggehanda
Af Sorg förvirrad, Glädje oafgjord:
Det är som suset utaf vindens anda
När den bland skogens täta löf blir spord:
Det är som bruset, hvilket hafvet sänder,
När vågen bryter sig mot skär och stränder.

7.

Med blottad fot ~~framåt nu vägen~~ träder
~~Hvar krigare, i~~ höfdingarnas spår:
Guld, siden, och all prakt, som ögat gläder,
Från drägt och hjelm ~~han~~ skiljer, och försmår.
~~Han~~ hjertats högmod äfven af sig kläder
Och gjuter ödmjuk mången stilla tår.
Dock, som om gråtens källor ville stanna,
En hvar af dem *så* höres sjelf sig banna:

Digitized by Google

8.

Dunque, ove tu, signor, di mille rivi
Sanguinosi il terren lasciasti asperso,
D'amaro pianto almen due fonti vivi
In sì acerba memoria oggi io non verso?
Agghiacciato mio cor, che non derivi
Per gli occhj, e stilli in lagrime converso?
Duro mio cor, che non ti spetri e frangi?
Pianger ben merti ognor, s' ora non piangi.

9.

Della cittade intanto un ch' alla guarda
Sta d' alta torre, e scopre i monti e i campi,
Colà giuso la polve alzarsi guarda,
Sicchè par, che gran nube in aria stampi:
Par, che baleni quella nube ed arda,
Come di fiamme gravida e di lampi:
Poi lo splendor de' lucidi metalli
Scerne e distingue gli uomini e i cavalli.

10.

Allor gridava: Oh qual per l' aria stesa
Polvere i' veggio, oh come par che splenda!
Su, suso, o cittadini, alla difesa
S' armi ciascun veloce, e i muri ascenda!
Già presente è il nemico. E poi ripresa
La voce: ognun s' affretti, e l' arme prenda!
Ecco il nemico è qui! mira la polve,
Che sotto orrida nebbia il cielo involve!

11.

I semplici fanciulli e i vecchj inermi,
E 'l volgo delle donne sbigottite,
Che non sanno ferir, nè fare schermi,
Traean supplici e mesti alle meschite.
Gli altri, di membra e d' animo più fermi,
Già frettolosi l' arme avean rapite.
Accorre altri alle porte, altri alle mura:
Il re va intorno, e l' tutto vede e cura.

Digitized by Google

8.

"Der du, o Herre, marken förr begjutit
Med tusen strömmar af ditt dyra blod,
Ha ej i dag mitt ögas källor flutit,
Är jag så stenhård som en marmorstod.
Mitt bröst! hvi har du ej din is än brutit,
Hvi smälter du ej opp i tårars flod?
Mitt hårda bröst! hvi veknar du ej åter?
Du *evigt* gråta bör, som *nu* ej gråter."

9.

Men uti ett af stadens torn befinner
Sig nu på vakt en utkik uppmärksam.
Hans blick utöfver berg och slätter hinner;
Dernere märker han en sky af damm.
Den skyn han blixtrar och den skyn han brinner,
Den är som åskfylld, skjuter viggar fram; —
Men snart han skönjer glimrande metaller,
Och nu hans blick på folk och hästar faller.

10.

Då ropte han: "Hvad damm jag ser sig breda
Der genom luften! Hvilken glans det har!
Upp, upp på murarna, att er bereda,
J borgare, till skyndande försvar!
Re'n fienden är här! Upp att er freda!
Upp — ropar han ånyo — upp en hvar!
Se, fienden är här! Se, vapnen glimma
Ur detta moln, som sveper allt i dimma!"

11.

De späda barnen, gubbar, bräckligt svaga,
Och sorgsna qvinnors djupt bestörta tropp
- Ur stånd till anfall och försvar - de draga
I bön och tårar nu till templen opp;
Men fort till vapen alla andra taga,
Som äro starkare till själ och kropp:
Åt portar, murar, de sig nu fördela;
Men kungen går omkring och ser det hela.

Digitized by Google

12.

Gli ordini diede, e poscia ei si ritrasse
Ove sorge una torre infra due porte,
Sicch' è presso al bisogno: e son più basse
Quindi le piagge, e le montagne scorte.
Volle, che quivi seco Erminia andasse,
Erminia bella, ch' ei raccolse in corte,
Poich' a lei fu dalle cristiane squadre
Presa Antiochia, e morto il re suo padre.

13.

Clorinda intanto incontra ai Franchi è gita:
Molti van seco, ed ella a tutti è innante.
Ma in altra parte, ond' è secreta uscita,
Sta preparato alle riscosse Argante.
La generosa i suoi seguaci incita
Co' detti, e con l' intrepido sembiante.
Ben con alto principio a noi conviene,
Dicea, fondar dell' Asia oggi la spene.

14.

Mentre ragiona ai suoi, non lunge scorse
Un franco stuol addur rústiche prede,
Che, com' è l' uso, a depredar precorse,
Or con gregge ed armenti al campo riede.
Ella ver loro, e verso lei sen corse
Il duce lor, ch' a se venir la vede.
Gardo il duce è nomato, uom di gran possa,
Ma non già tal, ch' a lei resister possa.

15.

Gardo a quel fero scontro è spinto a terra
In su gli occhj de' Franchi e de' pagani,
Ch' allor tutti gridar, di quella guerra
Lieti augurj prendendo, i quai fur vani.
Spronando addosso agli altri 'ella si serra,
E val la destra sua per cento mani.
Seguirla i suoi guerrier per quella strada,
Che spianar gli urti, e che s' aprì la spada.

Digitized by Google

12.

Han gifver sina bud, och se'n han drager
Sig till ett torn vid dubbel fästnings-port.
Fri utsigt der han öfver nejden tager
Och är till hands, om så det kräfves, fort.
Erminia följer honom dit, så fager,
Hon, som i hofvet fått en tillflykts-ort,
Se'n Antiochia af de Christnas rader
Från henne togs, och död var hennes fader.

13.

Clorinda ilat att mot Franken strida,
Hon främst, och många följa hennes spår;
Men vid en lönnport, på en annan sida,
Argant till utfall äfven färdig står.
Hjeltinnan eldar sina män, vill sprida
Till *allas* bröst det mod, i *hennes* slår.
"Oss tillhör — ropar hon — i denna stunden
För Asiens hopp att lägga fasta grunden."

14.

Bäst så hon talar till de sina, hände
Att hon af Franker skönja fick en tropp,
Som ströfvat ut på rof, och hem nu vände
Med stulna hjordar, som den fångat opp.
Hon flög mot dem, och emot henne rände
Ock deras hufvudman i sträckt galopp.
Hans namn är Gardo. Tapper man är denne,
Men dock ej sådan, att han motstår henne.

15.

Vid vilda mötet stötes Gardo neder,
Och bägge härarna de se derpå.
Ett jubel hörs från Saracenens leder,
Som häraf krigets glada utgång spå.
I sporrstreck till de andra skräck hon breder
Och hennes arm slår såsom hundra slå;
Och hennes kämpar följa käckt på färden,
Som bryts af våldstöt *, öppnas utaf svärden.

* Choc.

Digitized by Google

16.

Tosto la preda al predator ritoglie:
Cede lo stuol de' Franchi a poco a poco,
Tantoch' in cima a un colle ci si raccoglie,
Ove ajutate son l' arme dal loco.
Allor, siccome turbine si scioglie,
E cade dalle nubi aereo foco,
Il buon Tancredi, a cui Goffredo accenna,
Sua squadra mosse, ed arrestò l' antenna.

17.

Porta sì salda la gran lancia, e in guisa
Vien feroce e leggiadro il giovanetto,
Che veggendolo d' alto il re s' avvisa,
Che sia guerrier infra gli scelti eletto.
Onde dice a colei, ch' è seco assisa,
E che già sente palpitarsi il petto:
Ben conoscer dei tu per sì lungo uso
Ogni cristian, benchè nell' arme chiuso.

18.

Chi è dunque costui, che così bene
S' adatta in giostra, e fero in vista è tanto?
A quella, in vece di risposta, viene
Sulle labbra un sospir, su gli occhj il pianto.
Pur gli spirti e le lagrime ritiene,
Ma non così, che lor non mostri alquanto:
Chè gli occhj pregni un bel purpureo giro
Tinse, e roco spuntò mezzo il sospiro.

19.

Poi gli dice infingevole, e nasconde
Sotto il manto dell' odio altro desio:
Oimè, bene il conosco, ed ho ben donde
Fra mille riconoscerlo deggia io:
Chè spesso il vidi i campi e le profonde
Fosse del sangue empir del popol mio.
Ahi quanto è crudo nel ferire! A piaga,
Ch' ei faccia, erba non giova, od arte maga.

Digitized by Google

16.

Från plundrarn fort hon rofvet återtagit
Och Christna hopen viker mer och mer,
Tills på en kulle den sig sammandragit,
Der läget fördel åt försvaret ger.
Men lik en blixt, som ner ur molnen slagit,
Och lik en stormil, som man hvirfla ser,
Så nu Tancred, som Gottfrid dit beställer,
Sin skara rycker fram, och lansen fäller.

17.

Den unge hjelten rusar fram att strida
Så skön, och kraftigt för han lansen så,
Att kungen anar, att i hären vida
Han är en kämpe bland de valda få,
Och säger straxt till henne vid sin sida,
Som känner högt sitt hjerta redan slå:
"Du, som med Christna förr bekantskap gjorde,
En hvar, fast vapenklädd, väl känna torde."

18.

"Hvem är då *han*, som ses der framför alla
Så stolt, och trotsig fram i striden går?"
Hon svarar ej, men färdig är att falla
En suck ur hjertat och en ögats tår.
Hon bjuder till att begge återkalla,
Men fullt dock ej i hennes makt det står;
Ty ring af purpur ses kring ögat gjuten,
Och sucken hörddes, fastän half och bruten.

19.

Se'n säger hon förställd, och söker gömma
En *annan* känsla under hatets drägt:
"Ack! väl jag känner *honom*, kan ej glömma
Hans bild: bland tusen blir *den* återväckt.
De minas blod för honom såg jag strömma,
Med deras lik han fälten har betäckt.
Hur grym han träffar! Sår, dem *han* utdelar,
Finns ingen trollkonst, ingen ört, som helar."

Digitized by Google

20.

Egli è il prence Tancredi. Oh prigioniero
Mio fosse un giorno! e nol vorrei già morto,
Vivo il vorrei, perch' in me desse al fero
Desio dolce vendetta alcun conforto.
Così parlava, e de' suoi detti il vero
Da chi l' udiva in altro senso è torto:
E fuor n' uscì con le sue voci estreme
Misto un sospir, che 'ndarno ella già preme.

21.

Clorinda intanto ad incontrar l' assalto
Va di Tancredi, e pon la lancia in resta.
Ferirsi alle visiere, e i tronchi in alto
Volaro, e parte nuda ella ne resta;
Chè rotti i lacci all' elmo suo, d' un salto
(Mirabil colpo!) ei le balzò di testa;
E le chiome dorate al vento sparse,
Giovane donna in mezzo 'l campo apparse.

22.

Lampeggiar gli occhj, e folgorar gli sguardi
Dolci nell' ira: or che sarian nel riso?
Tancredi, a che pur pensi, a che pur guardi?
Non riconosci tu l' amato viso?
Quest' è pur quel bel volto, onde tutt' ardi:
Tuo core il dica, ov' è suo esempio inciso:
Questa è colei, che rinfrescar la fronte
Vedesti già nel solitario fonte.

23.

Ei, ch' al cimiero ed al dipinto scudo
Non badò prima, or lei veggendo impietra.
Ella, quanto può meglio, il capo ignudo
Si ricopre, e l' assale; ed ei s' arretra.
Va contra gli altri, e ruota il ferro crudo,
Ma però da lei pace non impetra,
Che minacciosa il segue, e: volgi, grida,
E di due morti in un punto lo sfida.

Digitized by Google

20.

"Tancred det är. O att han fången vorde
Af mig en dag och lemnad i mitt val!
Och ej som död; o nej! han lefva borde;
Då skulle hämnden svalka mina qval."
Så talte hon: och kungen, som det sporde,
I annan mening tydde hennes tal;
Men med de sista orden, som hon sade,
Bröt ~~fram den suck, som hittils~~ qväft hon hade.

21.

Clorinda medlertid blott striden skötte:
Hon rusar mot Tancred med lansen sträckt.
Mot hjelmens galler deras hugg sig mötte,
Och spillror flögo; *hon* blef obetäckt;
Ty hjelmen han från hennes hufvud stötte,
(Ett märkligt hugg!) se'n bandet först han bräckt;
Och med de gyldne hår, dem vinden sprider,
Ses midt på fältet unga Mön, som strider.

22.

Dess ögon blixtra och dess blickar ljunga,
I *vreden* ljufva, tänk i *löjet* då!
Tancred! O känner du ej mer den unga?
Hvad stirrar du, hvad tänker du uppå?
O hviskar ej till dig ditt hjertas tunga,
Att det är *hon*, för den du brinner så;
Att det är hon, som du en dag såg stanna
Vid enslig källa, svalkande sin panna?

23.

Han står förstenad. Nu först akt han gifver
På hjelmens prydnad och på sköldens bild.
Hon skyler hjessan, bäst hon kan, med ifver
Och, fast *han* viker, *hon* förföljer vild.
Sitt svärd mot andra svänger han, men blifver
Ändock från hennes anfall icke skild.
Vänd! — ropar hon — sig väg till honom banar,
Och honom ut på tvenne dödar manar.

Digitized by Google

24

Percosso il cavalier non ripercote,
Nè si dal ferro a riguardarsi attende,
Come a guardar i begli occhj e le gote,
Ond' Amor l'arco inevitabil tende.
Fra se dicea: Van le percosse vote
Talor, che la sua destra armata stende;
Ma colpo mai del bello ignudo volto
Non cade in fallo, e sempre il cor m' è colto.

25.

Risolve alfin, benchè pietà non spere,
Di non morir tacendo occulto amante.
Vuol ch' ella sappia, ch' un prigion suo fere
Già inerme, e supplichevole, e tremante.
Onde le dice: Oh tu, che mostri avere
Per nemico me sol fra turbe tante,
Usciam di questa mischia, ed in disparte
I' potrò teco, e tu meco provarte.

26.

Così me' si vedrà, s' al tuo s' agguaglia
Il mio valore. Ella accettò l' invito,
E com' esser senz' elmo a lei non caglia,
Gía baldanzosa, ed ei seguía smarrito.
Recata s' era in atto di battaglia
Già la guerriera, e già l' avea ferito,
Quand' egli: Or ferma, disse, e siano fatti
Anzi la pugna della pugna i patti!

27.

Fermossi: e lui di pauroso audace
Rende in quel punto il disperato amore.
I patti sian, dicea, poichè tu pace
Meco non vuoi, che tu mi tragga il core.
Il mio cor, non più mio, s' a te dispiace
Ch' egli più viva, volontario muore:
È tuo gran tempo; e tempo è ben, che trarlo
Omai tu debbia, e non debb' io vietarlo.

Digitized by Google

24

Hon stöter till; *han* vill sig ej försvara
Och tar sig ej för hennes stål i akt.
På hennes ögon, hennes kinder bara
Han ser, der Amor sina pilar lagt.
Han tänkte: "stundom väl i luften fara
De hugg, som armen delar ut med makt;
Men hennes blick är säkrare än stålet:
Den träffar alltid i mitt hjerta målet."

25

Han vill, fast utan hopp att henne röra,
Ej dö, förr'n han sin kärlek yppat har.
Att hon en fånge slog, det må hon höra,
Som värnlös, darrande och ödmjuk var.
"O du — han säger — som blott *mig* tycks göra
Till mål för anfall, och de andra spar!
Kom, låt oss ut ur stridens trängsel vandra
Och, en mot en, oss pröfva mot hvarandra!"

26

Så skall sig visa, om *mitt* mod ej gäller
Så godt som *ditt*." — Hon tar hans maning an.
Hon har ej hjelm, men saknar den ej heller,
Går stolt förut, förvirrad följde han.
Re'n hon till kampen sig i ordning ställer,
Ett blodigt hugg re'n väg till honom fann,
"Håll! — ropar han — Vi före striden böra
Upp stridens villkor med hvarannan göra."

27

Hon stadnade. Förtviflad kärlek gifver
Åt den försagde älskarn djerfhet då.
"Må stridens villkor vara, att du rifver
Mitt hjerta ut, när frid det ej kan få:
Mitt hjerta, mer ej *mitt!* Dess öde blifver
En villig död, om dig det täckes så.
Ditt var det länge. Tid är att det taga:
Jag skall ej hindra det och skall ej klaga."

Digitized by Google

28.

Ecco io chino le braccia, e t' appresento
Sensa difesa il petto; or che nol fiedi?
Vuoi, ch' agevoli l' opra? I' son contento
Trarmi l' usbergo or or, se nudo il chiedi.
Distinguea forse in più lungo lamento
I suoi dolori il misero Tancredi;
Ma calca l' impedisce intempestiva
De' pagani e de' suoi, che soprarriva.

29.

Cedean cacciati dallo stuol cristiano
I Palestini, o sia temenza, od arte.
Un de' persecutori, uom inumano,
Videle sventolar le chiome sparte,
E da tergo in passando alzò la mano,
Per ferir lei nella sua ignuda parte;
Ma Tancredi gridò, che se n' accorse,
E con la spada a quel gran colpo occorse.

30.

Pur non gì tutto invano, e ne' confini
Del bianco collo il bel capo ferrille.
Fu levissima piaga, e i biondi crini
Rossseggiaron così d' alquante stille,
Come rosseggia l'or, che di rubini
Per man d' illustre artefice sfaville.
Ma il prence infuriato allor si spinse
Addosso a quel villano, e 'l ferro strinse.

31

Quel si dilegua: ed egli acceso d' ira
Il segue, e van come per l'aria strale.
Ella riman sospesa, ed ambo mira
Lontani molto, nè seguir le cale,
Ma co' suoi fuggitivi si ritira.
Talor mostra la fronte, e i Franchi assale,
Or si volge, or rivolge, or fugge, or fuga;
Nè si può dir la sua caccia, nè fuga.

Digitized by Google

28

"Se, armarna jag sänker! Fort dig laga
Till anfall! Bröstet bjuder jag dig här.
Skall jag det blotta? Skall jag af mig taga
Mitt pansar, för att lätta ditt besvär?"
I sorgsna ord Tancred så höres klaga,
Han ännu sorgsnare på tungan bär;
Men nu i otid mellan båda ränner
En skock af både fiender och vänner.

29.

Sig striden till de Christnas fördel böjer:
De andra fly, af fruktan eller list.
En vildsint Frank nu på Clorinda röjer
Det lösta hår, som sin betäckning mist:
I farten sabeln bakifrån han höjer
Och hjessan klufvit hade han helt visst;
Men med ett skri Tancred till stället hastar
Och med sitt svärd sig emot hugget kastar.

30.

Dock fåfängt hugget ej i luften hviner,
Det träffar hufvudets och halsens rand.
Helt lätt var såret. Gula håret skiner
Af blodets droppar, spillda deribland:
Så gnistrar guldet rödt, när med rubiner
Det fattas in af konstnärns vana hand. —
Men Fursten, vredgad öfver lömska slaget,
Nu rusar mot barbarn, med svärdet draget.

31.

Han flyr. Tancred förföljer med all ifver:
De ila, som en pil i luften far.
Långt borta sköldmön ser dem re'n, och blifver
Ett ögonblick förundrad, tveksam qvar.
Tillbaka med sitt folk hon sig begifver,
Men gör dock anfall midt i sitt försvar:
Hon viker, vänder om; sig visar, döljer:
Man vet ej, om hon flyr, om hon förföljer.

Digitized by Google

32.

Tal gran tauro talor nell' ampio ugone,
Se volge il corno ai cani, ond' è seguito,
S' arretran essi, e s' a fuggir si pone,
Ciascun ritorna a seguitarlo ardito.
Clorinda nel fuggir da tergo oppone
Alto lo scudo, e 'l capo è custodito.
Così coperti van ne' giochi mori
Dalle palle lanciate i fuggitori.

33.

Già questi seguitando, e quei fuggendo,
S' erano all' alte mura avvicinati,
Quando alzaro i pagani un grido orrendo,
E indietro si fur subito voltati,
E fecero un gran giro, e poi volgendo
Ritornaro a ferir le spalle e i lati:
E intanto Argante giù movea dal monte
La schiera sua per assalirgli a fronte.

34.

Il feroce Circasso uscì di stuolo,
Ch' esser vols' egli il feritor primiero:
E quegli, in cui ferì, fu steso al suolo,
E sossopra in un fascio il suo destriero.
E priachè l' asta in tronchi andasse a volo,
Molti cadendo compagnia gli fero.
Poi stringe il ferro, e quand' giunge appieno,
Sempre uccide, od abbatte, o piaga almeno.

35.

Clorinda, emula sua, tolse di vita
Il forte Ardelio, uom già d' età matura,
Ma di vecchiezza indomita, e munita
Di duo gran figli; eppur non fu secura;
Ch' Alcandro, il maggior figlio, aspra ferita
Rimosso avea dalla paterna cura,
E Poliferno, che restogli appresso,
A gran pena salvar potè se stesso.

Digitized by Google

32.

Så fly på banan hundarne för tjuren,
Om han, förföljd, sitt horn mot dem har sträckt;
Men flyr *han* åter för de förra djuren,
De vända om och jaga honom käckt. —
Clorinda har, i flykten, skölden buren
Bakom sig, och sin hjessa så betäckt.
Så, uti Mohrisk lek, man ser de flydda
Mot bollarna, som kastas, vigt sig skydda.

33.

De ena fly: de andra icke dröjde
Att dem förfölja fram mot staden; — då
På en gång alla Saracener höjde
Ett skri, och plötsligt nu de vända stå:
En sväng de gjorde först, och se'n sig böjde
Att fienden i rygg och flyglar slå;
Och, med sin tropp, Argant, från bergets sida,
Nu äfven kommer, framifrån att strida.

34.

Den vilde ilar fram att börja morden
Och sjelf få öppna stridens grymma fest;
Och den, som först han träffar, sträcks till jorden
Och öfver ryttarn tumlar se'n dess häst.
Förr'n lansen är i stycken splittrad vorden,
Har mången kämpe fallit, dödens gäst.
Se'n drar han svårdet. Hvart det väg sig bårar,
Det altid dödar, fäller eller sårar.

35.

Clorinda, täflerskan med denne vilde,
Har gjort ett slut uppå Ardelios dar.
Af åren tyngd, men icke böjd, han spillde
Sitt blod, fast värnadt af ett söners par.
Alcander, som var äldst, ett svärdshugg skilde
Altre'n från vården om hans gamle far,
Och Polyfern, som nu var honom öfver, ensam
Sig sjelf att rädda all sin kraft behöfver.

Digitized by Google

36.

Ma Tancredi, dappoich' egli non giunge
Quel villan, che destriero ha più corrente,
Si mira addietro, e vede ben, che lunge
Troppo è trascorsa la sua audace gente.
Vedela intorniata, e 'l corsier punge
Volgendo il freno, e là s' invia repente.
Ned egli solo i suoi guerrier soccorre,
Ma quello stuol, ch' a tutti i rischj accorre:

37.

Quel di Dudone avventurier drappello,
Fior degli eroi, nerbo e vigor del campo.
Rinaldo, il più magnanimo e il più bello,
Tutti precorre; ed è men ratto il lampo.
Ben tosto il portamento e il bianco augello
Conosce Erminia nel celeste campo,
E dice al re, ch' in lui fissa lo sguardo:
Eccoti il domator d' ogni gagliardo!

38.

Questi ha nel pregio della spada eguali
Pochi, o nessuno; ed è fanciullo ancora.
Se fosser tra' nemici altri sei tali,
Già Soría tutta vinta e serva fora;
E già domi sarebbono i più australi
Regni, e i regni più prossimi all' aurora,
E forse il Nilo occulterebbe invano
Dal giogo il capo incognito e lontano.

39.

Rinaldo ha nome, e la sua destra irata
Temon più d' ogni macchina le mura.
Or volgi gli occhj, ov' io ti mostro, e guata
Colui, che d' oro e verde ha l' armatura!
Quegli è Dudone, ed è da lui guidata
Questa schiera, che schiera è di ventura.
È guerrier d' alto sangue, e molto esperto,
Che d' età vince, e non cede di merto.

Digitized by Google

36.

Tancred ej hann barbaren, som sågs flykta,
Ty dennes häst har eldigare lopp:
Han ser sig om, och ser de sina ryckta
För långt framåt, ser kringhvärfd deras tropp;
Då styr han kosan dit, till de betryckta
Han skyndar fram i sträckande galopp,
Och ej blott *han*, men ock den riddarskara,
Som alltid är tillhands vid hvarje fara,

37.

Den tropp, som Dudo för, af fria männer,
Och blomman, senan i de Christnas här.
Rinaldo främst, mer snabb än blixten, ränner,
Han stoltast och han skönast äfven är.
Hans ädla skick Erminia genast känner,
Och örnen hvit i blåa fältet: "Der,
Se der — till kungen säger hon — du röjer
Den, som de tappra slår, de starka böjer.

38.

"Väl är han ung, men ger i bragd ej vika,
Har knapt en like, ingen öfverman.
Re'n tagen vore Syriens bygd den rika,
Om bland de Christna funnes sex som han;
Då Söderns land, och Österns land tillika
Längst bort i fjerran, kufvat hade man;
Ja, undan oket skulle Nilens bölja
Förgäfves kanske då sitt hufvud dölja.

39.

"Rinaldo är hans namn. Hans arm är bräcka
För murarna, hans svärd dem genomskär. —
Åt annat håll du nu din blick må sträcka,
I guld och grönt en rustning ser du der.
Det Dudos är. *Han* förer an de käcka
Frivilliga, och deras höfding är.
Mångpröfvad denne är, och ädelt blodet:
Till åren främst, är han ej sist till modet.

Digitized by Google

40.

Mira quel grande, ch'è coperto a bruno:
È Gernando il fratel del Re Norvegio.
Non ha la terra uom piu superbo alcuno:
Questo sol de' suoi fatti oscura il pregio.
E son que' due, che van si giunti in uno,
E che han bianco il vestir, bianco ogni fregio,
Gildippe ed Odoardo, amanti e sposi,
In valor d' armi e in lealtà famosi.

41.

Così parlava: e già vedean là sotto
Come la strage più e più s' ingrosse;
Che Tancredi e Rinaldo il cerchio han rotto,
Benchè d' uomini denso e d' armi fosse,
E poi lo stuol, ch'è da Dudon condotto,
Vi giunse, ed aspramente anco il percosse.
Argante, Argante stesso, ad un grand' urto
Di Rinaldo abbattuto, appena è surto.

42.

Nè sorgea forse, ma in quel punto stesso
Al figliuol di Bertoldo il destrier cade,
E, restandogli sotto il piede oppresso,
Convien ch'indi a ritrarlo alquanto bade.
Lo stuol Pagan frattanto in rotta messo
Si ripara fuggendo alla cittade.
Soli Argante e Clorinda argine e sponda
Sono al furor, che lor da tergo inonda.

43.

Ultimi vanno, e l' impeto seguente
In lor s' arresta alquanto e si reprime
Sì, che potean men perigliosamente
Quelle genti fuggir, che fuggian prime.
Segue Dudon nella vittoria ardente
I fuggitivi, e 'l fier Tigrane opprime
Con l' urto del cavallo, e con la spada
Fa, che scemo del capo a terra cada.

Digitized by Google

40.

"Den höge, den svartrustade, nu skåda!
Det är Gernand, en bror till Norriges drott.
Ett gränslöst högmod ses hos honom råda,
Hans värde skuggas af det enda blott.
Och de, som följas der så troget båda,
Och hvilkas skrud af snön sin färg har fått,
Gildipp' och Odoard! Dem ryktet känner
Som såta makar, tappra vapenvänner."

41.

Så hon. Men striden växte nu och trängde
Sig blodig fram på slätten nedanför.
Rinaldo och Tancred re'n hopen sprängde,
Hur tät af folk och vapen den sig rör:
Och Dudos tropp, som upp till striden svängde
Nu äfven den ett väldigt anfall gör.
Rinaldo med en stöt var när att döda
Argant, som föll och reste sig med möda.

42.

Han kanske aldrig hade rest sig sedan,
Men för Rinaldo stupade hans häst,
Och ryttarn deraf hindrad blef, emedan
Hans fot en stund satt qvar i bygeln fäst.
Men hednahopen slagen är alltredan,
Den viker, flyr mot staden nu som bäst:
Argant allena och Clorinda bilda
En dam emot förföljelsen den vilda.

43.

De begge vika sist. De vilja vara
Ett skydd ännu, der anfallet är störst,
Att emot staden må med mindre fara
De andra fly, som börjat flykten först.
Men eldigt denna flyktingarnas skara
Förföljs af Dudo. I sin segertörst
Han stöter ned Tigran i eftertroppen,
Och skiljer genast hufvudet från kroppen.

Digitized by Google

44.

Nè giova ad Algazzarre il fino usbergo,
Ned a Corban robusto il forte elmetto;
Che in guisa lor ferì la nuca e 'l tergo,
Che ne passò la piaga al viso, al petto:
E per sua mano ancor del dolce albergo
L' alma uscì d' Amuratte, e di Mcemetto,
E del crndo Almansor; nè 'l gran Circasso
Può sicuro da lui movere il passo.

45.

Freme in se stesso Argante; e pur talvolta
Si ferma, e volge, e poi cede pur anco.
Alfin così improvviso a lui si volta,
E di tanto rovescio il coglie al fianco,
Che dentro il ferro vi s' immerge, e tolta
E dal colpo la vita al duce Franco.
Cade, e gli occhi, ch' appena aprir si ponno,
Dura quiete preme e ferreo sonno.

46.

Gli aprì tre volte, e i dolci rai del cielo
Cercò fruire, e sovra un braccio alzarsi:
E tre volte ricadde; e fosco velo
Gli occhi adombrò, che stanchi alfin serrarsi.
Si dissolvono i membri; e 'l mortal gelo
Irrigiditi e di sudor gli ha sparsi.
Sovra il corpo già morto il fero Argante
Punto non bada, e via trascorre innante.

47.

Con tutto ciò, sebben d' andar non cessa,
Si volge ai Franchi, e grida: o cavalieri,
Questa sanguigna spada è quella stessa,
Che 'l signor vostro mi donò pur jeri:
Ditegli come in uso oggi l' ho messa,
Ch' udirà la novella ei volentieri:
E caro esser gli dee. che 'l suo bel dono
Sia conosciuto al paragon sì buono.

Digitized by Google

44.

Ditt täta pansar, Algazar, dig dårar!
Din starka hjelm, Corban, är bräcklig tröst!
Ty Dudos svärd er rygg, er nacke sårar
Och tränger fram i hufvud och i bröst.
Han Amurath, han Mehmet genombårar,
Hans arm är döf för deras böners röst:
Han dödar grymme Almansor, och hotar
Cirkassiern sjelf, den han på flykten motar.

45.

Argant då biter samman sina tänder,
Han stadnar, vänder sig, han flyr igen.
Till slut så tvärt, så plötsligt han sig vänder
Och ger med sabeln sådant hugg, att den
Djupt in i Dudos sida nu han sänder,
Och lifvet flyr från Christna höfdingen.
Han faller. Ögonlocken tungt sig lycka,
En jernhård sömn vill dem tillsamman trycka.

46.

Tre gånger han dem öppnar, och vill njuta
Den blida solens sken, på armen stödd;
Tre gånger ned han dignar: nu sig sluta
För evigt ögonen: han är förblödd.
Hans leder domna, frost sig börjar gjuta
I dem; en dödssvett öfver dem är strödd.
Argant ej vårdar sig att se på liket,
Han skyndar till sitt folk, som långt är viket.

47.

Men, midt i farten, till de Christnas leder
Han vänder sig och ropar: "detta svärd,
Det blodiga, jag fick i går af eder,
Mig Gottfrid gaf det sjelf till afskedsgärd;
Så sägen honom, hur jag nu gjort heder
Åt gåfvan, som mig furstligt blef beskärd:
Glad skall han höra, när J gen tillkänna,
Att den har hållit prof i kamp som denna.

Digitized by Google

48.

Ditegli, che vederne omai s' aspetti
Nelle viscere sue più certa prova;
E quando d' assalirne ei non s' affretti,
Verrò non aspettato, ov' ei si trova.
Irritati i Cristiani ai feri detti,
Tutti ver lui già si moveano a prova;
Ma con gli altri esso è già corso in sicuro
Sotto la guardia dell' amico muro.

49.

I difensori a grandinar le pietre
Dall' alte mura in guisa incominciaro,
E quasi innumerabili faretre
Tante saette agli archi ministraro,
Che forz' è pur, che 'l Franco stuol s' arretre,
E i Saracin nella Cittade entraro.
Ma già Rinaldo, avendo il piè sottratto
Al giacente destrier, s' era qui tratto.

50.

Venìa per far nel barbaro omicida
Dell' estinto Dudone aspra vendetta;
E fra' suoi giunto alteramente grida:
Or qual indugio è questo? e che s' aspetta?
Poi ch' è morto il signor, che ne fu guida,
Che non corriamo a vendicarlo in fretta?
Dunque in sì grave occasion di sdegno
Esser può fragil muro a noi ritegno?

51.

Non, se di ferro doppio o d' adamante
Questa muraglia inpenetrabil fosse,
Colà dentro sicuro il fiero Argante
S' appiátteria dalle vostr' alte posse.
Andiam pure all' assalto: ed egli innante
A tutti gli altri in questo dir si mosse;
Che nulla teme la sicura testa
O di sassi o di strai nembo o tempesta.

Digitized by Google

48.

"Och sägen honom, att jag snart skall pröfva
Den ännu bättre mot hans egen kropp,
Och derest *han* vill med sitt anfall töfva,
Så kommer jag och söker honom opp."
De Christna nu, för detta hån ej döfva,
Mot honom alla rusa i *ett* lopp;
Men med de sina fram han redan hunnit
Till stadens mur, och vänligt skydd der funnit.

49.

Ty nu från dem, som murarna bevaka,
Försvaret börjar hagla allare'n,
En sådan åska utaf sten hörs braka,
Ett sådant pilregn öfver slätten hven,
Att sig de Christne måste dra tillbaka,
Men staden tog emot hvar Saracen.
Då kom Rinaldo, fiendebetvingarn,
Som nu sig lossat från den fallna springarn.

50.

Han kom för Dudos mord att hämnden kräfva,
En blodig hämnd, utaf hans baneman;
Och med en röst, att marken tyckes bäfva,
Fram till de sina hunnen, ropar han:
"Hvi dröjen J? Skall då *hans* ande sväfva
Ohämnad bort, som förde eder an?
Vid nesligt dåd, som oss till hämnd förbinder,
Monn' svaga muren kan oss bli ett hinder?

51.

"Nej, kunde den ock aldrig genomsprängas,
Och vore den af stål, af diamant,
Der skulle dock förgäfves undanstängas
För edra svärd den hånande Argant.
Fort, fort till storm!" — Han ilar fram, de trängas
Att alla följa med åt stadens kant.
Hans trygga panna rädes inga skurar
Af sten och pilar från de höga murar.

Digitized by Google

52.

Ei crollando il gran capo alza la faccia
Piena di sì terribile ardimento,
Che sin dentro alle mura i cori agghiaccia
Ai difensor d' insolito spavento.
Mentre egli altri rincora, altri minaccia,
Sopravvien chi reprime il suo talento;
Che Goffredo lor manda il buon Sigiero
De' gravi imperj suoi nunzio severo.

53.

Questi sgrida in suo nome il troppo ardire,
E incontinente il ritornar impone:
Tornatene, dicea, ch' alle vostr' ire
Non è il loco opportuno, e la stagione:
Goffredo il vi comanda. A questo dire
Rinaldo si frenò, ch' altrui fu sprone;
Benchè dentro ne frema, e in più d' un segno
Dimostri fuore il mal celato sdegno.

54.

Tornar le schiere indietro, e da i nemici
Non fu il ritorno lor punto turbato;
Nè in parte alcuna degli estremi ufficj
Il corpo di Dudon restò fraudato.
Sulle pietose braccia i fidi amici
Portarlo, caro peso ed onorato.
Mira intanto il Buglion d' eccelsa parte
Della forte cittade il sito e l' arte.

55.

Gerusalem sovra due colli è posta
D' impari altezza, e volti fronte a fronte:
Va per lo mezzo suo valle interposta,
Che lei distingua, e l' un dall' altro monte.
Fuor da tre lati ha malagevol costa:
Per l' altro vassi e non par che si monte;
Ma d' altissime mura è piu difesa
La parte piana, e 'n contra Borea stesa.

Digitized by Google

52.

Så stolt sin hjessa skakar han, och visar
I all sin uppsyn så förfärligt mod,
Att bäfvan griper fienden och isar
Med ovan skräck de Saraceners blod.
De sina än han hotar, än han prisar;
Men bäst till stormning nu han färdig stod,
Ett ilbud kommer. Gottfrid till dem skickar
Sigier, med stränga bud och stränga blickar.

53.

Han banna hörs, och ropar: "Er bereden
Till återtåg! Ha, vid de Christnas Gud,
Här är ej tid, här är ej ort för vreden,
Tillbaka genast! Så är Gottfrids bud."
Rinaldo sporrat nyss de tappra leden,
Han tyglar nu sig sjelf vid dessa ljud;
Men i hvar åtbörd, i hvart drag man läser
Den qväfda harm, som i hans inre jäser.

54.

Så, störd ej mer af fienden, sig vänder
Till återtåg de Christnas krigartropp. —
Allt hvad till sista äretjenten länder
Man nu vill visa Dudos döda kropp:
Han bäres bort på trogna vänners händer,
En dyrbar börda, ett förbleknadt hopp! —
Men Gottfrid, mellertid, ser från en kulle,
Hur staden låg, hur den belägras skulle.

55.

Jerusalem är bygdt på åsar tvenne
Af olik höjd, men vända mot hvarann.
En däld går midt emellan, och af denne
Sig berget klufvet, staden delad fann.
På trenne håll är vägen brant till henne,
På fjerde knapt en sluttning märker man;
Men denna sida, som är vänd mot Norden,
Med höga murar är befästad vorden.

Digitized by Google

56.

La città dentro ha lochi, in cui si serba
L' acqua che piove, e laghi, e fonti vivi;
Ma fuor la terra intorno è nuda d' erba,
E di fontane sterile e di rivi;
Nè si vede fiorir lieta, e superba
D' alberi, e fare schermo ai raggi estivi,
Se non se inquanto oltra sei miglia un bosco
Sorge d' ombre nocenti orrido e fosco.

57.

Ha da quel lato, donde il giorno appare,
Del felice Giordan le nobil onde,
E dalla parte occidental del mare
Mediterraneo l' arenose sponde.
Verso Borea è Betel, ch' alzò l' altare
Al bue dell' oro, e la Samaria, e d' onde
Austro portarle suol piovoso nembo,
Betelem, che 'l gran parto accolse in grembo.

58.

Or mentre guarda e l' alte mura e 'l sito
Della città Goffredo e del paese,
E pensa ove s' accampi, onde assalito
Sia il muro ostil più facile all' offese,
Erminia il vide, e dimostrollo a dito
Al Re Pagano, e così a dir riprese:
Goffredo è quel, che nel purpureo ammanto
Ha di regio e di augusto in se cotanto:

59.

Veramente è costui nato all' impero;
Sì del regnar, del comandar sa l' arti:
E non minor, che duce, è cavaliero,
Ma del doppio valor tutte ha le parti.
Nè fra turba sì grande uom più guerriero
O più saggio di lui potrei mostrarti.
Sol Raimondo in consiglio, ed in battaglia
Sol Rinaldo e Tancredi a lui s' agguaglia.

Digitized by Google

56.

För regn har staden samlingsrum och dammar,
Har mellan sjö och mellan källor val,
Men af den öckenhetta, som här flammar,
Är marken utanföre svedd och kal:
Ej bäck, ej källa här; men nakna stammar,
Mot sommarglöden ingen skugga sval:
Först om en mil från staden gå man lyster,
Der fins en skog, en osund, hemsk och dyster.

57.

Der solen uppgår, öster bakom fjället,
Jordan flöt fram med sin berömda våg:
Der solen sänker sig mot vestra fjället,
En sandig kust af medelhafvet låg.
I norr Samaria och Bethel, stället,
Som gyllene kalfvens altar fordom såg;
Men ~~regnig sunnan visar med sin~~ flagga
Åt Bethlehem, ~~åt~~ gudabarnets vagga.

58.

Nu medan Gottfrid noga öfverväger
Hur staden låg, hur den befästad var,
Och tänker efter hvar han skall slå läger,
Och hvar ett anfall möter minst försvar;
Erminia honom märker, och hon säger
Till Aladin, som stod i tornet qvar:
"Se *honom* der, som kungastolt sig höjer;
Det Gottfrid är. Hans purpurdrägt det röjer.

59.

"I sanning född är denne att befalla,
Så vet han herrska, *så* han styra kan:
Hans lof som höfding hörs från hären skalla,
Men han är äfven främst som riddersman.
Hur många än de äro, bland dem alla
Jag vet ej *en* så stor, så vis som han.
I råd blott Raimund kan hans like vara,
Rinaldo och Tancred i stridens fara."

Digitized by Google

60.

Risponde il Re pagan: Ben ho di lui
Contezza, e 'l vidi alla gran corte in Francia,
Quand' io d' Egitto messaggier vi fui,
E' l vidi in nobil giostra oprar la lancia:
E, sebben gli anni giovinetti sui
Non gli vestian di piume ancor la guancia,
Pur dava a' detti, all' opre, alle sembianze,
Presagio omai d' altissime speranze.

61.

Presagio ahi troppo vero! e qui le ciglia
Turbate inchina, e poi l innalza, e chiede:
Dimmi chi sia colui, ch' ha pur vermiglia
La sopravveste, e seco a par si vede.
Oh quanto di sembianti a lui somiglia,
Sebbene alquanto di statura cede.
È Baldovin, risponde; e ben si scopre
Nel volto a lui fratel, ma piu nell' opre.

62.

Or rimira colui, che, quasi in modo
D' uom che consigli, sta dall' altro fianco.
Quegli è Raimondo, il qual tanto ti lodo
D' accorgimento, uom già canuto e bianco.
Non è chi tesser me' bellico frodo
Di lui sapesse, o sia Latino, o Franco.
Ma quell' altro più in là, ch' aurato ha l' elmo,
Del Re Britanno è 'l buon figliuol Guglielmo.

63.

V' è Guelfo seco: egli è d' opre leggiadre
Emulo, e d' alto sangue, e d' alto stato.
Ben il conosco alle sue spalle quadre,
Ed a quel petto colmo e rilevato.
Ma 'l gran nemico mio tra queste squadre
Già riveder non posso, e pur vi guato:
I' dico Boemondo, il micidiale
Distruggitor del sangue mio reale.

Digitized by Google

60.

"Jag känner honom godt, — så kungen sade —,
Såg honom förr vid hofvet i Paris,
När dit som bud Egypten sändt mig hade;
Han vann då i tornering dagens pris.
En skägglös riddarsven han var den glade,
Den unge då; men re'n på flera vis
Uti hans sätt, hans tal, hans vapenvana,
Lät hoppet något stort om honom ana.

61.

"En aning alltför sann!" — Och här han sänker
Sitt öga mulet, men med lyftad blick
Han spörjer: "Se, vid Gottfrids sida blänker
En ann', med lika drägt och lika skick.
Ej tvillinglikhet jag mig större tänker,
En växt blott mera reslig Gottfrid fick."
Hon svarar: "Balduin, käck och förslagen,
Är lik sin bror till bragder, som till dragen.

62.

"Men se, der står vid Gottfrids andra sida
En man, som råda tycks: hans hår är grått.
Det Raimund är. Du vet, att han är vida
Berömd för slughet i ej vanligt mått;
Ty *så* en krigslist fint och listigt smida
Har ingen Latier, ingen Frank förstått. —
Men *han*, som gyllne hjelmen der bekröner,
Är Wilhelm, en af Englands kungasöner.

63.

"Hos honom ser du Welf. De äro vänner,
Medtäflare i bragd och börd ändå.
På hvälfda bröstet lätt jag honom känner
Och på de breda skulderblad också.
Men den, *jag* hatar värst, bland dessa männer
Jag ser ej till, hur än jag söka må:
Jag menar Bohemund. Han kunnat skona
Min faders lif! han tog det med hans krona."

64.

Così parlavan questi; e 'l Capitano,
Poi ch' intorno ha mirato, ai suoi discende.
E perchè crede, che la terra invano
S' oppugneria dove il piu erto ascende,
Contra la porta aquilonar, nel piano,
Che con lei si congiunge, alza le tende;
E quinci procedendo infra la torre,
Che chiamano angolar, gli altri fa porre.

65.

Da quel giro del campo è contenuto
Della cittade il terzo, o poco meno;
Che d' ogni intorno non avria potuto,
Cotanto ella volgea, cingerla appieno:
Ma le vie tutte, onde aver puote ajuto,
Tenta Goffredo d' impedirle almeno,
Ed occupar fa gli opportuni passi,
Onde da lei si viene, ed a lei vassi.

66.

Impon, che sian le tende indi munite
E di fosse profonde, e di trinciere,
Che d' una parte a cittadine uscite,
Dall' altra oppone a correrie straniere.
Ma poichè fur quest' opere fornite,
Voll' egli il corpo di Dudon vedere;
E colà trasse ove il buon duce estinto
Da mesta turba e lagrimosa è cinto.

67.

Di nobil pompa i fidi amici ornaro
Il gran feretro, ove sublime ei giace.
Quando Goffredo entrò, le turbe alzaro
La voce assai più flebile e loquace:
Ma con volto nè torbido, nè chiaro,
Frena il suo affetto il pio Buglione, e tace;
E poi che 'n lui pensando alquanto fisse
Le luci ebbe tenute, alfin sì disse:

feretrum

Digitized by Google

64.

Så till den ene nu den andra säger.
Men Gottfrid steg ifrån sin kulle ner,
Och då, från branta sidan, han ej äger
Ett hopp, att staden kan eröfras, mer,
Mot norra porten låter han slå läger
Uppå den slätt, man utanför den ser,
Och trupperna att sträcka sig befallas
Längs till det hörn, som Vinkeltornet kallas.

65.

På detta sätt nu nära att omringa
En tredjedel af staden lyckas han.
Dess omfång är för stort, hans här för ringa,
Och *hel* belägring går ej derför an.
Men alla vägar spärrar han, på inga
Förstärkning nu åt staden bringas kan.
Hvar stig, hvart pass han låter starkt bevaka,
Man kan ej komma in, ej gå tillbaka.

66.

Med vallar höga och med grafvar vida
Man, på hans bud, nu lägret raskt försåg,
Till skydd mot utfall ifrån stadens sida,
Till värn mot anfall utaf ströfvartåg.
Nu kan med lugn till andra värf han skrida,
Han söker stället hvarest Dudo låg,
Låg blek och slocknad i en krets af kämpar,
Der ingen fins, som mer sin smärta dämpar.

67.

Hans höga bår ha, med den dubbla ståten
Af krig och sorg, de trogna vänner prydt.
När Gottfrid nalkas, ökes klagolåten,
I tårar sorgen ger sig luft på nytt.
Men Gottfrids blick, allvarlig, ej förgråten,
Förråder sorg i ädel sans förbytt.
En stund han står och liksom öfverväger
I stum betraktning, men till slut han säger:

Digitized by Google

68.

Già non si debbe a te doglia, nè pianto,
Che, se muori nel mondo, in ciel rinasci,
E qui, dove ti spogli il mortal manto,
Di gloria impresse alte vestigia lasci.
Vivesti qual guerrier cristiano e santo,
E come tal sei morto: or godi e pasci
In Dio gli occhi bramosi, o felice alma,
Ed hai del bene oprar corona e palma.

69.

Vivi beata pur, che nostra sorte,
Non tua sventura, a lagrimar n' invita;
Poscia ch' al tuo partir sì degna e forte
Parte di noi fa col tuo piè partita.
Ma se questa, che 'l volgo appella morte,
Privati ha noi d' una terrena aita,
Celeste aita ora impetrar ne puoi,
Che 'l ciel ti accoglie infra gli eletti suoi.

70.

E come a nostro pro veduto abbiamo,
Ch' usavi, uom già mortal, l' arme mortali,
Cosí vederti oprare anco speriamo
Spirto divin l' arme del ciel fatali.
Impara i voti, omai, ch' a te porgiamo,
Raccorre, e dar soccorso ai nostri mali.
Indi vittoria annunzio: a te divoti
Solverem trionfando al tempio i voti.

71.

Così diss' egli; e già la notte oscura
Avea tutti del giorno i raggi spenti,
E con l' oblio d' ogni nojosa cura
Ponea tregua alle lagrime, ai lamenti:
Ma il Capitan, ch' espugnar mai le mura
Non crede senza i bellici stromenti,
Pensa ond' abbia le travi, ed in quai forme
Le macchine componga, e poco dorme.

Digitized by Google

68.

"Ej sorg, ej klagan, höfves här vid båren;
Hos Gud du lefver, fast du här försvann.
Här, skiljd från stoftet, qvar du lemnar spåren
Af ära, som du oförgänglig vann.
Som Christi kämpe har du lefvat åren,
Och du har dött som korsets riddersman.
Nu gläd dig, sola dig i himlaglansen!
Du palmen vunnit har och segerkransen.

69.

"Säll lefver du. Blott öfver *våra* öden,
Ej öfver *ditt*, vår sorg beklagar sig.
Af oss — *så* mena våra tårars flöden —
En del, den bästa! har följt bort med dig.
Men tog hvad menskor fåviskt kalla Döden
Från oss en jordisk hjelp, på ärans stig
En himmelsk hjelp du kan oss nu beskära,
Du, som blef korad ut till himmelsk ära.

70.

"Och liksom förr bland dödlighetens söner
Du, oss till båtnad, fört ditt tappra svärd,
Som ande nu, den himmelsk hjelm bekröner,
Sträck ut din sköld till oss i stridens verld:
Hör våra löften, samla våra böner
Och stå oss bi på våra mödors färd!
Vårt tempellöfte heter Segerns gåfva,
Och lösas skall det. Vi det heligt lofva."

71.

Så Gottfrid. — Natten redan mörk sig sänker,
Hon släckt hvar stråle med sin skugga kall;
Hon glömskans ro åt sorg och möda skänker,
Hon hämmar klagans suck och tårens fall.
Allt sofver nu, blott Gottfrid ej. Han tänker
På verktyg, hvarmed muren stormas skall.
Hvad form skall åt dem ges? Hvar virke tagas?
Af slikt hans hvila störs, hans blund förjagas.

Digitized by Google

72.

Sorse a pari col sole, ed egli stesso
Seguir la pompa funeral poi volle.
A Dudon d'odorifero cipresso
Composto hanno un sepolcro a piè d'un colle
Non lunge agli steccati, e sovra ad esso
Un' altissima palma i rami estolle.
Or qui fu posto; e i sacerdoti intanto
Quiete all' alma gli pregar col canto.

73.

Quinci e quindi fra i rami erano appese
Insegne, e prigioniere arme diverse,
Già da lui tolte in più felici imprese
Alle genti di Siria, ed alle Perse.
Della corazza sua, dell' altro arnese,
In mezzo il grosso tronco si coperse:
Qui, vi fu scritto poi, giace Dudone:
Onorate l'altissimo campione.

74.

Ma il pietoso Buglion, poi che da questa
Opra si tolse dolorosa e pia,
Tutti i fabri dal campo alla foresta
Con buona scorta di soldati invia.
Ella è tra valli ascosa, e manifesta
L'avea fatta a' Francesi uom di Sorìa.
Qui per troncar le macchine n'andaro,
A cui non abbia la città riparo.

75.

L'un l'altro esorta, che le piante atterri,
E faccia al bosco inusitati oltraggi.
Caggion recise da taglienti ferri
Le sacre palme, e i frassini selvaggi,
I funebri cipressi, e i pini, e i cerri,
L'elci frondose, e gli alti abeti, e i faggi,
Gli olmi mariti, a cui talor s'appoggia
La vite, e con piè torto al ciel sen poggia.

Digitized by Google

72.

Med solen steg han opp. Och sjelf bevista
Han vill nu Dudos tåg i sorglig prakt.
Af ångande cypress man gjort hans kista,
Vid närmsta kulles fot hans graf man lagt,
Ej ur sin åsyn lägret vill den mista: —
En högväxt palm står öfver den på vakt.
Här jordas Dudo; och från presters munnar
Så bön som sång ro åt hans själ förkunnar.

73.

Bland palmens grenar hängdes vunna lansar
Och fanor, tagna under segerdamm
Af honom förr, när han mot Syriens skansar,
Mot Persiens härar bröt med lycka fram;
Men med hans egna vapen och hans pansar
Med dem man täckte palmens vida stam,
Och ristade derpå, med tacksamt sinne:
"Här hvilar Dudo. Åra åt hans minne."

74.

Men Gottfrid nu till andra värf sig vänder
Från sorglig pligt mot vapenbror och vän.
Med stark betäckning han ur lägret sänder
Till skogen ut en flock af timmermän:
Man mellan daldjup till den skogen länder,
Och nyss en Syrier visat väg till den.
De virke här till stormningsredskap fälla,
Mot hvilka staden ej har värn att ställa.

75.

Af vilda rop hörs skogen återskalla,
Man eldar opp hvarann till våldets rån:
Den helga palmen ses för yxan falla,
Cypressen dignar, skogens sorgsne son:
Och tall och bok och gran de stupa alla,
Och askens krona sjunker ner med dån,
Och almen, kring hvars hals än rankan kröker
Sig slingrande och väg till himlen söker.

Digitized by Google

76.

Altri i tassi, e le quercie altri percote,
Che mille volte rinnovar le chiome,
E mille volte ad ogni incontro immote
L'ire de' venti han rintuzzate e dome;
Ed altri impone alle stridenti rote
D'orni e di cedri l'odorate some.
Lasciano al suon dell' arme, al vario grido,
E le fere, e gli augei, la tana e 'l nido.

Digitized by Google

76.

Der störtar idegran, der eken neder,
Som tusen gånger nya löf tog mot
Och tusen gånger har bestått med heder
I kamp mot stormen, qväsande dess hot.
På tunga vagnar lastas lönn och ceder,
Och sjelfva hjulen knarra utaf knot;
Men vid det gny, det dån, som störer friden,
Fly foglar, flyr hvart djur, ur bon och iden.

Digitized by Google

Öfversigt af

Olika Läsarter *)

i den *Tredje Sångens* Italienska text.

1 St.	5 v.	—	*omai s'assesta*
2 -	7 -	—	*e un sol li regge*
8 -	7 -	—	*spezzi e frangi*
13 -	5 -	—	*i suoi sequaci invita*
15 -	1 -		*Gardo dal fero colpo*
21 -	6 -	—	*ei le saltò di testa*
25 -	1 -	—	*benchè mercè non spere*
26 -	4 -		*Va baldanzosa*
34 -	3 -		*Quel che prima ei percosse è steso*
38 -	4 -		*Già l'Asia*
44 -	8 -	—	*mover un passo.*
52 -	1 -		*Crollando il fero capo*
57 -	8 -	—	*ascose in grembo.*
68 -	8 -		*Che hai*
70 -	7 -		*Tu di vittoria annunzio!*
75 -	3 -		*Caggion recise da pugnenti ferri*

---

*) Endast de vigtigaste äro här upptagna.

Digitized by Google

ANMÄRKNINGAR OCH UPPLYSNINGAR

till

TREDJE SÅNGEN.

---

1 St.

Gia l'aura messaggiera erasi desta
Ad annunziar, che se vien l'Aurora.

Under den vackra årstiden — och läsaren erinrar sig, att det är en sommarmorgon, hvarom här är fråga — kännes, såsom bekant är, i de varma klimaterna, näst före dagningen (*l'alba*) ett vederqvickande luftdrag. Dante skildrar det i XXIV sången af Purgatorio:

— annunziatrice degli albori
L'aura di Maggio muovesi e olezza,
Tutta impregnata dall' erba e da' fiori.

Tasso har här personifierat både Vinden och Morgonrodnaden så mycket mer lefvande som i Italienskan äfven den förras benämning (*l'aura*) klingar som ett qvinnonamn (*Laura*). Man vet, huru denna paronomasi hade kommit Petrarca tillpass.

Den sednare delen af denna stans målar ytterligare den redan i förra sångens slut betecknade otåligheten hos de christna krigarne att rycka an mot Jerusalem. Att Skalden här följt historien, har redan blifvit anmärkt sid. 151. "De ville ej — berättar Albertus Aquensis (V. 45) — afvakta soluppgången, utan nödgade furstarna att bryta opp före dagningen."

3 St.

Ecco apparir Gerusalem si vede,
Ecco additar Gerusalem si scorge,

Ecco da mille voci unitamente
Gerusalemme salutar si sente.

Denna emphatiska helsning erinrar på en gång om de grekiska soldaternas utrop hos Xenophon: *θάλαττα, θάλαττα* (Anab. IV. 7.) och om de trojanska flyktingarnas fröjd vid åsyn af Italien, den Virgilius skildrar i Æn. III. 523-524:

— *Italiam* primus conclamat Achates,
Italiam læto socii clamore salutant.

4 St.

Tasso, som — enligt hvad han sjelf uttryckligen bekänner *) — gör sig en ära af att, så ofta tillfälle sig erbjuder, låna bilder af Homerus, har synbarligen här haft till förebild v. 233-238 af Odysseens tjugutredje sång.

— — — *oblia*
La noja e'l mal della passata via.

Denna tirad återfinnes, ord för ord, på ett ställe hos Petrarca.

5—8 St.

Äfven efter döden tyckes en hård och obillig kritik förfölja det befriade Jerusalems Skald. Oväntadt var det dock att finna bidrag till en dylik hos en så varm älskare af Italiens litteratur som Ruth och i ett, i flera afseenden, så förtjenstfullt arbete som hans *Geschichte der italienischen Poësie.* Ensidigt har han visserligen redan, i första delen, bedömt Petrarca, hvars karakter både som menniska och skald han rentaf synes hafva missförstått, men han är, i andra delen, icke mindre orättvis emot Tasso, när i hela anläggningen af *Gerusalemme liberata* han åflas att spåra ett sjukligt religionssvärmeri. Just i afseende på nu ifrågavarande stanser yttrar han (II. 424): "Am widrigsten tritt diese Überschweng-

*) Giudizio sovra la Gerusalemme di T. Tasso, da lui reformata. Tom. VI, pag. 303. ed. Venezia.

Digitized by Google

lichkeit hervor in der Stelle, wo die Gefühle des christlichen Heers beim ersten Anblick von Jerusalem geschildert werden; dem ersten freudigen Schreck folgt eine tiefe Zerknirschung, vermischt mit furchtsamen und ehrfürchtigen Gefühlen; unter Schluchzen und heissen Thränen gehen sie alle barfuss und legen jeden Schmuck ab, dock klagt sich nachher ein jeder an, dass er im Weinen nicht genug thue." Detta stränga omdöme hvilar tydligt på den förutsättningen, att hvad Skalden här yttrat angående det intryck, som Jerusalems första åsyn gjorde på de christna kämparna, är alltsammans hans egen fiktion. Ty i annat fall, och om man finge antaga denna skildring såsom fullt historisk, lärer väl hvarken Ruth eller någon annan, som begriper Poësiens episka art, kunna på allvar fordra, att Skalden just här skulle hafva förnekat historien och utmönstrat karaktersdrag, så målande för sinnesstämningen hos de krigare, han i sitt poëm låter uppträda. Men nu är i sjelfva verket hela denna beskrifning historiskt sann, upptecknad redan af ögonvittnen, bevittnad af detta korstågs aldraäldsta urkunder. Ur några af dessa, och just ur dem, som Tasso sjelf följt, må här anföras bevis. Erkebiskop Vilhelm af Tyrus skrifver (Historia belli sacri, VII. 25): "Audito nomine civitatis, pro qua tot et tantos labores pertulerant, præ fervore devotionis lacrymas et suspiria cohibere non valentes, pronos in terram se dederunt, adorantes et glorificantes Deum, de cujus munere venit, ut sibi a fidelibus suis digne et laudabiliter serviatur, quique populi sui vota benigne exaudire dignatus est, ut juxta eorum desideria ad loca optata mererentur pervenire. Unde progressi pusillum e vicino urbem sanctam contemplantes, cum gemitu et suspiriis præ gaudio fusis spirituali, pedites, et nudis ex plurima parte vestigiis, coepto ferventius insistentes itineri, subito ante urbem se constituerunt." — En annan krönikskrifvare (Robertus Monachus, IX bok) yttrar: "Bone Jesu, ut castra tua viderunt, hujus terrenæ Jerusalem muros, quantos exitus aquarum oculi eorum deduxerunt, et mox terræ procumbentes sonitu oris et nutu inclinati corporis sanctum sepulcrum tuum salutaverunt." Hos en annan (Bald, IV bok.) läsa vi: "Omnes

Digitized by Google

viså Jerusalem substiterunt et adoraverunt, et flexo poplite terram sanctam deosculati sunt; omnes nudis pedibus ambularent, nisi metus bostilis eos armatos incedere debere præciperet. Ibant et flebant. — Fleverunt igitur super illam, super quam et Christus illorum fleverat." — Detsamma bestyrker äfven Albertus Aquensis (5 bok. 45 cap.): "Jerusalem vero nominari audientes, omnes præ lætitia in fletum lacrymarum fluxerunt: eo quod tam vicini essent loco sancto desideratæ urbis, pro quo tot labores, tot pericula, tot mortis genera perpessi sunt." — Vända vi oss åter till nyare historieskrifvare, så möta vi hos en af de mest trovärdiga (Wilken, Gesch. d. Kreuz. I. 270): "Endlich von einem Hügel sahen alle Wallbrüder die heilige Stadt, um welche sie so viele Gefahren und Mühseligkeiten erduldet. Ein andächtiger Schauer durchfuhr das ganze Heer, es fiel auf die Kniee nieder, küsste den heiligen Boden, und flehte zu Gott inbrünstig um seinen fernern Beistand." — Presten Raimund af Agiles är mycket missnöjd med, att icke hela christna hären blottat sina fötter, enligt hvad den genom den heliga lansen bekante Peter Bartholomæus hade tillstyrkt *).

Sjette stansens början bildar, i christlig anda, en rörande kontrast till den gräsliga beskrifning, som Dante, i tredje sången af Inferno, gör af ljudförbistringen i underjorden: *diverse lingue, orribili favelle, parole di dolore, accenti d' ira* etc. Bilden: *qual nelle folte selve udir si suole* etc. återkommer hos vår skald på flera ställen, t. ex. i 36 st. af tionde sången (*qual in bosco aura che freme*), och erinrar om Virgilii (Æn. X. 97-99):

— — "*Ceu flamina prima*
Quum deprensa fremunt silvis, et cocca volutant
Murmura, venturos nautis prodentia ventos."

9—10 St.

Un ch' alla guarda sta d' alta torre påminner läsaren alltför lifligt om Caïcus och hans utrop hos Virgilius

*) Jfr sid. 60.

Digitized by Google

(Æn. IX. 36–38), som i begge dessa stanser blott är paraphraseradt:

"Quis globus, o cives, caligine volvitur atra?
Ferte citi ferrum, date tela, et scandite muros.
Hostis adest, eja."

12 och följ. St.

Med fullt uppsåt har Tasso här, enligt sin egen utsago, imiterat det ställe hos Homerus (*Il.* III.), der Helena sätter sig hos Priamus i tornet och redogör för de förnämsta grekiska hjeltarnas namn och utmärkande egenskaper. Och icke blott situationen, men äfven dialogen, erinrar, på flera ställen, om detta mönster.

Namnet *Erminia*, som skalden i Gerus. liberata tillägger dottren af den dödade fursten i Anthiochia Bagi Sejan, är i Gerus. conquistata utbytt mot hennes verkliga: *Nicca.* Hennes romantiskt-sentimentala och svärmiskt-passionerade karakter är, till alla delar, en skaldens fiktion, bjert afstickande mot denna syriska prinsessas historiska personlighet, om hvilken Orderic Vital bland annat berättar, att hennes största sorg var att icke få äta svinkött (jfr Michaud. Hist. des croisades. I. 405).

14—15 St.

Den här förtäljda händelsen med den frankiska ströftroppen förekommer både hos Vilhelmus Tyrius och hos Albertus Aquensis. Dock har, i afseende på utgången, vår Skald något afvikit från historien, äfvensom deruti, att han kallar truppens anförare Gardo, då deremot de nämnde krönikskrifvarne kalla honom Gasto di Biterra. Enligt dem, hade denne Gasto med trettio ryttare hemligt begifvit sig af före den christna hären ända fram mot Jerusalems murar, der han fann en hop betande boskap, som han bortförde såsom byte. Vid herdarnas rop på hjelp, kom en hop beväpnade ut ur staden, och Gasto var nära att låta bytet fara, då Tancred, som med hundra riddare emedlertid hade återvändt från Bethlehem,

Digitized by Google

kom honom till hjelp. Bytet blef lyckligen fördt till hufvudarmeen, der soldaterna greto af glädje, när de hörde, att denna boskap var tagen invid Jerusalem.

17 St.

Skalden ger här första antydningen om Erminias hemliga kärlek för Tancred, liksom han, i nionde stansen af första sången, blott med ett par ord gaf en vink om Tancreds hemliga passion för Clorinda. Han bereder, efter sin vana, läsaren så småningom, och stegrar intresset genom den väckta nyfikenheten.

18 St.

Chè gli ochi pregni un bel purporeo giro Tinse

Meningen är, att i ögonens kanter hade uppstått en rodnad, genom ansträngningen att tillbakahålla tårarna.

20 St.

Il prence Tancredi. Förkortningen *prence* (fr. *prince*) l. *prenze*, i st. f. *principe*, är urgammal, både i vers och prosa. Dante har i en canzon: *ch' al prence delle stelle s'assomiglia*, och Gio. Villani (Stor. Fior. 7 bok. 84 cap.): *In Firenze fu ricevuto il detto prenze.* Likaledes förekommer hos honom (i 94 cap. samma bok) *prenzessa*, i st. f. *principessa.*

32 St.

Tal gran tauro talor nell ampio agone,

Samma bild som i Ovidii Metamorph. XI:

Haud secus exarsit quam circo taurus aperto,
Cum sua terribili petit irritamenta cornu."

37 St.

En hvit örn i blått fält var, enligt Pignas uppgift, Estehusets vapen. Enligt skaldens fiktion var, såsom redan är

Digitized by Google

nämndt, Rinaldo af ätten Este, till ära för det regerande furstehuset i Ferrara. (Jfr. anm. till 10 st. första sången.)

Ed è men ratto il lampo. "Ocyor coeli flammis" säger Lucanus om Julius Cæsar. — *Snabbfotad* utgör äfven hos Homerus ett epithet för Achilles.

45—46 St.

I 45 stansens slut igenkänner läsaren på en gång Homers uttryck om Ifidamas (*Il.* XI. 240):

ὣς ὁ μὲν αὖθι πεσὼν κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον

och Virgilii om Orodes (Æn. X. 745):

"Olli dura quies oculos et ferreus urget
Somnus."

Ännu mer ögonskenlig är, i förra hälften af 46 stansen, imitationen efter Virgilius. Man jemföre den här förekommande beskrifningen på Dudos död med skildringen af Didos i Æn. IV: 688—691:

Illa, graves oculos conata attollere, rursus
Deficit. — —
Ter sese attollens cubitoque adnixa levavit:
Ter revoluta toro est."

55 St.

Due colli. Zion och Akra. Båda åtskiljdes genom dälden Tyropoeon *). — Tasso har hämtat sina topografiska uppgifter om Jerusalem dels från Vilhelmus Tyrius (VIII. 1, 2, 3 cap.), dels från munken Brocardo, som år 1283 besökte den heliga staden och öfver den utgifvit en lokalbeskrifning.

56 St.

— Fuor la terra intorno è nuda d'erba
E di fontane sterile e di rivi.

"Est autem Judææ metropolis in loco, rivis, sylvis, fontibus et pascuis penitus carente, sita." (Vilh. Tyr. VIII. 2) — Angå-

*) Jfr *Palmblad*, Palæstina. Sid. 354.

Digitized by Google

ende den, i slutet af denna stans, omförmälda skogen, se anmärkningen vid 74 st. — ***Sei miglia*** har öfversättaren reducerat till närmaste likhet med svenskt mått. (*Fem* romerska mil utgöra, såsom bekant är, *en* geografisk).

57 St.

Verso Borea è Betel, ch' alzò l' altare
Al bue dell' oro. —

"Bethel, aureorum cultrix vitulorum, et peccati Hierobeam testis" säger Vilh. Tyrius (l. c.). Jerobeam byggde i Bethel, som låg vid pass två svenska mil norr om Jerusalem, tempel åt Apis, och uppsatte kalfbeläten, för hvilka förordnades prester och högtider, i afsigt att afvända folket från gudstjensten i Jerusalem *).

Betelem, che'l gran parto accolse in grembo.

"Bethleem, felix nativitatis dominicæ et cunarum locus." (Vilh. Tyrius l. c.)

58—63 St.

Beskrifningen på Gottfrid instämmer till alla delar med historiens vittnesbörd. Så yttrar om honom Paulus Æmilius: "Specie corporis eximia, statura sublimi, incestu gravi, sermone brevi sed sententiis admirabili, vultu majestate augusto."

E non minor, che duce, è cavaliero,

ἀμφότερον, βασιλεὺς τ' αγαθὸς, κρατερὸς τ' αιχμητής. (Helena om Agamemnon, *Il.* III. 179). Likaledes är i 61 st. ordställningen: *Dimmi chi sia colui* enahanda med Homers: *εἰπ' ἄγε μοι καὶ τόνδε, ὅστις ὅδ' ἐστί,* när Priamus spörjer angående Ulysses (l. c. v. 192). Äfvenså påminner lifligt, i 63 st., Erminias letande efter Bohemund om Helenas sökande efter Castor och Polydeukes.

I 63 stansens slut betecknar Erminia Bohemund såsom *il micidiale distruggitor del sangue mio reale.* Hon anklagar

*) *Palmblad,* Palæstina. Sid. 382.

Digitized by Google

honom för att mordiskt hafva utrotat hennes ätt, och beskyller honom således, i främsta rummet, för hennes faders, Bagi Sejans, död. Enligt historien mördades dock denne furste af några Armeniska vedhuggare, då han i en skog sökte sin tillflykt undan Antiochias inkräktare, och blott medelbart kan således Bohemund sägas hafva vållat hans död.

67 St.

Jfr. Æn. XI. 36:

"Ut vero Æneas foribus sese intulit altis,
Ingentem gemitum tunsis ad sidera tollunt
Pectoribus, mæstoque immugit regia luctu."

72 St.

Quiete all' alma gli pregar col canto.

Presterna sjöngo öfver honom romerska ritens vanliga sång vid likbegängelser: *Requiem æternam* etc.

74—76 St.

Den hemlighetsfulla skogens upptäckt för de christna genom en Syrier är historisk (jfr Vilh. Tyr. VIII. 6). Man har tvitat om rätta läget af denna skog, som, enligt krönikorna, bör sökas söderut, i trakten af Bethlehem. Chateaubriand påstår sig med full visshet hafva återfunnit den, efter Tassos beskrifning; men hans tillförlitlighet kan sättas i fråga, då han äfvenväl säger sig hafva igenkänt det torn, der Erminia och Aladin höllo sitt samtal (!). En annan fransman, Mr Paultre, som, under general Kleber, gjort fälttåget i Syrien, har, i en ganska läsvärd afhandling, *mémoire sur la forêt de Saron, ou la forêt enchantée du Tasse* *), anfört bevis för att den ligger 10 à 11 *lieues* söder om Jerusalem, och att således Vilhelm af Tyrus misstagit sig om afståndet, då han uppgifver det till *sex aut septem milliaria.*

Tassos beskrifning på trädfällningen i skogen är påtagligen en efterbildning af Æn. XI. 135-137.

---

*) Denna afhandling finnes införd bland *Éclaircissemens* till första delen af *Histoire des croisades* par Michaud.

Digitized by Google

Rättelser

vid Italienska texten i Tredje Sången.

Stansen 34 raden 7 bör efter ordet *appieno* sättas komma.
— 43 — 4 står *Quelli* läs *Quelle.*

Vid Svenska texten i samma Sång.

Stans. 2 r. 1 bör ändras så: *Men Gottfrid tyglar vis de sinas ifver*
- 2 ändras så: *Ty lättare den snabba våg man drifver*
— 5 - 3 står *I* läs *Till*
— 7 - 1 ändras så: *Med blottad fot man vägen nu beträder,*
- 2 — — *Soldaten följer höfdingarnas spår.*
- 4 står *han* läs *man*
- 5 står *han* läs *man*
— 18 - 8 står *hördes* läs *höres*
— 20 - 8 ändras så: *Bröt hel den sucken fram, som qväft hon hade.*
— 35 - 7 står *honom* läs *ensam*
— 42 - 2 står *stupade* läs *stupa sågs*
— 55 - 3 ändras så: *En däld går midt emellan, och af henne*
- 5 står *henne* läs *denne*
— 57 - 7 ändras så: *Men sunnan blåser hit, med regnig flagga,*
- 8 — — *Från Bethlehem, från Gudabarnets vagga.*

6337876

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google